Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ नमः अनन्तलब्धिनिधानाय भगवते इन्द्रभूतये ॥

निःशेषनिर्ग्रन्थागमामरसरिद्धिमाचलभगवच्छ्रीसुधर्मस्वामीग्रथितं

लक्ष्मीवल्लभप्रणितटीकासमेतंगूर्जरभाषानुवादयुतं-

श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रम्

(पंचमो भागः)

प्रकाशकः—पालनपुर ग्राम निवासि 'मणिबाइ' इत्यभिध स्वपितुर्महेता 'राजकरण छगनलाल'स्य स्मरणार्थं
'श्रीजैनभास्करोदय' मुद्रणालये मुद्रापिता प्रसिद्धं कृतम् ॥

विक्रम संवत् १९९५ | पण्यं रूप्यकत्रयम् ३-०-० | प्रतयः ५००

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ श्रीजिनाय नमः ॥

॥ श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रम् ॥ (भाग ५)

(मूलकर्त्ता—श्रीसुधर्मास्वामी टीकाकार—श्रीलक्ष्मीवल्लभगणी)

(मूल, मूलार्थ, टीका अने टीकाना भाषान्तर सहित)

॥ अथैकोनविंशतितममध्ययनं प्रारभ्यते ॥

अष्टादशेऽध्ययने भोगर्द्धीनां त्याग उक्तः, भोगर्द्धित्यागात्साधुत्वं स्यात्, तत्साधुत्वं ह्यप्रतिकर्मतया स्यात्, तत् एकोनविंशतितमेऽध्ययने निःप्रतिकर्मतां मृगापुत्रदृष्टांतेन कथयति-

---

अथ उत्तराध्ययननुं मृगापुत्री नामनुं ओगणीशमुं अध्ययन—अढारमा अध्ययनमां भोग तथा ऋद्धिनो त्याग कह्यो केमके भोगर्द्धिनो त्याग कर्याथी साधुत्व थाय, ते साधुत्व पण अप्रतिकर्म पणाथी थाय तेथी आ ओगणीशमां अध्ययनमां निःप्रतिकर्मतानुं

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मृगापुत्रना दृष्टांतवडे निरुपण कराय छे.

सुग्गीवे नयरे रम्मे । काणणुज्जाणसोहिए ॥ राया बलभद्द त्ति । मिया तस्सग्गमाहिसी ॥ १ ॥

[सुग्गीवे०] कानन तथा उद्यानथी शोभित रम्य सुग्रीव नगरमां बलभद्र नामे राजा हतो तेनी मृगानामे मुख्य पट्टराणी हती. १

व्या०—सुग्रीवे नाम्नि नगरे बलभद्र इति नामा राजाभूत. कीदृशे सुग्रीवे नगरे ? रम्ये रमणीये, पुनः कीदृशे? काननोद्यानशोभिते, तत्र काननं बृहद्वृक्षाणामाम्रराजादनादितरूणां वनं, उद्यानं नानाविधपादपलतादीनां वनं, अथवा क्रीडायोग्यं वनमुद्यानमुच्यते. ततः काननं चोद्यानं च काननोद्याने, ताभ्यां शोभितं, तस्मिन्. काननोद्यानशोभितं, तस्य बलभद्रभूपस्य मृगानाम्न्यग्रमहिष्यभूत्, महिषी पट्टराज्ञी अग्रा प्रधाना सा चासौ महिषी चाग्रमहिषी. ॥१॥

सुग्रीव नामना नगरने विषये बलभद्र एवा नामवाळो राजा हतो. सुग्रीव नगर केवुं ? रम्य=रमणीय तथा कानन-एटले महोटां आंबा रायेण वृक्षवाळुं वन अने उद्यान-एटले विविध पुष्पवृक्षो तथा लतावाळा बाग, एवा कानन तथा उद्यानथी शोभीत, ते नगरने विषये ते बलभद्रभूपनी मृगा नामनी अग्र=प्रधान=महिषी=पट्टराणी हती. १

तेसिं पुत्ते बलसिरी । मियापुत्तेति विस्सुए ॥ अम्मापिऊण दइए । जुवराया दमीसरे ॥ २ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

[तेसिं पुत्ते०] ते बलभद्र तथा मृगानो बलश्री नामे पुत्र हतो. लोकमां ते मृगापुत्र नामथी विश्रुत=प्रख्यात हतो, ते मातपिताओ दयित=प्रिय तथा दमीश्वर=श्रेष्ठ जितेन्द्रिय होइ युवराज थयेलो हतो. २

व्या०—'तेसिं पुत्ते' इति तयोर्बलभद्रमृगाराज्ञ्योः पुत्रो बलश्रीनामासीत्. बलश्रीति मातापितृभ्यां कृतनामा. स बलश्रीर्विश्रुतो लोकप्रसिद्धो मृगापुत्र इत्यभूत्. मृगाया महाराज्ञ्याः पुत्रो मृगापुत्रः, लोकास्तं मृगापुत्रमित्यूचुरित्यर्थः. कीदृशो मृगापुत्रः ? 'अम्मापिऊण दइए' इति मातापित्रोर्दयितो वल्लभः. पुनः कीदृशः ? युवराजः, युवा चासौ राजा च युवराजः कुमारपदधारकः, पितरि जीवति सति राज्ययोग्यः कुमारो युवराज उच्यते. पुनः कीदृशः? दमीश्वरः, दमो विद्यते येषां ते दमिनस्तेषामीश्वरो दमीश्वरः, उपशमवतां साधूनामैश्वर्यधारी. अत्र कुमारावस्थायामेव दमीश्वर इति विशेषणमुक्तं,तत्तु भाविनि भूतोपचारात्,अथवात्र द्रव्यनिक्षेपो ज्ञेयः,द्रव्यजिना जिनजीवा इति वचनात्.२

ते बलभद्र तथा मृगाराणीनो पुत्र बलश्री नामे हतो. एटले मा बापे तेनुं बलश्री नाम पाड्युं हतुं पण लोकमां मृगामहाराणीनो पुत्र होवाथी मृगापुत्र नामथी प्रख्यात हतो. अर्थात् लोको तेने मृगापुत्र कहीनेज बोलावता हता. ते कुमार केवो ? माता पिताने दयित=अति व्हालो तथा युवराज एटले युवावस्थामांज राजपदधारी थयो हतो. पिता जीवतां राज्ययोग्य कुमार युवराज कहेवाय. ते दमीश्वर=उपशम संपन्न साधुओनो पण ईश्वर=मुख्य गणाय तेवो. अत्रे कुमारावस्थामांज तेने दमीश्वर

For Private and Personal Use Only

विशेषण कह्युं ते भाविमां भूतनो उपचार करीने कहेल छे. अथवा अत्रे द्रव्य निक्षेप समजवानो छे, कारण के-जिनजीवो द्रव्यजिन छे एवुं वचन छे. २

नंदणे सो उ पासाए । कीलए सह इत्थिहिं ॥ देवो दोगुंदगो चेव । निचं मुइ रमाणसो ॥ ३ ॥
मणिरयणकुट्टिमतले । पासायालोयणट्ठिओ ॥ आलोइए नगरस्स । चउक्कतियचच्चरे ॥ ४ ॥

[नंदणे०] [मणी०] ते कुमार पोताना नंदन नामक प्रसादमां स्त्रीओए सहित नित्य मुदित मनवाळो दोगुंदक देवनी पेठे क्रीडा करे छे. ३ मणि तथा रत्नोवडे जडित भूमितळवाळा प्रासादना आलोचन=झरुखामां बेसीने नगरनां चतुष्क=चकला, त्रिक=त्रभेटा, अने चत्वर=चोतराओने अवलोकतो हतो=जोया करतो हतो. ४ (आवेय गाथानो साथे सम्बन्ध छे)

व्या०—उभयाभ्यां गाथाभ्यां संबंधः. स मृगापुत्रः कुमारोनंदने विशिष्टवास्तुशास्त्रोक्तसम्यग्लक्षणोपेते प्रासादे राजमंदिरे स्त्रीभिः सह क्रीडते. क इव ? दोगुंदकदेव इव, त्रायस्त्रिंशत्सुर इव. इन्द्रस्य पूज्यस्थानीया देवास्त्रायस्त्रिंशका दोगुंदका अप्युच्यंते. पुनः कीदृशः सः ? नित्यं मुदितमानसो निरंतरहृष्टचित्तः. एतादृशो मृगापुत्रः प्रासादालोकने स्थितः सन् नगरस्य चतुष्कत्रिकचत्वरानालोकते. प्रासादस्यालोकने गवाक्षे स्थितो नगरस्य चतुष्कादिस्थितानि कौतूहलानि पश्यति. कीदृशे प्रासादालोकने? 'मणिरयणकुट्टिमतले' मणयश्च रत्नानि च तैः कुट्टिमं जटितं

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तलं यस्य तन्मणिरत्नकुट्टिमतलं, तस्मिन्. ॥ ३–४ ॥

(आ बेय गाथाओ एक बीजा साथे संबंधवाळी छे.) ते मृगापुत्र कुमार, वास्तु शास्त्रमां कहेला खास उत्तम लक्षणोथी युक्त पोताना नंदन नामना प्रासाद=राजभवनमां स्त्रीओनी साथे क्रीडा करे छे. कोनी पेठे ? दोगुंदक देव जेम. तेतरीश माहेला देवनी पेठे. इन्द्रना पूज्य देवो त्रायस्त्रिंशक तथा दोगुंदक पण कहेवाय छे. वळी ते कुमार केवो ? नित्य मुदित मानस=निरंतर हर्षयुक्त मनवाळो एवो मृगापुत्र, प्रासादालोकन=महेलना गोखमां स्थित थइने नगरनां चतुष्क=चकला, त्रिक=त्रमेटा तथा चत्वर=चोतराओमां आवेला कौतुकोने जोतो हतो. प्रासादनो गोख केवो ? मणिओ तथा रत्नोथी जडेल तळांवाळो. ३–४

अह तत्थ अइच्छंतं । पासइ समणसंजयं ॥ तवनियमसंजमधरं । सीलड्ढं गुणआगरं ॥ ५ ॥

(अह तत्थ०) अथ=तेवामां त्यां=मार्गमां=चाल्या आवता, तप नियम तथा संयमने धारण करता, शीलाढ्य=शीलसंपन्न अने गुणोना आकर=खाणरूप एवा श्रमण संयतने जोया. ५

व्या०—अथानंतरं स मृगापुत्रः कुमारस्तत्र तस्मिंश्चतुष्कत्रिकचत्वरादौ 'अइच्छंतं' अतिक्रामंतं विचरंतं श्रमणं पश्यति. कीदृशं श्रमणं ? संयतं जीवयतनां कुर्वंतं, संयतमिति विशेषणेन वीतरागदेवमार्गानुसारिणं, न तु शाक्यादिमुनिं. पुनः कीदृशं? तपनियमसंयमधरं, तपो बाह्याभ्यंतरभेदेन द्वादशविधं, नियमो द्रव्यक्षेत्रकालभावेनाभिग्रहग्रहणं. संयमः सप्तदशविधः, तपश्च नियमश्च संयमश्च तपोनियमसंयमास्तान् धरतीति तपोनियमसंयमधरस्तं. पुनः कीदृशं? शीलाढ्यं शीलैरष्टादशसहस्रब्रह्मचर्यभेदैराढ्यं पूर्णं. पुनः कीदृशं? गुणाकारं गुणानां

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ज्ञानदर्शनचारित्रगुणानामाकरं खनिसदृशं.

अनंतर ते मृगापुत्र कुमार त्यां=ते चतुष्क त्रिक चत्वरादिकने विषे विचरता श्रमणने जोया. केवा श्रमण ? संयत=जीवयतना करता. संयत विशेषणवडे सूचित अर्थ एवो छे के—ए वीतराग देवना मार्गने अनुसरनारा छे, नहिं के शाक्यादिमुनि दर्शित मार्गने अनुसरनारा वळी ते श्रमण केवा ? तपोनियम संयमधर=बाह्य तथा अभ्यंतर भेदथी द्वादशविध तपःकर्म, नियम=द्रव्य, क्षेत्र, काळ तथा भाववडे अभिग्रह लेवो ते; संयम=सत्तर प्रकारना; ए तपः नियम तथा संयमने धारण करनारा, तथा शीलाढ्य एटले अढार हजार ब्रह्मचर्य भेदथी संपन्न अने गुणाकर—अर्थात् ज्ञानदर्शन चारित्र ए रत्नत्रयीरूप गुणोना आकर=खाणरूप. ५

॥ तं देहई मियापुत्ते । दिट्ठीए अणिमिस्सिए ॥ कहिं मन्नेरिसं रूवं । दिट्ठपुव्वं मए पुरा ॥ ६ ॥

मृगापुत्र अनिमिशित दृष्टिथी ते मुनिने जोइ रह्यो. मनमां विचार करतो—'हुं मानुं छुं, आवुं रूप में क्यांक प्रथम जोयेलुं छे. एम तेने लाग्युं. ६

व्या०—मृगापुत्रस्तं मुनिमनिमेषया दृष्ट्या 'देहई' पश्यति. दृष्ट्वा चैवं विचारयति, कचिदेतादृशं रूपं मया दृष्टपूर्वमहमेवं मन्ये जानामि, मुनिं दृष्ट्वा प्रमुदितमना अभूत्, पूर्वपरिचितमिव मुनिं मेने इत्यर्थः. ॥ ६ ॥

मृगापुत्र ते मुनिने अनिमिषित दृष्टिथी जुए छे. जोइने विचार करे छे के—'क्यांक आवुं रूप में प्रथम जोयेलुं छे एम हूं मानुं छुं' मुनिने जोइने हर्षयुक्त मनवाळो थयो अने जाणे पूर्वे परिचित होय तेम मुनिने मनमां मानवा लाग्यो. ६

॥ साहुस्स दरिसणे तस्स । अज्झवसाणंमि सोहणे ॥ मोहं गयस्स संतस्स । जाईसरणं समुप्पन्नं ॥ ७ ॥

ते साधुनां दर्शन थतां शोभन अध्यवसायमां मोह=मूर्छा=ने पामेला ते [मृगापुत्र] ने जातिस्मरण उत्पन्न थयुं. ७

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या०—तस्य मृगापुत्रस्य कुमारस्य तस्य साधोर्दर्शने जातिस्मरणं समुत्पन्नं, प्राग्भवस्मरणज्ञानं संजातं. तस्य कथंभूतस्य सतः? शोभने अध्यवसाये, समीचीने मनसः परिणामे क्षायोपशमभावे मोहं मूर्छां गतस्य प्राप्तस्य सतः क्वाप्ययं मया दृष्ट इति चिंतासंघट्टमूर्छात्मको मोहः. कोऽर्थः? पुरा साधोर्दर्शनं जातं, दर्शनात्सम्यग्मनःपरिणामोऽभूत्, तदा च मूर्छोत्पन्ना, तस्यां मूर्छायां च जातिस्मृतिरभूदिति भावः.

ते मृगापुत्र कुमारने ते साधुना दर्शन मात्रमां जातिस्मरण उत्पन्न थयुं. अर्थात् पूर्वभव स्मरण ज्ञान थइ आव्युं. ते कुमार केवा ? शोभन अध्यवसाय=समीचीन मनःपरिणाम=अर्थात् क्षायोपशमभावने विषये मोह=मूर्छाने=गत=प्राप्त थया त्यारे एटले 'क्यांक आ साधु में जोयेल छे' आवी चिन्ताजन्य मननी तनुतारूप मोह=मूर्छा आवतां; एटले 'पूर्वे साधुनुं दर्शन थयुं छे अने ते दर्शनथी सम्यक् मन=परिणाम थयो हतो' आवा ऊंडा विचारमां मूर्छा आवी अने ए मूर्छामांज जातिस्मरण थइ आव्युं. ७

॥ देवलोगचुओ संतो । माणुस्सं भवमागओ ॥ सन्निनाणे समुप्पन्ने । जाईसरणं पुराणयं ॥ ८ ॥

हुं देवलोकथी च्युत थइ मानुष्यभवमां आव्यो छुं, आवुं संज्ञिज्ञान उत्पन्न थाय त्यारे ते पुराणक=पूर्वभवनुं जातिस्मरण कहेवाय. ८

व्या०—किं तज्जातिस्मरणं? तदाह—अहं देवलोकाच्च्युतः सन् मानुष्यं भवमागत इति संज्ञिज्ञाने समुत्पन्ने सति पुराणकं प्राचीनं जातिस्मरणमभूदिति शेषः. च संज्ञिनो गर्भजपंचेंद्रियस्य ज्ञानं संज्ञिज्ञानं, तस्मिन् संज्ञिज्ञाने.॥८॥

ते जातिस्मरण शुं ? ते कहे छे—'हुं देवलोकथी च्युत थयो अने मानुष्य भवमां आव्यो' आवुं संज्ञिज्ञान=गर्भज पंचेंद्रियने थतुं ज्ञान=उत्पन्न थाय ते पुराणक=पूर्वभवनुं जातिस्मरण थयुं कहेवाय. ८

For Private and Personal Use Only

॥ जाईसरणे समुप्पन्ने । मियापुत्ते महड्ढिए ॥ सरई पोराणियं जाइं । सामण्णं च पुरा कडं ॥ ९ ॥

जातिस्मरण समुत्पन्न थयुं त्यारे महोटी ऋद्धिवाळाए मृगापुत्रे पौराणिकजाति एटले पूर्वभवने करेला श्रामण्य=चारित्रने स्मरण करवा लाग्या. ९

व्या—मृगापुत्रो महर्द्धिको राज्यलक्ष्मीयुक्तः पौराणिकीं प्राचीनां जातिं स्मरति. किं स्मरति? मया श्रामण्यं चारित्रं पुरा कृतं, पूर्वं पालितमभूत्. क सति ? जातिस्मरणे ज्ञाने समुत्पन्ने सति संजाते सति. ॥ ९ ॥ इत्यत्र पाठांतरमस्ति, गाथायाः पुनरुक्तित्वात्.

मृगापुत्र महर्द्धिक=राजलक्ष्मीयुक्त पौराणिकी पूर्वनी जाति=भवनुं स्मरण करे छे. 'में पूर्वभवे श्रामण्य=चारित्र कर्युं=पाळ्युं हतुं. क्यारे ? जातिस्मरण उद्भव्युं त्यारे. (अहीं गाथामां पुनरुक्ति जेवुं छे तेथी पाठांतर होय एम जणाय छे) ९

विसएसु अरज्जंतो । रज्जंतो संजमंमि य ॥ अम्मापिउरं उवागम्म । इमं वयणमब्बवी ॥ १० ॥

विषयोमां प्रीति विनानो मात्र संयममांज रंजित रहेलो [मृगापुत्र] मातापिता समीपे आवीने आवुं वचन बोल्यो, १०

व्या०—मृगापुत्रः 'अम्मापिउरं' मातापितरमुपागम्य समीपमागत्येदं वचनमब्रवीत्. किं कुर्वन् ? विषयेष्वरजन् विषयेभ्यो विरक्तो भवन्, च पुनश्चारित्रे संयमे रजन् साधुमार्गे प्रीतिं कुर्वन्नित्यर्थः. ॥ १० ॥

मृगापुत्र "अम्मापिउरं" माता पितानी समीपे आवीने आ वचन बोल्यो. केम करीने ? विषयोमां रंजन न पामतो; विषयोथी विरक्त थयेलो तथा चारित्र=संयममांज रंजन पामतो, अर्थात् साधुमार्गमां प्रीति धरावतो. १०

सुयाणि मे पंचमहव्वयाणि । नरएसु दुक्खं च तिरिक्खजोनिसु ॥
निव्विण्णकामोम्हि महण्णवाओ । अणुजाणह पव्वइस्सामि अम्मो ॥ ११ ॥

में पांच महाव्रत सांभळ्या छे तेम नरकोने विषये जे दुःख तथा तिर्यक् योनिमां जे दुःख ते पण में सांभळेल छे. आ महार्णव=संसारसागरथी हुं निर्विण्णकाम=निवृत्ताभिलाष थयो छुं. हे अम्मा=हे माता ! मने अनुज्ञा=रजा आपो हुं प्रव्रज्या ग्रहण करीश. ११

व्या०—हे पितरौ ! मे मया पंच महाव्रतानि प्राग्जन्मनि श्रुतानि, नरकेषु पुनस्तिर्यग्योनिषु दुःखं भुक्तमभूत्. ततोऽहं निर्विण्णकामोऽस्मि, निवृत्तविषयाभिलाषोऽस्मि. महार्णवात्संसारसमुद्रात् प्रव्रजिष्यामि निस्तरिष्यामि. यूयमतो मामनुजानीत ? आज्ञां दत्त ? ॥ ११ ॥

हे माता पिता! में पांच महाव्रतो पूर्वजन्ममां सांभळ्या छे वळी नरकोमां तथा तिर्यक् योनिमां थतां दुःखो में भोगव्यां छे तेथी हुं निर्विण्णकाम एटले विषयनी अभिलाषाओ जेनी निवृत्त थयेली छे एवो छुं. आ महार्णवतुल्य संसारसमुद्रथी प्रव्रजित थइश-संसारसमुद्रने तरीश. माटे तमे मने अनुज्ञा=दीक्षा ग्रहण करवानी आज्ञा=दीयो. ११

अम्मताय मए भोगा । भुत्ता विसफलोवमा ॥ पच्छा कडुयविवागा । अणुबंधदुहावहा ॥ १२ ॥

अम्मा ताय=हे माता पिता ! विषफळनी जेने उपमा देवाय तेवा भोगो भोगव्या. के जे पाछळथी कडवा विपाकवाळा होय छे. अने उत्तरोत्तर दुःखने लइ आवनारा छे. १२

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या०—हे पितरौ मया पूर्वं भोगा भुक्ताः. कीदृशा भोगाः ? विषफलोपमाः, विषफलैरुपमीयंते इति विषफलोपमाः. पूर्वं भोगसमये मधुराः, परं पश्चात्कटुकविपाकाः, कटुको विपाको येषां ते कटुकविपाकाः, प्रांते दुःखदा इत्यर्थः. अथ पुनः कीदृशाः? अनुबंधदुःखावहा अनुबंधं निरंतरं दुःखस्य आवहा दायकाः, अविच्छिन्नदुखदायिनः. १२

हे माता पिता ! में पूर्वजन्ममां भोग भोगव्या छे, केवा भोग ? विषफळोपम=विषफळनी उपमा जेने देवाय एवा, प्रथम भोगववा टाणे तो मधुर लागे पण कटुक विपाक=कडवा परिणामवाळा, अर्थात् अंते दुःख देनारा तथा अनुबंध दुःखावह=निरंतर दुःखोज लइ आवनारा=अविच्छिन्नदुःखदायी. १२

इमं शरीरं अणिच्चं । असुइ असुइसंभवं ॥ असासयावासमिणं । दुक्खकेसाण भायणं ॥ १३ ॥

आ शरीर अनित्य छे अशुचि=पोते अपवित्र छे तेमज अशुचि=मळमूत्रादिकनी जेमांथी उत्पत्ति थाय छे तेवुं छे, वळी अशाश्वत=नश्वर पदार्थना आवासरूप अने दुःख तथा क्लेशनुं भाजन छे. १३

व्या०—हे पितराविदं शरीरमनित्यमशाश्वतं, अशुच्यपवित्रं च वर्तते. पुनरिदं शरीरमशुचिसंभवमशुचिशुक्रेतःसंभूतं. पुनरिदं शरीरमशाश्वतावासं, अशाश्वतोऽनित्य आवासो जीवस्य निवासो यस्मिंस्तदशाश्वतावासं. पुनरिदं शरीरं दुःखक्लेशानां भाजनं, दुखानि जन्मजरामृत्युप्रमुखाणि, क्लेशा धनहानिस्वजनवियोगादयस्तेषां भाजनं. स्थानं. अथवा दुःखहेतवो ये क्लेशा रोगास्तेषां भाजनं. ॥ १३ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हे माता पिता! आ शरीर अनित्य=अशाश्वत छे, अशुचि=अपवित्र रहे छे वळी ए शरीर अशुचि=शुक्रशोणित=थी संभूत=बनेलुं छे तेम अशाश्वतावास अर्थात् जेने विषये जीवनो आवास अनियत छे तेवुं तथा दुःख=जन्मजरामृत्यु वगेरे अने क्लेश=धनहानि स्वजन वियोग इत्यादिकनुं भाजन=पात्र=स्थान छे. अथवा दुःखना हेतुभूत क्लेश रोगादिक तेनुं भाजन=ठामरूप छे. १३

असासए सरीरंमि। रइं नेव लभामि हं॥ पच्छा पुरा चइयव्वे। फेणबुब्बुअसन्निभे ॥ १४ ॥

पश्चात्=भोग भोगव्या पछी तथा पुरा=भोग भोगव्या पहेलां, त्यजवा योग्य तथा फीणना परपोटा समान अशाश्वत=नश्वर एवा शरीरने विषये हुं रति=प्रीति नथी पामतो. १४

व्या०—हे पितरावहमशाश्वते शरीरे रतिं न लभामि, अहं स्वास्थ्यं न प्राप्नोमि. पुनः कीदृशे शरीरे? पश्चाद्भोगभोगानंतरं (भुक्तभोगावस्थायां वार्धक्यादौ पुरा पूर्वं भोगभोगादर्वागेव (अभुक्तभोगितायां बाल्यादौ) त्यक्तव्ये. पुनः कीदृशे शरीरे? फेनबुद्बुदसंनिभे पानीयप्रस्फोटकसदृशे. ॥ १४ ॥

हे माता पिता! आ अशाश्वत शरीरने विषये हुं रति नथी पामतो. मने स्वस्थता अनुभवाती नथी. केवुं शरीर? पश्चात्=भोग भोगव्या पछी एटले भोग भोगवी रह्या पछीनी वृद्धावस्थामां तथा पुरा=भोग भोगव्या पहेलां, अर्थात् भोग भोगव्याज न होय एवी बाल्यावस्थामां त्यजी देवा योग्य तेमज फेनबुद्बुद संनिभ=पाणीमां थता फीणना परपोटा समान जोत जोतामां नाश पामनारुं आवा शरीरमां मने रति=प्रीति थती नथी. १४

For Private and Personal Use Only

माणुसत्ते असारंमि । वाहिरोगाण आलए ॥ जरामरणगत्थंमि । खणंपि न रमामिहं ॥ १५ ॥

साररहित, व्याधि तथारोगोनुं आलय=घर, जरामरणथी ग्रस्त, एवा मानुषत्वमां मने एक क्षण पण गमतुं नथी. १५

व्या०—हे पितरावसारे मनुष्यत्वेऽहं क्षणमपि न रमामि, न हर्षं भजामि. कीदृशे मनुष्यत्वे? व्याधिरोगाणामालये, व्याधयः कुष्ठशूलादयः, रोगा वातपित्तश्लेष्मज्वरादयः, तेषां ग्रहे. पुनः कीदृशे मनुष्यत्वे? जरामरणाभ्यां ग्रस्ते. ।१५।

हे माता पिता ! आ मनुष्यपणामां मने एक क्षण पण गमतुं नथी=मने हर्ष थतो नथी. मानुषत्व केवुं ? व्याधिओ=कोढ शूळ इत्यादिक तथा रोग=पातपित्त कफ जरादिक, तेनुं आलय=घर, तथा जरा मरणवडे ग्रस्त=चारेकोरथी उपद्रुत. १५

जम्मदुक्खं जरादुक्खं । रोगा य मरणाणि य ॥ अहो दुक्खो हु संसारे । जत्थ कीसंति जंतुणो ॥१६॥

जन्मदुःख जरादुःख वळी रोगो अने मरणो, अहो ! आ संसार दुःखमय छे के जेमां जीवो क्लेश पाम्याज करे छे. १६

व्या०—हे पितरौ ! हु इति निश्चयेन संसारो दुखं दुःखहेतुर्वर्तते, अहो इत्याश्चर्ये, यत्र संसारे जीवाः क्लिश्यंति क्लेशं प्राप्नुवंति संसारे किं किं दुखं? जरा तदाह—जन्मदुखं दुःखं, पुनः संसारे रोगास्तापशीतशिरोऽर्त्तिप्रमुखाः. पुनर्मरणानि च एतानि सर्वाणि दुःखानि यत्र संति. तस्मादयं संसारो दुःखहेतुरेव. यत्र भवभ्रमणे जीवाः क्लिश्यंति क्लेशार्त्ता भवंति.

हे माता पिता ! 'हु' निश्चये संसार, दुःख हेतुज छे. अहो !=आश्चर्य के जे संसारमां जीवो क्लेश पामे छे, संसारमां क्यां

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दुःख छे ? ते कहे छे—जन्म पामवा ए दुःख, वळी जरा अवस्थानां दुःख तथा आ संसारमां तडका टाढ मस्तकपीडा ज्वर इत्यादिक रोगो अने मरण पामवानां दुःखो; आ सर्व दुःखो संसारमां होवाथी संसार दुःख हेतुज छे जेमां भव भ्रमणमां पडेला जंतु=जीवो क्लेशपीडित रह्याज करे छे. १६

खित्तं वत्थु हिरण्णं च । पुत्तंदारं च बंधवा ॥ चइत्ताणं इमं देहं । गंतव्वमवसस्स मे ॥ १७ ॥

क्षेत्र, वस्तु, हिरण्य, पुत्र, स्त्री, बांधवो, अने आ देहने पण त्यजीने मारे अवश्य जवानुं छे. १७

व्या०—हे पितरौ ! ममाऽवशस्य परवशस्य सतः परभवे गंतव्यं. किं कृत्वा ? क्षेत्रं ग्रामवाटिकादिकं त्यक्त्वा, पुनर्वास्तु गृहं, हिरण्यं रूप्यं स्वर्णं, पुत्रं तनयं, दारं कलत्रं च पुनर्बान्धवान् स्वज्ञातीन् भ्रातृपितृव्यान, इमान् सर्वांस्त्यक्त्वा, इमं देहं शरीरमपि त्यक्त्वा. ॥ १७ ॥

हे माता पिता ! मारे अवश=परवश बनीने परभवे जवानुं छे. केम करीने ? क्षेत्र=गाम वाडी वगेरे छोडीने, वळी वस्तु=घर तथा राच रचिलुं, हिरण्य=सोनां रुपां, पुत्र, दारा—स्त्री तथा बांधव—सगां संबन्धी भाइ भांडरु वगेरेने; ए सर्वेने अने छेवट आ देहने पण त्यजीने जवानुं छे. १७

जहा किंपाकफलाणं । परिणामो न सुंदरो ॥ एवं भुत्ताण भोगाणं । परिणामो न सुंदरो ॥ १८ ॥

जेम किंपाक फळनो परिणाम सुंदर न होय तेम भोगवेला भोगोनो पण परिणाम सुंदर नज होय. १८

व्या०—हे पितरौ ! यथा किंपाकफलानां विषवृक्षफलानां परिणामो भक्षणानंतरपरिणतिसमयः सुंदरो न

For Private and Personal Use Only

भवति, एवं भुक्तानां भोगानामपि परिणामः सुंदरो नास्ति. यादृशं विषफलानां भक्षणं, तादृशो भोगानां परिणामः किंपाकफलानि हि दर्शनेन रमणीयानि, भक्षणसमयेऽपि सुस्वादूनि, भवंति, भुक्तेरनंतरं प्राणापहारीणि, तथा विषसुखान्यपि. ॥ १८ ॥

हे माता पिता ! जेम किंपाकफळ–विषवृक्षफळनो परिणाम–खाधा पछी थती असर सुन्दर–सारी नथी थती तेज प्रमाणे भोगवेला भोगोनो पण परिणाम सुन्दर नथी आवतो. जेवो विषफळनुं भक्षण तेवो भोगनो परिणाम समजवो. किंपाक फळ जोवामां रमणीय तथा खावा टाणे पण स्वादिष्ट लागे पण खाधा पछी प्राणहर नीवडे छे तेम भोगो=विषयसुखो पण एवाज छे. १८

अद्धाणं जो महंतं तु । अपाहेज्जो पवज्जई ॥ गच्छंतो सो दुही होइ । छुहातण्हाहिं पीडिओ ॥ १९ ॥

जे पुरुष महोटा मार्गे पाथेय=भातुं साथे लीधा विना जाय छे ते जतां जतां भूख तरसथी पीडाइने बहु दुःखी थाय छे. १९

व्या०—हे पितरौ ! यः पुरुषो महांतमध्वानं दीर्घमार्गमपाथेयः संबलरहितः सन् प्रव्रजति, स पुमान् क्षुधातृष्णया पीडितः सन् दुःखी भवति. ॥ १९ ॥

हे माता पिता! जे पुरुष महोटे मार्गे=लांबी मुसाफरीये भातांरहित चालतो थाय छे ते पुरुष क्षुधातृषाथी पीडाइ दुःखी थाय छे.१९

एवं धम्मं अकाऊणं । जो गच्छइ परं भवं ॥ गच्छंतो सो दुही होइ । वाहिरोगेहिं पीडिओ ॥ २० ॥

एमज धर्म कर्या विना जे पुरुष परभवे जाय छे ते जातो आतो व्याधि रोगोवडे पीडित थइ दुःखी थाय छे. २०

व्या०—एवममुना प्रकारेण अशंबलपुरुषदृष्टांतेन यः पुरुषो धर्ममकृत्वा परभवं गच्छत्यन्यज्जन्मं व्रजति, स

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गच्छन् दुःखी भवति. कीदृशः सः ? व्याधिरोगैः पीडितः.

एम=एज प्रमाणे=भातां विना लांबी मुसाफरीये जनारानी पेठे जे पुरुष धर्म न करीने परभव=जन्मांतरे जाय छे ते जातां दुःखी थाय छे. केवो दुःखी ? व्याधिओ तथा नानाप्रकारना रोगोवडे पीडित थइने दुःखी थाय छे. २०

अद्धाणं जो महंतं तु । सपहेज्जो पावज्जइ ॥ गच्छंतो सो सुही होइ । छुहातिण्हा विवज्जिओ ॥ २१ ॥

जे महोटे मार्गे पाथेय=भातुं साथे लइने चाले छे ते क्षुधा तृषा विवर्जित बनीने सुखी थाय छे. २१

व्या०—हे पितरौ ! यः पुरुषो महांतमध्वानं दीर्घं मार्गं सपाथेयः शंबलसहितः सन् प्रव्रजति, स पुरुषः क्षुधातृष्णाभ्यां विवर्जितः क्षुधातृष्णाविवर्जितः सन् मार्गं गच्छन् सुखीभवति. ॥ २१ ॥

हे माता पिता ! जे पुरुष महोटे मार्गे=लांबे पंथे साथे पाथेय=पुष्कळ भातुं लइने संचरे छे ते पुरुष क्षुधा तथा तृष्णाथी विवर्जित थइने मार्गे जतो सुखी थाय छे. २१

एवं धम्मंपि काऊणं । जो गच्छइ परं भवं ॥ गच्छंते स सुही होइ । अप्पकम्मे अवेयणे ॥ २२ ॥

एवीज रीते धर्म पण करीने जे पुरुष परभवे जाय छे तो ते जतां जतां अल्प कर्म थइ वेदना रहित बनी सुखी थाय छे. २२

व्या०—एवममुना प्रकारेणानेन शंबलसहितपुरुषदृष्टांतेन यो मनुष्यो धर्मं कृत्वा परभवं परलोकं गच्छति, स धर्माराधकः पुरुषः सुखी भवति. कीदृशः सः ? अल्पकर्मा अल्पानि कर्माणि यस्य सोऽल्पकर्मा लघुकर्मा. पुनः कीदृशः सः ? अवेदनः; न विद्यते वेदना यस्य सोऽवेदनः, अल्पवेदनो वेदनारहितो वा अल्पपापकर्मा अल्पाऽसा-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तावेदन इत्यर्थः. ॥ २२ ॥

एवीज रीते-भातुं साथे लइ मुसाफरीये जनार पुरुषना दृष्टांतानुसारे जे मनुष्य धर्म करीने परभव=परलोके जाय छे. ते धर्माराधक पुरुष सुखी थाय छे. ते केवो ? अल्पकर्मा=अल्प अशुभ कर्मोवाळो, अर्थात् लघु कर्मा बनीने तथा अवेदन=जेने वेदना नथी एवो, अर्थात् अल्प पापकर्म होवाथी ते अल्प असाता वेदनीय थइ सुखी थाय छे.

जहा गेहे पलित्तंमि । तस्स गेहस्स जो पहू ॥ सारभंडाणि नीणेइ । असारं अवउज्झइ ॥ २३ ॥

जेम घरमां पलीतो लागे त्यारे ते घरनो जे प्रभु=स्वामी होय ते सार=कींमती भांड=वस्तुओने काढी ले छे अने असार=नजीवा पदार्थोने छोडी दे छे. २३

व्या०—हे पितरौ ! यथा गृहेऽग्निना प्रदीप्ते प्रज्वलिते सति तस्य गृहस्य यः प्रभुः स्वामी तदा सारभांडानि सारपदार्थानाजीविकाहेतून 'नीणेइ' इति निष्कासयति, असारं भांडं चाऽपोज्झति अपोहति त्यजतीत्यर्थः. ॥२३॥

हे माता पिता! जेम घर अग्निथी बळवा लागे त्यारे ते घरनो प्रभु=धणी होय ते सारभांड एटले सारभूत पदार्थो=आजीविकानी हेतुभूत जे जे कीमती वस्तु होय तेने नीकाली लीये छे. अने जे असार भांड=हांडलां कुंडां जेवी नजीवी चीजो होय तेने मूकी दीये छे. २३

एवं लोए पलित्तंमि । जराए मरणेण य ॥ अप्पाणं तारइस्सामि । तुज्झेहिं अणुमन्निओ ॥ २४ ॥

एम आ लोकमां पण जरा तथा मरणादिकथी पलीतो लाग्यो छे; एमांथी तमोये जेने अनुमति आपी छे एवो हुं मारा आत्माने तारीश=ए बळतामांथी उगारीश. २४

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या०—एवममुनाऽनेन दृष्टांतेन लोके जरया मरणेन च प्रदीप्ते प्रज्वलिते सत्यहमात्मानं तारयिष्यामि. कीदृशोऽहं? युष्माभिरनुमतो भवद्भिर्दत्ताज्ञस्तस्मान्मह्यमाज्ञा दातव्या. अहं भवदाज्ञया आत्मन उद्धारं करिष्यामीति भावः.

एज प्रकारे=आज दृष्टांतथी आ लोक, जरा तथा मरण वडे प्रदीप्त थयो छे. सळगी उठ्यो छे तेमांथी हुं मारा आत्माने तारीश. केवो हुं ? तमोए दीधी छे आज्ञा जेने एवो. माटे हवे तमारे मने आज्ञा देवी जोइए. हुं आप बन्नेनी अनुज्ञा पामी चारित्र ग्रहण करी मारा आत्मानो उद्धार करीश. २४

तं बिंति अम्मापियरो । सामन्नं पुत्त दुच्चरं ॥ गुणाणं तु सहस्साइं । धारेयव्वाइ भिक्खुणो ॥ २५ ॥

ते मृगापुत्रने मातपिता बोल्यां के—हे पुत्र! श्रामण्य=साधुत्व दुश्चर=आचरवुं कठिन छे भिक्षुने तो हजारो गुण धारण करवा पडे छे. २५

व्या०—अथ मातापितरौ तं मृगापुत्रंप्रति ब्रूतः, हे पुत्र ! श्रामण्यं दुश्चरं, साधुधर्मो दुष्करोऽस्ति. हे पुत्र! चारित्रस्योपकारकारकाणां गुणानां सहस्राणि भिक्षोर्धारयितव्यानि. मूलगुणाश्चोत्तरगुणाश्च भिक्षुणा धारणीयाः. ॥२५॥

अथ=ते पछी माता पिता ते मृगापुत्र प्रति बोल्या के—हे पुत्र ! श्रामण्य दुश्चर छे; अर्थात् साधु धर्म अति दुष्कर छे. हे पुत्र! चारित्रना उपकारक हजारो गुणो भिक्षुने धारण करवाना होय छे, अर्थात् मूळ गुणो तथा उत्तर गुणो भिक्षुए अवश्य धारण करवा पडे छे. २५

समया सव्वभूएसु । सत्तुमित्तेसु वा जगे ॥ पाणाइवायविरई । जावज्जीवाइ दुक्करं ॥ २६ ॥

सर्वभूतोमां समता, तेमज जगत्मां शत्रु अने मित्रमां पण समता राखवी तथा यावज्जीव=जीवतां पर्यंत प्राणातिपातविरति=प्राणि हिंसाथी विराम पामवुं; ए दुष्कर छे. २६

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या०—पुनर्हे पुत्र ! सर्वभूतेषु समता कर्तव्या, अथवा जगे इति जगति शत्रुमित्रेषु समता कर्तव्या. पुनर्या-वज्जीवं प्राणातिपातविरतिर्दुष्करमिति दुष्करा. ॥ २६ ॥

वळी पण हे पुत्र ! सर्वभूत=प्राणीमात्रमां पण समता धारण करवी अथवा जगतमां शत्रु तथा मित्रमां समता राखवी अने यावज्जीव=जीवित पर्यंत कोइ पण प्राणीना प्राणघातथी विरति निवृत्ति, ए दुष्कर छे. २६

निच्चकालप्पमत्तेण । मुसावायविवज्जणं ॥ भासियव्वं हियं सच्चं । निच्चाउत्तेण दुक्करं ॥ २७ ॥

नित्ये सर्वकाळ अप्रमत्तपणे रही मृषावाद विवर्जवो, अने लोकनुं हित करे तेवुं सत्य भाषण करवुं ए विषयमां हमेशां आयुक्त तत्पर रहेवुं आ सघळुं अति दुष्कर छे. २७

व्या०—पुनर्नित्यकालं सर्वदा अप्रमादित्वेन मृषावादस्य विवर्जनं मृषावादविवर्जनं कर्तव्यं. पुनर्हितं हितकारकं सत्यं वक्तव्यं. पुनर्नित्यायुक्तेन स्थातव्यं, तदपि दुष्करमस्ति, आयुक्तः क्रियासु सावधानत्वं, नित्यमायुक्तो नित्यायुक्तस्तेन स्थातव्यं. अत्र भावप्रधाननिर्देशो मंतव्यः. नित्यमायुक्तत्वेन स्थातव्यं तदपि दुष्करमित्यर्थः. ॥२७॥

वळी नित्यकाळ=सर्वदा अप्रमादी रहीने मृषावाद=असत्य भाषणनुं विशेषे करी वर्जन करवानुं छे. तेमज सर्वनुं हितकारक सत्य वचन बोलवुं अने नित्य आयुक्त=दरेक क्रियामां सावधान=रहेवुं ते पण दुष्कर छे. अहीं 'नित्यायुक्त' पद भाव प्रधान निर्देश छे अर्थात् निरंतर सावधानपणे रहेवुं, ते अति दुष्कर छे. २७

दंतसोहणमाइस्स । अदत्तस्स विवज्जणं ॥ अणवज्जेसणिज्जस्स । गेण्हणा अवि दुक्करं ॥२८॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दंतशोधन मात्र-दांत खोतरवानी सळी जेवुं पण अदत्त=कोइ आपे नहिं त्यां सुधी लेवुं नहिं अने अनवद्य=निर्दोष एषणीय आहारादिक पदार्थोनुंज ग्रहण करवुं ए पण अति दुष्कर छे. २८

व्या०—हे पुत्र! पुनः साधुधर्मे दंतशोधनप्रमुखस्याप्यदत्तस्य वस्तुनोऽपि विवर्जनं. शलाकामात्रमपि वस्त्वदत्तं न ग्रहितव्यं. अनवद्यं च तदेषणीयं चाऽनवद्यैषणीयं, तस्यानवद्यैषणीयस्य पिंडादेर्ग्रहणमपि दुष्करं. अनवद्यं निर्दूषणमचित्तं प्रासुकमेषणीयं द्विचत्वारिंशद्दोषरहितं पिंडं ग्रहितव्यं, तदपि दुष्करमित्यर्थः. ॥२८॥

हे पुत्र! वळी साधु धर्ममां दंतशोधन=दांत खोतरवानी सळी जेवु वस्तु पण कोइए दीधेल न होय तेवु वर्जवानु. सळी जेवी चीज पण कोइ दीये नहिं त्यां सुधी लेवाय नहीं. तेम कोइए दीधेलो वस्तुमां पण अनवद्य=निर्दोष=अचित्त, एषणीय=आहारादिक अर्थात् बेतालीश दोष रहित प्रासुकपिंडनु=ग्रहण करवु ए पण दुष्कर छे. २८

विरई अबंभचेरस्स । कामभोगरसन्नुणा ॥ उग्गं महव्वयं बंभं । धारेयव्वं सुदुक्करं ॥२९॥

काम भोगना रसने जाणनारे अब्रह्मचर्य=विषयभोगनी विरति=निवृत्ति, तथा उग्र ब्रह्मचर्यरूप महाव्रतनु धारण करवु दुष्कर छे. २९

व्या०—हे पुत्र! अब्रह्मचर्यस्य मैथुनस्य विरतिः कर्तव्या, सापि दुष्करा. हे पुत्र! कामभोगरसज्ञेन पुरुषेणोग्रं घोरं बंभं ब्रह्मचर्यं महाव्रतं धर्तव्यं, तदपि दुष्करं. लब्धभोगसुखास्वादस्य भोगेभ्यो निवृत्तिरत्यंतं दुष्करेत्यर्थः. २९

हे पुत्र! अब्रह्मचर्य=मैथुननी विरति=छेक छोडी देवुं ते पण दुष्कर छे तेम काम भोगना रसने जाणनार पुरुषे उग्र=उत्कृष्ट ब्रह्मचर्य महाव्रत धारण करवुं ते पण दुष्कर छे. जेणे भोग सुखोनो स्वाद लीधो होय तेणे भोगोथी निवृत्ति सेववी ए अत्यंत दुष्कर छे. २९

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धणधन्नपेसवग्गेसु । परिग्गहविवज्जणं ॥ सव्वारंभपरिच्चाओ । निम्ममत्तं सुदुक्करं ॥ ३० ॥

धन, धान्य तथा प्रेष्य वर्ग=नोकरवर्गमां परिग्रह छोडी देवो तथा सर्व प्रकारना आरंभनो परित्याग करवो अने ममतारहित रहेवुं ए पण दुष्कर छे. ३०

व्या०—धनधान्यप्रेष्यवर्गेषु परिग्रहविवर्जनं कर्तव्यं धनं गणिमादि, धान्यं गोधूमादि, प्रेष्यवर्गो दासदास्यादिवर्गः, धनं च धान्यं च प्रेष्यवर्गश्च धनधान्यप्रेष्यवर्गास्तेषु मोहबुद्धेर्विशेषेण वर्जनं, एतदपि दुष्करं. पुनः सर्वारंभपरित्यागः कर्तव्यः, स चापि दुष्करः. ॥ ३० ॥

धन, धान्य तथा प्रेष्य वर्ग=नोकरवर्गने विषये परिग्रहनुं विशेषे वर्जन करवुं. अर्थात्—धन=सुवर्णादि, धान्य=घउं वगेरे तथा प्रेष्यवर्ग दास दासी आदिकमांथी मोहबुद्धि छोडी देवी; ए पण दुष्कर छे तेम सर्व आरंभनो परित्याग तथा कशामां ममत्व न राखवुं ए पण दुष्कर छे. ३०

चउव्विहे पि आहारे । राईभोयणवज्जणा ॥ सन्निहिसंचओ चेव । वज्जेयव्वो सुदुक्करं ॥ ३१ ॥

चारे प्रकारना आहारमां रात्रिभोजननी वर्जना करवी तेम संनिधि=भेळुं करी राखवुं तथा सञ्चय संग्रह, ब्रेयने वर्जवा ए पण दुष्कर छे. ३१

व्या०—हे पुत्र! पुनः साधुधर्मे चतुर्विधे आहारे रात्रिभोजनस्य वर्जना कार्या. अशनपानखादिमस्वादिमानां चतुर्णामाहाराणामपि रात्रौ भोजनत्याग एव कर्तव्यः. च पुनः संनिधिर्घृतगुडादेरुचितकालातिक्रमेण स्थापनं. ततः संनिधिश्चासौ सञ्चयश्च संनिधिसंचयः, एव निश्चयेन वार्जितव्यः, सोऽपि सुतरां दुष्करः. ॥३१॥

हे पुत्र! वळी साधु धर्ममां अशन पान खादिम एवा चारेप्रकारना आहारनी बाबतमां रात्रि भोजननी वर्जना करवी. अर्थात्

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रात्रि थइ एटले कशुं मोढामां नाखवुं नहींज. तेमज संनिधि एटले घी गोळ जेवा पदार्थो उचित काळ उपरांत राखवा, तेनो संचय=संग्रह निश्चये वर्जवो ते पण अति दुष्कर छे. ३१

छुहा तण्हा य सीउण्हं । दंसमसगवेयणा ॥ अक्कोसा दुक्खसिज्जा य । तणफासा जल्लमेव य ॥३२॥

क्षुधा, तृष्णा तथा शीत, उष्ण, दश=डांस अने मच्छरनी वेदना, आक्रोश=निंदाना दुर्वचनो, दुःखशय्या=सूवानुं कष्ट तथा तृणस्पर्श=संथारानां तृण खुंचे तेनुं दुःख, अने जल्ल=मळ परिषह; आ बधुं साधुए सहन करवुं पडे छे, ३२

व्या०—पुनर्हे पुत्र ! क्षुधा सहनीयेत्यध्याहारः, तृषा तृष्णा च सोढव्या, शीतोष्णं सहनीयं, दंशमशकानां वेदना सहनीया, पुनराक्रोशा दुर्वचनानि, तत्सहनमपि दुष्करं. पुनः दुःखशय्या उपाश्रयस्य दुःखं शय्यादुःखं तदपि सहनीयं. संस्तारके तृणस्पर्शदुःखं, पुनर्जल्लं मलपरीषहोऽपि सोढव्यः साधुना. ॥३२॥

वळी हे पुत्र ! क्षुधा सहेवी पडे, (एटलो अध्याहार छे) तृष्णा=तरस सहन करवानी तेमज शीत=टाढ, उष्ण=गरमी तथा डांस अने मसलांनी वेदना पण सहन करवानी. तेमज आक्रोश बीजानां कहेलां दुर्वचनो पण सहन करवां; वळी दुःखशय्या=उपाश्रयमां सूवुं ते दुःखशय्या सहन करवी, तथा संथारामां तृण खुंचे ते अने जल्ल=मळपरीषह पण साधुए सहन करवो. ३२

ताडणा तज्जणा चेव । वहबंधपरीसहा ॥ दुक्खं भिक्खायरिया । जायणा य अलाभया ॥३३॥

कोइ ताडना करे, तेम तर्जना करे=तरछोडे=तथा वध अने बंधना परीषहो सहन करवाना, वळी दुःखरूप भिक्षा चर्या तथा याचना करवी छतां अलाभता=लाभ न थाय ए बधुं सहन करवुं दुष्कर छे. ३३

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या०—पुनस्ताडना चपेटाटक्करादिना हननं, पुनस्तर्जनमंगुल्यादिना निर्भर्त्सनं भयोत्पादनं. पुनर्वधबंधपरिषहाः सहनीयाः. तत्र वधो यष्ट्यादिभिर्हननं, बंधनं रज्ज्वादिना दमनं, वधश्च बंधश्च वधबंधौ, तयोः परिषहाः सोढव्याः. पुनर्भिक्षाचर्याया दुःखं, गृहस्थगृहे याचना कर्तव्या, तत्करणेऽपि दुःखमस्ति. तत्रापि याचनायां कृतायामप्यलाभता-ऽप्राप्तिर्भवेत्, तदापि दुःखं न कर्तव्यमेतदपि दुष्करं. ॥३३॥

वळी ताडना एटले थपाट अथवा ठोकरे हणे, तथा वर्जना आंगळी वगेरेथी तरछोडे तेमज वध=लाकडी वगेरेना मार तथा बन्ध=रस्सीवती बांधे इत्यादिकना परीषहो पण सहन करवा. पुनः भिक्षाचर्यानुं दुःख गृहस्थने घरे जइ याचना करवी पडे ते छतां अलाभता=कंइ मळे नहीं तो पण दुःख न लगाडवुं ए पण दुष्कर छे. ३३

काबोया जा इमा वित्ती । केसलोओ य दारुणो ॥ दुक्खं बंभवयं घोरं । धारेउं अ महप्पणा ॥३४॥

आ जे कापोता=पारेवाना जेवी=वृत्ति राखवी पडे वळी दारुण=दुःखद केशनो लोच, अने घोर=अति कठिन ब्रह्मचर्यनुं व्रत महात्मा=साधुए धारण करवुं जोइए ए पण दुःखरूप छे. ३४

व्या०—हे पुत्र! साधुधर्मे पुनः कापोतीया वृत्तिर्वर्तते इति शेषः. कपोतानां पक्षिणां या इयं वृत्तिः सा कापोतीया. यथा हि पक्षिणो नित्यं शंकिताः संतः स्वभक्ष्यग्रहणे प्रवर्तंते, आहारं कृत्वा च पुनः सार्थे किमपि न गृह्णंति. कुक्षिशंबला भवंति, तथा साधवोऽपि दोषेभ्यः शंकमाना आहारग्रहणे प्रवर्तंते, आहारं कृत्वा च किमपि सार्थे संचयं न कुर्वंति. पुनः साधूनां केशलोचोऽपि दारुणो भयदोऽस्ति, पुनर्महात्मना साधुना ब्रह्मव्रतं ? धर्तुं दुःखमिति

दुष्करं. यद् ब्रह्मव्रतं महात्मना महापुरुषेण ध्रियते तद् ब्रह्मव्रतं धर्तुं दुष्करमिति भावः, कीदृशं ब्रह्मव्रतं ? घोरं, अन्येषामल्पसत्वानां भयदायकं. ॥३४॥

हे पुत्र ! साधुधर्मने विषये वळी कापोता वृत्ति पाळवी पडे छे कपोत=पारेवा जेम हमेशां शंकित रही चारो करे छे, भक्षण करीने पाछुं कंइ पण पोतापासे राखवा माटे ग्रहण करतां नथी किंतु मात्र पेट भरवा जेटलीज प्रवृत्ति करे छ तेम साधुओए पण शंकित रही आहार ग्रहणमां प्रवृत्त थवुं अने आहार करी कंइ पण संचय तरिके पासे भेळुं न करवुं; एने कापोतीवृत्ति कहे छे, आ कापोता वृत्ति बहु दुष्कर छे तेमज केशलोच पण दारुण त्रासजनक छे तथा महात्मा साधुए घोर=विकट ब्रह्मव्रत धारण करवानुं होय छे ते पण दुःख=दुष्कर छे अर्थात् जे ब्रह्मव्रत महापुरुषोज धारण करी शके ए घोर=अन्य अल्प सत्ववाळाथी न पाळी शकाय तेवुं ए ब्रह्मचर्यव्रत धारण करवुं ने यथावत् पाळवुं ए दुःख=अति दुष्कर छे. ३४

सुहोइओ तुमं पुत्ता ! सुकुमालो सुमज्जिओ ॥ न हुसी पभू तुमं पुत्ता ! सामण्णमणुपालिउं ॥ ३५ ॥

हे पुत्र ! तुं सुखोचित=सुख भोगववा लायक छो वळी सुकुमार शरीरवाळो तथा सारी रीते स्नान करनारो छो तेथी हे पुत्र ! तुं श्रामण्य=चारित्र पाळवा माटे निश्चये प्रभु=समर्थ थइ शकीश नहिं. ३५

व्या०—हे पुत्र ! त्वं सुखोचितोऽसि, हे पुत्र ! पुनस्त्वं सुकुमालोऽसि, अथ चारित्रग्रहणाय समुद्यतोऽसि; परं त्वं श्रामण्यं साधुधर्ममनुपालयितुं प्रभुः समर्थो न भवसि.

हे पुत्र ! तुं सुखोचित छो तेमज तुं सुकुमार छो अने चारित्र ग्रहण करवा तैयार थयो छो परंतु तुं श्रामण्य=साधुधर्मनुं अनु-

पालन करवा समर्थ थइश नहीं ३५.

जावज्जीवमविस्सामो । गुणाणं तुह महब्भरो ॥ गुरुओ लोहभारुव्व । जो पुत्ता होइ दुव्वहो ॥३६॥

हे पुत्र ! जे गुणोनो महोटो भार छे ते लोढाना भार जेवो अति गुरुक=बोजारूप होइ अत्यन्त दुर्वह=वहन करवो कठिन छे, तेमांथी यावज्जीव=जीवतां सुधीमां विसामो मळे तेम नथी. ३६

व्या०—हे पुत्र ! यो गुणानां चारित्रस्य मूलोत्तरगुणानां महाभारः स लोहभार इव गुरुर्गरिष्ठो दुर्वहो भवति. कीदृशो गुणानां महाभारः ? यावज्जीवमविश्रामो विश्रामरहितः. अन्योऽपि गुरुभारो यदा वोढुं न शक्यते, तदा कश्चित्प्रदेशे विमुच्य विश्रामो गृह्यते, परमेवं चारित्रगुणभारः कदापि न मोचनीयो यावज्जीवं धारणीयोऽस्ति ३६

हे पुत्र ! जे गुणो एटले चारित्रना मूलगुणो तथा उत्तरगुणो कह्या छे तेनो महोटो भार लोढाना भारा जेवो गुरुक=बहु बोजादार होइने उठाववो अति कठिन छे, केमके ते यावज्जीव=जीवित पर्यंत विश्राम रहित उठाववानो छे. महोटो भार क्यांक उतारी विसामो लेवाय, पण आ चारित्र भार तो जीवितपर्यंत धरी राखवानो. ३६

आगासे गंगसोउव्व । पडिसोउव्व दुत्तरो ॥ बाहाहिं सागरो चेव । तरिअव्वो गुणोदही ॥३७॥

आकाशमां जेवो गंगास्रोत दुस्तर छे तथा जेम अन्य नदीमां प्रतिस्रोत=सामे पूरें तरवु जेम दुष्कर छे अने बाहुवडे सागर तरी जवो जेवो दुष्कर छे तेवो आ गुणोना उदधिरूप साधुधर्म तरवो अति दुष्कर छे. ३७

व्या०—हे पुत्र ! आकाशे गंगायाः स्रोतोवद्दुस्तरमिति योज्यं. यथा हिमाचलात्पतद्गंगाप्रवाहस्तरितुमशक्य-

स्तथा संयमो धारितुमशक्यः. प्रतीपजलप्रवाह इव दुस्तरो बाहुभ्यां सागरस्तरितव्यः, तथा गुणोदधिर्गुणानां ज्ञानादीनामुदधिर्गुणोदधिः, अथवा गुणा ज्ञानादयस्त एवोदधिर्गुणोदधिश्चारित्रसमुद्रस्तरणीयः (कायवाङ्मनोनियंत्रणेनैव तत्तरणात्तस्य च दुःकरत्वात्.) ॥ ३७ ॥

हे पुत्र ? आकाशमां गंगाश्रोतः (जेवुं दुष्तर छे एम योजना करवी) जेम हिमाचळथी पडतो गंगाप्रवाह तरी न शकाय तेम संयम पण धारण करवो दुष्कर छे. वळी सामे पूरे जळप्रवाह जेवो दुष्तर होय छे तथा बे बाहु=भुजाओवडे सागर तरी जवुं जेवुं दुष्कर छे तेवो आ गुणोदधि=अर्थात् ज्ञानादि गुणोनो दधि, अथवा ज्ञानादि गुणो एज उदधि=चारित्रसमुद्र तरवानो छे. कायावाणी तथा मन, ए त्रणेनुं नियमनवडेज ते गुणोदधि तराय अने ए नियमन दुष्कर छे. ३७

वालुआकवले चेव । निरस्साए उ संजमे ॥ असिधारागमणं चेव । दुक्करं चरिउं तवो ॥ ३८ ॥

वेळुना कोळीया जेवो संयम निःस्वाद छे अने असि=तरवारनी धार उपर चालवा जेवुं तप आचरवुं पण दुष्कर छे. ३८

व्या०—हे पुत्र ! वालुकाकवलो यथा निःस्वादस्तथा संयमः. असिधारागमनमसिधारायां गमनं, खड्गधारायां चलनं यथा दुष्करं तथा तपश्चरितुं दुष्करं वर्तते.। ३८॥

हे पुत्र वालुकाना कोळीया खावा जेवा नीरस=स्वाद रहित होय तेवो संयम पाळवो ए पण दुष्कर छे अने असि=खड्गनी धारा उपर हींडवुं जेवुं दुष्कर छे तेवुंज तपनुं आचरण करवुं ए पण दुष्कर छे. ३८

अहीवेगंतदिट्ठीए । चरित्ते पुत्त दुच्चरे ॥ जवा लोहमया चेव । चावेयव्वा सुदुक्करं ॥ ३९ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हे पुत्र ! दुश्चर=दुःखे आचरी शकाय तेवा=चारित्र मार्गमां सर्पनी पेठे एकांत=एकाग्र दृष्टि राखीने चालवानुं छे. आ तप आचरवुं ए लोढाना यव चाववा होय तेना जेवुं अति दुष्कर छे. ३९

व्या०—हे पुत्र ! साधुरहिरिवैकांतदृष्टिः. एकांतो निश्चयो यस्याः सैकांता, एकांता चासौ दृष्टिश्चैकांतदृष्टिः. यथा सर्प एकाग्रदृष्ट्या चलति, इतस्ततश्च न विलोकयति, तथा साधुमार्गे साधुश्चरेत्, मोक्षमार्गे दृष्टिं विधाय चरेत. कीदृशे चारित्रे ? दुश्चरे चरितुमशक्ये. यथा लोहमया यवाश्चर्वितव्या दुष्करास्तथा चारित्रमपि चरितुं दुष्करं. ॥३९॥

हे पुत्र ! साधुए सर्पनी पेठे एकांत दृष्टि रहेवानुं छे. अर्थात् एकांत निश्चयवाळी दृष्टि=एकाग्र दृष्टि जेम सर्प आडुं अवळुं न जोतां सीधो चाल्यो जाय छे तेम साधुए पण साधुमार्गमां=मोक्षमार्गमां एकाग्र दृष्टि राखी चालवानुं छे. ए चारित्र केवुं ? जेम लोहमय=लोढाना यव चाववा कठिन छे तेम आ चारित्र पण आचरवुं अति दुष्कर छे. ३९

जहा अग्गिसिहा दित्ता । पाउं होइ सुदुक्करं ॥ तह दुक्करं करेउं जे । तारुण्णे समणत्तणं ॥ ४० ॥

जेवी प्रदीप्त अग्निशिखा पीवी बहु दुष्कर होय छे तेवीज रीते तारुण्य=युवावस्थामां जे श्रामण्य=साधुपणुं करवुं ते अति दुष्कर छे. ४०

व्या०—हे पुत्र ! यथाग्निशिखा दीप्ता सती ज्वलंती पातुं पानं कर्तुं सुतरां दुष्करा, तथा तारुण्ये यौवने श्रमणत्वं चारित्रं कर्तुं दुष्करं. यौवनावस्थायां हींद्रियाणि दुर्दमानीत्यर्थः. ॥४०॥

हे पुत्र ! जेम अग्निनी शिखा=ज्वाळा दीप्त=प्रज्वलित थइ होय तेने पीवानुं घणुंज दुष्कर होय छे तथा तेवीज रीते तारुण्य=यौवनमां श्रमणत्व–साधुपणुं आचरवुं अति दुष्कर छे. कारण के यौवन अवस्थामां इन्द्रियोनुं दमन बहु दुःसाध्य होय छे. ४०

For Private and Personal Use Only

जहा दुक्खं भरेउं जे । होइ वायस्स कुत्थलो ॥ तहा दुक्खं करेउं जे । कीवेण समणत्तणं ॥ ४१ ॥

जेम वस्त्रना कोथळाने वायुथी भरवानुं दुष्कर होय छे तेम क्लीब=हीनसत्व पुरुषे श्रमणत्व=चारित्र करवुं दुष्कर छे. ४१

व्या०—हे पुत्र ! यथा वायोरिति वायुना भरितुं पूरितुं कुत्थलो वस्त्रमयं भाजनं दुष्करं, तथा क्लीबेन हीनसत्वेन श्रामण्यं कर्तुं दुष्करं. ॥ ४१ ॥

हे पुत्र ! यथा–जेम वस्त्रमय कोथळो वायुथी भरवा–पुरवानुं दुष्कर होय छे तेम सत्त्वहीन पुरुषे श्रामण्य पाळवुं दुष्कर छे.४१

जहा तुलाए तोलेउं । दुक्करं मंदरो गिरी ॥ तहा निहुयं निस्संकं । दुक्करं समणत्तणं ॥ ४२ ॥

जेम मंदरगिरि=पर्वत तुला=ताजवामां तोलवो दुष्कर छे तेवी रीते निश्चलपणे तथा निःशंकपणे श्रमणत्व साधुत्व=चारित्र पाळवुं दुष्कर छे.४२

व्या०—हे पुत्र ! यथा मंदरो गिरिर्मेरुपर्वतस्तुलया तोलितुं दुष्करस्तथा निभृतं निश्चलं निःशंकं शंकारहितं यथास्यात्तथा शरीरापेक्षारहितं श्रमणत्वं साधुत्वं शरीरेण धर्तुं दुष्करं. ॥४२॥

हे पुत्र ! जेम मंदरगिरि=मेरुपर्वत तुला=ताजवावडे तोळवो दुष्कर छे तेम निभृत=निश्चळ तथा निःशंक रीते जेम थाय तेम शरीरापेक्षा न राखतां श्रमणत्व साधुत्व शरीरे धारण करवुं दुष्कर छे. ४२

जहा भुजाहिं तरिउं । दुक्करं रयणायरो ॥ तहा अणुवसंतेणं । दुक्करं दमसागरो ॥ ४३ ॥

जेम रत्नाकर=समुद्र भुजावडे करीने तरी जवुं दुष्कर छे तेवो आ दमरूपी सागर अनुपशांत पुरुषे तरवो दुष्कर छे ४३

व्या०—हे पुत्र ! यथा रत्नाकरः समुद्रो भुजाभ्यां तरितुं दुष्करस्तथाऽनुपशांतेन मनुष्येण दमसागरस्तरितुं दुष्करः.

उपशांतो जितकषायः, न उपशांतोऽनुपशांतस्तेन सकषायेण पुरुषेण दम इंद्रियदमोऽर्थाच्चारित्रं, दम एव दुस्तरत्वात्सागर इव दमसागरस्तरितुं दुःशक्य इत्यर्थः. ॥४३॥

हे पुत्र! जेम रत्नाकर=समुद्र भुजावडे तरवो कठीन छे तेवीज रीते अनुपशांत मनुष्ये=अर्थात् जेणे कषाय न जीत्या होय तेवा सकषाय पुरुषे दम एटले इन्द्रियवशीकार, अर्थात् चारित्र ए दमरूपी सागर, दुस्तर होवाथी दमने सागर कह्यो-ए दमरूपी सागर तरवो दुःशक्य छे. ४३

भुंज माणुस्सए भोए । पंचलक्खणए तुमं ॥ भुत्तभोगी तओ जाया । पच्छा धम्मं चरिस्ससि ॥ ४४ ॥

हे जाया=पुत्र ! तुं मनुष्य संबंधी पांच प्रकारना भोगोने भोगव, अने ते पछी भोगव्या छे भोगो जेणे एवो थइ धर्मनुं आचरण करजे. ४४

व्या०—हे पुत्र ! मानुष्यकान्, मनुष्यस्येमे मानुष्यकास्तान् मानुष्यकान् मनुष्यसंबंधिनः पञ्चलक्षणान् पञ्चविधान् भोगांस्त्वं भुंक्ष्वाऽनुभव ? हे जात ! हे पुत्र ! ततः पश्चाद् भुक्तभोगीभूय धर्मं यतिधर्मं चरिष्यस्यंगीकरिष्यसि. इदानीं तव भोगानुभवसमयोऽस्तीति, न पुनर्भोगत्यागावसर इति भावः. ॥ ४४ ॥

हे पुत्र ! मानुष्यक-एटले मनुष्य संबंधी पञ्च लक्षण-पांच प्रकारना भोगो भोगव. हे जात-पुत्र ! ते पछी भोग भोगवी लइने पछी धर्म एटले यतिधर्म आचरी शकीश-अङ्गीकार करजे. हमणां तो तारे भोगो भोगववानो अनुभव लेवानो समय छे आ टाणुं कंइ भोग त्याग करवानुं नथी माटे खुब भोग भोगवो ते पछी भले श्रामण्यनो अंगीकार करजो. ४४

सो बिंतम्मापियरो । एवमेयं जहा फुडं ॥ इहलोएनिप्पिवासस्स । नत्थि किंचि वि दुकरं ॥ ४५ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ते=मृगापुत्र=बोले छे के-हे माता पिता ! तमें जेम स्फुटपणे श्रामण्य दुष्कर छे कह्युं ते एमज छे तथापि आ लोकमां निष्पीपास=तृष्णारहित होय तेने कंइपण दुष्कर छेज नहिं ४५

व्या०—अथ मृगापुत्रो ब्रूते, हे पितरावेवमिति यथा भवद्भ्यां प्रोक्तं तत्तथैव. यथा प्रव्रज्या दुष्करत्वं स्फुटं प्रकटं वर्तते तदसत्यं नास्ति.तथापीह लोके निष्पिपासस्य,पिपासायास्तृष्णाया निर्गतो निःपिपासस्तस्य निःपिपासस्य निःस्पृहस्य पुरुषस्य किंचिदपि दुष्करं नास्ति.निस्पृहस्य तृणं जगदित्युक्तेः. यः स्पृहावान् भवति तस्य परिग्रहत्यागो दुष्कर एव. परं निरीहस्य साधुधर्मः सुकर एव. तेनाहं निःस्पृहोऽस्मि. मया सुखेन साधुधर्मः कर्तव्यः.४५

अथ मृगापुत्र बोले छे-हे माता पिता ! जेम आप बन्नेये कह्युं ते तेमज छे. जे प्रव्रज्यानुं दुष्करपणुं स्फुट-प्रकटज छे, ते जराय असत्य नथी. तो पण आ लोकने विषये निष्पिपास-तृष्णारहित-निःस्पृह थयेला पुरुषने कंइ पण दुष्कर नथी. "निःस्पृहने जगत् तृणतुल्य छे" ए वाक्य सत्य छे. जे स्पृहावाळो होय तेने परिग्रह त्याग करवो दुष्करज छे पण निरीह जनने साधुधर्म सुकरज थाय छे. तो हुं निःपृह होवाथी मारे तो सुखेथी साधुधर्म पाळी शकाशे. ४५

सारीरमाणसा चेव । वेयणाओ अणंतसो ॥ मए सोढाओ भीमाओ । असइं दुक्खभयाणि य ॥ ४६ ॥

मैं अनतवार शरीरनी तथा मननी भयंकर वेदनाओ सही छे तथा अनेकवार दुःख तथा भय पण मैं सहन करेलां छे. ४६

व्या०—हे पितरौ! मया शारीरमानस्यो वेदना अनंतशोऽनंतवारान् सोढा अनुभूताः. चैव पादपूरणे. च पुनरसकृद्वारंवारं दुःखानि भयानि च सोढानि. कीदृशा वेदनाः ? भीमा भयानकाः. दुःखानां भयानां च

भीमशब्दो विशेषणेन प्रतिपाद्यः. कीदृशानि दुःखानि भयानि च (भीमानि भयोत्पादकानि. दुःखानि च भयानि च दुःखभयानि. अथवा दुःखहेतूनि भयानि दुःखभयानि, राजविड्वराग्निचौरधाटीप्रमुखाणि, तानि वारंवारमनुभूतानीत्यर्थः. ॥ ४६ ॥

हे माता पिता! में शरीर संबन्धिनी तथा मननी भयङ्कर वेदनाओ अनन्तवार भोगवी=सहन करी छे, वळी असकृत्=अनेकवार भयानक दुःखो तथा विविध भय पण सहन करेल छे. अथवा दुःखनां हेतुभूत भयो=जेवांके राज संबन्धी तेमज वैश्य, अग्नि, चोरनां धाडां वगेरे अनेक प्रकारनां दुःखो वारंवार अनुभव्यां छे तेमज सहन पण कर्यां छे. ४६

जरामरणकंतारे । चाउरंते भयागरे ॥ मए सोढाणि भीमाणि । जम्माणि मरणाणि य ॥ ४७ ॥

जरा तथा मरणरूपी कांतार=अरण्य के जे-चतुरंत=देव मनुष्य तिर्यंक् तथा नारक; ए चार अंतवाळुं छे तथा भयागार=भयनुं घररूप छे, तेमां में भयानक जन्मो तथा मरणो सहन कर्यां छे. ४७

व्या०--पुनर्मृगापुत्रो वक्ति, हे पितरौ! चातुरंते संसारे भीमानि भयदानि जन्मानि च पुनर्मरणानि मया सोढान्यनुभूतानि. चत्वारो देवमनुष्यतिर्यग्नरकरूपा भवा अंता अवयवा यस्य स चतुरंतः, चतुरन्त एव चातुरन्त इति व्युत्पत्तिः. अर्थात्संसारस्तस्मिंश्चातुरंते संसारे. कीदृशे चातुरंते ? जरामरणकांतारे, जरामरणाभ्यामतिगहनतया कांतारं वनं जरामरणकांतारं, तस्मिन् जरामरणकांतारे. ॥ ४७ ॥

वळी पण मृगापुत्र कहे छे-हे माता पिता! आ चातुरंत एटले देव मनुष्य तिर्यक् तथा नारक रूप भव जेना अंत=अवयवो

छे एवा आ संसारमां में भीम=भय देनारां=जन्मो तथा मरणो सह्या अनुभव्या छे. संसार केवो ? जरा तथा मरण आ बे अति गहन होवाथी ते रूपी कांतार=वन तुल्य आ संसार. ४७

जहा इहं अगणी उण्हो । इत्तो अणंतगुणो तहिं ॥ नरएसु वेयणा उण्हा । असाया वेइया मए ॥ ४८ ॥

जेवो अहीं अग्नि उष्ण छे तेना करतां त्यां=नरकोने विषये अनंतगुणो उष्ण छे ए अग्निनी उष्ण तथा असाता=दुःख देनारी वेदना में अनुभवी छे.४८

व्या०—हे पितरौ ! येषु नरकेष्वहमुत्पन्नस्तेषु नरकेषु मयोष्णाः स्पर्शनेन्द्रियदुःखदा असातावेदना वेदिता भुक्ताः. कीदृशा उष्णाः ? यथेहमनुष्यलोकेऽग्निरुष्णो वर्तते, इतोऽग्नेः स्पर्शात्तत्र नरकेष्वनंतगुणोऽग्निस्पर्शः, तत्र च बादराग्नेरभावात् पृथिव्या एव तथाविधः स्पर्श इति गम्यते. ॥ ४८ ॥

हे माता पिता ! जे नरकोने विषये हुं उत्पन्न थयेलो ते नरकोमां में उन्ही=स्पर्शेन्द्रियने अति दुःख देनारी=असाता वेदना वेदिता एटले भोगवी छे. केवी उन्ही ? जेवो अहीं मनुष्यलोकने विषये अग्नि उष्ण छे एना करतां नरकने विषये अनन्तगुणो अग्निस्पर्श उष्ण छे, त्यां नरकमां बादर अग्निनो अभाव होवाथी त्यां पृथिवीज तेवा अति उष्णस्पर्शवाळी होय एम जणाय छे. ४८

जहा इह इमं सीयं । इत्तोणंतगुणं तहिं ॥ नरएसु वेयणा सीया । असाया वेइया मए ॥ ४९ ॥

अहीं जेवी आ शीत=टाढ छे तेना करतां त्यां=नरकमां अनंतगुणी छे ए शीत=टाढनी असाता=दुःखप्रद वेदनाओ में वेदित=अनुभवी छे.४९

व्या०—यथेह मनुष्यलोके इदं प्रत्यक्षं शीतं वर्तते, इतः शीतात्तत्र नरकेषु मया शीता स्पर्शनेन्द्रियदुःखदाऽसातावेदनाऽनंतगुणाधिका भुक्ताऽनुभूता. ॥ ४९ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir
For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

जेवी आ मनुष्यलोकने विषये आ=प्रत्यक्षशीत लागे छे ए शीतना करतां त्यां नरकने विषये शीता=स्पर्शेन्द्रियने अति दुःख देनारो टाढनी अनन्तगुणी वेदना में भोगवी=अनुभवी छे. ४९

कंदंतो कंदुकुंभीसु । उड्ढपाओ अहोसिरो ॥ हुयासणे जलंतंमि । पक्कपुव्वो अणंतसो ॥ ५० ॥

आक्रंद करतो, उंचा पग अने नीचे मस्तक रहे एवी रीते कंदु=भाड तथा कुंभी=लोढानी कोठीओमां ज्वलता अग्नि उपरें हुं अनंतवार पूर्वे पक्व थयो छुं अर्थात् ए कोठीओमां घणी वखत रंधाणो छुं. ५०

व्या०—हे पितरावहं कंदुकुंभीषु पाकभाजनविशेषासु लोहमयीषु हुताशने देवमायाकृते वह्नावनंतशो बहून् वारान् पक्वपूर्वः, पूर्वं पक्व इति पक्वपूर्वः. कीदृशोऽहं? ऊर्ध्वपाद ऊर्ध्वचरणः, च पुनरधःशिरा अधोमस्तकः. अहं किं कुर्वन्? क्रंदन् पूत्कृतिं कुर्वन्, कीदृशे हुताशने? ज्वलति देदीप्यमाने. ॥५०॥

हे माता पिता ! हुं कंदुकुंभीमां एटले खास प्रकारना रांधवानां ठामोमां के जे लोहमय होय छे तेमां हुताशन=देवमायाथी सृजायेला अग्नि उपरे अनंतशः=बहुवार पूर्वे पाक्यो छुं=रंधायो छुं. केवी रीते? उंचा पग राखी तथा अधःशिरा=नीचुं मस्तक रहे तेवी रीते. अहीं शुं करतां? क्रन्दन्=पीडामां बूमो पाडतो. अग्नि केवो? प्रज्वलित=देदीप्यमान. ५०

महादवग्गिसंकासे । मरुंमि वयरवालुए ॥ कलंबवालुया एव । भट्ठपुव्वो अणंतसो ॥ ५१ ॥

महोटा दावानळ जेवा मरु=रेताळ प्रदेश के जेमां वज्र वालुका=हीराकणी जेवी वेळु होय छे तेमां कलंब वालुका नदीने कांठे हुं अनंतवार पूर्वे दग्ध थयो छुं=भूंजायो छुं. ५१

व्या०-हे पितरौ! कलंबवालुकाया नद्या मरुंमि वालुकानिवहेऽनंतशो वारंवारमहं दग्धपूर्वः. कलंबवालुका नरकनदी. तस्याः पुलिनधूल्यां भ्रष्टपूर्वः, यथात्र चणकादिधान्यानि भ्राष्ट्रे भुज्यंते, तथाहमपि बहुशो दग्धः. कथंभूते मरौ? महादवाग्निसंकाशे महादवानलसदृशे दाहकशक्तियुक्ते. पुनः कीदृशे मरौ? वज्रवालुके, वज्रवालुका यस्य स वज्रवालुकस्तस्मिन् वज्रवालुके. ॥ ५१ ॥

हे माता पिता! कलंब वालुका नदीना मरु=कांठा उपरना रेताळ प्रदेशमां अनन्तशः=वारंवार हुं पूर्वे बळयो छुं. कलंबवालुका नरकनदी तेना कांठानी रेतीमां हुं पूर्वे अनेकवार भूंजायो छुं. जेम अहीं चण्या वगेरे धान्य भाडमां भूंजाय छे तेम हुं पण घणीवार दग्ध थयो छुं. ए मरु केवो? महोटा दावाग्नि समान=असाधारण दाहक शक्तिवाळो तथा वज्र वालुक=हीरकणी जेवी जेमां वेळु होय तेवा मरुमां भूंजायो छुं. ५१

रसंतो कंदुकुंभीसु । उड्ढं बद्धो अबंधवो ॥ करवत्त करकयाईहिं । छिन्नपुव्वो अणंतसो ॥ ५२ ॥

कंदुकुंभी=लोढानी कोठीयोमां राडो पाडतो तथा बंधु विनानो हुं उंचे बन्धायेलो करवत तथा क्रकचवडे अनन्तवार पूर्वे छेदायो छुं ५२

व्या०—हे पितरौ! पुनरहं कंदुकुंभीषु लोहमयपाचनभांडविशेषेषु ऊर्ध्वं वृक्षशाखादौ बद्धः सन् परमाधार्मिकदेवैरिति बुध्ध्या मायमबद्धः कुत्रचिन्नष्टा यायात्, तस्माद्धोदेशे कुंभी वर्तते, उपरि च वृक्षशाखायामहं बद्धः,करपत्रैः क्रकचैश्चानंतशो बहुवारं छिन्नपूर्वो द्विधा कृतः.यथा काष्टं बध्ध्वा करपत्रैः क्रकचैश्छिद्यते,तथाहं छिन्नः. लघूनि काष्टविदारणोपकरणानि क्रकचानि, बृहंति च तानि करपत्रकाण्युच्यंते. कीदृशोऽहं? रसन् विलपन् पू-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्फूर्तिं कुर्वन्; पुनः कीदृशोऽहं? अबांधवः, न विद्यते बांधवो हितकारी यस्य सोऽबांधवः. ॥५२॥

हे माता पिता! वळी हुं कंदुकुंभी एटले लोढाना रांधवाना महोटा ठामोमां उपर वृक्षनी शाखामां बांधेलो–अर्थात् ए नरकना परमाधामीक देवोए 'बांध्या वगर छूटो रहेतो आ मार वखते रखे क्यांक भागीने जतो न रहे' एवा अभिप्रायथी बांधीने नानी महोटी करवतोवडे अनन्तवार पूर्वे वेरायो छुं. जेम काष्ठने बांधी करवतथी छेदे छे, तेम हुं पण छेदायो छुं. नानां काष्ठ चीरवाने हाथ करवती क्रकच कहेवाय छे अने महोटा लाकडा वेरवानी करवत करपत्र कहेवाय छे. हुं केवो? रसन्=बूमो पाडतो तथा अ-बांधव=जेनो हितकारी कोइ पण बांधव हाजर न होय तेवो, केवळ अशरण. ५२

अइतिक्खकंटयाइण्णे। तुंगे सिंबलिपायवे॥ खेवियं पासबद्धेणं। कड्ढाकड्ढाहिं दुक्करं॥ ५३॥

अति क्षीण कंटकोथी व्याप्त एवा शाल्मलीना उंचा वृक्षो पाशथी बांधीने फेंकेला में आ खेंच तथा ताणवडे =दुःसह दुःख अनुभवेल छे.५३

व्या०—हे पितरावतितीक्ष्णकंटकाकीर्णे तुंगे उच्चे शंबलपादपे कड्ढाकड्ढैः कर्षापकर्षणैः परमाधामिककृतैः क्षेपितं पूर्वोपार्जितं कर्मानुभूतं. मया यानि कर्माण्युपार्जितानि तानि भुक्तानीति शेषः. कीदृशेन मया? पाशबद्धेन रज्ज्वा सिंजितेन. इदमपि दुष्करं कष्टं भुक्तमिति शेषः. ५३

हे माता पिता! अति तीक्ष्ण कंटकोथी व्याप्त उंचा शाल्मलीना वृक्ष उपरे कड्ढाकड्ढ=कर्षण तथा अपकर्षणवडे अर्थात् परमाधामी देवोथी कराती खेंचताणवडे क्षेपित=पूर्वोपार्जित कर्म अनुभव्युं. में जे जे कर्मो करेलां ते ते बधां भोगव्यां. हुं केवो? पाशबद्ध=रस्सी-वडे जकडायेलो=आवुं दुःसह कष्ट पण छेवट भोगवी चूक्यो छुं. ५३

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

महाजंतेसु उच्छू व । अरसंतो सुभेरवं ॥ पीलिओमि सकम्मेहिं । पावकम्मो अणंतसो ॥ ५४ ॥

'सुभैरव आरसंतो'=भयङ्कर चीसो पाडतो अने पापकर्म करनार हुं स्वकर्म=में पोते करेला कर्मोवडे अनन्तवार महोटा यंत्रो=चीचोडामां शेरडीनी माफक पीलाणो छुं. ५४

व्या०—हे पितरौ! पुनरहं पापकर्मा, पापं कर्म यस्य स पापकर्मा पापः. अनंतशो बहुवारं स्वकर्मभिर्महायंत्रेषु पीडितोऽस्मि. क इव? ईक्षुरिव, यथेक्षुर्महायंत्रेषु पीड्यते. अहं किं कुर्वन्? सुभैरवं सुतरामत्यंतं भैरवं भयानकं शब्दमारसन्नाक्रंदं कुर्वन्. ॥५४॥

हे माता पिता! वळी पापकर्मोनो करनार हुं अनंतशः=घणीवार पोतानाज कर्मोना फळरूपे महायंत्रोमां पीलाणो छुं, केनी पेठे? शेरडीनी पेठे, जेम शेरडी चीचोडामां पीलाय छे तेम हुं पण अत्यंत भयानक शब्दो=राडो=चीसो पाडी बूमराण नाखतो पीलाणो छुं. ५४

कूयंतो कोलसुणएहिं । सामेहिं सबलेहि य ॥ पाडीओ फालिओ छिन्नो । विप्फुरंतो अणेगसो ॥५५॥

हुं बूमो पाडतोज होउं अने वराह तथा कूतरानां रूप धारण करनारा श्याम तथा शबल नामक परमाधार्मिक देवोए अनेकवार मने भूमी उपर पाड्यो छे, फाड्यो छे, छेद्यो छे अने हुं तरफड्यो छु. ५५

व्या०—हे पितरावनेकशोऽनेकवारं श्यामैः श्यामाभिधानैः, च पुनः शबलाभिधानैः परमाधार्मिकदेवैर्भूमौ पृथिव्यामहं पातितः. परमाधार्मिका हि पंचदशविधाः. अंबे १ घ्नंति बध्नंति च १. अंबरीसे चेव२ करीषे पचंति २. सामेय ३ शातनां यातनां च कुर्वंति ३. सबलत्ति य ४ अंत्रादि निष्काशयंति ४. रुद्दो ५ कुंतादौ प्रोतयंति ५.

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अवरुद्द ६ अंगोपांगानि मोटयंति ६. काले य ७ तैलादौ तलयंति ७. महाकाले नहावरे ७ स्वमांसानि खादयंति ८. ॥१॥ असिपत्ते ९ असिपत्रवनं विकुर्वंति ९. धणू १० धनुर्बाणैर्घ्नंति १०. कुंभे ११ कुंभिपाके पचंति ११. वालुया १२ भ्राष्ट्रे पचंति १२. वेयणत्ति य १३ वैतरिण्यामवतारयंति १३. खरस्सरे १४ शाल्मल्यामारोप्य खरस्वरान् प्रकुर्वंति १४. महाघोसे १५ नश्यतो नारकान् मिलयंति, महाशब्देन भापयंति च १५. इति परमाधार्मिकाः. कीदृशैः श्यामैः शबलैश्च? कोलशुनकैर्वराहकुर्कुररूपधारिभर्दैवैः पुनरहं स्फाटितः पुरातनवस्त्रवद्विदारितः. पुनरहं तैर्वराहकुकुटैः स्फाटितो दंतैर्दंष्ट्राभिश्च वृक्षवच्छिन्नश्च. पुनः कीदृशोऽहं? कूजन्नव्यक्तं शब्दं कुर्वन्. पुनः कीदृशोऽहं? विस्फुरन्नितस्ततस्तडफडन्. ॥५५॥

हे माता पिता! अनेकवार श्याम नामना तथा शबल नामना परमाधामिक देवोए पृथ्वी उपर मने पछाड्यो छे. ए परमाधामिक पंदर प्रकारना छे. अंबे =हणे अने बांधे. १, अंबरीस=जंगलना भडायामां पकावे. २, श्याम=विविध शातना तथा यातनाओ करे. ३, शबल=आंतरडां वगेरे काढी लीये. ४, रुद्र=भालां त्रिशूल आदिकमां परोवे. ५, अवरुद्ध=अंग उपांग मरडी नाखे. ६, काळ=तेलमां तळे. ७, महाकाळ=पोतानांज मांस खवरावे. ८, असिपत्र=तलवार जेवां पानवाळां वृक्षोनां वन विकुर्वे. ९, धनुः=धनुषना बाणोथी हणे. १०, कुंभ=कुंभीपाकमां रांधे. ११, वालुका=भाडमां भूंजे. १२. वैतरणी=वैतरणीमां उतारे. १३, खरस्वर=शाल्मलीना कांटावाळां वृक्ष उपर फेंकी राडो पडावे. १४, महाघोष–भागता नारकिजनोने मेळवी महोटा शब्दोवडे व्हीवरावे. १५; आवा परमाधार्मिक श्याम तथा शबलादिक जेओ वराह तथा कूतरा वगेरेनां रूपो धारण करीने आवे छे तेओए मने जुना वस्त्रने

For Private and Personal Use Only

जेम चीरे तेम फाड्यो छे वळी ते सूअर जेवाए मने दांत तथा दाढोवडे तोडीखाधो छे ते वारे हुं कूजन्-राडुं पाडतो अने तरफडतो.५५

असीहिं अयसिवण्णाहिं । भल्लीहिं पट्टिसेहि य ॥ छिन्नो भिन्नो विभिन्नो य । उइन्नो पावकम्मुणा ॥५६॥

गयणीना पुष्प जेवी तलवारोवडे तथा भालां अने पट्टिशथी हुं मारा पापकर्मो उदीर्ण थवाथी छेदाणो छुं भेदाणो छुं तथा विभिन्न=अंगे अंगना टुकडे टुकडा कराणो छुं. ५६

व्या०—हे पितरौ! पुनरहं पापकर्मणोदीर्णः प्रेरितः सन्नरकेष्वसिभिः खड्गैः, पुनर्भल्लीभिः कुंतैस्त्रिशूलैर्वा, पुनः पिट्टिशैः प्रहरणविशेषैश्छिन्नो द्विधा कृतः, भिन्नो विदारितः, च पुनर्विभिन्नो विशेषेण सूक्ष्मखंडीकृतः. कथंभूतैरसिभिः? अतसीकुसुमवर्णैः श्यामवर्णैरित्यर्थः. ॥५६॥

हे माता पिता! वळी हुं पापकर्मवडे उदीर्ण=प्रेरायेलो नरकोने विषये खड्गोवडे तेमज भालांओथी तथा त्रिशूल अने पट्टिश (एक प्रकारनुं हथियार] वडे छेदाणो छुं भेदाणो=विदीर्ण कराणो छुं तथा विभिन्न=झीणा टुकडे टुकडा कराणो छुं. ते असि=खड्ग केवा? अतसी=गरणीनां पुष्प जेवा श्याम वर्णवाळा. ५६

अवसो लोहरहे जुत्तो । जलंते समिलाजुए ॥ चोईओ तोत्तजुत्तेहिं । रोज्झोवा जह पडिओ ॥ ५७ ॥

ज्वलता तथा समोलयुक्त एवा लोढाना रथमां मने अवश=पराधीन करी जोड्यो छे, वळी तोत्र=अग्रभागमां आरवाळा परोणा=तथा जोतरवडे मने प्रेरेल=हांकेल छे अने पछी रोझनी पेठे पृथ्वी उपर मने पाडवामां आवेल छे. ५७

व्या०—हे पितरौ! पुनरहं नरके लोहरथेऽवशःपरवशः सन् परमाधार्मिकदेवैर्ज्वलत्यग्निना जाज्वल्यमाने समिला-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

युगे युक्तो योत्रितः, समिला युगरंध्रक्षेपणीयकीलिका, युगस्तु धूसरः, उभयोरपि वह्निना प्रदीप्तत्वं कथितं, तत्राग्निना ज्वलमाने रथेऽहं योत्रितस्तोत्रयोक्त्रैर्नोदितः प्रेरितः, तोत्राणि प्राजनकानि पुराणकादीनि, योक्त्राणि नासाप्रोतबद्धरज्जुबंधनानि, तैः प्रेरितः, पुनरहं रोज्झोवा इति गवयव इव पातितः, यष्टिमुष्ट्यादिना हत्वा पातितः, वाशब्दः पादपूरणे, यथाशब्द इवार्थे. ॥ ५७ ॥

हे माता पिता! वळी नरकमां लोढाना रथमां परवश बनी परमाधामीओये अग्निथी जाज्वल्यमान बे समेलमां मने जोतर्यो छे. (समिला एटले धोंसराना छिद्रमां नाखवानी लाकडानी खीली जेने भाषामां समेल कहे छे.) युग=धोंसरुं आ बेय वह्निप्रदीप्त कह्यां, अग्निथी बळता लोढाना रथमां मने जोड्यो, जोतरीने पुंठे तोत्र=आर तथा योक्त्र=नाकमां परोवेल नाथमां बांधेल दोरी राश; आ बन्नेवडे प्रेरित=हांकातो हुं रोझनी पेठे पाडी नाखी=लाकडीयो तथा काठीवती पछाडी नाखवामां आवतो. ५७

हुयासणे जलंतंमि । चियासु महिसोविव ॥ दड्ढो पक्को य अवसो । पावकम्मेहि पाविओ ॥ ५८ ॥

पापकर्मोथी प्रावृत्त=घेरायेला तथा पराधीन बनेला मने चिताओमां पाडानी पेठे ज्वळता हुताशनमां दग्ध=बाळ्यो छे तथा पकाव्यो पण छे. ५८

व्या०—हे पितौ! पापकर्मभिरहं प्रावृतो वेष्टितः सन् ज्वलति हुताशने जाज्वल्यमानेऽग्नौ दग्धो भस्मसात्कृतः, पुनरहं पक्को भृंताकादिवद्भटित्रीकृतः, कीदृशोऽहं? अवशः परवशः, अहं क इवाग्नौ दग्धः पक्वश्च? चितास्वग्निषु महिष इव, यथात्र पापाः पशुं बध्ध्वाग्नौ प्रज्वालयंति भटित्रीकुर्वंति, तथा तत्राहं परमाधार्मिकदेवैर्वैक्रियरचिताग्नौ दग्धः पक्वश्च. ॥५८॥

For Private and Personal Use Only

हे माता पिता! हुं पापकर्मोथी प्रावृत=वींटायेलो ज्वलता अग्निमां दग्ध=बळ्यो छुं=भस्मरूप थयो छुं वळी पक्व=रींगणां वगेरेनी पेठे मारुं भडथुं करवामां आवेल छे. केवो हुं? अवश=परवश बनेलो अग्निमां केवी रीते बळ्यो? चितामां पाडाने बारे तेम. जेम पापी पुरुषो पशुने बांधीने अग्निमां भडथुं करे छे तेम हुं पण परमाधामि देवोए विकुर्वेला चिताना अग्निमां बाळी रंधायेलो छुं.५८

बला संदंतुडेहिं। लोहतुंडेहि पक्खिहिं॥ विलुत्तो विलवंतोहं। ढंकगिद्धेहिणंतसो॥ ५९॥

साणसी समान मुखवाळा तथा लोहसदृश चांचोवाळा ढंक तथा गीध पक्षियोए हुं विलाप करतो होउं अने बलात्कारथी अनंतवार चुंथायेलो छुं.५९

व्या०—हे पितरावहमनंतशो बहुवारं ढंकगृद्धैर्ढंकपक्षिभिर्गृध्रपक्षिभिश्च बलाद्विलुप्तश्चुंबितः, विशेषेण लुप्तो विलुप्तः, नासानेत्रांत्रकालेयादिषु चुंटित इत्यर्थः. कथंभूतैर्ढंकैर्गृध्रश्च? संदंशतुंडैः संदंशाकारं तुंडं येषां ते संदंशतुंडाः, तैः संदंशाकारमुखैः. पुनः कीदृशैः? लोहतुंडैर्लोहवत्कठोरमुखैः. किं कुर्वन्नहं? विलपन् विलापं कुर्वन्.५९

हे माता पिता! अनंतशः=घणीवार हुं संदंश=साणसा जेवां मुखवाळा तथा लोह जेवां कठोर मुखवाळा ढंक पक्षिओथी तथा गीधपक्षिओथी बलात्=पराणे विलुप्त थयो छुं=चूंथाणो छुं, अर्थात्—आंख नाक आदिकमां ठोलायेल छुं तेम आंतरडां काळजां विगेरे चूंटायां छे. केवी रीते? विलपन=हुं विलाप करतोज रहुं अने ते ठोला मारे जाय. ५९

तण्हा किलंतो धावंतो। पत्तो वेयरणिं नइं॥ जलं पिहंति चिंतिंतो। खुरधाराहिंवाइओ॥ ६०॥

तरसथी अकळाइने दोडतो वेतरणी नदीए पोतो त्यां "जळ पीयुं" एम चिंतन करुं छुं तेटलामां क्षुर=अस्त्रानी धाराओवडे छेदाणो. ६०

व्या०—हे पितरौ! पुनरहं तृष्णाक्रांतस्तृषाभिव्याप्तो धावन् वेतरणीं प्राप्तः सन् जलं पिबामीति चिंतयन्

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्षुरधाराभिर्व्यापादितः. कोऽर्थः ? यावदहं तृषाक्रांतो मनसि पानीयं पिबामीति चिंतयामि, तावद्वैतरणीनद्या ऊर्मिभिः कल्लोलैर्हतो दुःखीकृतः, वैतरणीनद्या जलं हि क्षुरधाराप्रायं गलच्छेकमस्तीति भावः. ॥६०॥

हे माता पिता ! वळी हुं तृषानो मार्यो दोडतो वैतरणी नदीने प्राप्त थयो. त्यां जइने "हवे जळपान करुं" आम ज्यां चिंतन=विचार करुं छुं तेटली वारमां तो कोके आवीने मने क्षुर=सजायानी धारोवडे व्यापादित=चीरी नाख्यो. शुं कह्युं ? ज्यां हजी हुं तरसथी पीडातो मनमां 'पाणी पीयुं' एम विचार करुं छुं त्यां तो वैतरणी नदीना तरंगो उछळोने मारा पर पड्या ते सजायाना जेवी धारवाळा गळुं कापी नाखे तेवा होवाथी ए मोजाना आघातथी हुं बहु दुःखी थयो. ६०

उण्हाभितत्तो संपत्तो । असिपत्तं महावणं ॥ असिपत्तेहिं पडंतेहिं । छिन्नपुव्वो अणंतसो ॥६१॥

उष्ण=तडकाना तापथी तप्त थयेलो हुं छायानी आशाये असिपत्र (तलवार जेवा जेनां पांदडां होय तेवा वृक्ष) नामना महावनमां संप्राप्त थयो त्यां तो मारा उपर पडतां ते असिपत्र=तलवार जेवां पत्रोवडे हुं अनेकवार पूर्वे कपाणो छुं. ६१

व्या०-हे पितरौ पुनरहमुष्णाभितप्त आतापपीडितश्छायार्थी असिपत्रमहावनं प्राप्तः. असिवत्खड्गवत्पत्रं येषां तेऽसिपत्राः खड्गपत्रवृक्षास्तेषां महावनमसिपत्रमहावनं गतः सन्नसिपत्रैः पतद्भिरनंतशोऽनेकवारं छिन्नपूर्वो द्विधा कृतः.

हे माता पिता ! वळी हुं उष्णाभितप्त=तडकाथी तपीने छांये जवा असिपत्र महावनमां प्राप्त थयो. त्यां मारा माथा उपर पडतां ते असि=खड्ग जेवा ए वृक्षोना पत्रोवडे अनेकशः=घणीवार हुं पूर्वे छेदायो छुं=मारा कटका थया छे. ६१

मुग्गरेहिं मुसंढीहिं । सूलेहिं मूसलेहि य ॥ गयासं भग्गगत्तेहिं । पत्तं दुक्खमणंतसो ॥ ६२ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गात्रोने भांगी नाखे एवा मुद्गरोवडे, भुसंढीओवडे, शूलोवडे तथा मुसलोवडे गताश=बचवानी आशा छोडीने अनंतवार हुं दुःख पाम्यो छुं.६२

व्या०—हे पितरावहं मुद्गरैर्लोहमयैर्गुरजैः च पुनर्भुसंढीभिः शस्त्रविशेषैर्लपेटाभिधानैः शस्त्रैर्वा, तथा शूलैस्त्रिशूलैश्च पुनर्मुशलैः, पुनर्गदाभिर्लोहमयीभिर्यष्टिभिरनंतशो दुःखं प्राप्तः. कथंभूतैरेतैर्मुद्गरादिभिः शस्त्रैः ? संभग्नगात्रैश्चूर्णितशरीरैः. ॥ ६२ ॥

हे माता पिता! हुं मुद्गर=लोढाना गुरजोवडे, भुशुंडी=लपेटा नामक शस्त्रोवडे शूल=त्रिशूलोवडे, मुशलोवडे, तथा लोहदंडवाळी गदावडे अनंतवार दुःख पाम्यो छुं ए मुद्गरादिक केवां ? संभग्नगात्र=गात्रोने भांगी भूको करी नाखे तेवा. आमां (गयासं भग्गगत्तेहिं) आवो पदच्छेद करी मूलार्थ करवामां आव्यो छे अने "गयासं" पदनो अर्थ गताश एटले जेमांथी बचवानी आशा न रहे तेवी रीते; पण व्याख्याकारे (गया संभग्गगत्तेहिं) आम पदच्छेद मानीने "गया" पदनो अर्थ गदा करी तेना उपरथी त्रीजी विभक्तिनो लोप मान्यो अने "संभग्न गात्रैः ए मुद्गरादिकनुं विशेषण राखी अर्थ कल्पना करी छे. पण "गयासं" पदनो गताश अर्थ करवाथी तृतीयालोपनी क्लिष्ट कल्पना नथी करवी पडती तेथी एवो पदच्छेद मानी अर्थ करवो ए वधारे सारो छे. ६२

खुरेहिं तिक्खधारेहिं । छुरियाहि कप्पणीहि य ॥ कप्पिओ फालिओ छिन्नो । उक्कित्तो य अणेगसो ॥६३॥

तीक्ष्ण धारवाळा क्षुर=सजायाओवडे, छुरिओवडे तथा कापणीओवडे अनेकवार हुं कपाणो छुं, फडायो छुं, छेदायो छुं तथा उतरडायो छुं.६३

व्या०—हे पितरौ! क्षुरै रोममुंडनसाधनैः, पुनस्तीक्ष्णधाराभिः क्षुरिकाभिः कल्पनीभिः कर्तरीभिरहं कल्पितो वस्त्रवत्खंडितः, पुनः स्फाटितो वस्त्रवदूर्ध्वं विदारितः, पुनश्छिन्नः क्षुरिकाभिः कर्कटीव खंडितः. पुनरुत्कृत्तः शरीराद्

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दूरीकृतचर्मेत्यर्थः. एवमनंतशो वारंवारं कदर्थितः. ॥ ६३ ॥

हे माता पिता ! क्षुर=वाळ मुंडवाना अस्त्राओवडे तथा तीक्ष्ण धारवाळी छुरिओवडे अने कल्पनी=कातरोवडे हुं कपायो छुं तेमज वस्त्रनी पेठे फडायो छुं तथा छुरिओवडे काकडीनी पेठे छेदायो छुं अने उत्कृत=शरीरनी चामडी उतरडी नांखी चीरायो छुं एम अनंतशः नाम घणीवार कदर्थित=कवथायो छुं. ६३

पासेहिं कूडजालेहिं । मिओवा अवसो अहं ॥ वाहिओ बद्धरुद्धो य । बहुसो चेव विवाइओ ॥ ६४ ॥

मृग जेम अवश होय तेवो हुं पराधीन बनी पाश=पासलावडे तथा कूटजाळ=कपटयुक्त जाळो पाथरीने बहुशः घणीयेवार ठगायो छुं, बंधाणो छुं, रुद्ध=क्यांय न जवाय तेम रुंधाणो छुं अने मराणो छुं. ६४

व्या०—हे पितरौ! पुनरहं बहुशो वारंवारं पाशैर्बंधनैस्तथा कूटजालैः कुडिवागुरादिभिर्मृग इव वाहिओ इति भोलवितस्तथा बद्धो रुद्धश्च बाह्यप्रचारान्निषिद्धः. यथा मृगं वंचयित्वा पाशे निक्षिपंति, कूटजाले च पातयंति, तथाहं वंचितो बद्धो रुद्धश्च. च पुनरेव निश्चयेनावशः परवशः सन् व्यापादितो मारितः. ॥६४॥

हे माता पिता! वळी हुं बहुशः वारंवार पाश=बन्धनना पासलावडे तथा कूटजाळ=कूडकपटथी पाथरेली वागुरा=मृगने पकडवानी जाळवडे वाहित=भोळवी तगडीने बन्धायो छुं, रुद्ध=बहार न जवाय तेम रुंधायो छुं, जेम मृगने छेतरीने पासलामां नाखीने कूटजाळमां फसावे तेम हुं वंचित=छेतराइने बंधाणो तथा रुंधाणो छुं, वळी निश्चये परवश थइने मारी नखायो छुं. ६४

गलेहिं मगरजालेहिं । मच्छो वा अवसो अहं ॥ उल्लिओ फालिओ गहिओ । मारिओ य अणंतसो ॥ ६५ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

माछलांनी जेम अवश=पराधीन बनीने हु गल=(अणी उपरना अन्नादिकने खावा जतां माछलाना ताळवामां भोंकाय एवा कांटावाळी दोरी) वडे तथा मगर अने जाळोवडे अनंतवार वींधाणो छु. तथा फडाणो छुं अने पकडीने मराणो पण छुं. ६५

व्या०—हे पितरौ! पुनरहं गलैर्मत्स्यानां पाशैर्मकरजालैर्मत्स्यजालैर्मत्स्य इव विद्धगलोऽभूवं, पुनर्गृहीतो मकररूपधारिभिः परमाधार्मिकैर्बलादुपादत्तः. पुनरुल्लिओ इति उल्लिखितश्चीरितः. पुनः स्फाटितः काष्ठवद्विदारितः. पुनरनंतशो मारितो गर्दभ इव कुट्टितः. ॥६५॥

हे माता पिता! वळी हु गल पटछे माछलां पकडवाना पासलाओवडे तथा मगरजाळोवडे मत्स्यनी पेठे गळे वींधाणो छुं पकडीने=मकर रूपधारी परमाधार्मिकोए बलात्कारथी पकडीने मने उल्लिखित=चीर्यो छे, फाड्यो छे तथा अनन्तवार मार्यो=गधेडानी पेठे कूट्यो पण छे. ६५

विदंसएहिं जालेहिं। लेप्पाहिं सउणोविव॥ गहिओ लग्गो य बद्धो य। मारिओ य अणंतसो॥६६॥

विदंशक=पक्षीओने करडनारा श्येनादिक पक्षियोवडे तथा जाळवडे अने लेप्पा=लही (ज्यां ए लही चोपडी होय त्यां पंखी बेसे तो चोंटी जाय अने त्यांथी उखडी शके नहिं एवा लेपने लेप्या कहे छे.) वगेरेथी अनंतवार हुं पकडायो छुं, चोंटी रह्यो छुं तथा बन्धाइ रह्यो छुं एम अनेकवार अनेक प्रकारे मरायो छु. ६६

व्या०—हे पितरौ! पुनरहं शकुनिरिव पक्षीव विशेषेण दंशंतीति विदंशकाः श्येनादयस्तैर्जालैस्ताद्दग्बंधनैः पक्षिबंधनविशेषैर्बलाद्गृहीतः. 'विदंशो मृगपक्षिणां' इति हैमः. पुनरहं जालैर्गृहीतः, पुनर्लेप्याभिः शिरीषलेप-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

न क्रियाभिर्लग्नः श्लिष्टः, पुनरहं बद्धो दवरकादिना चरणग्रीवादौ नियंत्रितः. पुनर्मारितः प्राणैर्विहीनः कृतः. ६६

हे माता पिता ! वळी हुं पक्षीनी पेठे विदंशक=शींचाणा जेवा पक्षीओवडे तेमज जाळ=पक्षीयोने पकडवाना पाशवडे बलात्कारथी झलाइ गयो छुं, (विंदश शब्द मृग तथा पक्षिनो वाचक छे एम हैमकोषमां कहेल छे.) तेम जाळथी पकडायो छुं, फरी लेप्या=शिरीष वृक्षना गुंद वगेरेनी बनावटरूप लाहीनी लेपन क्रियावडे लग्न=चोटी रह्यो छुं, अने दोरी वगेरेथी पगमां अथवा गळामां बन्धाइने मराणो=गतमाण पण कराणो छुं. ६६

कुहाडपरसुमाईहिं । वड्ढइहिं दुमो इव कुट्टिओ फालिओ छिन्नो । तच्छिओ य अणंतसो ॥ ६७ ॥

झाडनी पेठे हुं कुहाडा फरसी वगेरेथी सुतारोने हाथे अनंतवार कूटायो छुं, फडायो छुं, छेदायो छुं तथा छोलायो छुं. ६७

व्या०—हे पितरौ ! पुनरहं कुठारैः पर्श्वादिकैः काष्टसंस्करणसाधनप्रहरणैर्वार्द्धकिभिः काष्टवर्द्धिर्द्रुम इव कुट्टितः स्फाटितश्छिन्नश्च. यथा काष्टवर्द्धिर्वृक्षः कुठारैः पर्श्वादिभिः प्रहरणैः कुट्यते स्फाट्यते छेद्यते, तथाहं परमाधार्मिकैर्वारंवारं पीडितः. ॥ ६७ ॥

हे माता पिता ! वळी हुं कुहाडा फरशी आदिक लाकडा सुधारवाना साधनरूप हथियारोवडे, परमाधार्मिके विकुर्वेला सुतारोने हाथे काष्टवत् कूटायो छुं, फडाणो छुं तथा छेदायो छुं. जेम सुथार कुहाडा फरशी आदिकवडे झाडने कूटे छे फाडे छे तथा छेदे छे तेम ए परमाधार्मिओए पीड्यो छे. ६७

चवेडमुट्ठिमाईहिं । कुमारेहिं अयंपिव ॥ ताडिओ कुट्टिओ भिन्नो चुण्णिओ य अणंतसो ॥ ६८ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लुहार जेम लोहने कूटे तेम चपेटा=थपाट, मुट्ठी वगेरेथी अनंतवार हुं ताडित थयो छुं, कुटायो छुं, भेदायो छुं तथा चूर्णित थयो छुं. ६८

व्या०—हे पितरौ! पुनरहं परमाधार्मिकैर्देवैश्चपेटाभिर्हस्ततलैः, पुनर्मुष्ट्यादिभिर्बद्धहस्तैः, आदिशब्दाल्लात्ताजानुकूर्परप्रहारैरनंतशस्ताडितः कुट्टितः, भिन्नो भेदं प्रापितः, चूर्णितः, कैः कमिव? कुमारैर्लोहकारैरय इव लोह इव, यथा लोहकारेण लोहः कुट्यते भेद्यते चूर्ण्यते श्लक्ष्णी क्रियते. ॥६८॥

हे माता पिता! वळी हुं परमाधार्मिक देवोए चपेटा=थपाटोवडे तथा मुट्ठी आदिकथी (आदि शब्दथी लात, गोठण कोणी वगेरेना प्रहार समजवा) ताडन कराणो छुं भेदाणो छुं तथा चूर्णित=छुंदाणो पण छुं. केनी पेठे? कुमार=लुहार लोहांने जेम अर्थात् लुहारे लोढुं जेम कुटाय भेदाय तथा चूर्णित तपावीने ढीलुं कराय तेवी रीते परमाधामीओए मारी वले अनेकवार करी छे. ६८

तत्ताइं तंबलोहाइं। तउयाइं सीसाइं सीसगाणि य॥ पाईओ कलकलंताइं। आरसंतो सुभेरवं ॥६९॥

तपेलां तांबां लोढां कथीर तथा सीसां कळकळता ए परमाधामीओए हुं भयानक राडुं पाडतो रहुं अने मने पायां छे. ६९

व्या०—हे पितरो! पुनरहं परमाधार्मिकैस्तप्तानि गालितानि ताम्रलोहादीनि वैक्रियाणि त्रपुकानि कस्तीरकाणि चाहं पायितः. कीदृशानि? ताम्रादीनि? कलकलंतानि कलकलशब्दं कुर्वंति, अत्यंतमुत्कलितान्यव्यक्तं शब्दं कुर्वंति. कीदृशोऽहं? सुभैरवमतिभीषणं शब्दं रसन् विलपन्. ॥६९॥

हे माता पिता! वळी ए परमाधार्मिकोए तपावेला=गाळीने रस करेला=ताम्र, लोह, त्रपुक=कथीर तथा सीसां आदिक कळकळतां मने पायां छे. केवो हुं? सुभैरव–अतिभीषण बूमो पाडतो होउं अने ए छणछणतां मने पायां छे. ६९

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तुहं पियाइं मंसाइं । खंडाइं सोलगाणि य खाविओमि य मंसाइं । अग्गिवण्णाइंणेगसो ॥ ७० ॥

" तने मांस प्रिय हतां " एम कहीने स्वमांस=पोतानांज मांस, खंड=कटका करीने तथा शूलग=लोढाना त्रिशूलपर चडावी भुंजीने ए अग्निवर्ण=बळबळतां अनेकवार मने खवरावेलां छे, ७०

व्या०—हे पितरौ ! पुनः परमाधार्मिकैरिति स्मारयित्वा स्वमांसान्यहं खादितः स्वमांसानि भोजितः. कीदृशानि स्वमांसानि ? खंडानि खंडरूपाणि, पुनः कीदृशानि ? सोल्लकानि भटित्रीकृतानि. स्वमांसान्येव भटित्रीकृत्य शूलीकृत्य च खादितानि. पुनः कीदृशानि ? अग्निवर्णानि जाज्वल्यमानानि, तान्यप्येकवारं न खादितानि किंत्वनेकवारं खादितानीति, किं स्मारयित्वा? रे नारक! तव प्राग्भवे मांसानि प्रियाण्यासन् जीवानां हि त्वं मांसानि खंडानि सोल्लकान्यादः, इदानीं त्वं स्वमांसमेवाद्धि ? इत्युक्त्वा पूर्वकर्म स्मारयित्वा परमाधार्मिकैः स्वमांसानि खादितः, स्वमांसैरेव भोजित इत्यर्थः. ॥७०॥

हे माता पिता! वळी ए परमाधार्मिक देवोए—"तने मांस बहु प्रिय हतां" एम याद आपीने मारा पोताना मांस मने खवरावेल छे. केवा मांस ? खंड=कटका करेलां तथा सोल्लग=भडथां करेलां—मारा पोतानांज मांस भडथीने शूळे परोवीने मने पराणे खवराव्या छे—ते मांस पण अग्निवर्ण=जाज्वल्यमान=बळबळतां, वळी ते एकाद वार नहीं किंतु अनेकवार खवरावेलां ते एम याद करावीने के—"रे नारक! पूर्वभवमां मांस तने बहु प्रिय हतां तेथी ते अनेक जीवोनां मांसना टुकडा करी भडथीने खाधेलां ते आ टाणे पण मांसज खाओ" आम कहीने, पूर्व कर्मनी यादी आपीने ए परमाधामिक देवोए मारा पोतानांज मांस मने खवराव्या छे. ७०

For Private and Personal Use Only

तुहं पिया सुरा सीहू । मेरेई य महूणि य ॥ पाइओमि जलंतिओ । वसाओ रुहिराणि य ॥ ७१ ॥

तने सुरा, सीधु, मैरेयी तथा मधु; आ सघळां बहु प्रिय हतां-आम कहीने मारी पोतानीज वसा=चरबी तथा रुधीर उकाळीने उनां छ-णछणतां मने पीवराव्यां छे. ७१

व्या०—हे पितरौ ! पुनरहं परमाधार्मिकैर्वसा अस्थिगतरसान्, च पुना रुधिराणि पायितोऽस्मि. किं कृत्वा ? इति स्मारयित्वेत्यध्याहारः. इतीति किं ? रे नारक ! तव प्राग्भवे सुरा चंद्रहासाभिधं मद्यं, सीधुस्तालवृक्षदुग्धोद्भवा, मेरेई इति पिष्टोद्भवा शाटितोत्पन्नान्नरसा. पुनर्मधूनि पुष्पोद्भवानि मद्यानि प्रियाण्यासन्. इति निर्भर्त्सनापूर्वकं पायित इत्यर्थः. ॥७१॥

हे माता पिता ! वळी ए परमाधार्मिकोए वसा=हाडकांनो रस=तथा रुधिर मने पाया छे. केम करीने ? (अहीं 'याद आपीने' एटलो अध्याहार छे) रे नारक ! पूर्व भवमां तने सुरा=चन्द्रहास नामनु मद्य, सीधु=ताडीना छीरनु मद्य, मैरेयी=धान्यना लोटने सोडवीने तेना रसमांथी बनतुं मद्य, तथा मधु=महुडां वगेरेना पुष्पमांथी बनावेल मद्य, आ सघळां मद्य तने घणांज प्रिय हतां' आवी रीते तरछोडीने मने मारा पोतानाज वसा=चरबी तथा रुधिर उकळतां पराणे पीवराववामां आव्यां हतां. ७१

निच्चं भीएण तत्थेण । दुहिएण वहिएण य । परमा दुहसंबद्धा । वेयणा वेईया मए ॥ ७२ ॥

नित्य व्हीता, त्रास पामता, दुःखित तथा व्यथित; एवा में दुःख संबंधवाळी परम=उत्कृष्ट वेदनाओ वेदिता=नरकमां अनुभवी छे. ७२

व्या०—हे पितरौ ! मया परमोत्कृष्टा वक्तुमशक्या दुःखसंबद्धा, एतादृशी वेदना वेदिता भुक्तेत्यर्थः. कथं-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भूतेन मया ? नित्यं भीतेन, पुनः कीदृशेन ? त्रस्तेनोद्विग्नेन, पुनः कीदृशेन : त्रासवशादेव दुःखितेन. पुनः कीदृशेन ? व्यथितेन कंपमानसर्वांगोपांगेन. ॥७२॥

हे माता पिता! में परम उत्कृष्ट–जेनुं वर्णन न थइ शके तेवी दुःख संबद्ध वेदनाओ भोगवी छे.केवी रीते? नित्य भयभीत रहेतो तथा त्रस्त=उद्विग्न,अने ए त्रासने लीधेज हमेशां दुःखित तथा जेनां सर्व अंग उपांग थरथरतां होय एवी हालतमां में ए वेदनाओ अनुभवी छे.

तिव्वचंडप्पगाढाओ। घोराओ अइदुस्सहा ॥ महाभयाओ भीमाओ। नरएसु वेइया मए ॥७३॥

में नरकने विषये–तीव्र=उग्र, चंड=उत्कट तथा प्रगाढ=उंडी, तेनी साथे घोरा=भयानक, अतिदुःसह, महाभयजनक अने भीम एटले याद आवतां हृदय कंपी उठे एवी (वेदनाओ) जाणी छे; अनुभवी छे. ७३

व्या०—हे पितरौ! मया नरकेषु वेदना वेदिता, असाताऽनुभूता. कथंभूता वेदना ? तीव्रचंडप्रगाढा, तीव्रा चासौ चंडा च तीव्रचंडा, तीव्रचंडा चासौ प्रगाढा च तीव्रचंडप्रगाढा. तीव्रा रसानुभावाधिक्यात्, चंडोत्कटा वक्तुमशक्या, गाढा बहुलस्थितिका. पुनः कीदृशा वेदना ? घोरा भयदा, यस्यां श्रुतायामपि शरीरं कंपते. पुनः कीदृशा ? अतिदुस्सहाऽत्यंतं दुरध्यासा, दुःखेनानुभूयते, अत एव महाभया. पुनः कीदृशा वेदना ? भीमा या श्रूयमाणापि भयप्रदा. एकार्थिकाश्चैते शब्दा वेदनाधिक्यसूचकाः. ॥७३॥

हे माता पिता! में नरकमां वेदना भोगवी छे, अर्थात् असाता अनुभवी छे. केवी वेदना? तीव्र चंड तथा प्रगाढ=अधिकरसानुभववाळी होवाथी तीव्र, उत्कट तथा कही न शकाय तेवी होवाथी चंडा, अने घणाक समय सुधी चालु रहे तेथी प्रगाढा; वळी

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

घोरा=सांभळतांज हृदयने ध्रूजावे तेवी, अति दुःसहा=अत्यंत मनने गभरावी नाखे तेवी अने तेथीज महाभया=भयानक तथा भीमा=जेनुं श्रवण करतांमां चित्त भयभीत बनी जाय एवी वेदनाओ अनुभवी छे. आमां केटलाक शब्दो एकज अर्थना बोधक छे ते वेदनानुं आधिक्य सूचवे छे. ७३

जारिसा माणुसे लोए । ताया दीसंति वेयणा ॥ इत्तोणंतगुणिया । नरएसु दुक्खवेयणा ॥ ७४ ॥

हे तात ! जेवी आ मनुष्यलोकने विषये वेदना दीसे छे तेना करतां अनंतगुणी नरकने विषये दुःखवेदना=दुःखनी वेदनाओ थाय छे. ७४

व्या०—हे तात ! मनुष्यलोके यादृश्यः शीतोष्णादिका वेदना दृश्यंते, इतस्तच्छीतोष्णवेदनाभ्यो नरकेषु दुःखवेदना अनंतगुणा वर्तंते. ॥ ७४ ॥

हे तात ! मनुष्यलोकने विषये जेवा प्रकारनी शीत उष्ण इत्यादिक वेदना दिसे छे=आपणे भोगवीए छइए, ते टाढ तडका वगेरे वेदनाओना करतां नरकने विषये अनुभवाती दुःखवेदनाओ अनन्तगुणी होय छे. ७४

सव्वभवेसु असाया । वेयणा वेइया मए ॥ निमिसंतरमित्तंमि । जं साया नत्थि वेयणा ॥ ७५ ॥

में सर्व भवमां असाता वेदना अनुभवी छे के जेमां निमेषांतरमात्र=आंखनुं मटकुं मारवा जेटली वार=पण साता वेदना=सुखरूप वेदना नथी.७५

व्या०—हे पितः ! मया वेदना सर्वभवेषु स्थावरत्रसभवेष्वसाता वेदिता, शीतोष्णक्षुत्पिपासादिकाऽनुभूता. हे पितः ! मेषांतरमात्रमपि यत्सातावेदना सुखानुभवनं नास्ति, तदा दीक्षायां किं दुःखं ? कथमहं भवद्भिः सुखोचित इत्युक्तः ? मया तु सर्वत्र भवे दुःखमेवानुभूतं. ॥७५॥

हे पिता ! में सर्वभवोने विषये एटले त्रस तथा स्थावर भवोमां पण असाता=टाढ तडका क्षुधा तृषा आदिक वेदना अनुभवी छे, जेमां क्यांय निमेषांतर मात्र=आंखना पलकारा जेटलो वखत पण, साता वेदना=सुखानुभवरूप वेदना नथी, तो पछी दीक्षामां शुं दुःख छे? तमे मने जे सुखोचित=सुखने लायक=फेम कह्यो=जाण्यो ? मेंतो सदाय दुःखज अनुभव्युं छे. ७५

तं बिंति अम्मापियरो । छंदेण पुत्त पव्वय ॥ न वरं पुण सामण्णे । दुक्खं निप्पडिकम्मया ॥ ७६ ॥

अम्मापियरो=माता पिता ते=मृगापुत्रने बोल्यां के–हे पुत्र ! छंदेन=तारी मरजी प्रमाणे प्रव्रज=सुखेथी प्रव्रज्या गृहण कर. नवरं=(आ विशेपता सूचक अव्यय छे.) तने खास कहेवानुं ए छे जे=श्रामण्य=साधु धर्ममां निष्प्रतिकर्मता=कंइपण दुःखनुं निवारण करवानी मना=ए अति दुःख छे. ७६

व्या०—अथ पितरौ मृगापुत्रं ब्रूतः,हे पुत्र! छंदसा स्वकीयेच्छया प्रव्रज! दीक्षां गृहाण? कस्त्वां निषेधयति? नवरं शब्देनायं विशेषोऽस्ति.पुमः श्रामण्ये चारित्रे एतद् दुःखं वर्तते,यन्निःप्रतिकर्मतास्ति, रोगोत्पत्तौ प्रतीकारो न विधेयः. निर्गता प्रतिकर्मता निःप्रतिकर्मता, चिकित्सा न कर्तव्या, न चिंतनीयापि, सावद्यवैद्यकं न कारयितव्यं.

हवे तेना माता पिता मृगापुत्रने कहे छे–हे पुत्र ! छंद=तारी पोतानी इच्छा प्रमाणे भले प्रव्रज=दीक्षा ग्रहण कर. तने कोण निषेध करे? नवरं एटले आटलुं विशेष छे के श्रामण्य=चारित्रमां आ एक दुःख छे जे निष्प्रतिकर्मता पाळवानी. अर्थात् रोगोत्पत्ति थायतो तेनो प्रतिकार=औषध सेवनादिक कशुं नज कराय; प्रतिकर्मनुं चिंतन पण न कराय. तात्पर्य एवुं छे के सावद्यवैद्यक न करावाय.७६

सो बिंति अम्मापियरं । एवमेयं जहा फुडं ॥ पडिकम्मं को कुणई । अरण्णे मियपक्खिणं ॥ ७७ ॥

ते मृगापुत्र माता पिताने कहे छे के तमे जे कह्युं ते यथास्फुट=जेम कह्युं तेमज=सत्य छे परंतु अरण्यमां मृग तथा पक्षीयोनां प्रतिकर्म=

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

औषधोपचारादिक कोण करे छे? ७७

व्या०—ततोऽनंतरं मातापितरौप्रति स मृगापुत्रः कुमारो ब्रूते, हे पितरौ! एतद्भवद्भ्यामुक्तमेवं यथा स्फुटमवितथं भवदुक्तं सत्यमित्यर्थः. हे पितरावरण्ये मृगाणां पक्षिणां च कः प्रतिकर्मणां कुरुते? यदा हि मृगा व्याधिपीडिता वने भवंति, पक्षिणो वा वने रोग पीडिता भवंति, तदा को वैद्य आगत्य रोगचिकित्सां कुरुते? न कोऽपि कुरुते इत्यर्थः. ॥ ७७ ॥

ते पछी माता पिता प्रत्ये ते मृगापुत्र बोल्यो के–हे माता पिता! आ जे आप बन्नेये कह्युं ते यथा स्फुट=बराबर छे. तमारुं कहेवुं यथार्थ सत्य छे. परंतु हे माता पिता! ज्यारे अरण्यमां मृगादि पशुओ तथा पक्षियो व्याधिथी पीडातां होय त्यारे त्यां कोण वैद्य आवीने तेना रोगनी चिकित्सा करे छे? कोइ पण करतो नथी. ७७

एगभूओ अरण्णे वा । जहा य चरई मिओ ॥ एवं धम्मं चरिस्सामि । संजमेण तवेण य ॥ ७८ ॥

जेम अरण्यमां मृग एकलो विचरे छे एम हुं संयमवडे तथा तपोवडे धर्म आचरीश=धर्माचरण करतो एकलो विचरीश. ७८

व्या०—हे पितरौ! यथा मृगोऽरण्येऽटव्यां, वा इति पादपूरणे. एकीभूत एकाकी सन् चरति, स्वेच्छया भ्रमति. एवमनेन प्रकारेण मृगस्य दृष्टांतेनाहं संयमेन सप्तदशविधेन तपसा द्वादशविधेन धर्मं श्रीवीतरागोक्तं चरिष्याम्यंगीकरिष्यामि. ॥ ७८ ॥

हे माता पिता! जेम मृग अरण्य=अटवीने विषये (वा पादपूरणार्थ छे.) एकभूत=एकलो रही चरे छे=स्वेच्छा प्रमाणे भमे छे.

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

एज प्रकारे—आ मृगना दृष्टांतानुसार हुं पण सत्तर प्रकारना संयमोवडे तथा द्वादश प्रकारना तपोवडे धर्म=श्रीवीतरागे उपदिष्टधर्मने आचरीश—अङ्गीकार करीश. ७८

जया मियस्स आयंके। महारन्नंमि जायइ ॥ अच्छंतं रुक्खमूलंमि। को णं ताहे चिगिच्छई ॥ ७९ ॥

ज्यारे महाअरण्यमां मृगने आतंक=रोग उत्पन्न थाय छे त्यारे वृक्ष मूळमां पडेला ते मृगनी कोण आवीने चिकित्सा करे छे ? ७९

व्या०—यदा महारण्ये महाटव्यां मृगस्यातंको रोगो जायते, तदा तं मृगं वृक्षमूले संतिष्ठंतं को वैद्यश्चिकित्सते ? परिचर्यां कुरुते ? सेवां कुरुते ? णमिति वाक्यालंकारे. ७९

ज्यारे महा अरण्य=महाटवीमां मृगने आतंग=रोग थाय त्यारे वृक्ष मूळमां स्थित ए मृगने क्यो वैद्य चिकित्साप=रिचर्या करे छे ? एनी सेवा कोण करे छे ? कोइ करतुं नथी. 'णं' ए पद वाक्यालंकारार्थ छे. ७९

को वा से ओसहं देइ। को वा से पुच्छई सुहं ॥ को वा से भत्तपणं च। आहारित्ता पणामए ॥८०॥

तेने औषध कोण दीये ? वळी तेने सुख कोण पूछे ? तथा तेने अन्न पाणी कोण आणी आपे छे ? कोइज नहिं. ८०

व्या०—हे पितरौ! तस्य रोगग्रस्तस्य मृगस्य क औषधं ददाति? वाऽथवा तस्य मृगस्य कश्चिदागत्य सुखं पृच्छति? भो मृग! तव समाधिर्वर्तते, इति कः पृच्छति? वाऽथवा तस्य मृगस्य भक्तपानमाहारपानार्थमाहृत्यानीय ददाति?८०

हे माता पिता ! ते रोगग्रस्त मृगने औषध कोण दीये ? अथवा ते मृगने आवीने सुख कोण पुछे? 'हे मृग तने साता छे ?' एम कोण पूछे ? अथवा ते मृगने खावाने अन्न तथा पीवाने पाणी लावीने कोण दीये ? ८०

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

जया य से सुही होइ । तया गच्छइ गोयरं ॥ भत्तपाणस्स अट्ठाए । वल्लराणि सराणि य ॥ ८१ ॥

ज्यारे ते मृग सुखी होय तदा=त्यारे गोचर=घास चरवा जाय छे; भक्त=खावानुं तथा पान=पीवानुं ए बेयने अर्थे=माटे वल्लर=लीलां खडवाळा प्रदेशोमां तथा सरोवरमां जाय छे. ८१

व्या०—हे पितरौ! यदा च स मृगः सुखी भवति, स्वभावेन रोगमुक्तो भवति, तदा गोचरं गच्छति, भक्ष्यस्थाने गच्छति, तत्र च भक्तपानस्यार्थं वल्लराणि हरितस्थलानि, च पुनः सरांसि जलस्थानानि विलोकयतीत्यध्याहारः. ॥ ८१ ॥

हे माता पिता! ज्यारे ते मृग सुखी होय छे एटले स्वभावथीज रोगमुक्त होय छे त्यारे तो ते गोचर=खावाने स्थाने जाय छे अने त्यां कणे खावा तथा पीवा अर्थे वल्लरा=लीलां स्थळो तथा सरोवर जेवां जळस्थानो विलोके छे=शोधी लेछे=(एटलो अध्याहार छे.) ८१

खाइत्ता पाणियं पाउं । वल्लरेहिं सरेहिं वा ॥ मिगचारियं चरित्ताणं । गच्छई मिगचारियं ॥ ८२ ॥

ते स्वस्थ मृग, मृग चर्याथी फरीने वल्लरोमां खाइने तथा सरोवरमां (पाणी) पीने पछी मृगोने हरवा फरवाना स्थानोमां जाय छे. ८२

व्या०—हे पितरौ! स नीरोगो मृगो मृगचर्यया मृगभोजनपानविधिना चरित्वा वल्लरेभ्यो हरितप्रदेशेभ्यः खादित्वा, निजभक्ष्यं भुक्त्वा, तथा सरोभ्यस्तटाकेभ्यः पानीयं पीत्वा मृगो मृगचर्यां गच्छति, इतस्तत उत्प्लवनात्मिकां गतिं प्राप्नोतीत्यर्थः. ॥ ८२ ॥

For Private and Personal Use Only

हे माता पिता! ते रोग रहित मृग, मृगचर्या एटले मृगोने चरवा तथा पाणी पीवानी रीते वल्लर=लीला प्रदेशोमांथी मनगमतां घास खाइ एटले पोतानुं भक्ष्य बराबर भक्षण करी तथा तळाव वगेरेमांथी पाणी पीने ए मृग, मृगचर्या=आमतेम जाय छे=ठेकडा मारता फरवानी क्रीया करे छे. ८२

एवं समुट्ठिओ भिक्खू । एवमेव अणेगओ ॥ मिगचरियं चरित्ताणं । उड्ढं पक्कमई दिसं ॥ ८३ ॥

एमज समुत्थित=क्रियानुष्ठानमां उद्युक्त रहेनार=भिक्षु, एवमेव=ए मृगनी पेठेज अनेकग=अनेक ठेकाणे अनियमित स्थितिवाळो रही मृगना जेवी चर्या=आचरी ऊर्ध्वदिशे प्रक्रमे छे. ८३

व्या०—एवममुना प्रकारेण मृगवत्समुत्थितः संयमक्रियानुष्ठानंप्रत्युद्यतो भिक्षुर्मृगचर्यां चरित्वांगीकृत्योर्ध्वां दिशं प्रतिक्रमते प्रव्रजति. तथाविधरोगोत्पत्तावपि चिकित्साशाभिमुखो न भवति. पुनः कीदृशः साधुः? एवमेवानेनैव प्रकारेण मृगवदनेकगोऽनेकस्थाने स्थितोऽनियतस्थानविहारी, यथा मृगो वनखंडे नवीने नवीने स्थाने विहरति, तथा नानास्थानविहारीत्यर्थः. तथाहं मृगचर्ययाऽऽतंकस्याऽभावे भक्तपानादिगवेषणतयेतस्ततो भ्रमणेन भक्तपानं गृहीत्वा, संयमात्मानं धृत्वा पश्चादूर्ध्वां दिशं, मुक्तिरूपां दिशं, प्रतिक्रमिष्यामि, सर्वोपरिस्थो भविष्यामीति भाव. ॥ ८३ ॥

ए प्रकारे मृगनी पेठे समुत्थित नाम संयम क्रियानुं अनुष्ठान करवामां अत्युद्यत=उद्योगपरायण रहेनारो भिक्षु, मृगचर्याआच-

For Private and Personal Use Only

रीने=स्वाकारीने ऊर्द्वतदिशा प्रत्ये प्रतिक्रमे के=संचरे छे. तेवो कोइ रोग थाय तो पण तेनी चिकित्सा करावबानी आशा तरफ ढळतो नथी. केवो भीक्षु ? एवमेव=एज प्रमाणे एटले मृगनी पेठे अनेकग=अनेक स्थाने स्थित थवाथी अनियत स्थानोमां विहार करतो एटले मृगनी पेठे नवा नवा वनखंडमां विहार करे छे. तेमज हुं पण नाना प्रकारनां स्थानोमां मृगचर्या आचरीश. जेम रोग न होय त्यारे मृग आम तेम खावापीवानुं शोधवा माटे जमीने खानपान मेळवे तेम मेळवीने आत्माने संयममां धारण करी पछी ऊर्ध्वदिशा=मुक्ति दिशा जाणी प्रतिक्रमीश=सर्वोपरिस्थानमां स्थित थइश. ८३

जहा मिए एग अणेगचारी। अणेगवासे धुवगोयरे य ॥ एवं मुणी गोयरियप्पविट्ठे। नो हीलए नोवि य खिसइज्जा ॥ ८४ ॥

जेम मृग एकलो अनेकचारी=अनेक स्थळे फरतो अनेक स्थानोमां वास करतो तथा ध्रुवगोचर=निश्चित गोचरवाळो होय छे एवीज रीते मुनि पण गोचरीमां प्रविष्ट थइ कोइनी हीलना न करे तेम कोइना तरफ अणख पण न राखे. ८४

व्या०—यथा मृग एकोऽसहायी सन्ननेकचारी भवति, अनेकभक्तपानाचरणशीलो नानाविधभक्तपानग्रहणतत्परः स्यात्, पुनर्यथा मृगोऽनेकवासः स्यात्, पुनर्यथा मृगो ध्रुवगोचरो भवेत् ध्रुवः सदा गोचरो यस्य स ध्रुवगोचरः, निश्चयेन भ्रमणादेव लब्धाहारः स्यात्. एवममुना प्रकारेण मृगदृष्टांतेन मुनिः साधुर्गोचर्यां भिक्षाटनं प्रविष्टः सन् नो हीलयेत्, अनिष्टं निरसं लब्ध्वेदं कुत्सितं विरसमित्यादिवाक्यैर्न निंदयेत्. तथा अपि निश्चयेन पुनर्नो खिंसयेत्, आहारे पानीये वाऽलब्धे सति कमपि गृहस्थं ग्रामं नगरमात्मानं वा न निंदेत्. ॥ ८४ ॥

जेम मृग एकलो=असहाय होइने अनेकचारी थाय छे; अर्थात् अनेक प्रकारनां खावापीवानां मेळववा टेवाइ रहेलो=विविध खानपाननुं ग्रहण करवामां तत्पर रहे छे, तेमज अनेक स्थानोमां वास करे छे तथा ध्रुवगोचर=निश्चयपूर्वक फरीनेज लब्ध छे आहार जे एवो होय छे, एज प्रमाणे=आ मृग दृष्टांतमां कहेला प्रकारे मुनि=साधु पण गोचरी=भिक्षाटनमां प्रविष्ट थाय त्यां क्यांय अणगमतुं तथा नीरस कुत्सित अन्न मळे तो 'आ खराब छे' एम हीलना=अनादर न करे तेमज आहार के पाणी कंइपण न मळे तो कोइ गृहस्थ अथवा गाम के नगरने खिंसे नहिं=मनमां रोष लावी कोइनी अवगणना नज करे. ८४

मिगचारियं चरिस्सामि । एवं पुत्तो जहासुहं ॥ अम्मापिऊहिं अणुन्नाओ । जहाइ उवहिं तओ ॥ ८५ ॥

"मृग चर्या आचरीश" एम मृगापुत्रे कह्युं त्यारे मा बाप बोल्यां के 'हे पुत्र! भले एम तने जेम सुख उपजे तेम कर' आ प्रमाणे मावापे अनुज्ञा आपी ते पछी तेणे उपधि=परिगृहनो त्याग कर्यो. ८५

व्या०—यदा मृगापुत्रेण पितरौप्रतीत्युक्तं, हे पितरावहं मृगचर्यां चरिष्यामि, यथा भवदग्रे मृगचर्योक्ता, तामंगीकरिष्यामि, साधुमार्गं ग्रहीष्यामि. यदा मृगापुत्रेणैव मुक्तं तदा मातापितरौ ब्रूतः, हे पुत्र! यद्येवं तदा यथासुखं, यथा तव सुखं स्यात्, यथा भवतेऽभिरुचितं सुखमिति यथासुखं तथा कर्तव्यं, अस्माकमाज्ञास्ति. ततो मातापितृभ्यामनुज्ञातो मृगापुत्रः कुमार उपधिं परिग्रहं सचित्ताचित्तरूपं परित्यजति. ॥ ८५ ॥

ज्यारे मृगापुत्रे मावाप प्रत्ये कह्युं के–'हे माता पिता! हुं तो मृगचर्या आचरीश=अर्थात् आपनी आगळ में जेवी मृगनी चर्या वर्णवी तेनो अंगीकार करी साधुमार्गनुं ग्रहण करीश,'–ते वारे माता पिता बोल्यां के–'हे पुत्र! जो एमज तारो संकल्प छे

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तो तने जेम सुख उपजे, अर्थात् तने मनगमतो आनंद मळे तेम कर–अमारी आज्ञा छे; ते पछी माता पितानी अनुज्ञा पामी ने कुमार मृगापुत्रे उपधि=सचित्त तथा अचितरुप जे परिग्रह हतो तेनो परित्याग कर्यो. ८५

मिगचारियं चरिस्सामि । सव्वदुक्खविमोक्खणिं ॥ तुब्भेहिं समणुन्नाओ । गच्छ पुत्त जहा सुहं ॥ ८६ ॥

मृगापुत्रे कह्युं के–'हे माता पिता! तमोए मने सम्यक् अनुज्ञा आपी तेथी हवे हुं सर्व प्रकारनां दुःखोथी मुक्त करावे एवी मृगचर्या आचरीश; त्यारे माबाप बोल्यां के–'हे पुत्र! यथा सुख=तमने सुख थाय त्यां जाओ. ८६

व्या:—सर्वं परिग्रहं त्यक्त्वा पुनर्मृगापुत्रो वदति, हे पितरौ! अहं भवद्भ्यामनुज्ञातः सन् मृगचर्यामंगीकरिष्यामि. कीदृशीं मृगचर्यां? सर्वदुःखविमोक्षणीं, सर्वविपत्तिविमोचिनीं. तदा मृगापुत्रंप्रति पितरौ वदतः, हे पुत्र! यथासुखं गच्छ? दीक्षां गृहाण?. ८६

सर्व परिग्रहने त्यजीने वळी मृगापुत्र बोल्या के–'हे माता पिता! हुं तमो बन्नेये अनुज्ञात थयो–दीक्षा लेवानी अनुज्ञा आपी एटले हवे मृगचर्यानो अंगीकार करीश. केवी मृगचर्या? सर्व प्रकारनां दुःख=विपत्तिओ तेथी मुकावनारी; त्यारे मृगापुत्र प्रत्ये तेनां मातापिता बोल्यां के–'हे पुत्र यथा सुख=तने जेम सुख थाय तेम जाओ=दीक्षा लीयो. ८६

एवं सो अम्मापियरो । अणुमाणित्ताण बहुविहं ॥ ममत्तं छिंदए ताहे । महानागोव्व कंचुकं ॥ ८७ ॥

एवी रीते ते मृगापुत्र मातापितानी अनुज्ञा लइ तदनंतर जेम महोटो नाग कांचळीने छोडे तेम बहुप्रकारना ममत्वने छेद्युं. ८७

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या०—एवममुना प्रकारेण स मृगापुत्रो मातापित्रोरनुज्ञां लात्वा, ताहे इति तदा तस्मिन् काले बहुविधं ममत्वं छिनत्ति. इदं धनं मम, इदं गृहं मम, इदं कुटुंबं ममेति बुद्धिं त्यजतीत्यर्थः. कः किमिव? महानागो महासर्पः कंचुकमिव, यथा महासर्पो निर्मोकं त्यजति, तथा मृगापुत्रः सर्वं ममत्वं त्यजतीति भावः. ८७

आ प्रकारे ते मृगापुत्रे मातापितानी अनुज्ञा मेळवीने ते पछी तेज समये बहु प्रकारना ममत्वने छेदी नाख्युं. आ धन मारुं, आ घर मारुं, आ कुटुंब मारुं; आवा प्रकारनी ममत्व बुद्धिनो त्याग कर्यो. केनी पेठे? महानाग=महोटो सर्प जेम कांचळीने छोडे तेम मृगापुत्रे सर्व ममत्वने त्यज्युं. ८७

इड्ढी वित्तं च मित्ते य। पुत्ते दारं च नायओ॥ रेणुयं व पडे लग्गं। निद्धुणित्ता ण निग्गओ॥ ८८॥

ऋद्धि, वित्त, तथा मित्र, पुत्र तथा दार=स्त्री अने ज्ञाति; आ सर्वेने–पट=वस्त्रे लागेल रजने जेम खंखेरी नाखे तेम–निर्धूत करीने अर्थात् छोडी दइने दृढ निश्चयथी मृगापुत्र घरनी बहार नीकळ्या. ८८

व्याः—मृगापुत्र एतत्सर्वं निर्धूय त्यक्त्वा निर्गतः, संसारात् गृहाच्च निःसृतः. किं किं त्यक्तमित्याह–ऋद्धिः हस्त्यश्वादिः, वित्तं धनधान्यादि, च पुनर्मित्राणि सहजसहवर्धितसहपांशुक्रीडितानि सुहृदः, पुनः पुत्राअंगजाः, पुनर्दाराः स्त्रियः, पुनर्ज्ञातयः स्वजनाः क्षत्रियाः, एतत्सर्वं परित्यज्य प्रव्रजितः, किमिव? पटे लग्नं रेणुमिव नूतनवस्त्रे लग्नं रज इव. यथा कश्चिच्चतुरो मनुष्यो वस्त्रे लग्नं रजो निर्धूनोति, तथा मृगापुत्रोऽपीत्यर्थः॥ ८८॥

For Private and Personal Use Only

मृगापुत्र आ सघळुं त्यजीने निर्गत थया, संसारमांथी तेमज घरमांथी नीसर्या. शुं शुं त्यज्युं ? ऋद्धि=हाथी घोडा वगेरे, वित्त=धन धान्यादि, तथा मित्रो=साथे जन्मेला, साथे ऊछरेला तथा साथे धूळमां रमेला दोस्तो=तथा पुत्रो वळी दारा=स्त्रीयो तेमज ज्ञाति=स्वजन क्षत्रियादि; आ सघळाने त्यजीने प्रव्रजित थया. केनी पेठे ? पट=वस्त्रमां लागेलरज=नवां वस्त्र उपर पडेली धूळने जेम कोइ चतुर मनुष्य झाटकी नाखे तेम मृगापुत्रे ऋद्धि आदिक तमाम मनथी संखेरी नाख्युं=त्यजी दीधुं. ८८

पंचमहव्वयजुत्तो । पंचसमिओ तिगुत्तिगुत्तो य ॥ सर्ब्भितरबाहिरिए । तवोकम्मंमि उज्जुत्तो ॥ ८९ ॥

पंच महाव्रतोथी युक्त तथा पांच समिति सहित अने त्रण गुप्तिथी गुप्त थइ तेमज आभ्यंतर तथा बाह्य बेय प्रकारनां तपः कर्मोमां (ते मृगापुत्र) उद्युक्त थयो-यत्नवान् बन्यो. ८९

व्याः—तदा मृगापुत्रो कीदृशो जातः ? पंचमहाव्रतयुक्तो जातः, पुनः पंचसमितिसहितः, ईर्याभाषैषणादाननिक्षेपणोच्चारप्रश्रवणखेलजल्लसंघाणपारिष्ठापनिकासमितियुक्तः. पुनस्त्रिगुप्तिगुप्तो मनोवाकायगुप्तिसहितः. पुनः साभ्यंतरबाह्यतपःकर्मण्युद्यतः. पायच्छित्तं विणओ । वेयावच्चं तहेव सज्झाओ ॥ झाणं उस्सग्गोवि य । अब्भिंतरओ तवो होइ ॥ १ ॥ अणसणमूणोयरिआ । वित्तीसंखेवणं रसच्चाओ ॥ कायकिलेसो संली—णया य बज्झो तवो होइ ॥ २ ॥ द्वादशविधतपःकर्मणि सावधानो जातः. ८९

त्यारे मृगा पुत्र केवो थयो ? पंचमहाव्रतो वडे युक्त थयो, वळी पांच समिति=ईर्यादिकथी सहित, तेमज मनवाणी तथा काया संबंधी त्रणे गुप्तिवडे गुप्त, वळी आभ्यंतर बाह्य कर्ममां उद्यत=अर्थात् आंतर तथा बाह्य बेय प्रकारना कर्मोमां निरंतर प्रयत्नशील थयो.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कह्युं छे के—'प्रायश्चित्त, विनय, वैयावृत्त्य, तथा स्वाध्याय, ध्यान अने उत्सर्ग; आ आभ्यंतर तपः कहेवाय छे. १ अनशन, ऊनोदरिता=(पोताना खोराक करतां न्यून खावुं ते)=वृत्तिसंक्षेपण=(भिक्षानी मर्यादा ओछी करवी=) रसनो त्याग, काय कलेश, संलीनता=(मन इंद्रियादिनो निरोध=); आ सघळुं बाह्य तप छे=कहेवाय छे, एम द्वादशविध=बार प्रकारनां तप कर्ममां सावधान थयो ८९

निम्ममो निरहंकारो । निस्संगो चत्तगारवो ॥ समो य सव्वभूएसु । तसेसु थावरेसु य ॥ ९० ॥

निर्मम=ममता वर्जित थयो, वळी निरहंकार=अहंकाररहित तेमज निःसंग=बाह्य तथा आभ्यंतर संगवर्जीत तथा त्यक्तगारव=त्रणे प्रकारना गारवथी मुक्त, सर्व भूत=प्राणिमात्र=त्रस तथा स्थावरने विषे सम=समान परिणामवाळो थयो ॥ ९० ॥

व्या:—पुनः कीदृशो मृगापुत्रः ? निर्ममो वस्त्रपात्रादिषु ममत्वभावरहितः. पुनः कीदृशः ? निरहंकारोऽहंकाररहितः. पुनः कीदृशः ? निस्संगः, बाह्याभ्यंतरसंयोगरहितः. पुनः कीदृशः ? त्यक्तगारवो गारवत्रयरहितः, ऋद्धिगारवरसगारवसातागारव इत्यादिगर्वत्रयरहितः. पुनः कीदृशः ? सर्वभूतेषु समो रागद्वेषपरिहारात् समस्तप्राणिषु त्रसेषु स्थावरेषु च समस्तजीवेषु सदृशः ॥ ९० ॥

वळी ते मृगापुत्र केवो थयो ? निर्मम=वस्त्रपात्रादिकमां ममता विनानो तेमज निरहंकार=अहंकार रहित, निस्संग=बाह्य तथा आभ्यंतर संग वर्जित, अने त्यक्तगारव=ऋद्धिगारव, रसगारव तथा सातागारव; एवा त्रणे गारव (महोटाइ) वगरनो होइ सर्व भूतोमां त्रस तथा स्थावर रूप समस्त प्राणिओने विषये=सम रागद्वेष छोडी दीधेल होवाथी सर्व जीवोमां समानभाववाळो थयो ॥ ९० ॥

For Private and Personal Use Only

लाभालाभे सुहे दुक्खे । जीविए मरणे तहा ॥ समो निंदापसंसासु । तहा माणवमाणओ ॥ ९१ ॥

लाभ अलाभ, सुख दुःख, जीवन मरण, निंदा प्रशंसा, इत्यादि बंधामां समान तथा मान अपमानमां पण समान थयो. ९१

व्या०—तथा पुनर्मृगापुत्रो लाभे, आहारपानीयवस्त्रपात्रादीनां प्राप्तौ, तथाऽलाभेऽप्राप्तौ, तथा सुखे तथा दुःखे, तथा पुनर्जीविते मरणे समः समानवृत्तिः. तथा पुनर्निंदासु तथा प्रशंसासु स्तुतिषु, तथा माने आदरे, अपमानेऽनादरे, मानश्चापमानश्च मानापमानौ, तयोर्मानापमानयोः समः सदृशः. केनाप्यादरे प्रदत्ते सति मनसि न प्रहृष्टो भवति, केनाप्यपमाने प्रदत्ते सति मनसि दूनो न भवति. ॥ ९१ ॥

तेमज ए मृगापुत्र लाभ=आहार पाणी वस्त्र पात्र इत्यादिनी प्राप्ति थाय अथवा अलाभ=अप्राप्ति; एटले कोइ टाणे फरतां भटकतां पण न मळे, वळी सुखमां तथा दुःखमां तेमज जीवित तथा मरणमां पण सम=समानवृत्तिवाळो थयो. वळी निंदामां तथा प्रशंसा=कोइ स्तुति करे तो तेमां अने मान=आदर तथा अपमान=अनादर; आ आदरअनादररुप मान तथा अपमानना प्रसंगोमां पण समान भाववाळो थयो. अर्थात् कोइ आदर आपे तो मनमां हर्ष न पामे तेम कोइ अनादर करे तो मनमां जराय दूवाय नहिं-एवा समभाववाळो थयो ॥ ९१ ॥

गारवेसु कसाएसु । दंडसल्लभएसु य ॥ निवुयत्तो हाससोगाओ । अनियाणो अबंधणो ॥ ९२ ॥

गारवोथी, कषायोथी, दंड शल्य तथा भयथी. अने हास्य तथा शोकथी निवृत्त थइ नियाणा वगरनो तेमज कोइपण बंधनथी निवृत्त थयो. ९२

व्या०—पुनः स मृगापुत्रः कीदृशो जातः? गारवेभ्यो निवृत्तः, पुनः कषायेभ्यः क्रोधादिभ्यो निवृत्तः. च

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पुनर्दंडशल्यभयेभ्यो निवृत्तः. दंडत्रयं मनोवाक्कायानामसद्व्यापारो दंड उच्यते, तस्मान्निवृत्तः, पुनः शल्यत्रयान्निवृत्तः, मायाशल्यं, निदानशल्यं, मिथ्यादर्शनशल्यं चैतच्छल्यत्रयं, ततो निवृत्तः. तथा पुनः सप्तभयेभ्यो निवृत्तः. सप्त भयानीमानि—इहलोकभयं १, परलोकभयं २, आदानभयं ३, अकस्माद्भयं ४, मरणभयं ५, अयशोभयं ६, आजीविकाभयं ७, च. एवं सप्तभयानि. अत्र सर्वत्र प्राकृतत्वात्पंचम्यां सप्तमी. पुनः कीदृशः? अनिदानो निदानरहितः. पुनः कथंभूतः? अबंधनो रागद्वेषबंधनरहितः ॥ ९२ ॥

वळी ते मृगापुत्र त्रिविध गारवथी निवृत्त थयो, तथा क्रोधादिक चार कषायोथी निवृत्त थयो तेमज दंडशल्य तथा भयथी निवृत्त थयो. मन वाणी तथा कायाना असद् व्यापाररूप त्रिविध दंड; तथा मायाशल्य, निदानशल्य अने मिथ्या दर्शनशल्य; ए त्रण शल्यो तथा इहलोक भय=आ लोकनां भय, परलोकभय, आदानभय, अकस्मातद्भय, मरणभय, अपयशोभय अने आजीविका भय; आ सात प्रकारनां भय एव च दंड शल्य तथा भयथी निवृत्त थयो. अहीं सर्वत्र प्राकृत होवाथी पंचमीविभक्तिना अर्थमां सप्तमी विभक्ति छे. वळी ते अनिदान=नियाणारहित तथा अबंधन एटले राग द्वेषादि बंधन रहित थयो. ॥ ९२ ॥

अणिस्सिओ इहं लोए । परलोए अणिस्सिओ ॥ वासीचंदणकप्पो य । असणे अणसणे तहा ॥ ९३ ॥

आ लोकने विषये अनिश्रित=कोइनो आश्रय न इच्छनारो तेम परलोक विषये पण अनिश्रित=असहाय थयो. वासी=वांसलो तथा चंदन बेयमां तुल्य बुद्धिवाळो तथा अशनमां तेमज अनशन बेयमां समतावाळो थयो. ९३

व्या०—पुनः कीदृशः? अनिश्रितो निश्रारहितः, कस्यापि साहाय्यं न वांछति. तथा पुनरिह लोके राज्यादिभोगे, तथा परलोके देवलोकादिसुखेऽनिश्रितो निश्रां न वांछते. पुनः स मृगापुत्रो वासीचंदनकल्पः, यदा कश्चि-

For Private and Personal Use Only

द्वास्या परशुना शरीरं छिनत्ति, कश्चिचंदनेन शरीरमर्चयति, तदा तयोरुपरि समानकल्पः सदृशाचारः.तथा पुनरशने आहारकरणे, तथाऽनशने आहाराऽकरणे सदृशः ॥ ९३ ॥

वळी ते केवो थयो? अनिश्रित=निश्रारहित, अर्थात् कोइना पण साहाय्यनी वांछना न राखनारो, तथा आ लोकमां=राज्यादि भोगमां के परलोकमां=देवलोकादि सुखमां निश्रा=वांछा न राखनारो वळी वासी चंदनकल्प=कोइ वांसलो लइने तेनुं अंग छोले अथवा कोइ चंदन वडे तेना शरीरने विलेपन करे ए बेयना उपर समान कल्प=एक सरखा आचरणवाळो तेमज अशन=आहार करवामां तथा अनशन, उपवास करवामां पण सदृश=समान चित्तवाळो थयो ॥ ९३ ॥

अप्पसत्थेहिं दारेहिं । सव्वओ पिहियासवे ॥ अज्झप्पज्झाणजोगेहिं । पसत्थदमसासणे ॥ ९४ ॥

अप्रशस्त=निंद्यद्वारो हिंसादिकथी निवृत्त थया तेथी सर्वतः=चारेकोरथी पिहिताश्रव एटले पापकर्मना व्यापार जेणे रोक्या छे एवा थया. अने अध्यात्मध्यानयोगवडे प्रशस्त छे. दम तथा शासन जेनां एवा थया. अर्थात् इन्द्रियजय करी शासनानुरागी थया. ९४

व्या०—पुनर्मृगापुत्रोऽप्रशस्तेभ्यो द्वारेभ्यः कर्मोपार्जनोपायेभ्यो हिंसादिभ्यो निवृत्त इति शेषः. पुनः कीदृशः? अप्रशस्तद्वारेभ्यो निवर्तनादेव सर्वतः पिहिताश्रवः, पिहिता निरुद्धा आश्रवाः पापागमनद्वाराणि येन स पिहिताश्रवः. पुन कीदृशः? अध्यात्मध्यानयोगैः प्रशस्तदमशासनः, अधिआत्मनि ध्यानयोगा अध्यात्मध्यानयोगास्तैरध्यात्मध्यानयोगैर्मनसि शुभव्यापारैः प्रशस्ते दमशासने यस्य स प्रशस्तदमशासनः. दम उपशमः, शासनं सर्वज्ञसिद्धांतः. यस्य शुभध्यानयोगैरुपशमश्रुतज्ञाने शुभे वर्तेते इत्यर्थः. ॥ ९४ ॥

वळी ते मृगापुत्र अप्रशस्त द्वार=एटले कर्म उपार्जन करवाना उपायो हिंसादिकथी 'निवृत्त थया' (एटलुं शेष लेवुं.) अने ते

अप्रशस्त द्वारोथी निवृत्त थतांज सर्वतः चारेकोरथी विहिताश्रव-एटले रोकाइ गयां छे पापागमननां द्वार जेनां एवा थया, तथा अध्यात्मध्यानयोग वडे एटले आत्मामां ध्यानयोग=शुभ व्यापार वडे प्रशस्त दमशासन थया. दम एटले उपशम, तथा शासन एटले सर्वज्ञ सिद्धांत, आ बन्ने जेनां प्रशस्त छे तेवा-अर्थात् शुभ ध्यानयोगे करी उपशम तथा श्रुतज्ञान शुभ जेने प्राप्त छे एवा थया.९४

एवं नाणेण चरणेण । दंसणेण तवेण य ॥ भावणाहि य सुद्धाहि । सम्मं भावित्तु अप्पयं ॥ ९५ ॥
बहुयाणि य वासाणि । सामण्णमणुपालिया ॥ मासिएण उ भत्तेणं । सिद्धिं पत्तो अणुत्तरं ॥ ९६ ॥ युग्मं

एवीज रीते ज्ञानवडे, चरण=आचरणें करी, दर्शनवडे तथा तपोवडे करी अने शुद्ध भावनाओवडे आत्माने सम्यक् प्रकारे भावित करी बहुक=घणांक वर्षो सुधी श्रामण्य=साधुधर्म पाळीने एक मासना भक्त=अनशन व्रतवडे अनुत्तर=सर्वोत्कृष्ट सिद्धिने पाम्या.९५-९६

व्या०—उभाभ्यां गाथाभ्यां वदति-तु पुनर्मृगापुत्रो मुनिर्मासिकेन भक्तेन सिद्धिं प्राप्तो मोक्षं गतः. मासे भवं मासिकं, तेन मासीकेन भक्तेन मासोपवासेनेत्यर्थः. कथंभूतां सिद्धिं? अनुत्तरां प्रधानां, सर्वस्थानकेभ्य उत्कृष्टं स्थानमित्यर्थः, जन्मजरामृत्यूपद्रवेभ्यो रहितत्वात्. किं कृत्वा? एवममुना प्रकारेण ज्ञानेन मतिश्रुतादिकेन, पुनश्चरणेन यथाख्यातेन, पुनर्दर्शनेन शुद्धसम्यक्त्वीश्रद्धारूपेण, पुनस्तपसा द्वादशविधेन, च पुनर्भावनाभिर्महाव्रतसंबंधिनीभिः पंचविंशतिसंख्याभिर्भावनाभिः. अथवाऽनित्यादिभिर्द्वादशप्रकाराभिरात्मानं सम्यक्प्रकारेण भावयित्वा, निर्मलं कृत्वा. कथंभूताभिर्भावनाभिः? शुद्धाभिर्निदानादिदोषमलरहिताभिः. पुनः किं कृत्वा? बहूनि वर्षाणि श्रामण्यं यतिधर्ममनुपाल्याराध्य ॥ ९५ ॥ ९६ ॥

(युग्म=बे गाथानो भेळो अन्वय छे.) तु=वळी मृगापुत्र मुनि मासिक भक्त करी सिद्धि=मोक्षगतिने पाम्या. मासिकभक्त एटले

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

एक मासना उपवास केवा प्रकारनी सिद्धि पाम्या? अनुत्तरा=प्रधान=सर्वस्थानकोथी उत्कृष्टस्थानरुप गति पाम्या=मोक्षे गया. जन्म जरा मृत्यु आदिक उपद्रवोथी रहित होवाथी ते स्थान श्रेष्ठ कहेवाय छे. केम करीने? ए प्रकारे ज्ञाने करीने-अर्थात् मतिश्रुतादिज्ञाने करीने तेमज चरणे करी-जेवुं शास्त्रे वर्णव्युं छे तेवा आचरणे करी-तथा शुद्ध सम्यक्त्व श्रद्धारुप दर्शनवडे तथा बार प्रकारना तपोनुष्ठानवडे तेमज भावना=महाव्रत संबंधिनी पचीस भावनाओवडे करी, अथवा अनित्यादिक बार भावनाओवडे आत्माने सम्यक् प्रकारे भावित करी=निर्मळ करीने-केवी भावनाओ? विशुद्ध एटले निदानादि दोषमळ रहित भावनाओवडे; केम करीने? बहुकानि=घणांक वर्षो श्रामण्य=यतिधर्मनुं अनुपालन करीने ॥ ९५-९६ ॥

एवं करंति संबुद्धा । पंडिया पवियक्खणा ॥ विणिवट्टंति भोगेसु । मियापुत्ते जहामिसी ॥ ९७ ॥

आवी रीते संबुद्ध=ज्ञाततत्त्व तथा विवेक बुद्धिमान् तथा विचक्षण पुरुषो भोगोथी विनिवृत्त थाय छे जेवी रीते आ मृगापुत्र ऋषि भोगथी निवृत्त थइ चारित्रवान् थया. ९७

व्या०—संबुद्धाः सम्यग्ज्ञाततत्त्वाः पुरुषाः, पंडिता हेयोपादेयबुद्धियुक्ताः, अत एव प्रकर्षेण विचक्षणा अवसरज्ञाः, एवं कुर्वंति भोगेभ्यो विशेषेण निवर्तन्ते. क इव? यथाशब्द इवार्थे, मृगापुत्रर्षिरिव. यथा मृगापुत्रर्षिर्भोगेभ्यो विनिवृत्तस्तथान्यैरपि चतुरैर्भोगेभ्यो विनिवर्तितव्यमिति भावः. अत्र मिसीति मकारः प्राकृतत्वादलाक्षणिक. ९७

संबुद्ध एटले सम्यक् प्रकारे एणे तत्त्व जाण्युं छे तेवा पुरुषो तथा पंडितो एटले आ तजवा योग्य छे तथा आ ग्रहण करवा योग्य छे. एवी विवेक बुद्धि जेने उद्भवी छे एवा तथा प्रकर्षे करी विचक्षण=अवसरने जाणनारा चतुर पुरुषो=आवी रीते करे छे एटले भोगोथी विशेषे करी निवृत्त थाय छे. केनी पेठे? मृगापुत्र ऋषि जेम. (अहीं 'यथा' पद 'इव' पदना अर्थमां प्रयुक्त छे.)

For Private and Personal Use Only

जेम मृगापुत्र ऋषि भोगोथी विनिवृत्त=परादुःख थया तेम बीजा चतुर पुरुषोए पण भोगोथी निवृत्त थवुं जोइए. अत्रे ऋषिपदनुं 'इसी' प्राकृतरुप थाय पण 'मिसी' एम कह्युं ते प्राकृत होवाथी मकार अधिक गणेलो छे ॥ ९७ ॥

महाप्पभावस्स महाजसस्स। मियाएपुत्तस्स निसम्म भासियं॥ तवप्पहाणं चरियं च उत्तमं।गइप्पहाणं च तिलोअय-विस्सुयं.९८ वियाणिया दुक्खविवद्धणं धणं। ममत्तबंधं च महाभयावहं॥सुहावहं धम्मधुरं अणुत्तरं। धारेह निव्वा-णगुणावहं महंतिबेमि ॥ ९९ ॥

महोटा प्रभाववाळा तथा महायशवाळा मृगापुत्रनुं भाषित सांभळीने तेमज तपःप्रधान उत्तम चरित अने त्रणलोकविदित एवी गतिप्रधान=मोक्ष जेवी प्रधान गति सांभळीने. ९८ वळी धन दुःखने वधारनारुं छे तथा ममत्वबंध=जगत्मां ममतानुं बंधन महोटा भयने लावी आपनार छे एम जाणीने निर्वाण=मोक्ष हेतुभूत गुणो=ज्ञान दर्शन चारित्ररूप रत्नत्रयनी प्राप्ति करावे एवी महोटी सुख आपनार सर्वोत्कृष्ट धर्मधुर=धर्मरूपी धुराने धारण करो. एम हुं बोलुं छुं. ९९

व्या० पुनर्गाथायुग्मेन संबंधः. भो भव्या अनुत्तरां सर्वोत्कृष्टां धर्मधुरं धर्मरथस्य भारं धारयध्वं? कथंभूतां धर्मधुरं? सुखावहां सुखप्राप्तिहेतुभूतां. पुनः कीदृशां धुर्मधुरं? निर्वाणगुणावहां, निर्वाणस्य गुणा निर्वाणगुणा मोक्षगुणाः, अनंतज्ञानदर्शनानंतसुखानंतायुरनंतवीर्यरूपास्तेषामावहा पूरका निर्वाणगुणावहा, तां निर्वाणगुणावहां किं कृत्वा धर्मधुरं धारयध्वं? धनं दुःखविवर्धनं विज्ञाय, च पुनर्ममत्वं बंधमिव संसारस्य बंधनं विज्ञाय. कीदृशं धनं ममत्वं च? महाभयावहं महाभयदायकं, चौराग्निनृपादिभ्यः कष्टप्रदं. पुनः किं कृत्वा? च पुनर्मृगाया राज्याः पुत्रस्य मृगापुत्रस्योत्तमं प्रधानं चरितं चरित्रं चारित्रवृत्तांतं, तथा तस्य मृगापुत्रस्य भाषितं, मातापितृभ्यां संसार-

स्यानित्यतोपदेशदानं निशम्य हृदि धृत्वा. कीदृशं मृगापुत्रस्य चरित्रं? तवप्पहाणं तपःप्रधानं, पुनः कीदृशं मृगापुत्रस्य चरित्रं? गइप्पहाणं गत्या प्रधानं, गतिर्मोक्षलक्षणा, तया प्रधानं श्रेष्टं, मोक्षगमनार्हं. पुनः कीदृशं मृगापुत्रस्य चरित्रं? त्रिलोकविश्रुतं त्रिलोकप्रसिद्धं. कीदृशस्य मृगापुत्रस्य? महाप्रभावस्य, रोगादीनाम भावेन दुःकरप्रतिज्ञाप्रतिमारूपाभिग्रहाणां पालनेन महामहिमान्वितस्य. पुनः कीदृशस्य मृगापुत्रस्य? महायशसः, महद्यशो यस्य स महायशास्तस्य महायशसः, सर्वदिग्व्यापिकीर्तेः. इत्यहं मृगापुत्रस्य चरितं तवाग्रे ब्रवीमीति सुधर्मास्वामी जंबूस्वामिनंप्रत्याह ॥ ९९ ॥ इति मृगापुत्रीयमेकोनविंशतितममध्ययनमर्थतः संपूर्णं. ॥ १९ ॥ इतिश्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिकायां श्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिशिष्यलक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायामेकोनविंशतितमं मृगापुत्रीयमध्ययनमर्थतः संपूर्णं. ॥ १९ ॥ श्रीरस्तु ॥

बे गाथानो भेळो संबंध छे—हे भव्य जीवो! अनुत्तर सर्वोत्कृष्ट धर्मधुर्=धर्मरथना भारने धारण करो. केवी ए धर्मधुरा? सुखावहा=सुखप्राप्तीनी हेतुभूत तेमज निर्वाण गुणावहा-अर्थात् मोक्ष गुण जे अनंत ज्ञान दर्शन, अनंत सुख, अनंत आयुष, अनंत वीर्य इत्यादिकने प्राप्त करावनारी छे. केम करीने ए महोटी धर्मधुराने धारो? धन तो दुःखनी वृद्धि करनारुं छे तथा ममत्व संसारनुं बंधनकारक छे अने तेथी ए धन तथा ममत्व महोटां भय देनार छे कारण के तेने चोर अग्नि राजा वगेरेनो भय होवाथी कष्टप्रद छे एम खास जाणीने तथा मृगाराणीना पुत्रनुं उत्तम चरित=चारित्र वृत्तांत तेमज ते मृगापुत्रनां भाषित=संसारनी अनित्यता दर्शावनारां माता पिता साथेना संवादरुप वचनो सांभळीने-हृदयमां धरीने मृगापुत्रनुं चरित्र केवुं? तपःप्रधान=जेमां मुख्यत्वे

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तपोनुष्ठानज छे तथा गतिप्रधान=मोक्ष लक्षणगतिना प्राधान्यवाळं, मोक्ष गमन योग्य, तेमज त्रिलोक विश्रुत=त्रने लोकमां प्रसिद्ध मृगापुत्र केवो? महाप्रभाव=दुष्कर प्रतिज्ञाओनुं पालन करवाथी महोटा महिमायुक्त. तथा महायशा=महोटा यशवाळो, जेनी किर्ति सर्वेश दिशाओमां व्याप्त छे तेवो 'इति=आवी रीते मृगापुत्रनुं चरित तारी आगळ हुं कहु छुं' ए प्रमाणे सुधर्मा स्वामी जंबूस्वामी प्रत्ये बोल्या. ९८-९९

इति मृगापुत्रीय नामनुं ओगणीशमुं अध्ययन पूर्ण थयुं. १९ इति श्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिशिष्य लक्ष्मीवल्लभगणि विरचित श्रीउत्तराध्ययनसूत्रनी अर्थदीपिका नामनी टीकामां ओगणीशमुं मृगापुत्रीय नामनुं अध्ययन परिपूर्ण थयुं.

॥ अथ विंशतितममध्ययनं प्रारभ्यते ॥

पूर्वस्मिन्नध्ययने साधूनां निःप्रतिकर्मतोक्ता, रोगादावुत्पन्ने सति चिकित्सा न कर्तव्या, न कारयितव्या, नानुमंतव्येत्युक्तं. अथ विंशेऽध्ययने सा निःप्रतिकर्मता महानिर्ग्रंथस्य हिता, अतोऽनाथत्वपरिभावनया सेत्युच्यते--

अथ महानिर्ग्रंथीय नामक वीशमुं अध्ययन.

आना पूर्वेना ओगणीशमां अध्ययनमां साधुनी निःप्रतिकर्मता कही, अर्थात् रोगादिक उत्पन्न थाय त्यारे चिकित्सा न करवी, न करावबी तेम कोइ करे ते अनुमत पण न करवी; एम कह्युं, हवे आ वीशमा अध्ययनमां ते निःप्रतिकर्मता महानिर्ग्रंथने हितावह छे अने ते अनाथपणानी भावनावडे थइ शके एम कहेवाय छे.

सिद्धाणं णमो किच्चा । संजयाणं च भावओ ॥ अत्थधम्मगइं तत्थं । अणुसिट्ठिं सुणेह मे ॥ १ ॥

सिद्धोने तथा संयत=साधुओने भावथी नमन करीने तथ्य=यथार्थ एवी अर्थना करवा योग्य धर्मसंबंधी गति=ज्ञान जेमां छे एतादृश अनुशिष्टि=अनुशासन उपदेश हुं कहुं छुं ते तमे सांभळो. १

व्या०--भो शिष्याः! मे ममानुशिष्टिं शिक्षां यूयं शृणुत! किं कृत्वा? सिद्धान् पंचदशप्रकारान्नमस्कृत्य, च पुनर्भावतो भक्तितः संयतान् साधूनाचार्योपाध्यायादिसर्वसाधून्नमस्कृत्य. कीदृशीं मेऽनुशिष्टिं? अर्थधर्मगतिं, अर्थ्यते प्रार्थ्यते धर्मात्मभिः पुरुषैरित्यर्थः, स चासौ धर्मश्चार्थधर्मस्तस्य गतिर्ज्ञानं यस्यां साऽर्थधर्मगतिस्तां. द्रव्यवद्यो दुःप्राप्यो धर्मस्तस्य धर्मस्य प्राप्तिकारिकां. यया शिक्षया मम दुर्लभधर्मस्य प्राप्तिः स्यादिति भावः. पुनः कीदृशीं मेऽनुशिष्टिं? तथ्यां सत्यां, अथवा तत्त्वं तत्त्वरूपां वा ॥ १ ॥

हे शिष्यो! मारी अनुशिष्टि=शिक्षा तमे श्रवण करो. केम करीने? सिद्ध=तीर्थकरादिक पंदर प्रकारना सिद्धोने तथा भावथी=भक्तिथी संयत=आचार्य उपाध्याय आदि साधुओने नमस्कार करीने. मारी अनुशिष्टि=शिक्षा केवी? अर्थ धर्मगति एटले धर्मात्मा पुरुषोए प्रार्थना करवा योग्य धर्मज्ञान जेमां रहेलुं छे एवी, अर्थात् द्रव्यवत् दुष्प्राप्य धर्मनी प्राप्ति करावनारी; तेमज तथ्या=सत्य, अथवा तत्त्वरूपा एवी शिक्षा तमे सांभळो ॥ १ ॥

पभूयरयणो राया । सेणिओ मगहाहिवो ॥ विहारजत्तं णिज्जाओ । मंडिकुच्छिसि चेइए ॥ २ ॥

प्रभूत=पुष्कळ रत्नवाळो मगध देशनो अधिपति श्रेणिक नामनो राजा विहार यात्रार्थे नीकळेलो मंडिकुक्षि नामना चैत्यने विषये,-ए नामना वनमां आव्यो. २

व्या०—श्रेणिको नाम राजा, एकदा मंडितकुक्षिनाम्नि चैत्ये उद्याने विहारयात्रयोद्यानक्रीडया निर्यातः,

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नगरात् क्रीडार्थं मंडितकुक्षिवने गत इत्यर्थः. कीदृशः श्रेणिको राजा? मगधाधिपो मगधानां देशानामधिपो मगधाधिपः. पुनः कीदृशः? प्रभूतरत्नः प्रचुरप्रधानगजाश्वमणिप्रमुखपदार्थधारी. ॥ २ ॥

श्रेणिक नामनो राजा एकदा मंडितकुक्षि नामना चैत्य=उद्यानने विषये विहार यात्रा=उद्यानक्रीडा अर्थे नीकळेलो—नगरमांथी नीकळी मंडितकुक्षि नामना वनमां गयो ए श्रेणिक केवो? मगध देशनो अधिपति, वळी प्रभूतरत्न, एटले हाथीघोडा वगेरे उत्तम पदार्थो धारण करनारो.

नाणादुमलयाइन्नं । नाणापक्खिनिसेवियं ॥ नाणाकुसुमसंछन्नं । उज्जाणं नंदणोवमं ॥ ३ ॥

नाना प्रकारनां द्रुम तथा लतावडे आकीर्ण=व्याप्त, तथा विविध पक्षिओये निषेवित, वळी अनेक जातनां पुष्पो वडे संछन्न=ढंकायेलुं. ए मंडितकुक्षि नामनुं उद्यान नंदनवननी जेने उपमा देवाय तेवुं हतुं. ३

व्या०—अथ मंडितकुक्षिनामोद्यानं कीदृशं वर्तते? तदाह--कीदृशं तद्वनं? नानाद्रुमलताकीर्णंविविधवृक्षवल्लीभिर्व्याप्तं. पुनः कीदृशं? नानापक्षिनिषेवितं, विविधविहंगैरतिशयेनाश्रितं. पुनः कीदृशं? नानाकुसुमसंछन्नं बहुवर्णपुष्पैर्व्याप्तं. पुनः कीदृशं? तदुद्यानं? नागरिकजनानां क्रीडास्थानं. नगरसमीपस्थं वनमुद्यानमुच्यते. पुनः कीदृशं? नंदनोपमं, नंदनं देववनं तदुपमं. ॥ ३ ॥

ए मंडितकुक्षि नामनुं उद्यान केवुं छे तेनुं वर्णन आपे छे. नाना प्रकारनां वृक्षो तथा वल्लीओवडे आकीर्ण=व्याप्त, वळी नाना पक्षि=विविधजातना पंखियोए निषेवित=अतिशय आश्रित, तथा नाना कुसुम=भातभातनां पुष्पोवडे संछन्न=आच्छादित अर्थात् रंगबेरंगी पुष्पोथी ढंकायेलुं ए उद्यान, नंदनोपम=नंदन एटले देववननी जेने उपमा देवाय एवुं हतुं. नागरिक जनोनुं क्रीडास्थान

For Private and Personal Use Only

भूतनगरनी समीपमां आवेलु जे वन=बगीचो होय ते उद्यान कहेवाय छे ॥ ३ ॥

तत्थ सो पासई साहुं । संजयं सुसमाहियं ॥ निसण्णं रुक्खमूलंमि । सुकुमालं सुहोइयं ॥ ४ ॥

त्यां=उद्यानमां ते राजा, संयत=यतनावान् तथा सुसमारहित=सारी रीते एकाग्रतावाळा, वृक्षमूले निषण्ण=बेठेला सुकुमार=कोमळ शरीरवान् तेमज सुखने लायक जणाता एक साधुने जुए छे=दीठा. ४

तत्र वने स श्रेणिको राजा साधुं पश्यति. कीदृशं साधुं? संयतं सम्यक्प्रकारेण यतं यत्नं कुर्वंतं. पुनः कीदृशं? सुसमाधितं, सुतरामतिशयेन समाधियुक्तं. पुनः कीदृशं? वृक्षमूले निषण्णं स्थितं. पुनः कीदृशं ? सुकुमालं. पुनः कीदृशं? सुखोचितं सुखयोग्यं. ॥ ४ ॥

ते वनने विषये ते श्रेणिक राजा एक साधुने देखे छे. केवा साधु? संयत=सम्यक् प्रकारे यत्न करता. वळी केवी ? सुसमाधित=सुतरां-समाधियुक्त, तथा वृक्ष मूळमां निषण्ण=स्थित अने सुकुमार तेमज सुखने योग्य । ४ ॥

तस्स रूवं तु पासित्ता । राइणो तंमि संजए ॥ अच्चंतपरमो आसी । अउलो रूवविम्हओ ॥ ५ ॥

तेनुं रूप जोइने तो राजाने ते साधुने विषये अत्यंत परम=अति उत्कृष्ट तथा जेनुं माप न थइ शके तेवो रूपविस्मय=ए मुनिना रूपसंबंधि विस्मय थयो. ५

व्या०— राज्ञः श्रेणिकस्य तस्मिन् संयते साधावत्यंतपरमोऽधिकोत्कृष्टोऽतुलो निरुपमो रूपविस्मयो रूपाश्चर्यमासीत्. किं कृत्वा? तस्य साधो रूपं दृष्ट्वा. तुशब्दोऽलंकारे ॥ ५ ॥

राजा श्रेणिकने ते संयत=साधुने विषये अत्यंत परम एटले अधिक उत्कृष्ट तथा अतुल=निरूपम रूपविसमय एटले रूपविषयक

आश्चर्य थयुं . केम करीने ? ते साधुनुं रूप जोइने. 'तु' शब्द वाक्यालंकारार्थ छे ॥ ५ ॥

अहो वण्णो अहो रूवं । अहो अज्जस्स सोमया ॥ अहो खंती अहो मुत्ती । अहो भोगे असंगया ॥ ६ ॥

'अहो' पद सर्वत्र आश्चर्य अर्थ सूचवे छे. आर्य=आ साधुनो शुं वर्ण=शरीरनो गौरवर्ण! शुं रूप! शुं एनी सौम्यता! केवी क्षांति! शुं आ मुक्ति=निर्बंधता! अने केवी असंगता=विषयपरांगमुखता!! ६

व्या०--तदा राजा मनसि चिंतयति, अहो इत्याश्चर्ये, आश्चर्यकारिस्य शरीरस्य वर्णो गौरत्वादिः, अहो आश्चर्यकृदस्य साधो रूपं लावण्यसहितं. अहो आश्चर्यकारिण्यस्यार्यस्य सौम्यता, चंद्रवन्नेत्रप्रियता. अहो! आश्चर्यकारिणी अस्य क्षांतिः क्षमा. अहो! आश्चर्यकारिणी चास्य मुक्तिर्निर्लोभता. अहो! आश्चर्यकारिण्यस्य भोगेऽसंगता, विषये निःस्पृहता ॥ ६ ॥

ते समये राजाश्रेणिक मनमां विचार करे छे-'अहो' ए सर्वत्र आश्चर्यार्थेज छे. अहोर्ण=शुं आनो देहनो गौरवर्ण आश्चर्यजनक छे! वळी शुं आ साधुनुं रूप! एटले आ मुनिनुं लावण्ययुक्त केवुं अश्चर्यकररूप छे! तेमज आ आर्यनी सौम्यता-चंद्रना जेवी नेत्रने प्रिय लागे तेवी कांति, केवी आश्चर्यमय छे! तथा शुं आनी क्षान्ति=क्षमा छे! केवी आश्चर्यकारिणी आ साधुनी मुक्ति=निर्लोभता छे! अने आनी असंगता=भोगने विषये निःस्पृहता अहो=केवी आश्चर्यजनक छे!! ॥ ६ ॥

तस्स पाए उ वंदिता । काऊण य पयाहिणं ॥ नाइदूरमणासन्ने । पंजली पडिपुच्छइ ॥ ७ ॥

तेना पादने वंदन करी तथा प्रदक्षिणा करीने अतिदूर नहिं तेम अति नजीक पण नहिं एम बेसी, हाथ जोडी प्रतिप्रश्न कर्यो. ७

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ते साधुना चरणने वंदीने तेमज प्रदक्षिणा करीने ते राजाए अतिदूरवर्त्ती नहिं तेम अतिनिकटवर्ती पण नहिं एवीरीते प्रांजलि पुट=बे हाथ जोडीने पूछ्युं=प्रश्न कर्यो ॥ ७ ॥

तरूणोसि अज्जो पव्वइओ । भोगकालंमि संजया ॥ उवट्ठिओसि सामण्णे । एय मट्ठं सुणामि ते ॥ ८ ॥

आर्य! तमे युवावस्थावाळा छतां प्रव्रजित थया छो. वळी हे संयत! साधो! भोग काळे चारित्रमां उपस्थित थया छो, आ अर्थ तमारी पासेथी सांभळवा इच्छुं छुं.८

व्या०—तदा श्रेणिकः किं पृच्छति? हे आर्य! हे साधो! त्वं तरूणोऽसि युवासि, हे संयत! हे साधो! तस्माद्भोगकाले भोगसमये प्रव्रजितो गृहीतदीक्षः, तारुण्यं हि भोगस्य समयोऽस्ति, न तु दीक्षायाः समयः. हे संयत! तारूण्ये भोगयोग्यकाले त्वं श्रामण्ये दीक्षायामुपस्थितोऽसि, आदरसहितोऽसि. एतदर्थमेतन्निमित्तं त्वत्तः श्रृणोमि, किं दीक्षायाः कारणं? कस्मान्निमित्तादीक्षा त्वया गृहीता? तत्कारणं त्वन्मुखात् श्रोतुमिच्छामीत्यर्थः ॥ ८ ॥

त्यारे श्रेणिक शुं पूछे छे? ते कहे छे—हे आर्य! हे साधो! तमे तरुण=युवान छो, हे संयत! हे मुने! तेथी तमे भोगकाळे एटले भोग भोगववाने समये प्रव्रजित केम थया? दीक्षा केम ग्रहण करी? केमके युवावस्था ए भोगनो समय छे, ए कंइ दीक्षानो समय नथी तेथी हे संयत! आ भोग भोगववाना तारुण्यना समयमां तमे श्रामण्य=दीक्षामां उपस्थित=आदरवान् थया ए अर्थने—एटले आम करवानुं जे निमित्त होय ते तमारी पासेथी सांभळवुं छे. अर्थात्-आ वखतमां दीक्षानुं कारण शुं? शा निमित्ते तमारे दीक्षा लेवी पडी? तेनुं कारण तमाराज मुखथी श्रवण करवा इच्छुं छुं ॥ ८ ॥

अणाहोमि महाराय । नाहो मज्झ न विज्जई ॥ अणुकंपगं सुहियं वावि । किंचि णाभिसमेमहं ॥ ९ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

साधु कहे छे-हे महाराज! हुं अनाथ छुं, मारो कोइ नाथ छे नहिं, तेम कोइ अनुकंपक=दया करे एवा अथवा मित्रने हुं पाम्यो नथी. ९

व्या०—इदानीं स साधुर्वदति. हे महाराज! अहमनाथोऽस्मि, न विद्यते नाथो योगक्षेमविधाता यस्य सोऽनाथः, निःस्वामिकोऽस्मि, मम नाथो न विद्यते इत्यर्थः. पुनरहं कंचित्कमप्यनुकंपकं कृपाचिंतकं सुहितं सुहृदं मित्रं वा नाभिसमेमि न संप्राप्नोमि, केनापि दयालुना मित्रेण वा संगतोऽहं न. अनेनार्थेन तारुण्येऽपि प्रव्रजित इति भावः.

हवे ते साधु बोले छे-हे महाराज! हुं अनाथ छुं. अर्थात् मारे माटे कोइ नाथ एटले योग क्षेम विधाता=(न होय ते लावी देनारो तथा होय ते साचवी राखे तेवो=)नथी. एटले के हुं नधणीयातो छुं, मारो कोइ स्वामी=बेली नथी. तेम कोइ अनुकंपक=दया लावी मारी चिंता करे एवो तथा सुहित=सुहृद् मित्रने पण हुं नथी पाम्यो. कोइ दयालु मित्र साथे मने संगति पण नथी थइ. आ कारणोने लीधे तारुण्य अवस्थामांज प्रव्रज्या ग्रहण करी छे ॥ ९ ॥

तओ पहसिओ राया। सेणिओ मगहाहिवो ॥ एवं ते इड्ढिमंतस्स। कहं नाहो न विज्जइ ॥ १० ॥

त्यारे मगधदेशना अधिपति राजा श्रेणिक हस्या के-आवी ऋद्धिवाळा तमे छो तेनो नाथ केम न होय! १०

ततस्तदनंतरं श्रेणिको मगधाधिपो राजा प्रहसितः. हे महाभाग्यवन्! ते तव ऋद्धिमत ऋद्धियुक्तस्य कथं नाथो न विद्यते?

तदनंतर मगधदेशना अधिपति श्रेणिकराजा हसी पड्या अने बोल्या के-हे महा भाग्यवान्! तमे आवा ऋद्धिमान् छो तो एवा ऋद्धियुक्त पुरुषने नाथ केम न होय? ॥ १० ॥

होमि नाहो भयंताणं। भोगे भुंजाहि संजया ॥ मित्तनाईहिं परिवुडो। माणुस्सं खुलु दुलहं ॥ ११ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

आप भदंतोनो हुं नाथ थाउं. हे संयत ! मित्र तथा ज्ञातिवडे परिवारवाळा बनी भोग भोगवो, कारण के आ मनुष्यपणुं अत्यंत दुर्लभ छे. ११

व्या०—हे पूज्याः ! अहं 'भयंताणं' इति भदंतानां पूज्यानां युष्माकं नाथो भवामि. यदा भवतां कोऽपि स्वामी नास्ति, तदाहं भवतां स्वामी भवामि. यदाऽनाथत्वाद्युष्माभिर्दीक्षा गृहीता, तदाहं नाथोऽस्मीति भावः. हे संयत ! हे साधो ! भोगान् भुंक्ष्व ? कीदृशः सन् ? मित्रज्ञातिभिः परिवृतः सन्? हे साधो ! खलु निश्चयेन मानुष्यं दुर्लभं वर्तते. तस्मान्मनुष्यत्वं दुर्लभं प्राप्य भोगान् भुक्त्वा सफलीकुरु ? ॥ ११ ॥ अथ मुनिर्वदति–

हे पूज्य ! भदंतोनो=आप जेवा पूज्य पुरुषोनो=नाथ हुं थाउं. जो आपनो कोइ पण स्वामी नथी तो आपनो स्वामी हुं थाउं छुं. जो अनाथ होवाने लीधे तमे दीक्षा लीधी होय तो हुं तमारो नाथ बनुं छुं एटले हवे हे संयत ! साधो ! सुखेथी भोग भोगवो. केवा थइने ! मित्र तथा ज्ञाति वगेरेथी परिवृत थइने. हे साधो ! निश्चये मानुष्य=मनुष्यपणुं बहु दुर्लभ छे, माटे दुर्लभ मनुष्यत्व पामी नाना प्रकारना भोग भोगवीने ए मनुष्यपणाने सफळ करो ॥ ११ ॥

अप्पणा वि अणाहोसि । सेणिया मगहाहिव ॥ अप्पणा अणाहो संतो । कहं नाहो भविस्ससि ॥ १२ ॥

हे मगधाधिप श्रेणिक ! तुं आत्मना=पोतेज अनाथ छो तो स्वयं अनाथ होइ तुं बीजानो नाथ केम थइ शकीश ? १२

व्या०—हे राजन् श्रेणिक ! मगधाधिप ! त्वमात्मनाप्यनाथोऽसि, आत्मनाऽनाथस्य सतस्तवाप्यनाथत्वं, तदा त्वमपरस्य कथं नाथो भविष्यसि ? ॥ १२ ॥

हे राजन् श्रेणिक ! हे मगधदेशना अधिपति ! तुं पोते जातेज अनाथ छो, ज्यारे आत्मना=पोते अनाथ बनेलो तुं छो तो पछी

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तुं अपरनो नाथ केम थइ शकीश? ॥ १२ ॥

एवं वुत्तो नरिंदो सो। सुसंभंतो सुविम्हिओ ॥ वयणं अस्सुयं पुव्वं। साहुणा विम्हयं निओ ॥ १३ ॥

ज्यारे (राजाये) पूर्वे नहिं सांभळेलुं वचन आवी रीते साधुए नरेंद्रने संभळाव्युं त्यारे (श्रेणिक) बहु संभ्रांत तथा अत्यंत विस्मित थइ आश्चर्यने पाम्यो. १३

व्या०—स नरेंद्रः साधुनैवमुक्तः सन् विस्मयं नीतः, आश्चर्यं प्रापितः. कीदृशो नरेंद्रः? सुसंभ्रांतोऽत्यंतं व्याकुलतां प्राप्तः. पुनः कीदृशः? सुविस्मितः. पूर्वमेव तद्दर्शनात्संजाताश्चर्यः. पुनरपि तद्वचनश्रवणाद्विस्मयवान् जातः. यतो हि तद्वचनमश्रुतपूर्वं, श्रेणिकाय अनाथोऽसि त्वमिति वचनं पूर्वं केनापि नो श्रावितं ॥ १३

ते नरेंद्र, साधुए ज्यारे आ प्रमाणे कह्युं त्यारे विस्मयने पाम्यो=आश्चर्य पाम्यो. केवो नरेंद्र? सुसंभ्रांत=अत्यंत व्याकुलताने पामेलो तथा सुविस्मित=पेहेलांज ते मुनिनां दर्शनथी तेने आश्चर्य लाग्युं हतुं तेमां वळी तेनुं आवुं वचन सांभळतां अधिक विस्मयवाळो बन्यो; कारणके तेनुं आ वचन राजाए अश्रुतपूर्व हतुं; अर्थात् श्रेणिकने 'तुं अनाथ छो' आवुं वचन कोइए पूर्वे संभळावेलुं नहोतुं.

अस्सा हत्थी मणुस्सा मे। पुरं अंतेउरं च मे ॥ भुंजामि माणुसे भोए। आणाइस्सरियं च मे ॥ १४ ॥ एरिसे संपयग्गंमि। सव्वकामसप्पिए ॥ कहं अणाहो हवई। मा हु भंते मुसं वए ॥ १५ ॥ युग्मं ॥

बे गाथानो भेळो संबंध छे—श्रेणिक बोल्यो के—घोडा, हाथी, मनुष्यो, पुर=नगर तथा अंतःपुर=जनाना; इत्यादिक मारे सघळुं छे. हुं मानुष्य भोग भोगवुं छुं. वळी आज्ञा=हुकम तथा ऐश्वर्य=समृद्धि पण मारे छे. १४ ईदृश=आवा संपत्तिना प्रकर्षमां हुं सर्वप्रकारनी कामनाओने समर्पित छुं अर्थात् मारी सर्व इच्छापूर्ति समीपेज छे तो हुं अनाथ केम होउं? हे पूज्य! आप मृषा मा बोलो. १५

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्याख्या—आभ्यां गाथाभ्यां श्रेणिको वदति, हे भदंत! पूज्य! हु इति निश्चयेन मृषा मा ब्रूहि? असत्यं मा वद? एतादृशे संपदग्र्ये सति संपत्प्रकर्षे सत्यहं कथमनाथो भवामि? कीदृशोऽहं? सर्वकामसर्पितः, सर्वे च ते कामाश्च सर्वकामास्तेभ्यः सर्वकामेभ्यः समर्पितः शुभकर्मणा ढौकितः. अथ राजा स्वसंपत्प्रकर्षं वर्णयति–अश्वा घोटका बहवो मम संति, पुनर्हस्तिनोऽपि प्रचुराः संति, तथा पुनर्मनुष्याः सुभटाः सेवका बहवो विद्यंते. तथा मम पुरं नगरमप्यस्ति. च पुनर्मे अंतःपुरं राज्ञीवृंदं वर्तते. पुनरहं मानुष्यान् भोगान्, मनुष्यसंबंधिनो विषयान् भुनज्मि. च पुनराज्ञैश्वर्यं वर्तते. आज्ञा अप्रतिहतशासनस्वरूपं, तयाज्ञयैश्वर्यं प्रभुत्वं वर्तते. यतो मम राज्ये मदीयामाज्ञां कोऽपि न खंडयतीत्यर्थः ॥ १४ ॥ १५ ॥ तदा मुनिराह—

अर्थ–बे गाथाओवडे श्रेणिक कहे छे–हे भदंत=पूज्य! 'हु' निश्चये आप मृषा=खोटुं मा बोलो=असत्य न वदो=आवो संपत्तिनो प्रकर्ष छतां हुं अनाथ केम कहेवाउं? केवो हुं? सर्वकामसमर्पित, अर्थात् शुभ कर्मयोगे मारी सर्व इच्छाओनी सिद्धि समीपेज वर्ते छे; राजा पोतानी संपत्तिनी व्याख्या पोते वर्णवे छे–अश्व=घोडा मारे घणा छे तेम हाथी पण पुष्कळ छे; वळी मनुष्यो=सुभट सेवको पण बहु छे, तेम मारे पुर=नगर पण छे, अने मारे अंतःपुर=राणीओनो वृंद छे, तथा हुं मानुष्यक=मनुष्यलोकना भोगो भोगवुं छुं वळी मारी आज्ञा=अप्रतिहत शासनरूप हुकम तथा ऐश्वर्य= प्रभुत्व, अथवा ए आज्ञाने लीधे प्रभुत्व, अर्थात् मारा राज्यमां मारी आज्ञानुं कोइ उल्लंघन न करे. एवुं मारुं स्वामित्व छे. तो पछी हुं अनाथ केम कहेवाउं? १४–१५

मूलम्–न तुमं जाणे अणाहस्स। अत्थं पोत्थं च पत्थिवा। जहा अणाहो हवई। सणाहो वा नराहिव ॥ १६ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हे पार्थिव! तमे 'अनाथ' शब्दनो अर्थ तथा तेनी प्रोत्था=मूलोत्पत्ति नथी जाणता. जेम अनाथ थाय के सनाथ बने ते तमे हे नराधिप! जाणता नथी. १६

व्याख्या–हे पार्थिव! हे राजन्! त्वं अणाहस्स अनाथस्यार्थमभिधेयं, चशब्दः पुनरर्थे, च पुनरनाथस्य प्रोत्थां न जानासि, प्रकर्षेणोत्थानं मूलोत्पत्तिः प्रोत्था, तां प्रोत्थां, केनाभिप्रायेणायमनाथशब्दः प्रोक्त इत्येवंरूपां न जानासि. हे राजन्! यथाऽनाथोऽथवा सनथो भवति. तथा न जानासि. कथमनाथो भवति? कथं च सनाथो भवति?

अर्थ—हे पार्थिव! हे राजन्! तमे अनाथ (पद)ना अभिधेय अर्थने तथा ए अनाथ शब्दनी प्रोत्था=प्रकर्षे करीने उत्थान=मूलोत्पत्तिने, अर्थात् केवा अभिप्रायथी आ अनाथ शब्द कहेवामां आव्यो छे एवा प्रकारनी व्युत्पत्ति तमे जाणता नथी के जेवी रीते अनाथ अथवा सनाथ थवाय तेवी रीते हे नराधिप! तमे समज्या नहिं ॥ १६ ॥

मूलम्–सुणेह मे महाराय। अव्वक्खित्तेण चेयसा। जहा अणाहो हवई। जहा मे य पवत्तियं ॥१७॥

हे महाराज! मारुं (हुं कहुं ते) अव्याक्षिप्त चित्तथी एटले सावधान मनथी सांभळो, के जेम अनाथ थाय छे तथा जेम मारुं (अनाथपणुं प्रवर्त्युं. १७

हे महाराज! मे मम कथयतः सतस्त्वमव्याक्षिप्तेन स्थिरेण चेतसा शृणु? यथाऽनाथो नाथरहितो भवति, यथा मे ममानाथत्वं प्रवर्तितं, अथवा मेय इति एतदनाथत्वं प्रवर्तितं, तथा त्वं शृणु? इत्यनेन स्वकथाया उट्टङ्कः कृतः.१७

अर्थ–हे महाराज! हुं कहुं छु ते तमे अव्याक्षिप्त=स्थिर चित्तथी सांभळो. जेम अनाथ थाय छे अने जेम मारुं पोतानुं अनाथत्व प्रवृत्त थयुं, अथवा मारुं आ अनाथत्व जेम थयुं ते तमे सांभळो. अहीं पोतानी कथानुं सूचन कर्युं । १७ ॥

मूलम्–कोसंबीनाम नयरी। पुराणपुरभेइणी॥ तत्थ आसी पिया मज्झं। पभूयधणसंचओ ॥ १८ ॥

पुराणा शहेरोना प्रकारनी कौशांबी नामनी नगरी छे तेमां पुष्कळ धन संग्रहवाळो धनसंचय नामे मारो पिता हतो. १८

व्याख्या—हे राजन्! कौशांबीनाम्नी नगर्यासीत्. कीदृशी कौशांबी? पुराणपुरभेदिनी, जीर्णनगरभेदिनी. यादृशानि जीर्णनगराणि भवंती, तेभ्योऽधिकशोभावती. कौशांबी हि जीर्णपुरी वर्तते. जीर्णपुरस्था हि लोकाः प्रायशश्चतुरा धनवंतश्च बहुज्ञा विवेकवंतश्च भवंतीति हार्दं. तत्र तस्यां कौशांब्यां मम पितासीत्. कीदृशो मम पिता? प्रभूतधनसंचयः, नाम्नापि धनसंचयः, गुणेनापि बहुलधनसंचय इति वृद्धसंप्रदायः ॥ १८ ॥

अर्थ—हे राजन्! कौशांबी नामनी नगरी हती. केवी कौशांबी नगरी? पुराणपुरभेदिनी=जेवां जूनां नगरो होय छे तेना करतां अधिक शोभावाळी, कौशांबी नामे जूनी नगरी छे. पुराणा शहेरना लोको घणे भागे चतुर, धनवान् तथा घणु जाणनारा अने विवेकवान् होय छे एवु हार्द=अभिप्राय छे. ते कौशांबीमां मारो पिता हतो. केवो मारो पिता? प्रभूतधनसंचय=पुष्कळ धन संग्रहवाळो अने नामे पण धन संचय अर्थात् तेनुं नाम धनसंचय हतुं अने गुणथी पण धन संग्रही हतो ॥ १८ ॥

मूलम्— पढमेवए महारायं। अउला अच्छिवेयणा ॥ अहोत्था विउलो दाहो। सव्वगत्तेसु पत्थिवा ॥ १९ ॥

हे महाराज! प्रथम वचनमां मने अतुल अक्षिवेदना=नेत्रपीडा उपडी तेथी हे पार्थिव! मारा सर्व गात्रोमां विपुल=दाह थवा लाग्यो. १९

हे महाराज! प्रथमे वयसि यौवने एकदाऽतुलोत्कृष्टाऽस्थिवेदनाऽस्थिपीडा 'अहोत्था' इत्यभूत्. अथवा 'अच्छिवेयणा' इति पाठे अक्षिवेदना नेत्रपीडाऽभूत्. ततश्च हे पार्थिव! हे राजन्! सर्वगात्रेषु विपुलो दाहोऽभूत्.१९

अर्थ—हे महाराज! प्रथम वय=यौवन अवस्थामां एक समये मने अतुल=उत्कट अस्थिवेदना=हाडपीडा उपनी; 'अच्छिवयण'

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

एवो पाठ होत तो अक्षिवेदना=नेत्रपीडा उपडी अने तेथी, हे पार्थिव! हे राजन् मारा सर्व गात्रोमां विपुल=घणो दाह थयो. १९

मूलम्-सत्थं जहा परमतिक्खं । सरीरविवरंतरे ॥ पवीलिज्जइ अरी कुद्धे । एव मे अत्थिवेयणा ॥ २० ॥

जेम परमतीक्ष्ण शस्त्र कोइ क्रुद्ध शत्रु शरीरना विवर=नाक कान आंख जेवा छिद्रमां परोवी दीये अने तेथी जेवी वेदना थाय तेवी मने ए अस्थि वेदना अथवा अक्षिवेदना थवा लागी. २०

व्याख्या-हे राजन्! यथा कश्चिदरिः क्रुद्धः सन् शरीरविवरांतरे नासाकर्णचक्षुःप्रमुखरंध्राणां मध्ये परमतीक्ष्णं शस्त्रं प्रपीडयेद् गाढमवगाहयेत्, एवं मे ममास्थिवेदनाभूत्. ॥ २०॥

अर्थ-हे राजन्! जेम कोइ क्रोधे भरायेलो शत्रु शरीर विवरांतरमां=नाक कान आंख आदिक छिद्रमां परम तीक्ष्ण शस्त्र उंडुं भोंके अने जेवी पीडा करे तेवी मने ए आंखनी पीडा थती हती अथवा हाडपीडा थती हती ॥ २० ॥

मूलम्-तियं मे अंतरिच्छं च । उत्तमंगं च पीडई । इंदासणिसमा घोरा । वेयणा परमदारुणा ॥ २१ ॥

मारा त्रिक=केडनी पाछळना भागने तथा अंतरनी खानपानादि इच्छाने अने उत्तमंग=मरणने इंद्राशनि=इंद्रना वज्र जेवी परमादरुणा पीडा उपडी २१

व्याख्या—हे राजन्! सा परमदारुणा वेदना मे मम त्रिकं कटिपृष्ठविभागं, च पुनरंतरिच्छां, अंतर्मध्ये इच्छा अंतरिच्छा. तामंतरिच्छां भोजनपानरमणाभिलाषरूपां, च पुनरुत्तमांगं मस्तकं पीडयति. कीदृशी वेदना? इंद्राशनिसमा घोरा, इंद्रस्याशनिर्वज्रं तत्समा, अतिदाहोत्पादकत्वात्तत्तुल्या घोरा भयदा. ॥ २१ ॥

अर्थ-हे राजन्! ते परम दारुण=अति असह्य=वेदना, मारा त्रिक एटले केडनी पाछळ बरडाना नीचला अने त्रण हाडकांमा

For Private and Personal Use Only

केडना पाछळना भागमां अने वळी आंतर इच्छा=भोजन पाणी अने भोगा भिलाषरुप अने मस्तकने पीडे छे वळी ते वेदना केवी छे ? इंद्रना वज्रतुल्य एटले के अति दाहने उत्पन्न करनार होवाथी भयंकर भयने आपती. ॥ २१ ॥

मूलम्—उवट्ठिया मे आयरिया । विज्जामंततिगिच्छागा । अधीया सत्थकुसला । मंतमूलविसारया ॥ २२ ॥

त्यारे मारे माटे आचार्य=वैद्यो उपस्थित थया ते विद्या तथा मंत्र बेय प्रकारथी चिकित्सा करे तेवा तथा अधीत एटले आयुर्वेद भणेला तेमज शास्त्रमां कुशळ अने मंत्र तथा मूळ=जडीबूटी वगेरेमां विशारद=निपुण हता. २२

व्याख्या— हे राजन्! तदेत्यध्याहारः, आचार्याः प्राणाचार्या वैद्यशास्त्राभ्यासकारका मे ममोपस्थिताश्चिकित्सां कर्तुं लग्नाः. कीदृशा आचार्याः? विद्यामंत्रविचिकित्सकाः, विद्यया मंत्रेण च चिकित्संति चिकित्सां कुर्वंतीति विद्यामंत्रचिकित्सकाः, प्रतिक्रियाकर्तारः. पुनः कीदृशा आचार्याः? अधीताः सम्यक् पठिताः. 'अवीया' इति पाठे न विद्यतेऽन्यो द्वितीयो येभ्यस्तेऽद्वितीयाः, असाधारणाः. पुनः कीदृशास्ते? शास्त्रकुशलाः शास्त्रेषु विचक्षणाः. पुनः कीदृशास्ते? मंत्रमूलविशारदाः, मंत्राणि देवाधिष्ठितानि, मूलानि जटिकारूपाणि, तत्र विचक्षणाः, मंत्रमूलिकानां गुणज्ञाः. ॥ २२ ॥

हे राजन! (अहीं 'तदा' एटला पदनो अध्याहार करवानो छे.) त्यारे आचार्यो=प्राणाचार्यो अर्थात् वैद्यशास्त्रना अभ्यासी वैद्यो मारी पासे उपस्थित थया—आव्या अने चिकित्सा करवा लाग्या. ए आचार्यो केवा? विद्यावडे तथा मंत्रोथी चिकित्सा करवावाळा—बेय रीते रोगोनी प्रतिक्रिया करी शके तेवा वळी तेओ अधीत=सारी रीते शास्त्र भणेला. 'अवीया' आवो पाठ होय तो अद्वितीय=

एना जेवा बीजा गोत्या न मळे तेवा अर्थात् असाधारण सामर्थ्यवाळा, ते साथे शस्त्र अथवा शास्त्रमां कुशळ विचक्षण अने मंत्र=देवताधिष्ठित (अनुष्ठानादि) तथा मूळ=जडीरूप औषधो बधेमां विशारद=विचक्षण अर्थात् ए बधांयना गुणने जाणनारा ॥ २२ ॥

ते मे तिगच्छं कुव्वंति । चाउप्पायं जहा हियं ॥ न य दुक्खा विमोयंति । एसा मज्झ अणाहया ॥ २३ ॥

ते वैद्यो मारुं जेम हित थाय तेम चार प्रकारे चिकित्सा करे छे. तथापि मने दुःखथी विमुक्त करावी न शक्या. आज मारी अनाथता. जो दुःखथी मूकावी शके तो नाथ कहेवाय पण जे दुःख पामता ने जराय दुःखहाव न करावी शके तो नाथ केम कहेवाय? २३

व्या०—ते वैद्याचार्या मे मम चैकित्स्यं रोगप्रतिक्रियां यथा हितं भवेत्तथा कुर्वंति. कीदृशं चैकित्स्यं? चातुःपादं, चत्वारः पदाः प्रकारा यस्य तच्चतुःपदं तस्य भावः चातुःपादं, चातुर्विध्यमित्यर्थः. वैद्य १ औषध २ रोगि ३ प्रतिचारक ४ रूपं. अथवा वमन १ विरेचन २ मर्दन ३ स्वेदन ४ रूपं. अथवा अंजन १ बंधन २ लेपन ३ मर्दनरूपं ४. शास्त्रोक्तं गुरुपारंपर्यागतं चक्रुरिति स्थाने प्राकृतत्वात्कुर्वंतीत्युक्तं. ते वैद्या मां दुःखान्न विमोचयंतिस्म. प्राकृतत्वाद् भूतार्थे वर्तमानार्थप्रत्ययः. एषा ममानाथता वर्तते ॥ २३ ॥

ते वैद्याचार्योए मारी चिकित्सा करी, मारुं जेम हित थाय तेवी रीते रोगनो प्रतिकार कर्यो. केवी चिकित्सा? चतुष्पाद अर्थात् वैद्य, औषध, रोगी तथा परिचारक; एम चारपादयुक्त. अथवा वमन, विरेचन, मर्दन तथा स्वेदन; आम चार प्रकारनी. अथवा अंजन, बंधन, लेपन तथा मर्दन; आवा भेदथी चार प्रकारनी शास्त्रोक्त गुरुपरंपराथी जाणेल चिकित्सा करी. (अहीं प्राकृत होवाथी कुर्वंति ए वर्त्तमानप्रयोग भूतकाळना अर्थमां छे.) तथापि ते वैद्यो मने दुःखथी न मुकावी शक्या. आ मारी अनाथताज कहेवाय. २३

पिया मे सव्वसारं पि । दिज्जाहि मम कारणा ॥ न य दुक्खा विमोयंति । एसा मज्झ अणाहया ॥ २४ ॥

मारा पिता मारे कारणे सर्वसार घरनो सार=धनादिक (वैद्य वगेरेने) दइ चुक्या तो पण मने दुःखथी विमुक्त करावी न शक्या–आ मारी अनाथता. २४

हे राजन्! मम पिता मम कारणेन सर्वमपि सारं, गृहे यत्सारं सारं वस्तु, तत्सर्वमपि वैद्येभ्योऽदात्. तथापि वैद्यो मां दुःखात्कष्टान्न विमोचयंतिस्म. एषा ममाऽनाथता ज्ञेयेति शेषः ॥ २४ ॥

हे राजन्! मारा पिता मारे कारणे घरमांनु सर्व सार, एटले घरनी सारभूत सर्व वस्तुओ वैद्यादिकने दइ बेठा तो पण ते वैद्यो मने दुःख=कष्टथी मूकावी न शक्या. आज मारी अनाथता ॥ २४ ॥

माया वि मे महाराय । पुत्तसोय दुहट्टिया ॥ न य दुक्खा विमोयंति एसा मज्झ अणाहया ॥ २५ ॥

हे महाराज! मारी माता पण पुत्रनाशोकथी सदाय दुःखमां रहेती अर्थात् मारा दुःखथी हमेशां पोते मनमां दुःख पामती, मने दुःखथी मुक्त न करावी शकी एज मारी अनाथता. २५

हे महाराज! मे मम मातापि दुःखान्मां न विमोचयतिस्म. कथंभूता माता? पुत्रशोकदुःखस्थिता, पुत्रस्य यः शोकः पीडाप्रादुर्भावः साताऽभावः' स एव दुःखं, तत्र स्थिता पुत्रशोकदुःखस्थिता, एषा ममाऽनाथता ज्ञेया. २५

हे महाराज! मारी माताए पण मने दुःखथी न मुक्त कराव्यो. केवी माता? पुत्रशोकदुःखस्थिता, पुत्रने जे शोक=पीडाप्रादुर्भाव एटले सातानो अभाव थाय ए दुःखमां निरंतर खेद पामती. आ पण मारी अनाथता कहेवाय ॥ २५ ॥

भायरो मे महाराय । सगा जिट्ठकणिट्ठगा ॥ न य दुक्खा विमोयंति । एसा मज्झ अणाहया ॥ २६ ॥

हे महाराज! मारा महोटा तथा नाना सगा भाइओ मने दुःखथी न मूकावी शक्या, आज मारी अनाथता. २६

व्या०—हे महाराज मे मम भ्रातरोऽपि, स्वका आत्मीया ज्येष्ठकनिष्ठका वृद्धा लघवश्च न मां दुःखाद्विमोचयंतिस्म. एषा ममानाथता ज्ञेया ॥ २६ ॥

हे महाराज! मारा स्वका=सगा आत्मीय भाइयो, ज्येष्ठ तथा कनिष्ट एटले माराथी महोटा तथा न्हाना भाइओ पण मने दुःखथी न मूकावी शक्या. आ मारी अनाथताज जाणवी ॥ २६ ॥

भइइणीओ मे महाराय! सगा जिट्ठकणिट्ठगा ॥ न य दुक्खा विमोयंति । एसा मज्झ अणाहया ॥ २७ ॥

मारी महोटी तथा न्हानी सगी बहेनो पण मने ए दुःखथी मूकावी न शकी ए मारी अनाथताज कहेवाय. २७

हे महाराज! मे मम भगिन्योऽपि, स्वका एकमातृजाः, ज्येष्ठाः कनिष्ठाश्च मां दुःखान्न विमोचयंतिस्म. एषा ममाऽनाथता ज्ञेया

हे महाराज! मारी भगिनीओ, स्वका=सगी अर्थात् एकज माताथी जन्मेली महोटी तथा न्हानी कोइ बहेन पण दुःखमांथी मने मुक्त न करावी शकी ए मारी अनाथताज गणाय ॥ २७ ॥

भारिया मे महाराय । अणुरत्ता अणुव्वया ॥ अंसुपुण्णेहिं नयणेहिं । उरं मे परिसिंचई. २८ अन्नं पाणं च न्हाणं च । गंधमल्लविलेवणं ॥ मए नायमनायं वा । सा बाला नोवभुंजई. २९ खणंपि मे महाराय । पासाओ न विफिट्टई ॥ न य दुक्खा विमोयंति । एसा मज्झ अणाहया. ३० तिसृभिर्गाथाभिः कुलकं ॥

त्रण गाथानो संबंध भेळो छे. हे महाराज! अनुरक्ता=मारामां प्रीतिवाळी तथा अनुव्रता=सर्वथा अनुकूळ वर्त्तनवाळी (पतिव्रता) एवी मारी भार्या आंसुथी भरेलां नेत्रोवडे मारा वक्षःस्थळने परिसिंचन करती. २८ ते बाळा=मारी भार्या मारा जाण्ये के अजाण्ये अन्न, पाणी, स्नान, गंध=चंदन,

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

माल्य=पुष्पहार अथवा विलेपन; इत्यादि कशुं उपभोग करती नहोती. २९ (एटलुंज नहिं) हे महाराज! एक क्षण पण मारी पासेथी खसती नहोती ते भार्या पण मने ए दुःखथी मूकावी न शकी एज मारी अनाथता. ३०

व्या०—हे महाराज ! मे मम भार्या कामिन्यपि दुःखान्मां न मोचयतिस्म. कथंभूता भार्या ? अनुरक्ता अनुरागवती. पुनः कथंभूता ? अनुव्रता पतिव्रता, पतिमनु लक्ष्यीकृत्य व्रतं यस्याः साऽनुव्रता. एतादृशी भार्या मे मम उरो हृदयमश्रुपूर्णाभ्यां लोचनाभ्यां सिंचतिस्म. ॥ २८ ॥ पुनः सा बाला मत्कामिनी अन्नमशनं मोदकादिकं भक्ष्यं, पानं शर्करोदकादिकं, पुनः स्नानं कुंकुमादिपानीयैः. गंधै सुरभितैलचोवकगोशीर्षचंदनप्रमुखैः, माल्यैरनेकसुरभिपुष्पदामभिर्विलेपनं गात्रार्चनं, मया ज्ञातं वा अज्ञातं, स्वभावेनैवैतत्सर्वं भोगांगं नोपभुंक्ते, नानुभवति. मम दुःखात्तया सर्वाण्यपि भोगांगानि त्यक्तानि. ॥ २९ ॥ पुनर्हे महाराज ! सा बाला मम पार्श्वान्निकट्यान्न 'विफिट्टइ' इति न विफिट्टति, नापयातीत्यर्थः परं दुखान्मां न विमोचयति, एषा ममाऽनाथता ज्ञेया. ॥ ३० ॥

त्रण गाथाओनुं कुलक (एकान्वय) छे. हे महाराज ! मारी भार्या कामिनी पण दुःखथी मने नथी मूकावी शकी. केवी भार्या? अनुरक्ता=मारे विषये अनुराग (प्रीति)वाळी, वळी अनुव्रता=पतिव्रता एटले पतिने अनुलक्षीने वर्तनारी एवी भार्या मारा उर=वक्षःस्थलने (हृदय प्रदेशने) आंसुथी पूर्ण नेत्रोवडे सिंचन करती. २८ वळी ते बाला=मारी भार्या अन्न=मोदकादि भोजन, पान=साकरना शरबत वगेरे पीवाना पदार्थ, तथा स्नान=केसरादि जळथी न्हावुं, गंध=सुगंधि तेल, चोवक, गोशीर्षचंदन=गोरोचना; इत्यादिक पदार्थोनो उपयोग तेमज माल्य=अनेक सुगंधि पुष्पनी माळाओ, अने विलेपन=चंदनादिकथी गात्रार्चन; आ सघळां मारे जाण्ये

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अथवा अजाण्ये स्वभावथीज भोगना अंगोनो उपभोग करती नहिं अर्थात् मारा दुःखने लीधे तेणीयें सर्व भोगनो परित्याग कर्यो हतो. २९ तेमज हे महाराज ! ते बाला मारी पासेथी एक क्षणवार पण दूर जती नहीं परंतु दुःखथी मने न मूकावी शकी. आ मारी अनाथताज जाणवी. ॥ ३० ॥

तओहं एवमाहिंसु । दुक्खमा हु पुणो पुणो ॥वेयणा अणुभवेउं जे । संसारंमि अणंतए ॥ ३१ ॥

तदनंतर हुं आ प्रमाणे बोल्यो के-निश्चये करीने जे वेदना अनुभववी दुःक्षमा=सहन न करी शकाय तेवी (असह्य होय छे) तेवी (वेदना) आ अनंत संसारने विषये में पुनःपुनः=वारंवार भोगवी छे. ३१

व्या०—ततोऽनंतरं प्रतीकारेषु विफलेषु जातेष्वहमेवमवादिषं. एवमिति किं ? हु इति निश्चयेन या वेदना अक्षिरोगप्रमुखा अनुभवितुं दुःक्षमाः, भोक्तुमसमर्थाः, ता वेदनाः संसारे पुनः पुनर्भुक्ता इति शेषः. वेद्यते दुःखमनयेति वेदना. ता वेदना दुखेन क्षम्यंते सह्यंते इति दुःक्षमा दुःसहाः. कीदृशे संसारे ? अनंतकेऽपारे. ॥ ३१ ॥ तदनंतर-प्रतिकार=उपचार बधा निष्फळ नीवड्या पछी हुं आवी रीते बोल्यो. शुं बोल्यो ? 'हुं' निश्चये जे वेदना=आंखना रोगथी उद्भवेली पीडा=अनुभव लेतां दुःक्षमा=भोगवी न शकाय तेवी (असह्य)=ते वेदनाओ आ अनंत=अपार संसारने विषये में पुनःपुनः भोगवी, जेनावती दुःख जणाय ते वेदना, ते वेदना सहन करतां बहु दुःख थाय तेथी ए वेदना दुःक्षमा एटले दुःसह कहेवाय ॥३१॥

सइं च जइ मुच्चिज्जा । वेयणा विउलाउइओमे ॥ खंतो दंतो निरारंभो । पव्वइए अणगारियं ॥ ३२ ॥

जो हुं एकवार आ विपुल=घणी वेदनाथी मुक्त थाउं तो क्षांत=क्षमाशील तथा दांत=इंद्रियोनुं दमन करी निरारंभ=तमाम आरंभरहित बनी

For Private and Personal Use Only

अनगारिक=घर छोडीने प्रव्रजित थइ जाउं. ३२

व्या०—अहं किमवादिषं तदाह—यदि सकृदप्येकवारमप्यहं वेदनाया विमुच्ये, तदाहं क्षांतो भूत्वा, पुनर्दांतो जितेंद्रियो भूत्वा निरारंभः सन्ननगारत्वं साधुत्वं प्रव्रजामि दीक्षां गृह्णामीति भावः. कथंभूताया वेदनायाः ? विपुलाया विस्तीर्णायाः ॥ ३२ ॥

हुं शुं बोल्यो ? ते कहे छे—जो सकृत्=एकवार पण हुं आ वेदनाथी मुक्त थाउं, तो हुं क्षांत थइ तेमज दांत=जितेंद्रिय रही निरारंभ=सकळ सदोष आरंभ छोडी दइने अनगारत्व=साधुत्वने पामुं, अर्थात् दीक्षा ग्रहण करुं, आवो भावार्थ छे. वेदना केवी ? विपुला=अति विस्तीर्ण एटले सहेलाइथी जेनो अंत न आवे तेवी ॥ ३२ ॥

एवं च चिंतइत्ताणं । पसुत्तोमि नराहिवा ॥ परिवत्तंति राईए । वेयणा मे खयं गया ॥ ३३ ॥

हे नराधिप ! आम चिंतन करीने हुं ज्यां सूतो अने रात्री परिवर्त्तती=वीतवा आवी त्यां तो मारी वेदना क्षय पामी. ३३

व्या०—एवं पूर्वोक्तं चिंतितं चिंतयित्वा हे नराधिप ! यावदहं सुप्तोऽस्मि, तावत्तस्यामेव रात्रौ प्रवर्तमानायामतिक्रामत्यां मे मम वेदनाः क्षयं गताः, वेदना उपशांता इत्यर्थः, ॥ ३३ ॥

एवी रीते पूर्वे=कह्या प्रमाणे चिंतवन करीने, हे नराधिप ! ज्यां हजी हुं सूतो त्यां तो ते रात्री जेम जेम परिवर्त्तती=वीतती गइ तेम तेम मारी वेदना क्षय पामी=वेदना उपशांत थइ गइ. ॥ ३३ ॥

तओ कल्ले पभायंमि । आपुच्छित्ताण बंधवे ॥ खंतो दंतो निरारंभो । पव्वइओ अणगारियं ॥ ३४ ॥

ते पछी बीजे दिवसे प्रभातमांज मारा बांधवोने पूछीने=तेओनी अनुमति लइने, क्षांत=क्षमावाळो, दांत=जीतेंद्रिय तथा सर्व प्रकारना आरंभ रहित थइने हुं अनगारिक=गृहादिक तजीने प्रव्रजित थयो=दीक्षा ग्रहण करी. ३४

व्या०—ततो वेदनोपशांतेरनंतरं कल्पे इति नीरोगे जाते सति प्रभातसमये बांधवान् स्वज्ञातीनापृच्छयाहमनगारस्त्वं साधुत्वं प्रव्रजितः, साधुधर्ममंगीकृतवान्. कीदृशोऽहं ? क्षांतः, पुनर्दांतः, पुनरहं निरारंभः. । ३४ ॥

तदनंतर एटले वेदना उपशांत थया पछी कल्य=नीरोगता थइ एटले प्रभात समये बांधव=मारा सगां वगेरेने पूछी=ए सर्वेनी अनुग्न लइने अनगारत्व=साधुत्वने प्रव्रजित थयो अर्थात् साधु धर्मनो में अंगीकार कर्यो. हुं केवो ? क्षांत=क्षमाशील तथा दांत=इंद्रियोनुं दमन करनारो अने निरारंभ=सर्व सदोष आरंभनो परित्यागी. ॥ ३४ ॥

तओहं णाहो जाओ । अप्पणो य परस्स य ॥ सव्वेसिं चेव भूयाणं । तसाणं थावराण य ॥ ३५ ॥

ते पछी तो हुं आत्मनः=मारा पोतानो तथा पर=बीजानो तेमज सर्वे त्रस तथा स्थावर प्राणी मात्रनो नाथ=स्वामी थयो. ३५

व्या०—हे राजन् ! ततो दीक्षानंतरमात्मनश्च पुनः परस्य नाथो योगक्षेमकरत्वेन स्वामी जातः. आत्मनो हि नाथः शुद्धप्ररूपणत्वात्, अपरस्य च हितचिंतनात्. एवं निश्चयेन सर्वेषां भूतानां त्रसानां च पुनः स्थावराणां नाथो जातः. ॥ ३५ ॥ अथ यश्चात्मनो नाथः, स च सर्वेषां नाथः, तदेव दृढयति—

हे राजन् ! तें पछी–एटले दीक्षा गृहण कर्याने अनंतर आत्मानो=मारा पोतानो अने परनो हुं नाथ थयो; अर्थात् सर्वना योग क्षेमनो करनार स्वामी बन्यो. में शुद्ध प्ररूपणा आदरी तेथी पोतानो नाथ थयो अने बीजाओनुं हित चिंतन करी हुं अपरनो पण

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नाथ थयो. आवा निश्चयवडे सर्वभूत=त्रस तथा स्थावर प्राणी मात्रनो हुं नाथ थयो. ॥ ३५ ॥ हवे जे पोतानो नाथ ते सर्वेनो नाथ ए वात दृढ करे छे—

अप्पा नई वेयरणी । अप्पा मे कूडसामली ॥ अप्पा कामदुधा धेणु । अप्पा मे नंदणं वणं ॥ ३६ ॥

आत्मा नदी वैतरणी छे अने मारो आत्माज कूट शाल्मली=नरकमांनुं कंटकाकीर्ण शेमलानुं वृक्ष छे आत्मा ए कामदुधाधेनु छे अने आत्माज मारे नंदनवन=स्वर्गनो बगीचो छे. ३६

व्या०—हे राजन् ! दीक्षायां गृहीतायामहं नाथोऽभूवं, पूर्वमनाथ आसं. तत्कथं ? उच्यते-अयमात्मा जीवो वैतरणीनदी प्रवर्तते, पुनर्ममात्मैव कूटशाल्मलीवृक्षो नरकस्थो वर्तते. पुनरयमात्मैव कामदुधा धेनुर्वर्तते, कामं दोग्धि पूरयतीति कामदुधा. जीवो यां शुभक्रियां करोति सा शुभक्रिया सुखदेत्यर्थः. मे ममात्मा नंदनं वनं, देवानां सुखदायकं वनमस्ति. ॥ ३६ ॥

हे राजन् ! दीक्षा ग्रहण करीने हुं नाथ थयो, जे पूर्वे हुं अनाथ हतो. केवी रीते ? ते कहे छे—आ आत्मा=जीव वैतरणी नदी वहे छे. तथा मारो आत्माज कूट शाल्मली=नरकमां वर्त्ततो यातना वृक्ष छे. वळी आ आत्माज कामदुधा धेनु थइने वर्त्ते छे—अर्थात् मनमां जे जे कामना थाय तेने पूरनारवाळी धेनुरुप छे. जीव जे शुभ क्रिया करे छे ते शुभ क्रिया तेने सुखदायक थाय छे. आ मारो आत्मा मारे माटे नंदनवन अर्थात् देवोने सुखदायक स्वर्गमां जे नंदन वन छे ए अत्रे मारो आत्मा मने तादृश सुखदायक होवाथी नंदनवनज छे. ॥ ३६ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अप्पा कत्ता विकित्ता य । सुहाण य दुहाण य ॥ अप्पा मित्तममित्तं च । दुप्पट्ठि य सुप्पट्ठिओ ॥ ३७ ॥

आत्मा सुखोनो तथा दुःखोनो कर्त्ता छे तथा विकर्त्ता=नाश करनार पण छे. १८ वळी आत्माज मित्र तथा अमित्र छे तेमज दुःप्रस्थित=दुराचरणे वळेलो तथा सुप्रस्थित=सन्मार्गे चालनारो पण आत्माज छे. ३७

व्या०—हे राजन्नात्मा जीवः स एक कर्ता, च पुनरात्मैव विकिरिता विक्षेपकः. केषां ? तदाह—सुखानां च पुनर्दुःखानां, अर्थात् सुखासुखयोः कर्ता विकिरिता विनाशकश्चात्मैव. च पुनरात्मा मित्रमुपकारकृत् सुहृद्वर्तते. तथात्मैवाऽमित्रं शत्रुरहितकारी वर्तते. हे राजन्नयमात्मा दुष्टाचारे प्रस्थितः प्रवर्तितो वैतरण्यादिनरकभूमिदर्शको वर्तते, अयमेवात्मा सुष्ठु आचारे प्रस्थितः प्रवर्तितः कामधेन्वादिनंदनवनादिवद्धर्षदो वर्तते. ॥ ३७ ॥

हे राजन् ! आत्मा=जीव, एज कर्त्ता छे तेम आत्माज विकर्त्ता=विक्षेपक छे, केनो ? ते कहे छे—सुखोनो तथा दुःखोनो; अर्थात् सुखदुःखनो करनार तथा विनाशक आत्माज छे. वळी ए आत्मा मित्र=उपकार करनारो सुहृद् थइने वर्त्ते छे, तथा ए आत्माज अमित्र=अहितकारी शत्रु थइने वर्त्ते छे. हे राजन् ! आ आत्मा दुष्टाचारमां प्रवर्त्तीने वैतरणी आदिक नरकभूमि देखाडनार थाय छे अने एज आत्मा जो सुप्रस्थित=सारा आचरणमां प्रवर्त्तीने कामधेनु तथा नंदनवननी पेठे हर्ष आपनारो थाय छे. ॥३७॥

इमा हु अण्णावि अणाहया निव । तमेगचित्तो निहुओ सुणेहि ॥
नियंठधम्मं लहियाण वी जहा । सीयंति एगे बहु कायरा नरा ॥ ३८ ॥

हे नृप ! आ अने एवी बीजी पण अनाथता निश्चये छे ते तमे एकचित्त थइ निभृतपणे=स्थिरपणे सांभळो. एके=केटलाएक बहु कायर नरो

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

निर्ग्रंथ धर्म=साधु धर्मने पामीने पण जेम सीदाय छे. ३८

व्या०—हे नृप ! हे राजन् ! हु इति निश्चये, इयमनाथता, अन्याप्यनाथता वर्तते, तामनाथतामेकचित्तः पुनर्निभृतोऽन्यकार्येभ्यो निवृत्तः सर्वथा निश्चितः सन् शृणु ? यथा निर्ग्रंथधर्मं लब्ध्वाप्येके केचिज्जना बहुकातराः, बहु यथा स्यात्तथा हीनसत्वाः पुरुषाः सीदंति, साध्वाचारे शिथिला भवंति ॥ ३८ ॥

हे नृप ! हे राजन् ! 'हु' निश्चये आ अनाथता कही तेवी अन्य=बीजी पण अनाथता छे ते अनाथताने तमे एकचित्त :तथा निभृत=अन्य कार्यथी निवृत्त थइ अर्थात् सर्वथा निश्चित बनीने श्रवण करो. यथा=जेवी रीते निर्ग्रंथ धर्मने पामीने पण केटलाएक बहु कातर=कायरजनो घणाज हीनसत्व पुरुषो सीदाय छे=साधुना आचार पाळवामां शिथिल बने छे. ॥ ३८ ॥

जोपव्वइत्ताण महव्वयाइं । सम्मं च नो फासयई पमाया ॥ अणिग्गहप्पा य रसेसु गिद्धे । न मूलओ छिंदइ बंधणं से

जे मनुष्य प्रव्रज्या=दीक्षा पामीने पछी प्रमादथी महाव्रतोने सम्यक् प्रकारे स्पर्शतो=सेवतो नथी ते अनिग्रहात्मा=जेणे पोतानो आत्मा निगृहीत नथी कर्यो एवो=तथा रसोने विषये गृद्धी=लोलुप रहीने बंधन=संसार कारण रागद्वेषादिकने मूलथी छेदी शकतो नथी. ३९

व्या०—हे राजन् ! यो मनुष्यः प्रव्रज्य, दीक्षां गृहीत्वा महाव्रतानि प्रमादात् सम्यग्विधिना न स्पृशति, न सेवते, से इति स प्रमादवशवर्ती, प्रमादादनिग्रहात्मा विषयाऽनियंत्रितात्मा, अत एव रसेषु मधुरादिषु गृद्धो बंधनं कर्मबंधनं रागद्वेषलक्षणं संसारकारणं मूलतो मूलान्न छिनत्ति, मूलतो नोत्पाटयति, सर्वथा रागद्वेषौ न निवारयतीत्यर्थः. ॥ ३९ ॥

For Private and Personal Use Only

हे राजन् ! जे मनुष्य प्रव्रज्या=दीक्षा गृहण करीने पश्चात् प्रमादवश वर्त्ती पंच महाव्रतोने सम्यक् विधि पूर्वक स्पर्शतो=सेवतो नथी ते प्रमादवशताने लीधे अनिग्रहात्मा=विषयोथी नियंत्रित नथी करेल आत्मा जेणे एवो अने तेथीज रसोमां=मधुरादिक विषयोमां गृद्ध=लोलुप रहेनारो ए जीव, बंधन=कर्मबंधनोपलक्षित राग द्वेषादि लक्षण संसार कारणने मूलथी उखेडी नाखतो नथी; अर्थात् तेना रागद्वेषादिक सर्वथा निवृत्त थता नथी. ॥ ३९ ॥

आउत्तया जस्स य नत्थि काई । इरियाए भासाए तहेसणाए ॥
आयाणनिक्खेवदुगंछणाए । न धीरजायं अणुजाइ मग्गं ॥ ४० ॥

जे साधुने ईर्या=गमन आगमन समिति, भाषा=भाषा समिति, तथा एषणा=आहार ग्रहण समिति, तेमज आदान निक्षेप=वस्तु लेवा मूकवा रूप समिति, अने दुगंछणा=परिष्ठापना समिति; आ पांच समितिने विषये कोइ पण प्रकारनी आयुक्तता=कुशलता नथी होती ते साधु धीर=तीर्थंकरादि महापुरुषोये गमन करेला मार्गने अनुसरी शकतो नथी. ४०

व्या०— हे राजन् ! स साधुर्धीरयातं मार्गं नानुयाति, धीरैर्महापुरुषैस्तीर्थकरैर्गणधरैश्च यातं प्राप्तं, अर्थान्मोक्षमार्गं न प्राप्नोति, स कः ? यस्य साधोरीर्यायां गमनागमनसमितौ, तथा भाषायां, तथैषणायामाहारग्रहणसमितौ पुनरादाननिक्षेपणसमितौ, वस्तूनां ग्रहणमोचनविधौ, तथा 'दुगंछणाए' इति उच्चारप्रश्रवणश्लेष्मजल्लसिंघाणादीनां परिष्ठापनसमितौ आयुक्तता काचिन्नास्ति. ॥ ४० ॥

हे राजन् ! ते साधु धीर=महापुरुष=तीर्थंकर गणधरादिके यात=प्राप्त मार्ग; अर्थात् मोक्षमार्गने अनुगत थइ शकतो नथी. ते

कोण? जे साधु इर्या समिति एटले जवा आववाना नियमो. भाषा समिति=बोलवाना नियमो, एषणा समिति=आहार ग्रहणना नियमो, आदाननिक्षेप समिति=वस्तु लेवा मूकवाना नियमो तथा दुगंछणा समिति एटले मळ, मूत्र, कफ, जल्ल=शरीर परनो मेल, लींट; इत्यादिकने ठेकाणे पाडवाना नियमो. आ पांच समितिने विषये जेने कोइपण प्रकारनी आयुक्तता=नियमितता=कुशळता होती नथी. ।४०।

चिरंपि से मुंडरुइ भवित्ता। अथिरव्वए तवनियमेहिं भट्ठे ॥ चिरंपि अप्पाण किलेसइत्ता। न पारए होइ हु संपराए

ते अस्थिरव्रतवाळो तथा तपोनियमथी भ्रष्ट एवो पुरुष चिरकाळ पर्यंत केवळ मुंडरुचि=लोचमात्रमां रुचिवाळो रहीने दीर्घकाळ सूधी आत्माने क्लेश आपीने पण संपराय=आ संसारनो पारग=पार पामतोज नथी. ४१

व्या०—स पूर्वोक्तः पंचसमितिरहितो मुन्याभासश्चिरं मुंडरुचिर्भूत्वा, आत्मानमपि चिरं क्लेशयित्वा क्लेशे पातयित्वा, हु इति निश्चयेन संपराए संसारे पारगो न भवति. कीदृशः सः? अस्थिरव्रतोऽस्थिराणि व्रतानि यस्य सोऽस्थिरव्रतः. पुनः कीदृशः सः? तपोनियमभ्रष्टः. यः कदापि तपो न करोति, तथा पुनर्नियममभिग्रहादिकं च न करोति, केवलं द्रव्यमुंडो भवति, स संसारस्य पारं न प्राप्नोतीत्यर्थः. ॥ ४१ ॥

ते पूर्वोक्त पंच समिति रहित मुन्याभास (मुनि जेवो भासतो) पुरुष, चिरकाळ मुंडरुचि=मात्र लोचने विषयेज रुचिवाळो=रहीने, तेमज पोताना आत्माने पण चिरकाळ पर्यंत क्लेश आपीने 'हु' निश्चये संपराय=संसारनो पारंगत थतो नथी. ते मुन्याभास केवो? जेनुं कोइपण व्रत स्थिर नथी, वळी तपो नियमथी भ्रष्ट थयेलो; अर्थात् जे कोइपण तपना नियमोनुं यथावत् पालन करतो न होय अथवा जे कदापि तप करतो न होय तेमज नियम जे अभिग्रहादिक ते पण न करतो होय किन्तु केवळ लोचमां रुचि राखे एटले

मात्र द्रव्यमुंडज होय तेवो साधु संसारना पारने पामतो नथी. ॥ ४१ ॥

पोल्ले व मुट्ठी जह से असारो। अयंतिए कूडकहावणे व। राढामणी वेरुलियप्पगासे। अमहग्घए होइ हु जाणएसु ॥४२॥

ते=मुन्याभास, पोली=खाली मुठ्ठीना जेवो असार छे; तथा कूटकार्षापण=बनावटी सिक्का जेवो अयंत्रित=अनादरणीय छे. वैडूर्य (लीलुं पाचुं) मणिना जेवो प्रकाशवान् होय तो पण राढामणि=काचमणि तेना जाणकार=झवेरी=नी आगळ निश्चये ते अमहर्घ एटले कंइपण मूल्य विनानोज थवानो. ४२

व्या०—स पूर्वोक्तमुंडरुचिरसारो भवति, अंतःकरणे धर्माऽभावाद्रिक्तोऽकिंचित्करो भवति. स क इव ? पोल्लो मुष्टिरिव, यथा रिक्तो मुष्टिरसारो मध्ये शुषिर एव. तथा समुंडरुचिः कूटकार्षापण इवाऽसत्यनाणकमिवाऽयंत्रितो भवति, न यंत्रितोऽयंत्रितोऽनादरणीयो निर्गुणत्वादुपेक्षणीयः स्यादित्यर्थः. उक्तमर्थमर्थांतरन्यासेन दृढयति–हु यस्मात्कारणात् राढामणिः काचमणिः 'जाणएसु' इति ज्ञातृकेषु मणिपरीक्षकनरेषु वैडूर्यप्रकाशोऽमहर्धको भवति, बहुमूल्यो न भवति. वैडूर्यमणिवत् प्रकाशो यस्य स वैडूर्यमणिप्रकाशः, वैडूर्यमणिहग्तेजाः. महत्यर्घो यस्य स महर्घः, महर्घ एव महार्घकः, न महार्घकोऽमहार्घकोऽबहुमूल्य इत्यर्थः. यथा मणिज्ञेषु वैडूर्यमणिर्बहुमौल्यः स्यात्तथा काचमणिर्बहुमौल्यो न स्यात्. एवं धर्महीनो मुनिः साधुगुणज्ञेषु, यथा सद्धर्माचारयुक्तः साधुर्वंदनीयः स्यात्, तथा स मुंडरुचिर्वंदनीयो न स्यादिति भावः. ॥ ४२ ॥

ते पूर्वोक्त मुंडरुचि असार होय छे, अर्थात्—अंतःकरणमां जराय धर्मभावना न होवाथी रिक्त=ठालो, कंइपण करी शके तेवो होतो नथी. ते केना जेवो होय छे ? पोल्ल=खाली मुट्ठी जेवो, जेम खाली मुट्ठी असार=मात्र अंदर पोलीज होय छे तेम वळी ए

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मुंडरुचि कूटकार्षापण जेवो अर्थात् खोटां नाणां जेवो अयंत्रित=अनादरणीय थाय छे, कारण के निर्गुण होवाथी सर्वेए उपेक्षा करवा योग्य थाय छे. कहेला अर्थने अर्थान्तर न्यास वडे दृढ करे छे—जेमके राढामणि=काचनो बनावटी मणि, जाणकार पुरुषोमां एटले रत्नना परीक्षक झवेरीना मंडळमां भले ते वैडूर्य मणि=लीला पानां=ना जेवो प्रकाशवान् जणातो होय तो पण महोटी किम्मतनो नज गणाय. अर्थात्–जेम मणिना जाणकारोनी आगळ वैडूर्य मणि बहु मूल्य गणाय तेवो काचमणि कंइ बहुमूल्य न गणाय, तेवी रीते धर्महीन मुनि पण साधुना गुणोना जाणकार अभिज्ञ पुरुषोनी आगळ जेवो सद्धर्माचरणी साधु वंदनीय मनाय तेवो ए मुंडरुचि कंइ वंदनीय नज गणाय. ॥ ४२ ॥

कुसीलर्लिंगं इह धारयित्ता। इसिज्झयं जीविय बूहइत्ता ॥ असंजए संजय लप्पमाणे। विणिघायमागच्छइ से चिरंपि

ते=आचारहीन साधु, कुशीलर्लिंग=कुत्सितशीळनां चिन्हो धारण करीने तेमज जीविका अर्थे ऋषिध्वज=रजोहरण तथा मुख वस्त्रिकाने वधारतो, पोते असंयत=संयमहीन छतां 'हुं संयमी छुं' एम ज्यां त्यां कहेतो फरतो आ संसारमां घणा काळ पर्यंत विनिघात=अनेक प्रकारनी घात=पीडा पामे छे ४३

व्या०—से इति स साध्वाचाररहित इह संसारे चिरं चिरकालं यावद्विनिघातमागच्छति पीडां प्राप्नोति. किं कृत्वा ? कुशीललिंगं पार्श्वस्थादीनां चिह्नं धारयित्वा, पुनर्जीविकायै आजीविकार्थं ऋषिध्वजं रजोहरणमुखपोतिकादिकं बृंहयित्वा वृद्धिं प्रापयित्वा, विशेषेण निघातं विनिघातं विविधपीडां. स किं कुर्वाणः ? असंयतः सन्नहं संयत इति लालप्यमानः, असाधुरपि साधुरहमिति ब्रुवाणः. ॥ ४३ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ते साधुना आचारथी रहित एवो मुन्याभास, आ संसारने विषये चिरकाळ सुधी विनिघात=विविधपीडा पाम्या करवानो, केम करीने ? कुशीललिंग=पार्श्वस्थ आदिकना चिन्होने धारण करतो तथा जीविका माटे ऋषिध्वज=रजोहरण तथा मुखपोतिका वगेरेने वृद्धि पमाडतो विविध निघात=पीडा पामे छे, केम करतो ? पोते असंयत=संयमरहित छतां लोकोमां 'हुं संयमवान् छुं' एम सर्वत्र कहेतो, एटले पोते खरो साधु नहिं छतां 'हुं साधु छुं' एम बोलतो. (ज्यां त्यां पीडा पामे छे.) ॥ ४३ ॥

विसं तु पीयं जह कालकूटं। हणाइ सत्थं जह कुग्गहीयं॥ एमेव धम्मो विसओववन्नो। हणाइ वेयाल इवाविवन्नो।४४।

जेम पीधेलुं कालकूट विष हणे छे, वळी जेम कुगृहीत=अवळी रीते पकडेलुं शस्त्र (पोतानेज) हणे छे, एमने एम धर्म पण जो विषयोथी उप्पन्न=युक्त होय तो अविपन्न=मंत्रादिकथी बलहीन न करेला=वेताळनी पेठे हणे छे. ४४

व्या०—हे राजन्! यथा कालकूटो महाविषः पीतः सन् 'हणाइ' इति हंति, पुनर्यथा कुगृहीतं विपरीतवृत्त्या गृहीतं शस्त्रं हंति, एवमेवानेनैव दृष्टांतेन, महाविषकुगृहीतशस्त्रदृष्टांतेन विषयैरिंद्रियसुखैरुपपन्नो विषयोपपन्नो विषयसुखाभिलाषयुक्तो धर्मोऽपि हंति. पुनः सविषयो धर्मोऽविपन्नवेताल इव हंति, मंत्रादिभिरकीलितः स्फुरद्बलो मंत्रयंत्रैरनिवारितबलो वेतालो महापिशाचो मारयति, तथा विषयसहितो धर्मोऽपि मारयतीत्यर्थः. ॥४४ ॥

हे राजन् ! जेम काळकूट महाविष पीधुं होय तो हणे छे, वळी जेम कुगृहीत=विपरीतपणे गृहण करेलुं शस्त्र पकडनारनेज हणे छे एवीज रीते—आज दृष्टांत प्रमाणे, अर्थात् महाविष तथा कुगृहीत शस्त्रना दृष्टांत प्रमाणे, विषयोपपन्न—एटले इंद्रिय सुख वडे संयुक्त एवो धर्म पण हणे छे, अर्थात् विषय सुखना अभिलाषथी युक्त धर्म, मारकज नीवडे छे. जेम अविपन्न=मंत्रादिकथी कीलित

For Private and Personal Use Only

न थयेलो एटले मंत्रयंत्रादिक वडे जेनुं बल रोकवामां नथी आव्युं एवो अप्रतिबद्ध बळवाळो वेताळ=महापिशाच जेम मारे छे तेम विषय सेवन युक्त धर्म पण मारनारोज थाय. ॥ ४४ ॥

जो लक्खणं सुविणं पउंजमाणे। निमित्तकोऊहलसंपगाढे ॥ कुहेडविज्जासवदारजीवी। न गच्छई सरणं तंमि काले ॥४५॥

जे साधु, लक्षण=सामुद्रिकशास्त्र तथा स्वप्नशास्त्रना प्रयोग करतो होय तथा निमित्त=भूकंप वगेरे तथा कौतूहल एटले लोकोने जोइने आश्चर्य पमाडे तेवा हाथ चालाकीना प्रयोगोमां आसक्त होय तेमज कुहेटुविद्या=मंत्रयंत्र दोराधागा वगेरे आश्रवद्वार उपर आजीविका करतो होय ते, ते काळे एटले ए बंधक कर्मोना फळोदयकाळे कोइपण शरण पामतो नथी. ४५

व्या०—यः साधुर्लक्षणं प्रयुंजानः, सामुद्रोक्तं स्त्रीपुरुषशरीरचिन्हं शुभाशुभसूचकं प्रयुंक्ते, गृहस्थानां पुरतो वक्ति. पुनर्यः साधुः, 'सुविणं' स्वप्नविद्यां प्रयुंजानो भवति, स्वप्नानां फलाफलं वक्ति. पुनर्यः साधुर्निमित्तकौतूहलसंप्रगाढो भवति, निमित्तं च कौतूहलं च निमित्तकौतूहले, तयोः संप्रगाढोऽत्यंतासक्तः स्यात्, तत्र निमित्तं भूकंपोल्कापातकेतूदयादि. कौतूहलं कौतुकं पुत्रादिप्राप्त्यर्थं स्नानभेषजौषधादिप्रकाशनं, उभयत्र संरक्तो भवति. पुनर्यः साधुः कुहेटकविद्याश्रवद्वारजीवी भवति, कुहेटका विद्याः कुहेटकविद्याः, अलीकाश्चर्यविधायिमंत्रतंत्रयंत्रज्ञानात्मिकाः, ता एवाश्रवद्वाराणि, तैर्जीवितुमाजीविकां कर्तुं शीलं यस्य स कुहेडकविद्याश्रवद्वारजीवी. एतादृशो यो भवति, हे राजन्! परं तस्मिन् काले लक्षणस्वप्ननिमित्तकौतूहलकुहेटकविद्याश्रवद्वारोपार्जितपातकफलोपभोगकाले स साधुः शरणं त्राणं दुःकृतरक्षाक्षमं न गच्छति न प्राप्नोति, तं साधुं कोऽपि दुःखान्नरकतिर्य-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir
For Private and Personal Use Only

ग्योन्यादौ न त्रायते इत्यर्थः. ॥ ४५ ॥

जे साधु, लक्षण शास्त्र=स्त्री पुरुषोनां सामुद्रिक शुभाशुभ चिन्होना सूचक शास्त्रना प्रयोग करतो होय, एटले स्त्री पुरुष गृहस्थोने कहेतो होय तथा स्वप्नशास्त्र=स्वप्ननां सारां नरतां फळ दर्शावनार शास्त्रनो पण प्रयोग=उपयोग करतो होय; वळी जे साधु निमित्तकौतूहल संप्रगाढ–एटले निमित्त=भूकंप, उल्कापात, केतुनो उदय; इत्यादिक, तथा कोतूहल=पुत्र प्राप्ति माटे स्नान औषध वगेरे चीँधवां वगेरेमां संसक्त=लाग्यो रहेतो होय, वळी जे साधु कुहेटक विद्या=एटले मंत्र तंत्र यंत्र वगेरेथी लोकोने आश्चर्य पमाडे तेवी कल्पनाओ जेवां आश्रवद्वार वडे आजीविका करवाना शीळवाळो होय तेवो साधु. हे राजन् ! तेवे टाणे–एटले ए लक्षण, स्वप्न, निमित्त, कौतूहल, कुहेटकविद्या वगेरे आश्रवद्वारवडे उपार्जन करेलां पातकोना फळोनो उपभोग समय आवे त्यारे ते साधु पोते करेलां दुःकृत परिणामथी रक्षा करवा समर्थ कंइपण शरण पामतो नथी, ते टाणे ए साधुने नरक तिर्यग्योनि वगेरे दुःखोथी कोइपण त्राण रक्षण आपी शकतो नथी, तेने कोइ बचावनार मळतो नथी. ॥ ४५ ॥

तमंतमेणेव उ से असीले। सया दुही विप्परियासुवेइ ॥ संधावइ नरगतिरिक्खजोणिं। मोणं विराहित्तु असाहुरूवे

ते अशील=शीलरहित साधु, अतिशय अज्ञान वडे सदा दुःखी थतो विपर्यास=विपरीत भावनाने पामे छे. तथा असाधुरुप ए मुंडरुचि, मौन=साधु धर्मनी विराधना करीने नरकगतिने पामे छे अथवा तिर्यग्योनि पामवा 'संप्रधावति'=दोडे छे, वेगथी जाय छे. ४६

व्या०—तु पुनः स द्रव्यमुंडोऽसाधुरूपो मौनं विराध्य साधुधर्मं दूषयित्वा नरकतिर्यग्योनिं संधावति, सततं गच्छति. पुनः सोऽशीलः कुशीलो विपर्यासमुपैति, तत्वेषु वैपरीत्यं प्राप्नोति, मिथ्यात्वमूढो भवतीति भावः.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कीदृशः सः ? तमस्तमसैव सदा दुःखी, अतिशयेन तमस्तमस्तमः, तेन तमस्तमसैवाऽज्ञानमहांधकारेणैव संयमविराधनाजनितदुःखसहितः. ॥ ४६ ॥

वळी ते द्रव्यमुंड असाधुरुप साधु, मौननी विराधना करी, अर्थात् साधु धर्मने दूषित करी नरक तथा तिर्यग्योनि प्रति दोडे छे—सतत जाय छे. तेमज ते अशील=कुशीलियो द्रव्यसाधु विपर्यास पामे छे, एटले तत्त्वने विषये विपरीतभाव पामे छे अर्थात् मिथ्यात्वमूढ बने छे. ते केवो होय छे ? तमस्तमः=घोर अज्ञानवडे करीने सदाय दुःखी रहेतो; अर्थात् अज्ञानरुपी महांधकारवडे करीने सर्वदा संयम विराधना जनित जे दुःख तेथी क्लेश पाम्या करतो. ॥ ४६ ॥

उद्देसियं कीयगडं नियागं । न मुंचई किंचि अणेसणिज्जं ॥
अग्गीव वा सव्वभक्खी भविता । इओ चुओ गच्छइ कट्टु पावं ॥ ४७ ॥

साधुने उद्देशीने तैयार करेलो, साधुने माटे वेंचातो लावेलो, तथा कोइ गृहस्थने त्यां नियत करेलो, एवो सदोष आहार जे साधुए ग्रहण न कराय तेवो आहार जे साधु नथी मूकतो, ते अग्निना जेवो सर्वभक्षी थइने आ भवथी च्यवीने पाप करी दुर्गति पामे छे. ४७

व्या०—पुनर्यः साधुपाश उद्देशिकं दर्शनिन उद्दिश्य कृतमुद्देशिकमाहारं, नित्यकं नित्यपिंडं गृहस्थस्य गृहे नियतपिंडं, एतादृशं सदोषमाहारमनेषणीयं साधुनाऽग्राह्यं न मुंचति, जिह्वालांपट्येन किमपि न त्यजति, सर्वमेव गृह्णाति, सोऽग्निरिव सर्वभक्षीभूय हरितशुष्कप्रज्वालको वैश्वानर इव भूत्वा, प्रासुकाहारं भुक्त्वा, इतश्च्युतो मनुष्यभवाच्च्युतः कुगतिं व्रजति. किं कृत्वा ? पापं कृत्वा, संयमविराधनां विधाय. ॥ ४७ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वळी जे अधमसाधु, उद्देशिक=साधुने जोया पछी तेने उद्देशीने खास तैयार करेलो आहार, तथा ए साधुने माटे खास वेंचातो आणेलो तेमज नित्यक=कोइ गृहस्थने त्यां हमेशने माटे नियत करेलो आहारपिंड; आवा साधुओए अनेषणीय=ग्रहण करवाने अयोग्य=सदोष आहार नथी मूकतो; अर्थात् जिह्वानी लोलुपताने लीधे कंइपण छोडतो नथी किंतु बधुंय गृहण करे छे ते, अग्निनी पेठे सर्वभक्षी बनीने, एटले अग्नि जेम लीलां सूकां तमामने बाळे छे तेम आवो साधु पण गमे तेवो आहार खाइ अहींथी च्युत थइ–अर्थात् आ मनुष्यभवथी च्यवीने कुत्सित गतिने पामे छे. शुं करीने ? पाप करीने, एटले उपर कह्या प्रमाणे संयमनी विराधना करीने–दुर्गति पामे छे. ॥ ४७ ॥

न तं अरी कंठछित्ता करेइ। जं से करे अप्पणिया दुरप्पा। से णाहई मच्चुमुहं तु पत्ते। पच्छाणुतावेण दयाविहूणो

ते (आचार भ्रष्ट) साधुने पोतानी दुरात्मता जे (अनिष्ट) करे छे तेवुं, कंठने छेदवावाळो शत्रु पण भूंडुं करतो नथी. वळी दया विनानो ए साधु ज्यारे मृत्यु मुखे पहोंचे छे त्यारे पश्चाताप करीने जाणे छे. ४८

व्या०—हे राजन्नात्मीया दुरात्मता स्वकीया दुष्टाचारप्रवृत्तिर्यमनर्थं करोति, तमनर्थं कंठे छेत्ता कंठच्छेदकोऽरिरपि न करोति. प्राणापहारकाद्वैरिणोऽपि दुरात्मता दुष्टा. दुष्टाचारप्रवृत्त आत्मा आत्मन एव घातकृदिति हार्दं. स च दुष्टाचारप्रवृत्त आत्मा मृत्युमुखं प्राप्तः सन् 'णाहई' इति ज्ञास्यति. स्वयमेवेति शेषः. केन ? पश्चादनुतापेन, हा ! मया दुष्टं कर्म कृतमिति पश्चात्तापेन मरणसमये ज्ञास्यति. कीदृशः स दुरात्मा ? दयाविहीनः. ।४८।

हे राजन ! पोतानीज दुरात्मता=पोते करेली दुष्टाचार प्रवृत्ति, जे जे अनर्थ करे छे तेवो अनर्थ कंठने छेदनारो शत्रु पण करी

For Private and Personal Use Only

शकतो नथी. अर्थात्–प्राण लेनारा वैरी करतां पण पोतानी दुरात्मता अधिक हानिकर छे–केमके दुष्टाचारमां प्रवृत्त थयेलो पुरुष पोताना आत्मानोज घात करनार बने छे–एवुं हार्द छे. ए दुष्टाचारमां प्रवृत्त थयेलो आत्मा ज्यारे मृत्यु मुखने पामे छे त्यारे ते जाणे छे; पोताने ते वख्ते थता पश्चात्ताप उपरथी जाणे छे के–'हाय रे ! में दुष्ट कर्म कर्यां के जेने परिणामे आ दुःख थाय छे' एम ते दयाविहीन थयेलो मरण समये जाणे छे. ॥ ४८ ॥

निरट्ठिआ नग्गरुई उ तस्स। जे उत्तमट्ठे विवज्जासमेइ। इमेवि से नत्थि परेवि लोए। दुहओवि से झिज्जइ तत्थ लोए

जे साधु उत्तम अर्थमां विपर्यास पामे छे, अर्थात्–श्रेष्ठ साधनामां वैपरीत्य धारे छे तेनी नग्नतारुचि=साधुधर्म पालननी रुचि निरर्थकज छे. तेवा साधुने आ लोक पण नथी तेम पर लोक पण नथी. ते साधुना बेय लोक–आ लोक तथा परलोक–क्षीण थाय छे; ते साधु उभय भ्रष्ट थाय छे. ४९

व्या०—हे राजन् ! य उत्तमार्थे विपर्यासमेति, तस्य नाग्न्यरुचिर्नाग्न्ये श्रामण्ये रुचिरिच्छा निरर्थिका. उत्तमः प्रधानोऽर्थो मोक्षो यस्मात्स उत्तमार्थः, तस्मिन्नुत्तमार्थे, अर्थात्पर्यंतसमयाराधनरूपे जिनाज्ञाराधने वैपरीत्यं प्राप्नोति, दुरात्मत्वे सुंदरात्मत्वज्ञानं प्राप्नोति, तस्य नग्नत्वादिरुचिर्निर्वस्त्रादिक्लेशवांछा निःफला. मिथ्यात्विनो हि कष्टं निःफलं, यतो ह्यन्यस्य पुरुषस्य तु किंचित्फलं स्यादेव, परंतु मिथ्यात्विनो नग्नत्वरुचेरर्थाद् द्रव्यलिंगिनोऽयं लोको नास्ति, लोचादिनग्नत्वादिकष्टसेवनादिहलोकसुखमपि नास्ति, पुनस्तस्य द्रव्यलिंगिनः संयमविराधनातः परलोकः परलोकसुखमपि नास्ति, कुगतिगमनाद् दुःखं स्यात्, तत्रोभयलोकाऽभावे सति स धर्मभ्रष्टो द्विधाप्यैहिकपारलौकिकसुखाऽभावेनोभयलोकसुखयुक्तान्नरानवलोक्योभयलोकसुखाद् भ्रष्टं मां धिगिति चिंतया

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

'झिज्झइ' इति क्षीयते जीर्णो भवति. मनसि दूयते इत्यर्थ. ॥ ४९ ॥

हे राजन् ! जे उत्तम अर्थमां विपर्यास पामे छे तेनी नाग्न्यरुचि=श्रामण्य (चारित्र)नी इच्छा निरर्थकज छे.-अर्थात्-जेनाथी मोक्षरुप अर्थज उत्तम छे एवा पर्यंत समय=मरणकाळ=ना साधनरुप जिनाज्ञाना आराधनमां जे वैपरीत्य=विपरीतभाव पामे छे, तेनी नग्नत्वादिरुचि एटले-वस्त्र वगर रही क्लेश भोगववानी वांछना निरर्थक=निष्फळ समजवी. मिथ्यात्वीनुं कष्ट निष्फळज छे, वरुते अन्य पुरुषने तो कंइक पण फळ मळे किंतु मिथ्यात्वीने केवळ द्रव्यलिंगीने तो आ लोके नथी एटले लोच तथा नग्नत्व इत्यादि कष्ट सेवनथी आ लोकनुं सुख नथी तेम मात्र द्रव्यलिंगी साधुनो संयम विराधना वडे परलोक पण नष्ट थतां परलोक सुख पण नथी. कुगतिमां जवाथी दुःखज थाय छे. एम बेय लोकना अभावथी ए धर्मभ्रष्ट बन्ने प्रकारे-आ लोक तथा परलोक संबंधी सुखना अभावे उभय लोकना सुखवाळा लोकोने जोईने 'अरेरे बेय लोकना सुखोथी भ्रष्ट थयेला मने धिक्कार छे' आवी चिंताथी क्षीण थाय छे—हमेशां मनमां दूझाया करे छे. ॥ ४९ ॥

एमेवहाछंदकुसीलरूवे। मग्गं विराहित्तु जिणुत्तमाणं ॥ कुररी इवाभोगरसाणुगिद्धा। निरट्ठसोया परितावमेइ ।५०।

एवीज रीते मरजीमां आवे तेम वर्त्तनार कुशीलरुप=दुष्टशीळ=साधु, जिनोत्तमना मार्गनी विराधना करीने, भोगना रसमां लोलुप तथा निर्थक शोक करती कुररी=टीटोडीनी पेठे परिताप पामे छे. ५०

व्या०—एवमेवामुना प्रकारेण महाव्रतविराधनादिप्रकारेणैव यथाछंदः कुशीलरूपः स्वकीयरुचिरचिताचारः कुत्सितशीलस्वभावः साधुर्जिनोत्तमानां तीर्थंकराणां मार्गं विराध्य परितापं पश्चात्तापमेति, क इव प्राप्नोति ?

For Private and Personal Use Only

भोगरसानुगृद्धा कुररीव पक्षिणीव, भोगानां जिह्वास्वाददायकानां मांसानां रसेऽनुगृद्धा लोलुपा भोगरसानुगृद्धा. पुनः कीदृशी कुररी ? निरर्थशोया, निरर्थकः शोको यस्याः सा निर्थकशोका. यथा हि मांसरसगृद्धापक्षिणी अन्येभ्यो महाबलेभ्यः पक्षिभ्यो विपत्तिं प्राप्य शोचते, तद्विपत्तेः प्रतीकारमनवलोकयंती पश्चात्तापं प्राप्नोति, तथा संयमविराधको विषयाभिलाषींद्रियसुखार्थी साधुर्लोकद्वयानर्थं प्राप्नोति. ततोऽस्य स्वपरित्राणासमर्थत्वेनाऽनाथत्वमिति भावः. ॥ ५० ॥ अथ यत्कृत्यं तदाह—

एज प्रकारे=महाव्रतोनी विराधना वगेरे प्रकारे=यथाच्छंद=पोतानी मरजीमां आवे तेवी रीते कुशीलरूप=निंदितशील स्वभाववाळो साधु, जिनोत्तम=तीर्थंकरोना मार्गनी विराधना करीने परिताप पामे छे. केनी पेठे ? भोगरस=जीभने स्वाद आपनारा मांसरसमां अनुगृद्ध=लोलुप तथा निरर्थक शोक करती कुररी=पक्षिणीनी पेठे पश्चाताप पामे छे. जेम मांसरसमां आसक्त थयेली पक्षिणी अन्य महाबळवाळा पक्षिओथी विपत्ति पामीने शोक करे छे. ते विपत्तिनो प्रतिकार नहि सूजवाथी मात्र पश्चाताप पामे छे, तेम संयमनो विराधक, विषयाभिलाषी इंद्रिय सुखार्थी साधु बेय लोकना अनर्थने पामे छे; तेथी ए पोतानुं रक्षण करवाने समर्थ न होवाथी अनाथज कहेवाय. ॥ ५० ॥ हवे जे करवानुं ते कहे छे—

सुच्चाण मेहावि सुभासियं इमं । अणुसासणं नाणगुणोववेयं ॥
मग्गं कुसीलाण जहाय सव्वं । महानियंठाण वए पहेणं ॥ ५१ ॥

हे मेधाविन्=बुद्धिमान् राजन् ! आ ज्ञान गुणोथी उपेत=संयुक्त सम्यक्प्रकारे कहेल अनुशासन=उपदेश वचनोने सांभळीने कुशीलना सर्व

मार्गने त्यजीने महानिर्ग्रंथ=महामुनियोना पंथे=मार्गे संचरो. ५१

व्या०—हे मेधाविन् ! हे पंडित ! हे राजन् ! इदं सुष्टु भाषितं सुभाषितमनुशासनमुपदेशं श्रुत्वा सर्वे कुशीलानां मार्गं जहायेति त्यक्त्वा महानिर्ग्रंथानां महासाधूनां पथि मार्गे व्रजेस्त्वं चरेः ? कीदृशमनुशासनं ? ज्ञानगुणोपपेतं, ज्ञानस्य गुणा ज्ञानगुणास्तैरुपपेतं ज्ञानगुणोपपेतं. ॥ ५१ ॥

हे मेधाविन्=पंडित ! हे राजन् ! आ सम्यक् प्रकारे भाषित=निरूपणा करायलां अनुशासन=उपदेश वचनोने श्रवण करीने सर्वे कुशीलीना दुष्टाचार जनोना मार्गने त्यजीने महानिर्ग्रंथ=महात्मा साधुओना पंथे=मार्गे तमे चालो. केवुं अनुशासन ? ज्ञान गुणोपपेत=सकळ ज्ञानगुणोथी संपन्न अनुशासन. ॥ ५१ ॥

चरित्तमायारगुणन्निए तओ। अणुत्तरं संजमपालियाणं ॥ निरासवे संखवियाण कम्मं। उवेइ ठाणं विउलुत्तमं धुवं ॥

ततः=पूर्वोक्त मार्गे संचरवाथी चारित्राचार=चारित्रनुं सेवन तथा ज्ञान शीलादि गुणोथी अन्वित तथा निराश्रव=आश्रवरहित एवो साधु, अनुत्तर सर्वोत्कृष्ट संयमने पाळीने, तेमज कर्मने खपावीने विपुल=विशाल, उत्तम तथा ध्रुव=शाश्वत स्थान—अर्थात्—मोक्ष स्थानने प्राप्त थाय छे. ५२

व्या०—ततस्तस्मात्कारणान्महानिर्ग्रंथमार्गगमनान्निराश्रवो मुनिर्महाव्रतपालकः साधुर्विपुलमनंतसिद्धानामवस्थानादप्यसंकीर्णं, उत्तमं सर्वोत्कृष्टं, पुनर्ध्रुवं निश्चलं शाश्वतमेतादृशं मोक्षस्थानमुपैति प्राप्नोति, कीदृशः साधुः ? चारित्राचारगुणान्वितः, चारित्रस्याचारश्चारित्राचारश्चारित्रसेवनं, गुणा ज्ञानशीलादयः, चारित्राचारश्च गुणाश्च चारित्राचारगुणास्तैरन्वितश्चारित्राचारगुणान्वितः, अत्र मकारः प्राकृतत्वात्. किं कृत्वा साधुर्मोक्षं प्राप्नोति ?

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अनुत्तरं प्रधानं भगवदाज्ञाशुद्धं संयमं सप्तदशविधं पालयित्वा. पुनः किं कृत्वा ? कर्माण्यष्टावपि संक्षिपय्य क्षयं नीत्वा. एतावता चारित्राचार ज्ञानादिगुणयुक्तः. अत एव निरुद्धाश्रवः प्रधानं संयमं प्रपाल्य सर्वकर्माणि संक्षयं नीत्वा मोक्षं प्राप्नोतीत्यर्थः. ॥ ५२ ॥ अथोपसंहारमाह—

ते कारणथी=महानिर्ग्रंथना मार्गे संचरवाथी निराश्रव एवो मुनि=महाव्रतोनुं पालन करतो साधु, विपुल=अनंतसिद्धोनुं ज्यां अवस्थान छे छतां जराय सांकड नथी एवुं अने उत्तम=सर्वोत्कृष्ट तथा ध्रुव=निश्चल=शाश्वत एवा स्थान=मोक्षस्थानने पामे छे, शुं करीने ? चारित्रा चारगुणान्वित=चारित्र सेवन तथा ज्ञानशीलादि गुणोथी अन्वित=संयुक्त एवो साधु, अनुत्तर=प्रधान, अर्थात् भगवदाज्ञा प्रमाणेना विशुद्ध सत्तर प्रकारना संयमोनुं पालन करीने तेमज आठे प्रकारनां कर्मोने खपावीने आटला उपरथी एम जणाव्युं जे—चारित्राचार तथा ज्ञानादि गुण युक्त थयेलो; अने तेथीज निरुद्धाश्रव होइ, प्रधान संयमोने पाळी, सर्व कर्मोने संक्षय पमाडी मोक्षने प्राप्त थाय छे-एवो अर्थ सूचव्यो. ॥ ५२ ॥ हवे उपसंहार कहे छे—

एवुग्गदंतेवि महातवोधणे । महामुणि महापइन्ने महायसे ॥ महानियंठिज्जमिणं महासुयं । से काहए महया वित्थरेण

ए प्रमाणे उग्रदंत=कर्मरुपी शत्रुप्रत्ये उग्र=भयंकर तथा दांत—एटले इंद्रियादिनु दमन करनार, अने महातप एज जेन धन छे एवा तथा महाप्रतिज्ञाधारी अने मोटा यशवाळा ते महामुनिये महानिर्ग्रंथीय एटले महोटा साधु पुरुषोनुं हितकर आ महाश्रुत=पूर्वोक्त महोपदेश, महोटा विस्तारथी कहेल छे. ५३

व्या०—एवममुना प्रकारेण श्रेणिकेन राज्ञा पृष्टः सन् स महामुनिर्महासाधुर्महता विस्तरेण बृहता व्याख्या-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नेन इदं महानिर्ग्रंथीयं महाश्रुतमकथयत्. महांतश्च ते निर्ग्रंथाश्च महानिर्ग्रंथाः, तेभ्यो हितं महानिर्ग्रंथीयं, महामुनीनां हितमित्यर्थः. कीदृशः सः? उग्रः कर्म शत्रुहनने बलिष्टः, पुनः कीदृशः सः? दांतो जितेंद्रियः, पुनः कीदृशः? महातपोधनो महच्च तत्तपश्च महातपः, महातपो धनं यस्य स महातपोधनः. पुनः कीदृश? महाप्रतिज्ञो व्रते दृढप्रतिज्ञाधारकः, पुनः कीदृशः? महायशा महाकीर्तिः. ॥ ५३ ॥

एम=उक्त प्रकारे=श्रेणिक राजाना पूछवाथी ते महामुनि=महासाधु महोटा विस्तारथी एटले बृहद् व्याख्यानरूपे आ महानिर्ग्रंथीय=महामुनिओनुं हितकारक महाश्रुत=महोपदेश कहेल छे. ते केवा? उग्र=कर्मशत्रुने हणवामां बलवान्, वळी दांत=जितेंद्रिय, महातपोधन=महोटुं तप एज जैन धन छे एवा तथा महाप्रतिज्ञ एटले व्रत पाळवामां दृढ प्रतिज्ञाधारी अने महायशा एटले महोटी कीर्तिवाळा. ॥ ५३ ॥

तुट्ठो हु सेणिओ राया । इणमुदाह कयंजली ॥ अणाहत्तं जहाभूयं । सुट्ठु मे उवदंसियं ॥ ५४ ॥

राजा श्रेणिक तुष्या=संतोष पाम्या अने हाथ जोडीने आम बोल्या-(के) आपे सारी रीते यथाभूत=खरेखरुं (जेवुं छे तेवुं) अनाथत्व मने उपदेश्युं ५४

व्या०—श्रेणिको राजा तुष्टो हु इति निश्चयेनेदमुदाहेदमवादीत्. कीदृशः श्रेणिकः? कृतांजलिर्बद्धांजलिः. इदमिति किं? हे मुने! यथाभूतं यथावस्थितमनाथत्वं मे मम सुष्टूपदर्शितं, त्वया मे ममाऽनाथत्वं सम्यग्दर्शितमिति भावः. ॥ ५४ ॥

श्रेणिक राजा निश्चये तुष्ट थइने आम वचन बोलवा लाग्या. केवा श्रेणिक? कृतांजलि=बे हाथ जोडीने. आ एटले शुं बोल्या?

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ते कहे छे. हे मुने ! यथाभूत=जेवुं वस्तुताथी छे तेवुं=अनाथपणुं मने आपे सारी रीते दर्शाव्युं. तमे मने मारुं पण अनाथपणु सम्यक् प्रकारे समजाव्युं एवो भाव छे. ॥ ५४॥

तुम्हें सुलद्धं खु मणुस्सजम्मं । लाभा सुलद्धा य तुमे महेसी ॥
तुम्हे सणाहा य सबंधवा य । जं भे ठिया मग्गे जिणुत्तमाणं ॥ ५५ ॥

तमे निश्चये मनुष्यजन्म सारुं मेळव्युं तथा हे महर्षे ! लाभ=रूपवर्ण विद्या आदिकनी प्राप्ति पण तमे सारी रीते संपादन करी वळी तमेज सनाथ तथा सबांधव छो के जे जिनोत्तमना मार्गमां स्थित छो. ५५

व्या०—किं श्रेणिक आह-हे महर्षे ! मानुष्यं जन्म 'खु' इति निश्चयेन सुलब्धं, सफलं त्वदीयं मानुष्यं जन्म. हे महर्षे ! त्वयैव लाभा रूपवर्णविद्यादीनां लाभाः सुलब्धाः, रूपलावण्यादिप्राप्तयः सुप्राप्ताः. हे महर्षे ! यूयमेव सनाथाः, आत्मनो नाथत्वान्नाथसहिताः. च पुनर्यूयमेव सबांधवा ज्ञातिकुटुंबसहिताः, यद्यस्मात्कारणात् 'भे' भवंतो जिनोत्तमानां तीर्थंकराणां मार्गे स्थिताः. ॥ ५५ ॥

श्रेणिक राजा शुं बोल्या ? ते कहे छे-हे महर्षे ! मानुष्य जन्म 'खु' निश्चये=आपे सुलब्ध=सारुं लीधुं, अर्थात् तमारुं मानुष्यजन्म सफळ थयुं. वळी हे महर्षे ! रुप वर्ण विद्या वगेरेना लाभ पण तमेज सम्यक् प्रकारे मेळव्या कहेवाय. रूपलावण्यादिनी प्राप्ति पण तमने सफळ नीवडी गणाय तथा तमेज सनाथ छो-आत्माना नाथ होवाथी नाथ सहित छो अने वळी तमेज सबांधव= ज्ञाति कुटुंब सहित छो, कारण के 'भे' आप पोते जिनोत्तम=तीर्थंकरोना मार्गमां स्थित छो=दृढताथी वर्तो छो. ॥ ५५ ॥

For Private and Personal Use Only

तं सिणाहो अणाहाणं । सव्वभूयाण संजया । खामेमि ते महाभाग । इच्छामि अणुसासिउं ॥ ५६ ।

हे संयत ! तमे अनाथ एवा सर्वभूत=प्राणीमात्रना नाथ छो, तेथी हे महाभाग्यवान् ! हुं तमने क्षमापन करुं छुं=खमावुं छुं अने अनुशासन= आपना पासेथी शिक्षण लेवा इच्छुं छुं. ५६

व्या०—हे संयत ! त्वमनाथानां सर्वभूतानां त्रसानां स्थावराणां जीवानां नाथोऽसि. हे महाभाग ! हे महाभाग्ययुक्त ! तं इति त्वामहं क्षमामि. मया पूर्वं यस्तवापराधः कृतः स क्षंतव्य इत्यर्थः. अथ भवतोऽनुशासयितुं त्वत्त शिक्षयितुमात्मानमिच्छामि, मदीय आत्मा तवाज्ञावर्ती भवत्वितीच्छामीत्यर्थः. ॥ ५६ ।

हे संयत=महामुने ! तमे अनाथ एवा आ सर्वभूत=त्रस तथा स्थावर जीवोना नाथ छो. हे महा भाग्ययुक्त ! हुं तमने खमावुं छुं. में प्रथम आपनो जे अपराध कर्यो ते आपे क्षमा करवो. हवे हुं आपनाथी मारा आत्माने कंइपण अनुसासन=सदुपदेश शिक्षण मळे एम इच्छुं छुं. एटले मारो आत्मा आपनी आज्ञामां वर्ते एम इच्छुं छुं. ॥ ५६ ॥

पुच्छिऊण मए तुब्भं । झाणविग्घो य जो कओ ॥ निमंतिओ य भोगेहिं । तं सव्वं मरिसेहि मे ॥ ५७ ॥

में तमने पूछीने तमारा ध्यानमां जे विघ्न कर्यो तथा भोग वडे में तमने निमंत्रित कर्या ते मारुं सर्व क्षमा करो. ५७

व्या०—हे महर्षे ! मया तुभ्यं पृष्ट्वा प्रश्नं कृत्वा यस्तव ध्यानविघ्नः कृतः, च पुनर्भोगैः कृत्वा निमंत्रितः, भो स्वामिन् ! भोगान् ! भुंक्ष्वेत्यादिप्रार्थना तव कृता, तं सर्वं मे ममापराधं क्षंतुमर्हसि, सर्वं ममापराधं क्षमस्वेत्यर्थः ॥ ५७ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हे महर्षे ! में तमने पूछीने एटले 'आ श्रामण्य तमे केम लीधुं ?, इत्यादिक प्रश्नो करीने तमारा ध्यानमां जे विघ्न कर्यो तेमज में आपने भोग करवा निमंत्रित कर्या, अर्थात्–'हे स्वामिन् भोगोने भोगवो' इत्यादि प्रार्थना करी ते सर्व मारा अपराध आपे क्षमा करवा योग्य छे, तो मारा ए सर्वे अपराधने आप क्षमा करशो. ॥ ५७ ॥

एवं थुणित्ताण स रायसीहो । अणगारसीहं परमाइ भत्तीए ॥
सओरोहो सपरिअणो सबंधवो । धम्माणुरत्तो विमलेण चेयसा ॥ ५८ ॥

आवी रीते ते राजाओमां सिंहसमो श्रेणिक, अनगार=साधुओमां सिंहतुल्य ए मुनीनी परमभक्ति वडे स्तुति करीने पोताना अवरोध=जनाना सहित तथा परिजन अने बांधवोए सहित निर्मल चित्तथी धर्ममां अनुरक्त थयो. ५८

व्या०—स राजसु सिंहो राजसिंहः श्रेणिको राजा एवममुना प्रकारेण तमनगारसिंहं मुनिसिंहं परमयोत्कृष्टया भक्त्या स्तुत्वा विमलेन निर्मलेन चेतसा धर्मानुरक्तोऽभूदिति शेषः. कीदृशः श्रेणिकः ? सावरोधोंतःपुरेण सहितः, पुनः कीदृशः ? सपरिजनः सह परिजनैर्वर्तत इति सपरिजनो भृत्यादिवर्गसहितः. पुनः कीदृशः ? सबांधवः सह बांधवैर्भ्रातृप्रमुखैर्वर्तत इति सबांधवः. पुरापि वनवाटिकायां सर्वांतःपुरपरिजनबांधवकुटुंबसहित एव क्रीडां कर्तुमागात्, ततो मुनेर्वाक्यश्रवणात् सर्वपरिकरयुक्तो धर्मानुरक्तोऽभूदित्यर्थः. ॥ ५८ ॥

ते राजाओमां सिंह जेवो=राजसिंह श्रेणिक राजा आ प्रकारे ते अनगारसिंह=साधुओमां सिंहसमा मुनिने परम=उत्कृष्ट भक्ति वडे स्तुति करीने विमल=निर्मल चित्तथी धर्मानुरक्त थयो (एटलुं शेष लेवानुं छे) केवो श्रेणिक ? सावरोध=अंतःपुर सहित तेमज

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पोताना परिजनोथी पण सहित एटले नोकर चाकर वगेरे सहित तथा बांधव=भाइ भांडरु आदि सहित. प्रथम पण वनवाटिका= वगीचामां पोताना सर्व अंतपुर परिजन बांधव कुटुंब सहितज क्रीडार्थ आव्यो हतो एटले मुनिना वाक्य श्रवणथी सर्व परिवारयुक्त धर्मानुरक्त=धर्ममां प्रीतिमान् थयो. ॥ ५८ ॥

उस्ससियरोमकूवो । काऊण य पयाहिणं ॥ अभिवंदिऊण सिरसा । अइयाओ नराहिवो ॥ ५९ ॥

उच्छ्वसित छे रोमरुप जेना एवो ए नराधिप, ए मुनिने प्रदक्षिणा करीने तथा मस्तकथी अभिवंदन करीने चालता थया. ५९

व्या०—नराधिपः श्रेणिकोऽतियातो गृहं गतः. किं कृत्वा ? शिरसा मस्तकेनाभिवंद्य मुनिं नमस्कृत्य, पुनः किं कृत्वा ? प्रदक्षिणां कृत्वा प्रदक्षिणां दत्वा. कथंभूतो नराधिपः ? 'उस्ससियरोमकूवो' उच्छ्वसितरोमकूपः, साधोर्दर्शनाद्वाक्यश्रवणादुल्लसितरोमकूपः. ॥ ५९ ॥

नराधिप=श्रेणिक राजा अतियात=पोताना राजगृह भणी गया. केम करीने ? मस्तक वडे अभिवंदन करीने अर्थात् मुनिना चरणमां मस्तक नमावी नमस्कार करीने तथा प्रदक्षिणा करीने. नराधिप केवा थया हता ? ए महात्माना दर्शनथी तथा तेमना वाक्योना श्रवणथी उल्लसित रोमरूप=सकळ गात्रमां रोमांच जेने उद्भवेल छे एवा. ॥ ५९ ॥

इयरोवि गुणसमिद्धो । तिगुत्तिगुत्तो तिदंडविरओ य ॥ विहंग इव विप्पमुक्को । विहरइ वसुहं विगयमोहोत्तिबेमि ।६०।

इतर=ए महात्मा साधु=पण मुनिना गुणोथी संयुक्त तथा त्रिगुप्तिगुप्त अने त्रिदंड विरत होइ पक्षीनी पेठे विप्रमुक्त थयेला विगतमोह थइने वसुधा उपर विहरवा लाग्या 'एम हुं कहुं छुं' ६०

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या०—अथेतरोऽपि श्रेणिकापेक्षयाऽपरोऽपि मुनिरपि वसुधां पृथिवीं विहरति विहारं करोति. कीदृशः सन्? विमोहः सन् मोहरहितः सन्, अर्थात् केवली सन्. कीदृशो मुनिः? गुणसमृद्धः सप्तविंशतिसाधुगुणसहितः, पुनः कीदृशः? त्रिदंडविरतस्त्रिदंडेभ्यो मनोवाक्कायानामशुभव्यापारेभ्यो विरतः, पुनः कीदृशः? विहग इव विप्रमुक्तः, पक्षीव क्वचिदपि प्रतिबंधरहितो निःपरिग्रह इत्यर्थः. इति सुधर्मास्वामी जंबूस्वामिनंप्रति वदति, अहमिति ब्रवीमि, इति महानिर्ग्रंथीयमध्ययनं विंशतितमं संपूर्णं ॥ २० ॥

इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिकायामुपाध्यायश्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिशिष्यलक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां महानिर्ग्रंथीयाख्यं विंशतितममध्यनं समाप्तं. ॥ श्रीरस्तु. ॥

अनंतर=पछी इतर एटले श्रेणिकनी अपेक्षाये अपर ए मुनि पण वसुधा=पृथ्वीपर विहार करवा लाग्या. केवा थइने? विगत-मोह=मोहरहित थइने अर्थात् केवळी थइने. मुनी केवा? गुणसमृद्ध=सतावीश साधुना गुणोथी संयुक्त वळी त्रिदंड विरत-एटले मन वाणी तथा कायाना अशुभ व्यापारथी विराम पामेला अने पक्षीनी पेठे विप्रमुक्त-अर्थात् चारे कोरथी प्रतिबंध रहित निःपरिग्रह थयेला तथा त्रिगुप्तिगुप्त=मनोगुप्ति, वचनगुप्ति तथा कायगुप्तिः ए त्रणे गुप्तिथी रक्षित-मुनि, राजाथी छूटा पडी विहारप्रवृत्त थया. 'एम हुं बोलुं छुं' आम सुधर्मास्वामीये जंबूस्वामीने कह्युं. ॥६०॥ ए प्रमाणे आ महानिर्ग्रंथीयनामक वीशमुं अध्ययन पूर्ण थयुं.

इति श्रीमद् उत्तराध्ययननी उपाध्याय श्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिना शिष्य लक्ष्मीवल्लभगणिए विरचित सूत्रार्थदीपिका नामनी टीकामां महानिर्ग्रंथीय नामनुं वीशमुं अध्ययन समाप्त थयुं.

For Private and Personal Use Only

॥ अथैकविंशमध्ययनं प्रारभ्यते ॥

पूर्वस्मिन्नध्ययनेऽनाथत्वमुक्तं, तदनाथत्वं विविक्तचर्यया विचार्यते, अतोऽस्मिन्नध्ययने विविक्तचर्योच्यते—

पूर्वना=वीशमा अध्ययनमां अनाथत्व कहेवामां आव्युं ते अनाथपणानो विचार विविक्त चर्यावडे थइ थइ शके तेटला माटे आ एकवीशमा अध्ययनमां विविक्तचर्या=एकांतचर्या कहेवामां आवे छे.

चंपाए पालिए नाम । सावए आसि वाणिए ॥ महावीरस्स भगवओ । सीसो सो उ महप्पणो ॥ १ ॥

चंपा नामनी नगरीमां पालित नामे श्रावक वाणीयो हतो ते महात्मा श्रीमहावीर भगवाननो शिष्य हतो. ॥ १ ॥

व्या०—'चंपाए' इति चंपायां नगर्यां पालित इति नाम्ना श्रावको देशविरतिधारी वणिगासीत्. कीदृशः स वणिक्? भगवतो महावीरस्य महात्मनो महापुरुषस्य तीर्थंकरस्य शिष्यः शिक्षाधारकः. 'सो उ' इति स पुनः पालितो नाम श्राद्धः कीदृशो वर्तते ? तदाह—॥ १ ॥

चंपा नगरीमां पालित एवा नामनो श्रावक एटले देशविरतिधारी वाणीयो हतो. ए वणिक् केवो हतो ? भगवान् महात्मा श्रीमहावीरस्वामी तीर्थंकर महापुरुष=नो शिष्य-अर्थात् महावीरस्वामीए तेने प्रतिबोध करी श्रावक करेलो तेथी ते तेमनो शिष्य कहेवायो. ॥ १ ॥ हवे ए पालित नामनो श्राद्ध केवो हतो ते कहे छे—

निग्गंथे पावयणे । सावए सेवि कोविए ॥ पोएण ववहरंते । पिहुंडं नगरमागए ॥ २ ॥

निर्ग्रंथना प्रवचनमां, एटले वीतरागना सिद्धांतमां पण विद्वान् एवो ते श्रावक, पोत=वहाणवडे व्यवहार करतोकरतो एकसमये पिहुंड नामनानगरे आवी चड्यो.

व्या०—स पालितनामा श्रावको महात्मा निग्रंथे प्रावचने श्रीवीतरागस्य सिद्धांते कोविदोऽभूत्. स पालित एकदा पोतेन व्यवहरन् प्रवहणेन वाणिज्यं कुर्वन् पिहुंडं नाम नगरमागतः. चंपानगरीतः प्रवहणमारुह्य व्यापारार्थं पिहुंडनगरं समायात इति. ॥ २ ॥

ते पालित नामनो श्रावकमहात्मा निग्रंथ प्रावचनमां अर्थात् वीतराग प्ररूपित सिद्धांतमां कोविद=पंडित हतो, ते पालित एकदा—वहाणवडे वाणिज्य=व्यापार करतो पिहुंड नामना नगरे आवी पहोंच्यो. चंपानगरीथी वहाणमां चडी व्यापारार्थे पिहुंड नगर आवी चड्यो.

पिहुंडे ववहरंतस्स । वाणिओ देइ धूयरं ॥ तं ससत्तं पइगिज्झ । सयं देसं पइट्ठिए ॥ ३ ॥

हवे ए पिहुंड नगरमां व्यवहार=व्यापार करता लाग्यो त्यारे कोइ एक वाणीये तेने (पोतानी) दीकरी दीधी=परणावी, पछी ते स्त्री ससत्वा=गर्भिणी थइ एटले तेणीने साथे लइ ए पालित स्वदेश तरफ प्रस्थित थयो. ३

व्या०—अथ तत्र पिहुंडनगरे कश्चिद्वणिक् व्यवहरतस्तस्य पालितस्य गुणैः संतुष्टः सन् पालिताय धूयरमिति पुत्रीं ददाति. स च पालितस्तां परिणीय कतिचिद्दिनानि तत्र स्थित्वा तां वणिक्पुत्रीं ससत्वां सगर्भां प्रतिगृह्य स्वकं देशंप्रति प्रस्थितः, पिहुंडाच्चंपांप्रति चलितः. ॥ ३ ॥

पछी ते पिहुंडनगरमां व्यापार करतो हतो तेवामां ते पालितना गुणोथी संतुष्ट थयेला कोइ एक वणिके पोतानी दुहिता=पुत्री पालितने दीधी=परणावी. हवे तेणीने परणीने केटलाक दिवस ते पिहुंडनगरमां रह्यो तेवामां ते वणिक्नी पुत्री ससत्त्वा=सगर्भा

थइ एटले तेणीने साथे लइने स्वदेश भणी प्रस्थित थयो–पिहुंडनगरथी चंपानगरी तरफ चाल्यो. ॥ ३ ॥

अहपालियस्स घरणी । समुद्दंमि य पसवई ॥ अह दारए तहिं जाए । समुद्दपालोत्ति नामए ॥ ४ ॥

ते पालित पिहुंडथी वहाणमां चंपा तरफ हंकार्यो त्यारे तेनी गृहिणीए समुद्रमां पुत्रने जन्म आप्यो समुद्रमां प्रसव थवाथी ते पुत्रनुं समुद्रपाल एवुं नामराख्युं.

व्या०—अथानंतरं पालितस्य गृहिणी समुद्रे दारकं प्रसूतेस्म. अथ तस्मिन् दारके पुत्रे जाते सति समुद्रपाल इति नामतः स बाल आसीदिति शेषः. ॥ ४ ॥

तदनंतर पालितनी घरणी=धणीयाणी ए समुद्रमां=वहाणमां पुत्रने प्रसव्यो. अने पुत्र जन्म्यो, आ पुत्र समुद्रमां जन्म्यो ते उपरथी ते बालकनुं समुद्रपाल आवुं नाम राख्युं. ॥ ४ ॥

खेमेण आगए चंपं । सावए वाणिए घरं ॥ संवड्ढइ घरे तस्स । दारए से सुहोइए ॥ ५ ॥

ए श्रावक वाणीयो क्षेमे=कुशले चंपानगरीमां पोताने घेरे आव्यो अने घरमां तेनो सुखने उचित बालक वधवा मांड्यो. ५

व्या०—तस्मिन् पालिते नाम्नि वणिजि चंपायां नगर्यां क्षेमेण सुखेन गृहमागते सति समुद्रपालो बालकः संवर्धते. कीदृशः स बालकः ? सुखोचितः सुखयोग्यः. ॥ ५ ॥

ते पालित नामनो वहाणवेपारी वाणीयो चंपानगरीमां क्षेमे=सुखपूर्वक घरे आव्यो अने तेनो समुद्रपाल नामनो सुखने योग्य एवो बालक प्रतिदिन वृद्धि पामवा लाग्यो. ॥ ५ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

बावत्तरीकलाओ य । सिक्खिए नीइकोविए ॥ जोवणेण य संपन्ने । सुरूवे पियदंसणे ॥ ६ ॥

ते समुद्रपाल बहोंतेर कलाओ शीख्यो तथा नीतिमां कोविद चतुर थयो, वळी यौवनवडे संपन्न थतां सुरूप तथा लोकोने प्रिय लागे तेवो देखावडो थयो.

व्या०--च पुनः स समुद्रपालो द्वासप्ततिकलाशिक्षितः सन्नीतिकोविदोऽभूत्, लोकनीतिधर्मनीतिचतुरोऽभूत्. च पुनर्यौवनेन संपन्नः संजात इति गम्यं. कथंभूतः सः ? प्रियदर्शनः. पुनः कथंभूतः समुद्रपालः ? सुरूपः सुंदररूपः. वळी ते समुद्रपाल बहुंतेर कलाओ शीखीने नितिकोविद थयो. अर्थात्-लोकनीति तथा धर्मनीति बन्नेमां चतुर थयो अने ज्यारे यौवने करी संपन्न थयो एटले युवावस्थाने प्राप्त थयो त्यारे प्रियदर्शन=जोनारना मनने गमे तेवो दर्शनीय तथा सुरूप=रूपाळो थयो. ।६।

तस्स रूववईभज्जं । पिया आणेइ रूविणी ॥ पासाए कीलिए रम्मे । देवो दोगुंदगो जहा ॥ ७ ॥

ते समुद्रपालनो पिता तेने माटे रुपवती=अतिरुपाळी=रूपिणी नामनी भार्या लाव्या; अर्थात् तेने ए रुपिणी साथे परणावी लाव्या. पछी तो ते भार्या सहित रम्य=रमणीय प्रासाद=महेलमां दोगुंदक देवनी पेठे क्रीडा करवा लाग्यो. ७

व्या०--अथ तस्य समुद्रपालस्य पिता पालितो रूपवतीं भार्यां रूपिणीतिनाम्नीमानयति, परिणाययतिस्म. ततो रम्ये रमणीके प्रासादे क्रीडां करोति. को यथा ? दोगुंदको देवो यथा, यथेंद्राणां पूज्यस्थानीयो देवः सुखानि भुंक्ते, तथा सुखं भुंक्ते इत्यर्थः. ॥ ७ ॥

तदनंतर ते समुद्रपालना पिता पालित, रूपवती रुपिणी नामनी भार्या लाव्या. अर्थात् पोताना पुत्र समुद्रपालने रूपिणी नामनी स्त्री परणावी लाव्या. ते पछी रम्य=मनोहर प्रासाद=महेलने विषये ए बन्ने क्रीडा करवा लाग्यां. कोनी पेठे ? जेम

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दोगुंदक=एटले=इंद्रोना पण पूज्यस्थानीय देव सुख भोगवे तेवा प्रकारनां सुखो ए बन्ने भोगववा लाग्यां. ॥ ७ ॥

अह अन्नया कयाई । पासायालोयणे ठिओ ॥ वज्झमंडणसोभागं । वज्झं पस्सई वज्झगं ॥ ८ ॥

अन्यदा ए समुद्रपालक कदाचित् प्रासादना आलोकन=गोखमां बेठो छे त्यां तेने वध्यमंडन एटले राती करेणना हार वगेरे वध्यना शणगारथी शोभता, वध्यभूमि उपर दोरी जवाता कोइ वध्य पुरुषने दीठो. ८

व्या०—अथानंतरं समुद्रपालोऽन्यदा कदाचित् प्रासादस्य धवलगृहस्यालोकने प्रासादावलोकने मंदिरगवाक्षे स्थितो वध्यं चौरं पश्यति, वधायार्हो वध्यस्तं. कीदृशं वध्यं ? वध्यमंडनशोभाकं वधस्य चौरस्य यानि मंडनानि रक्तचंदनबिंबपत्रकरवीरपुष्पस्रगादीनि वध्यमंडनानि. तैः शोभा यस्य स वध्यमंडनशोभाकस्तं. पुनः कीदृशं ? बाह्यगं बहिर्भवं बाह्यं बहिर्भूमंडलं, तद्गच्छति प्राप्नोतीति बाह्यगस्तं, राजपुरुषैर्बहिर्निःसार्यतं. अथवा वध्यगं, इह वध्यशब्देनोपचाराद्वध्यभूमिरुच्यते, तत्र वध्यभूमौ गच्छंतं ॥ ८ ॥

अथ=अनंतर=त्यारपछी समुद्रपाल अन्यदा=एक दिवस कदाचित् पोताना प्रासाद=महेलना आलोकन=मंदिरना गोखमां बेठो छे त्यां कोइ वध्य=चोरने जोयो. ए वधने लायक चोर केवो हतो ? वध करवाने योग्य चोरने जे रातुं चंदन तेमज लींबडाना पान तथा राती कणेरना फूलनी माळा वगेरे धरवामां आवे छे तेवा पदार्थोथी शणगारेलो अने बाह्यग=राजपुरुषोये शहेरनी बहार लइ जवातो; अथवा वध्यग एटले वध्यभूमि तरफ लइ जवातो. अहिं वध्य शब्द उपचारथी वध्यभूमि वाचक छे. ॥ ८ ॥

तं पासिऊण संविग्गो । समुद्दपालो इणमव्ववी ॥ अहो असुहाण कम्माणं । निज्जाणं पावगं इमं ॥ ९ ॥

For Private and Personal Use Only

तेने जोइने समुद्रपाल संविग्न=खिन्नचित्त थइने आम बोल्या के-अहो ! अशुभ कर्मोनुं आवुं पापक निर्व्वाण=परिणाम आवे छे ? ९

व्या०—समुद्रपालः संवेगं प्राप्तः सन्निदमब्रवीत्. किं कृत्वा ? तं चौरं वध्यं दृष्ट्वा. इदमिति किं ? अहो इत्याश्चर्येऽशुभानां कर्मणामिदं पापकं निर्याणमशुभं प्रांतं दृश्यते. ॥ ९ ॥

समुद्रपाल संवेगने पामीने आवुं बोल्या. केम करीने ? ते वधार्थे लइ जवाता चोरने जोइने शुं बोल्या ? अहो=आश्चर्य ! अशुभ कर्मोनुं आ पापक निर्याण ! आवुं अशुभ प्रांत=छेडो=परिणाम देखाय छे ! ॥ ९ ॥

संबुद्धो सो तहिं भयवं । परमसंवेगमागओ ॥ आपुच्छम्मापियरं । पव्वइए अणगारियं ॥ १० ॥

ते समुद्रपाल भगवान् त्यांज=गोखमां बेठा हता त्यांज=संबुद्ध=प्रतिबुद्ध थया अने परमसंवेग=उग्रवैराग्य=ने प्राप्त थया; एज समये माता पिताने पूछीने=अनुज्ञा लइने अनगारत्व=साधुत्वने प्रव्रजित=स्वीकार्युं १०

व्या.—स समुद्रपालो भगवान् माहात्म्यवान् संबुद्धः प्रतिबुद्धः सन् परमसंवेगमागतः, परमवैराग्यं प्राप्तः. मातापितरमापृच्छ्यानगारत्वं प्रव्रजितः, प्रकर्षेणांगीकृतवान्. ॥ १० ॥

ते समुद्रपाल भगवान्=माहात्म्यवान् संबुद्ध एटले प्रतिबोध पाम्या. अने परम संवेग=परमवैराग्यने पामी माता पिताने पूछी अर्थात् तेओनी अनुमति मेळवी पोते अनगारित्वने प्रव्रजित थया-एटले साधुत्वनो प्रकर्षे करी अंगीकार कर्यो. ॥ १० ॥

जहित्तु संगंथ महाकिलेसं, महंतमोहं कसिणं भयावहं । परियायधम्मं अभिरोयइज्जा, वयाणि सीलाणि परिसहे य ॥

महा क्लेशदायक तथा महामोहवाळो अने कृष्ण-अर्थात्-कृष्ण लेश्यानुं कारण होवाथी कृष्ण तेमज भयावह=भयोत्पादक एवा संगने-एटले

मातापिता स्वजनादि संबंधने त्यजीने पर्यायधर्म=साधुधर्मने विषे अभिरुचिवाळो था. अने व्रतो तथा शील अने परीषहोमां रुचिवाळो था. ११

व्या०—समुद्रपालो भगवान् आत्मने 'परियायधम्मं' प्रव्रज्याधर्ममभिरोचयेत्. च पुनर्व्रतानि अहिंसानृतास्तेयब्रह्मार्किचनत्वलक्षाणि पंच, तथा शीलान्युत्तरगुणरूपाणि शुद्धाचारगोचरीकरणसप्ततिरूपाणि, तान्यप्यात्मनेऽभिरोचयेत् अर्थात्प्रव्रज्यां जग्राहेत्यर्थः. किं कृत्वा ? संगं स्वजनादिसंबंधं त्यक्त्वा, थः पादपूरणे. कथंभूतं संगं ? 'महाकिलेसं' महान् क्लेशो यस्मात्स महाक्लेशस्तं. पुनः कथंभूतं संगं ? महान् मोहो यस्मिन् स महामोहस्तं महामोहं प्रचुराज्ञानसहितं. पुनः कथंभूतं 'कसिणं' कृष्णलेश्याया हेतुं, तस्मात्कृष्णं, पुनः कथंभूतं ? भयानकं भयजनकमित्यर्थः. ॥ ११ ॥

समुद्रपाल भगवान् पोते पर्यायधर्म=प्रव्रज्याधर्मने अभिरुचिपात्र कर्यो. वळी व्रत=अहिंसा सत्य अस्तेय ब्रह्मचर्य अकिंचनत्व लक्षण पांच व्रत, तथा शील=उत्तरगुणरूप शुद्धाहारादिक, अने परिषहोने पोते अभिरुचिपात्र कर्या=स्वीकार्या; अर्थात् प्रव्रज्या अंगीकार करी. केम करीने ? संग=एटले स्वजनादिकना संबंधने त्यजीने; आ संगपदना पछी थ छे ते पादपूरणार्थ अथ शब्दना शेष जेवो छे. संग केवो ? महाक्लेशनो उद्भावक तथा जेमां महामोह=प्रचुर अज्ञान रहेलुं छे एवो, वळी कृष्ण लेश्यानो हेतु होवाथी ए संग पोते पण कृष्णपद निर्देश्य तेमज भयानक=एटले नानाविध भयनो जनक छे. ॥ ११ ॥

अहिंस सच्चं च अतेणगं च, तत्तो य बंभं अपरिग्गहं च। पडिवज्जिया पंच महव्वयाइं, चरिज्ज धम्मं जिणदेसियं विऊ ॥

अहिंसा, सत्य, अस्तेनक तथा पछी ब्रह्मचर्य अने अपरिग्रह, ए पांच महाव्रतोने प्रतिपन्न थइ=स्वीकारवां, अने विद्वान् थइ जिनेंदेशित=कहेला धर्मने आचरवो.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या०—तानि पंचव्रतानां नामान्याह-अहिंसा, जीवानां वधो हिंसा, न हिंसाऽहिंसासर्वजीवेषु दया प्रथमं १. च पुनः सत्यं २. च पुनरस्तैन्यकं स्तेनस्य चौरस्येदं कर्म स्तैन्यं, न स्तैन्यमस्तैन्यं, अस्तैन्यमेवाऽस्तैन्यकं ३. ततोऽनंतरं ब्रह्म शीलं ४. च पुनरपरिग्रहं सर्वथा लोभत्यागः ५. स समुद्रपालः पंच महाव्रतानीमानि प्रतिपद्य जिनदेशितं धर्मं चरेत् सेवेत, महाव्रतानि गृहीत्वैकत्र न निष्ठेदिति भावः. कथंभूतः सः? 'विऊ' इति विद्वान्, वेत्ति हेयोपादेयविधीनिति विद्वान. ॥ १२ ॥

ते पांच महाव्रतोनां नामो कहे छे-अहिंसा, जीवोनो वध हिंसा कहेवाय तेनुं वर्जन करवुं ते अहिंसा, सर्व जीवोने विषये दया राखवी ए प्रथम महाव्रत. १ पुनः सत्य-वचनादिकमां सत्य रहेवुं, आ बीजुं महाव्रत. २ अस्तेनक-स्तेन=चोर तेनुं कर्म-स्तेनक (कोइए न दीधेल वस्तुनुं ग्रहण करवुं) एनुं वर्जन=अस्तेनक, आ त्रीजुं महाव्रत, ३ आना पछी ब्रह्म एटले शील-(ब्रह्मचर्य) ए चोथुं महाव्रत, ४ अने अपरिग्रह=सर्वथा लोभत्याग, आ पांचमुं महाव्रत. ५ आ पांचे महाव्रतो ने समुद्रपाले स्वीकार्यां अने जिनेश्वरे देशना करेल धर्मने सेववा लाग्या. महाव्रत गृहण करीने एकत्र स्थिति न कराय तेथी विहार कर्यो. ते केवा ? विद्वान्, अर्थात् आ ग्रहण करवा योग्य छे तथा आ त्याग करवा योग्य छे एवा वस्तुविवेकने जाणनारा. ॥ १२ ॥

सव्वेहिं भूएहिं दयाणुकंपे, खंतिक्खमे संजय बंभयारी। सावज्जजोगं परिवज्जयंते, चरिज्ज भिक्खू सुसमाहिइंदिए॥

सर्व भूत=प्राणीमात्रमां दयानुकंपी=प्रियहित वचनो वडे सर्व प्रति रक्षणभावे वर्त्ततो तथा क्षांतिक्षमा-क्षांति राखी अन्य कृत अनादरने सहन करतो. वळी संयत=साधुना आचार पाळवामां प्रयत्नवान् रही तथा ब्रह्मचारी=ब्रह्मचर्य धारण करतो, एवो भिक्षु तुं-सावद्ययोग=सदोषव्यवसायनो त्याग

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

करीने इंद्रियोने सम्यक् प्रकारे समाहित–वश–राखीने चारित्र मार्गने विषये चरजे–विहरजे. १३

व्या०—'भिक्खू' इति भिक्षुः समुद्रपालितसाधुः सुसमाहितेंद्रियः सन् 'चरिज्ज' इति विचरतेस्म. कथंभूतः सः? सर्वेषु भूतेषु दयानुकंपी, सर्वेषु प्राणिषु दयया हितोपदेशरूपयाऽनुकंपनशीलो दयापालनपरः स दयानुकंपी. पुनः कथंभूतः? क्षांतिक्षमः. क्षांत्या तत्त्वलोचनतया क्षमते दुष्टानां दुर्वचनताडनादिकमिति क्षांतिक्षमः. पुनः कथंभूतः? संयतः साध्वाचारपालकः पुनः कथंभूतः? ब्रह्मचारी, ब्रह्मणि परमात्मस्वरूपे चरतीति ब्रह्मचारी ब्रह्मचर्यधारको वा. पुनः स किं कुर्वन् विचरतेस्म? सावद्ययोगं वर्जयन्, सपापयोगं परित्यजन्. ।१३।

भिक्षु=समुद्रपालित साधु, सुसमाहितेंद्रिय–एटले इंद्रियोने सारी रीते समाहित=एकाग्र=वश राखीने विचरवा लाग्या. केवा थइने? सर्व भूतोमां दयानुकंपी अर्थात्–प्राणी मात्रने विषये हितोपदेशरुप तथा रक्षणरुप दयापालनना स्वभाववाळो तथा क्षांतिक्षम एटले तत्त्व लोचना वडे दुष्टोनां दुर्वचनताडनादिकने सहन करनारो; वळी संयत–साधुना आचार पाळवामां हमेशां सावधान रहेतो तथा ब्रह्मचारी–ब्रह्म–परमात्मस्वरूपने विषये विचरे ते–ब्रह्मचारी, अथवा ब्रह्मचर्य व्रतोनो धारक थइ विचरवा लाग्या. केम करी विचरता हता? सावद्ययोग–पापयुक्त क्रियाओनो परित्याग करीने. ॥ १३ ॥

कालेण कालं विहरिज्ज रट्ठे, बलाबलं जाणिय अप्पणो उ। सीहोव्व सद्देण न संतसिज्जा, वयजोग सुच्चा न असब्भमाहु॥

काळे–नियत समये ते ते काळनी उचित क्रियाओ करीने तथा आत्मा–पोतानुं बळाबळ जाणीने राष्ट्रने विषये विहार करे. सिंहनी पेठे शब्द वडे त्रास न पामे, तेमज कोइनो वाग्योग=अशुभ वचन सांभळीने पोते कंइ पण असभ्य वचन न बोले. १४

For Private and Personal Use Only

व्या०—पुनः स साधुः कालेन प्रस्तावेन प्रथमपौरुष्यादिसमयेन कालमवसरयोग्यं कार्यं ध्यानानुष्ठानतपस्यादिकं कुर्वन् राष्ट्रे मंडले विचरेत्. किं कृत्वा ? आत्मनो बलाबलं ज्ञात्वा, परीषहादिसहनसामर्थ्यं विचार्य, यथा संयमयोगहानिर्न स्यात्तथेति भावः. पुनः स साधुः सिंह इव शब्देन भयोत्पादकेन न संत्रसेत् सत्त्वान्नात्रसेत्. अत एव वाग्योगं श्रुत्वा दुःखोत्पादकं वचनं श्रुत्वा, खलानामसभ्यं वचनं कर्णे विधायाऽसभ्यं वचनं न आह, न ब्रूयात्, आर्षत्वादाहुरिति. ॥ १४ ॥

वळी ते साधु, काळ–प्रथमपौरुषी आदि समये काळ–अवसर योग्य कार्य ध्यानानुष्ठान तपस्या आदि कार्यने करतो सतो राष्ट्र=देश=मंडळने विषयें विचरे. केम करीने ? पोतानुं बळाबळ जाणीने–अर्थात्–परीषहादि सहन करवानुं सामर्थ्य विचारीने जेम संयमयोगनी हानि न थाय तेवी रीते विचरे. वळी ते साधु सिंहनी पेठे शब्द वडे, एटले भयोत्पादक शब्दथी त्रास न पामे, तेमज वाग्योग–कोइना मुखथी दुःख उत्पन्न करे एवुं वचन सांभळीने, अर्थात् खल पुरुषोनां असभ्य वचन कानमां धारीने पोते असभ्य वचन सर्वथा न बोले. आ गाथामां छेडे आहने बदले आहुः ए पद आर्ष होवाथी निर्दोष गणाय छे. ॥ १४ ॥

उवेहमाणो उ परिव्वइज्जा, पियमप्पियं सव्व तितिक्खइज्जा। न सव्वसव्वत्थभिरोअइज्जा, न यावि पूयं गरहं च संजए

वळी इतरनां कहेलां अशुभ वचनोनी उपेक्षा करतो सतो विचरे, तेमज कोइ प्रिय के अप्रिय वचन कहे तेनी तितिक्षा करे–सहन करे. सर्व पदार्थमां सर्वत्र अभिरुचि न करे अने जे कोइ पूजा अथवा गर्हा–निंदा करे तेने पण संयत–साधु इच्छे नहिं तेना प्रति राग के द्वेष करे नहिं. १५

व्या०—तु पुनः स साधुरुपेक्ष्यमाणोऽसभ्यवचनमवगणयन् परिव्रजेत्, मनसि वचसि दुर्वचनमधारयन्

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

ग्रामानुग्रामेष्वतिशयेन विचरेत्, प्रियं च पुनरप्रियं सर्वं तितिक्षेत्, लोकानां सम्यग्वचनं दुष्टं वचनं च सहेत. पुनः स समुद्रपालितसाधुः सर्वं वस्तु सर्वत्र न रोचयेत्, आत्मने नाभिलषयेत्. च पुनः स संयतः स साधुः पूजामपि स्तुतिरूपां वाणीमपि निश्चयेन गर्हां निंदां परापवादरूपामपि न रोचयेत्. यतो हि स समुद्रपालितसाधुर्दृष्टादृष्टपदार्थेष्वभिलाषुको माभूदिति भावः. ननु किं भिक्षोरप्यन्यथाभावः स्यात् ? येनेत्थमित्थमात्मनोऽनुशासनमसौ चक्रे इत्याह—॥ १५ ॥

वळी ते साधु असभ्य वचनोनी उपेक्षे=अवगणना करतो सतो विचरे. अर्थात् मनमां के वचनमां दुर्वचनने धारण नहिं करतां एक गामथी बीजे गाम विहार करे. तेमज प्रिय तथा अप्रिय सर्वनी तितिक्षा करे. लोकोनां सारां तथा दुष्ट वचनो सहन करे. वळी ते समुद्रपालित साधु सर्व वस्तुने सर्वत्र नज रोचे=मनमां अभिलाष न करे. अने ते संयत=संयमवान् साधु पूजा एटले स्तुतिरुप वाणीने तथा गर्हा=निंदारुप वाणीने पण न इच्छे. कारण के ते साधु समुद्रपालित दृष्ट के अदृष्ट कोइपण पदार्थमां अभिलाषावाळो ना थाओ एवो भाव छे. ॥ १५ ॥ अत्र शंका थाय छे के-भिक्षुकने पण आवो अन्यथा भाव होय के जेने लीधे आत्माने आवी रीते शिक्षा आपवी पडे ? आ शंका उपर कहे छे.

अणेगछंदा इह माणवेहिं, जे भावओ संपगरेइ भिक्खू। भयभेरवा तत्थ उर्विति भीमा, दिव्वा मणुस्सा अदुवा तिरिच्छा

आ संसारने विषये मनुष्योने अनेक छंद-नाना प्रकारनी इच्छाओ उद्भवे छे के जे भिक्षु पण वख्ते भावथी सारी रीते करे छे, तेथी करी साधुपणामां भय जनक उग्र अने भीम-रौद्र एवा दिव्य-देव संबंधी तथा मानुष्य-मनुष्य संबंधी अथवा तिर्यक्-पशुपक्षि संबंधी उपसर्गो उदय पामेछे-उद्भवेछे. १६

For Private and Personal Use Only

व्या०— इहास्मिन् जगति मानवेषु मनुष्येष्वनेकानि छंदांसि बह्वोऽभिप्राया वर्तंते, याननेकानभिप्रायान् भावतस्तत्ववृत्त्या भिक्षुरपि संप्रकरोति. अतस्तत्र दीक्षायां भयभैरवाः प्रचुरभयोत्पादका भीमा रौद्राः, दिव्या देवसंबंधिनः, अथवा मानुष्या मनुष्यसंबंधिनः, उत्पद्यंते. ॥ १६ ॥

आ जगत्मां मनुष्योमां अनेक अभिप्रायो वर्ते छे के जे अभिप्रायोने तत्ववृत्तिवडे भिक्षु पण सम्यक् करे माटे ते दीक्षामां घणाज भयने उत्पन्न करनारा तथा भीम=रौद्र एवा दिव्य=देवसंबंधी अथवा मनुष्य संबंधी तेमज तिर्यग्योनिसंबंधी उपद्रवो उद्भवे छे.

परीसहा दुव्विसहा अणेगे, सीदंति जत्था बहुकायरा नरा। से तत्थ पत्ते न वहिज्ज भिक्खू, संगामसीसे इव नागराया॥

परीषहो पण अनेक, दुःखे सहन थइ शके तेवा उत्पन्न थाय छे के जेमां बहु कायर नरो सीदाय छे. ते त्यां प्राप्त थाय त्यारे भिक्षु-साधु थयेलो तुं, संग्रामने मोखरे थयेला नागराज-हाथीनी पेठे व्यथा पामीश नहिं. १७

व्या०—दुर्विषहा दुःखेन सोढुं शक्याः परीषहा अनेके उत्पद्यंते इति संबंधः, यत्र येषूपसर्गेषूत्पन्नेषु बहु-कातरा नरा अनेके कातराः सीदंति, संयमात् श्लथीभवंति. स साधुस्तत्र परीषहे प्राप्ते उदयमागते मति न व्यथेन्न सत्त्वाचलेत्. क इव ? नागराज इव गजराज इव. यथा गजराजः संग्रामशीर्षे युद्धप्रकर्षे न विपरितमुखो भवति.

दुर्विसह=दुःखे सहन थइ शके एवा परिषह अनेक उत्पन्न थाय छे. यत्र—जे उपसर्ग उत्पन्न थतां अनेक कायर नरो सीदाय छे-संयममां शिथिल बनी जाय छे. तेवा परिषहो उदय पामे त्यारे ते साधु व्यथा न पामे; सत्त्वथी चलित न थाय. केनी पेठें ? नागराज—जे मगजराज युद्धने मोखरे विपरीत मुख नथी थतो तेम ॥ १७ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सीओसिणादंसमसगायफासा, आयंका विविहा फुसंति देहं। अकुक्कुओ तत्थ हियासएज्जा, रयाइं खेविज्ज पुरा कडाइं

शीत, उष्ण, दंश, मशक, तथा स्पर्शो अने विविध आतंक-व्याधिओ तारा देहने स्पर्शे छे. तेवे प्रसंगे अकुक्कुज आक्रंद (हायवोय वगेरे) न करतां ते परीषहोने सहन करवा छे. एम करवाथी तारां पूर्वे करेलां रज-कर्मरुपी रजने क्षय पमाडी शकीश. १८

व्या०—शीतोष्णदंशमशकतृणस्पर्शाः, एते परीषहाः साधोर्देहं विविधा आतंका रोगपरीषहाः स्पृशंति, तदा साधुः 'अकुक्कुओ इति' कुत्सितं कूजति पीडितः सन्नाक्रंदतीति कुकूजः, न कुकूजोऽकुकूजः, आक्रंदमकुर्वंस्तत्र तान् परीषहानधिसहेत. एवंविधः साधुः पुराकृतानि रजांसि पापानि क्षपयेत् क्षयं नयेत्. ॥ १८ ॥

शीत-टाढ, उष्ण-तडका, दंश, मशक, तृणादिस्पर्श; आ बधा परिषहो साधुना देहने स्पर्शे छे तेम आतंक-रोग परिषहो पण पण स्पर्शे छे. तेवे टाणे साधुए अकुक्कुज कुत्सिकूजन-एटले पीडामां आक्रंदन-हायवोय इत्यादिक बूमराण नज कराय-अर्थात् जरापण आक्रंद नहिं करतां ते सकळ परीषहोने दृढतापूर्वक साधु पुरुष सहन करे. एवो सहनशील साधु पोतानां पूर्वकृत रज, एटले रजःपदवाच्य पापोने क्षपित करे. अर्थात् क्षय पमाडे. ॥ १८ ॥

पहाय रागं च तहेव दोसं मोहं च भिक्खू सततं वियक्खणो। मेरुव्व वाएण अकम्पमाणो परीसहे आयगुत्ते सहेज्जा

निरंतर विचिक्षण एवो मुनि राग, द्वेष, मोहने छांडीने जेम वायुथी मेरु पर्वत चलायमान न थाय, तेम आत्माने गोपवी समभावीथको पोतानां कृत्यकर्म जाणीने परीसह खमे ॥ १९ ॥

व्या —साधुः परीषहान् सहेत. किं कृत्वा ? रागं तथा द्वेषं, च पुनर्मोहं प्रहाय त्यक्त्वा. कीदृशः साधुः

For Private and Personal Use Only

सततं विचक्षणो निरंतरं तत्वविचाररतः, क इव ? मेरुरिव वातैरकंपमानः, पुनः कीदृशः साधुः ? आत्मगुप्तः कूर्म इव गुप्तशरीरः. ॥ १९ ॥

साधुए परीषहोनुं सहन करवुं. शुं करी सहन करवुं ? राग तथा द्वेष, अने वळी मोहनो प्रहाय–त्याग करी. साधु केवा प्रकारनां निरंतर तत्त्वविचारमां तत्पर. कोनी पेठे ? मेरुनी पेठे पवनोथी नहि कंपतां. वळी साधु केवा प्रकारना ? काचबानी पेठे रक्षण करेल छे शरीर जेणे एवा. ॥ १९ ॥

अणुन्नए नावणए महेसी । नयावि पूयं गरहं च संजए ॥ से उज्जुभावं पडिवज्ज संजया । निव्वाणमग्गं विरए उवेइ

महर्षिए अभिमान रहित, तथा दीनतारहित थइ पूजा, तथा निंदानो पण संग करवो नहि. एवा ते समुद्रपालित नामना साधु सरलताने प्राप्त थइ तथा पापथी निवृत्त थइ मोक्षमार्गने प्राप्त थया. ॥ २० ॥

व्या०––महर्षिः पूजां स्तुतिं, च पुनर्गर्हां निंदामपि न संगयेत् संगं न कुर्यात्, निंदां च श्रुत्वा दुःखं न कुर्यादिति भावः. कीदृशो महर्षिः ? अनुन्नतः, न उन्नतोऽभिमानरहितः, पुनः कीदृशः ? नावनतो न अवनतो दीनभावेन रहितः. स एतादृशः समुद्रपालितः संयत ऋजुभावं सरलत्वं प्रतिपद्य विरतः पापान्निवृत्तः सन् निर्वाणमार्गं मोक्षमार्गमुपैति प्राप्नोति. ॥ २० ॥

महर्षिए स्तुतिनो एटले प्रशंसानो अने निंदानो पण संग नहि करवो, एटले स्तुति तथा निंदानो प्रसंग राखवो नहि; अर्थात् स्तुति सांभळी हर्ष नहि धरवो, तेमज निंदा सांभळी दुःख नहि धरवुं. महर्षि केवा ? उन्नत नहि, एटले अभिमान रहित. वळी

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

केवा? अवनत नहि, एटले दैन्यरहित एवा ते समुद्रपालित नामना साधु सरलपणाने प्राप्त थइ, तथा पापथी निवृत्त थइ मोक्षमार्गने प्राप्त थया.

अरइरइसहे पहीणसंथवे। विरए आयहिए पहाणवं। परमट्ठपएहिं चिट्ठई। छिन्नसोए अममे अकिंचणे ॥ २१ ॥

असंयममां अरति तथा संयममां रतिने सहन करनार, गृहस्थोनी साथेना परिचयनो सारी रीते त्याग करनार, पापकर्मथी निवृत्त, जीवोना हितने इच्छनार, संयमवाळा, श्रोतसूनो छेद करनार ममतारहित अने परिग्रहरहित ते समुद्रपालित साधुए मोक्षनां स्थानोमां स्थिति करी ॥ २१ ॥

व्या०—पुनः स साधुररतिरतिसहः, अरतिश्च रतिश्चाऽरतिरती, ते सहते इत्यरतिरतिसहः, पुनः कीदृशः? प्रहीणसंस्तवः प्रकर्षेण हीनो गतः संस्तवो गृहस्थैः सह परिचयो यस्य स प्रहीणसंस्तवस्त्यक्तसंगः. पुनः कीदृशः? विरतः पापक्रियातो निवृत्तः. पुनः कीदृशः? आत्महित आत्मनां सर्वजीवानां हितो हितवांछकः. पुनः कीदृशः? प्रधानवान्, प्रधानः संयमः स विद्यते यस्य स प्रधानवान् संयमयुक्तः पुनः स साधुः किं करोति? परमार्थपदेषु तिष्ठति, परमार्थस्य मोक्षस्य पदानि स्थानानि मोक्षदायकत्वात्कारणानि परमार्थपदानि ज्ञानदर्शनचारित्राणि, तेषु तिष्ठति. प्राकृतत्वात् सप्तमीस्थाने तृतीया. पुनः कीदृशः सः? छिन्नशोकः, अथवा छिन्नानि श्रोतांसि मिथ्यादर्शनादीनि यस्यासौ छिन्नश्रोताः. इह संयमपदानामानंत्यात्तदभिधायिपदानां पुनः पुनर्वचनेऽपि न पौनरुक्त्यं. पुनः कीदृशः सः? अममो ममत्वरहितः. पुनः कीदृशः? अकिंचनो द्रव्यादिपरिग्रहरहितः. ॥ २१ ॥

वळी ते साधु अरतिरतिसह हता. अरति अने रति ए बेओ सहन करे छे ए वळी ते साधु केवा हता? सारीरीते हीन एटले गयेलो छे गृहस्थोनी साथे परिचय जेनो एवा ते प्रहीणसंस्तव एटले संगनो त्याग करनार. वळी केवा?—पापकर्मथी निवृत्त, वळी

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

केवा ? सघळा जीवोना हितः—हितनी इच्छा राखनार. वळी केवा ? प्रधान एटले संयम. ते छे जेने एवा ते संयमवाळा. वळी ते साधुए शुं कर्युं ? परमार्थनां एटले मोक्षनां पदो एटले स्थानो, अर्थात् मोक्ष आपनार होवाथी मोक्षनां कारणो ए ज्ञान, दर्शन तथा चारित्र तेओमां स्थिर करी. ए स्थळे प्राकृतपणाने लीधे सप्तमी विभक्तिने बदले तृतीया विभक्ति मूकी छे. वळी ते साधु केवा हता? नष्ट करेल छे शोक जेणे एवा, अथवा नष्ट करेल छे मिथ्यादर्शन वगेरे जेणे एवा ते. अहिं संयमवाची पदो अनंत छे, तेथी ते संयमने कहेनारां पदो वारंवार कहेवाथी पण पुनरुक्ति थती नथी. वळी ते साधु केवा हता ? ममतारहित. वळी केवा ? द्रव्य वगेरेना परिग्रहथी रहित. ॥ २१ ॥

विवित्तलयणाइं भएज्ज ताई । निरोवलेवाइ असंथडाइ ॥ इसीहि चिन्नाइ महाजसेहिं । काएण फासिज्ज परीसहाइं॥

षट्कायनी रक्षा करनारा ते मुनि निर्लेप, निर्बीज, अने महायशस्वी ऋषिओए सेवेलां एकांत धर्मस्थानोने सेवता हता, तथा शरीरवडे परीषहोने सहन करता हता ॥ २२ ॥

व्या०—पुनः समुद्रपालितः साधुः कीदृशः? त्रायी, त्रायते रक्षति कायषट्कमिति त्रायी षट्कायरक्षाकारको मुनिरित्यर्थः, स विविक्तलयनानि स्त्रीपशुपंडकरहितानि धर्मस्थानानि भजेत्. कीदृशानि विविक्तलयनानि ? निरुपलेपानि द्रव्यभावतश्च लेपरहितानि, द्रव्यतो हि साधुनिमित्तन न लिप्तानि, गृहस्थेन स्वार्थं लिप्तानीत्यर्थः. भावतस्तु रागादिलेपरहितानि, मदीयानीमानि स्थालानीति रागबुद्ध्या रहितानि. पुनः कीदृशानि? 'असंथडाइ' असंस्तृतानि शाल्यादिबीजैरव्याप्तानि, सचित्तबीजसंघट्टरहितानि. पुनः कीदृशानि ? महायशोभिः ऋषिभि-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्रीर्णान्यंगीकृतानि सेवितानीत्यर्थः. पुनः समुद्रपालितः साधुः कायेन परीषहान् 'फासिज्ज' इति स्पृशेत्, द्वाविंशतिपरीषहान् सहेत. ॥ २२ ॥

वळी समुद्रपालित साधु केवा हता ? छ कायनी रक्षा करे छे ए अर्थात् छ कायनी रक्षा करनार मुनि. ते स्त्री, पशु तथा पंडकथी रहित धर्मस्थानो सेवता हता. स्त्री, पशु तथा पंडकथी रहित धर्मस्थानो केवां ?–द्रव्यथी तथा भावथी लेपरहित. साधु माटे द्रव्य (पदार्थ)थी लेप वगरनां, अर्थात् गृहस्थे पोताना माटे द्रव्यना लेपवाळां करेलां. 'आ स्थानो मारां छे' एवी रागबुद्धी–आसक्तिथी रहित. वळी केवां ? शालि वगेरेनां बीजोथी व्याप्त. अर्थात् सचित्त बीजोना समूहथी रहित. वळी केवां ? महायशस्वी ऋषिओए स्वीकारेलां, अर्थात् सेवेलां. वळी समुद्रपालित साधु शरीरवडे परीषहोनो स्पर्श करता हता. अर्थात् बावीश परीषहोने सहन करता हता. ॥ २२ ॥

स नाणनाणोवगए महेसी। अणुत्तरं चरिउं धम्मसंचयं ॥ अणुत्तरे नाणधरे जसंसी। ओभासइ सूरिएवंतलिक्खे ॥२३॥

ते श्रुतज्ञानवडे प्राप्त थयेला क्रियाज्ञानवाळा महर्षि समुद्रपाल सर्वोत्कृष्ट धर्मोना समुहनी आराधना करी सर्वोत्तम ज्ञानने धरनारा तथा यशस्वी थइ आकाशमां सूर्यनी पेठे प्रकाशता हता ॥ २३ ॥

व्या०—स समुद्रपाली महर्षिरनुत्तरं प्रधानं धर्मसंचयं दशविधधर्मं चरित्वाऽवभासते शोभते. कीदृशः सः ? ज्ञानज्ञानोपगतः, ज्ञानेन श्रुतज्ञानेन यद् ज्ञानं सम्यक् क्रियाकलापवेदनं, तेनोपगतः सम्यग्ज्ञानक्रियासहितः. पुनः कीदृशः ? यशस्वी. स क इव ? अंतरिक्षे आकाशे सूर्य इव यथाकाशे सूर्यो विराजते, तथा स तप-

For Private and Personal Use Only

स्तेजसा विराजते इत्यर्थः. ॥ २३ ॥

ते समुद्रपाल महर्षि प्रधान दस प्रकारना धर्मनी आराधना करी शोभता हता. ते केवा हता? ज्ञानवडे एटले श्रुतज्ञानवडे जे ज्ञान, एटले सारीरीते क्रियाना समूहनुं ज्ञान ए ज्ञानज्ञान ते वडे युक्त, एटले सारीरीते ज्ञान तथा क्रियाथी सहित. वळी ते केवा हता? यशस्वी. ते कोनी पेठे प्रकाशता हता? आकाशमां सूर्यनी पेठे. जेम आकाशमां सूर्य प्रकाशे छे, तेम ते तपना तेजवडे प्रकाशता हता ए अर्थ छे ॥ २३ ॥

दुविहं खविऊण य पुण्णपावं। निरंगणे सव्वउ विप्पमुक्के॥ तरित्ता समुद्दं च महाभवोहं। समुद्दपाले अपुणागमं गइं गए त्तिबेमि

समुद्रपाल बे प्रकारनां पुण्य तथा पापने क्षीण करी संयममां निश्चल तथा सर्वथी विमुक्त थइ, अने मोटा भवना समूहवाळा समुद्रने फरी आववा वगरनी गतिने पाम्या एम हुं कहुं छुं ॥ २४ ॥

व्या०—समुद्रपालः साधुरपुनरागमगतिं गतः, न विद्यते पुनरागमो यस्याः साऽपुनरागमा, अपुनागमार चासौ गतिश्चाऽपुनरागमगतिस्तां गतिं, यत्र गतौ गतानां जीवानां पुनः संसारे आगमो न भवति, मोक्षं गत इत्यर्थः किं कृत्वा मोक्षं गतः? द्विविधं घातिकं भवोपग्राहिकं पुण्यपापं शुभाशुभप्रकृतिरूपं क्षपयित्वा संपूर्ण भुक्त्वा. पुनः किं कृत्वा? महाभवौघं समुद्रं तरित्वोल्लंघ्य, महांतश्च ते भवाश्च महाभवाः, तेषामोघः समूहो यत्र स महाभवौघः, तमेतादृशं समुद्रमर्थात्संसारसमुद्रं विलंघ्य सिद्धो बभूवेत्यर्थः. परं कीदृशः स समुद्रपालितः साधुः? सर्वतो बाह्याभ्यंतरपरिग्रहाद्विप्रमुक्तः, अथवा शरीरसंगादपि विप्रमुक्तः. पुनः कीदृशः सः? निरंगनो

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

निर्गतमंगनं चलनं यस्मात्स निरंगनः, संयमे निश्चलः, अंगेर्गत्यर्थत्वात्, साधुमार्गे निश्चलचित्त इत्यर्थः. इत्यहं ब्रवीमि, हे जंबू ! श्रीवीरवाक्यात्तवाग्रे इत्यमुना प्रकारेणाहं समुद्रपालितसाधुसंबंधं ब्रवीमि. ॥ २४ ॥

समुद्रपाल साधु नथी फरी आववं जेमां एवी ते अनुपरागमा एवी ते गति ए ते गतिने एटले जे गतिमां गयेला जीवोने फरी संसारमां आववुं थतुं नथी ते गतिने एटले मोक्षने प्राप्त थया ए अर्थ छे. शुं करी मोक्ष पाम्या ? बे प्रकारनां घातिक तथा भवोपग्राहिक एवां शुभ तथा अशुभ प्रकृतिरूप पुण्य पापने संपूर्ण भोगवी. वळी शुं करी मोक्ष पाम्या ? मोटा एवा ते भवो ए तेओना ओघ एटले समूह जेमां छे ते एवा समुद्रने अर्थात् संसाररुप समुद्रनुं उल्लंघन करी सिद्ध थया ए अर्थ छे. वळी ते समुद्रपालित साधु केवा हता ? बहारना अने अंदरना परिग्रहथी विशेष करी मुक्त, अथवा शरीरना संगथी पण विशेष करी मुक्त. वळी ते केवा हता ? नीकळी गयुं छे अंगन एटले चलन जेमांथी ते निरंगन एटले संयममां निश्चल; केमके धातु गतिना अर्थमां छे. हे जंबूस्वामी ! श्रीमहावीरना वचनथी तमारी पासे आ प्रकारे हुं समुद्रपालित साधुना संबंधमां कहुं छुं. ॥ २४ ॥

इति समुद्रपालीय नामनुं एकवीसमुं अध्ययन पूर्ण थयुं, २१

इति श्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिशिष्यलक्ष्मीवल्लभगणिविरचित श्रीउत्तराध्ययनसूत्रनी अर्थदीपिका नामनी टीकामां एकवीसमुं समुद्रपालीय नामनुं अध्ययन परिपूर्ण थयुं.

For Private and Personal Use Only

॥अथ द्वाविंशतितममध्ययनं प्रारभ्यते॥

॥ अथ रथनेमिय नामनुं बावीसमुं अध्ययन ॥

पूर्वस्मिन्नध्ययने विविक्तचर्या धृतिमता कार्या, तत्र च कदाचिन्मनःपरिणामाद्धर्माद् भ्रष्टा भवंति, तदा रथनेमिवच्चरणे धृतिराधेया, तद्दृष्टांतमाह--

पूर्वे अध्ययनमां विविक्तचर्या धैर्यवान् पुरुषे करवी एम कह्युं. तेमां कदाचित् मन-परिणामे धर्मथी भ्रष्ट थाय त्यारे रथनेमिनी पेठे आचरणमां धैर्य धारण करवुं तदर्थ ते रथनेमिनुंज दृष्टांत कहे छे.

तत्र श्रीनेमिनाथेन कस्मिन् भवे तीर्थंकरनामकर्म निबद्धमिति शिष्यकौतुकोपनोदाय श्रीनेमिचरितं लेशतो लिख्यते-एकस्मिन् सन्निवेशे ग्रामाधिपतिसुतो धननामा कुलपुत्र आसीत्, तन्मातुलदुहिता धनवतीनाम्नी तस्य भार्या. अन्यदा भार्यासहितः कुलपुत्रो ग्रीष्मकाले मध्याह्नसमये प्रयोजनवशेन गतोऽरण्यं. तत्रैकं पथः परिभ्रष्टं, क्षुधातृषापरिश्रमातीरेकनिमिलितलोचनं भूमितलमतिगतं कृशशरीरं मुनिवरं ददर्श. तं च दृष्ट्वा स कुलपुत्र एवं चिंतितवान्, अहो एष महातपस्वीदृशीं विषमावस्थामापन्नः, ततस्तं जलेन सिक्तवान्, चेलांचलेन वीजितवांश्च स्वास्थ्यमापन्नो नीतः स्वग्रामं, प्रतिजागरितश्चौषधपथ्याहारादिभिः. मुनिनापि दत्त उपदेशः, यथेह दुःखप्रचुरे संसारे परलोकहितमवश्यं जनेन कर्तव्यं.

अर्थः—अत्रे श्रीनेमिनाथे कया भवमां तीर्थंकरनामकर्मनिबद्ध कर्युं? एवा शिष्यना कौतुकने निवृत्त करवा श्रीनेमिचरित संक्षेपथी लखाय छे. कोइ एक देशमां गामधणीनो धन नामनो कुलपुत्र हतो ने तेना मामानी धनवती नामनी दीकरीने परण्यो हतो. एक समये ए कुलपुत्र पोतानी भार्या सहित उन्हाळाना दहाडामां मध्याह्न टाणे कंइ प्रयोजनने लीधे अरण्यमां गयो त्यां तेणे मार्गथी भ्रष्ट थयेला तथा भूख तरस अने थाकथी आंखो मींचीने पृथ्वीतलपर पडेला दुर्बळ शरीरवाळा कोइ साधुने दीठा. तेने जोइने पेला कुलपुत्रे विचार्युं के-अहो! आ महान् तपस्वी आवी दशमी दशाने पाम्यो छे. पछी तेणे ते साधु उपर जळ छांटयुं, पोताना वस्त्रना छेडावती पवन नाख्यो तेथी ते साधु स्वस्थता पाम्या एटले तेने पोताने गाम तेडी जइ औषध तथा पथ्य आहारादिकवडे तेनी चाकरी करी तेथी मुनि साजा थया एटले ते कुलपुत्रने मुनिए धर्मनो उपदेश कर्यो-'आ दुःखमय संसारमां आवीने मनुष्ये परलोकहित अवश्य करवुं जोइए.

ततो भवद्भ्यामपि परमांसमद्याखेटकादिनियमं कर्तव्यं यदि पालयितुं शक्तौ, यतो बहुदोषाण्येतानि, यदुक्तं—पंचिंदियवहभूयं। मंसं दुग्गंधमसुइबीभत्थं। रक्खपरितुलिय भक्खग। भीईजणगं कुगइमूलं॥ १॥ तथा—गुरुमोहकलहनिद्दा। परिहर उवहासरोगभयहेऊ॥ मज्जं दुग्गइमूलं। हिरिसिरिमइधम्मनासकरं॥ २॥ अपि च—मुज्जे महुंमि मंसंमि। नवणीयंमि चउत्थए। उप्पज्जंति असंखा। तव्वण्णा जत्थ जंतुणो॥३॥ तथा-सपरोवघायजणणी। इहेव तहनरयतिरियगइमूलं॥ दहमारणस्स य हेऊ॥ पावद्धी वेरवुड्ढिकरा॥ ४॥

अर्थः—माटे तमो बन्नेए परमांस न खावुं,मद्य न पीवुं, शिकार न करवो, इत्यादि नियमो जो पाळी शको तो लेवा जोइए कारण

के ए बधांये बहु दोषवाळां कर्मों छे. कह्युं छे के—'पंचेंद्रियना वधरुप मांस, दुर्गंध, अशुचि तथा बीभत्स होइ राक्षससमा भक्षकने भीति उत्पन्न करनारुं तथा कुगतिनुं मूळ छे ?' तथा 'महामोह, कलह तथा लोकोना उपहास तेमज रोग अने भयना हेतुभूत मद्य, दुर्गतिनुं मूळ छे ते साथे शरम, शोभा तथा मति अने धर्मनो नाश करनारुं छे. वळी—'मद्य, मधु, मांस अने माखणमां चोथे समये असंख्य जंतुओ उत्पन्न थाय छे.' तथा—'पोतानो तथा परनो आ लोकमां उपघात करनारी, परभवे नरक तथा तिर्यक् गतिनी मूलभूत अने दु:ख तथा मृत्युनी हेतु तेमज वैरनी वृद्धि करनारी पापनी ऋद्धिरुप मृगया छे.

इदं श्रुत्वा संविग्नाभ्यां ताभ्यां भणितं, भगवन् ! देह्यस्माकं गृहस्थावस्थोचितं धर्मं ? यतिना तु सम्यक्त्व-मूलद्वादशव्रतरूपो धर्मस्तयोर्दत्तः, उक्तं च—सो धम्मो जत्थ दया । दसट्ठदोसा न जस्स सो देवो ॥ सो हु गुरू जो णाणी । आरंभपरिग्गहा विरओ ॥ १ ॥ श्रावकधर्मं प्रपद्य तौ दंपती तुष्टौ. यतिना तयोः पुनरेवं शिक्षा प्रदत्ता यथा-जत्थ वसेज्जा सड्ढो । जईहिं सह जत्थ होइ संजोगो ॥ जत्थ चेइयभवणं । अन्नेवि जत्थ साहम्मी ॥ १ ॥ देवगुरूण तिसंझं । करेज्ज तह परमवंदणं विहिणा ॥ तह पुप्फवत्थमाईहिं । पूयणं सव्वकालंपि ॥ २ ॥ अन्यच्च-अपुव्वनाणगहणं । पच्चक्खाणं सुधम्मसवणं च ॥ कुज्जा सह जह सत्ति । तवसज्झायाइजोगं वा ॥१॥ अन्यच्च-भोअणसमए सयणे । विबोहणे पवसणे भए वसणे ॥ पंचनमोक्कारं खलु । समरेज्जा सव्वकज्जेसु ॥ १ ॥ एवं तयोः शिक्षां दत्वा साधुरन्यत्र विजहार. ॥

अर्थः—आ वचनो सांभळी ए धणीधणीयाणी बेय उद्विग्न थइने बोल्यां के—'हे भगवन् ! अमने गृहस्थावस्थाने उचित

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धर्मनियम आपो.' यति ए तो सम्यक्त्वना मूलभूत बार व्रतरूप धर्म तेओने उपदेश्यो. कह्युं छे के-ते धर्म कहेवाय के जेमां दया होय अने जेनामां १८ दोष न होय ते देव, तथा गुरु तो ते कहेवाय के जे ज्ञानी होय अने आरंभ तथा परिग्रहथी विरत होय॥१॥ हवे ए दंपती श्रावक धर्म पामीने संतुष्ट थयां. यतिए फरी तेओने शिक्षा दीधी के-ज्यां श्राद्धो वसता होय, ज्यां यतिओनो साथे समागम थाय, ज्यां चैत्य स्थान होय अने अन्य पण ज्यां सुयोग मळे तेवा स्थाने जवुं. ।१॥ देव गुरुनुं त्रिसंध्य=सवारे, बपोरे तथा सांजे-विधिपूर्वक वंदन करवुं तथा पुष्प वस्त्रादिकथी सर्वकाळ पूजन करवुं. २ ॥ वळी-यथाशक्ति अपूर्व ज्ञाननुं ग्रहण करवुं, प्रत्याख्यान लेवुं, सारा धर्मनुं श्रवण करवुं तथा तपःस्वाध्याय अने योग सेववां ॥३॥ तेमज-भोजन टाणे, सुती वखते, जागीये त्यारे, घरथी बहार जती वेळाये तथा गाम जतां, सर्व कार्यमां पंच नमस्कारनुं स्मरण करवुं ॥ ४ ॥ आवी रीते तेओने शिक्षा आपीने साधु अन्यत्र विहार करी गया. आ बेय दंपति पोताने घरे गयां अने साधुना उपदेश प्रमाणे धर्मनुं अनुष्ठान करवा लाग्यां.

तौ दंपती स्वगृहे गतौ साधूपदिष्टं धर्मानुष्ठानं कुरुतः. कालक्रमेण ताभ्यां यतिधर्मः प्रतिपन्नः. कालं कृत्वा धनः सौधर्मदेवलोके देवत्वेनोत्पन्नः सा स्त्री तु तस्यैव मित्रदेवत्वेनोत्पन्ना. तत्र सुरसुखमनुभूय धनदेवजीवो वैताढ्ये सूरतेजोराज्ञः पुत्रश्चित्रगतिनामा विद्याधरराजो जातः, धनवत्यपि कस्यचिद्राज्ञः कन्या जाता, परिणीता च चित्रगतिनैव. तत्र मुनिधर्मं कृत्वा 'माहिंदे धणो समाणिओ इयरो य तम्मित्तो जाओ, तत्तो चइऊण धणो अवराजिओ नाम राया जाओ, सा य पिईमई तस्स पत्ती. काउं समणधम्मं गयाइं' ह्यारणाच्युतकल्पे मित्र-देवौ जातौ, ततश्च्युतो धनदेवजीवः शंखराजा जातः, धनवतीजीवश्च तस्यैव कांता जाता. तत्र शंखराजा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्रतिपन्नमुनिधर्मो विंशतिस्थानकैर्निबद्धतीर्थंकरनामगोत्रः कालं कृत्वाऽपराजितविमाने समुत्पन्नः. तत्कांतापि धर्मप्रभावेण तत्रैवोत्पन्ना. धनजीवस्ततश्च्युत्वा सौर्यपुरे नगरे दशदशाराणां मध्ये ज्येष्ठस्य समुद्रविजयस्य राज्ञो भार्यायाः शिवादेव्याः कुक्षौ चतुर्दशमहास्वप्नसूचितः कार्तिककृष्णद्वादश्यां पुत्रत्वेनोत्पन्नः. उचितसमये श्रावणशुद्धपंचम्यां प्रसूता शिवादेवी, जातो दारकः, दिक्कुमारिकाविहितजातकर्मानंतरं सुरासुरैर्मेरुमस्तके जन्माभिषेके कृते सति राज्ञापि वर्धापनं कारितं. अस्मिंश्च गर्भगते कदाचित् स्वप्ने शिवादेव्याऽरिष्टरत्नमयो नेमिर्दृष्टः, अतोऽरिष्टनेमिरित्यस्य नाम कृतं. अयं कुमारोऽष्टवार्षिको जातः. ॥

अर्थः—कालक्रमें ए बेय जणाये यतिधर्म स्वीकार्यो. अंते मुआ पछी ए धन सौधर्मदेवलोकमां देव थयो अने ते स्त्री तो तेना मित्ररुप देव थइ. त्यां देवसुखोने भोगवी धनदेव जीव वैताढ्य पर्वतने विषये सूरतेजा राजानो पुत्र चित्रगति नामनो विद्याधरोनो राजा थयो धनवती पण एक राजानी कन्या अवतरी अने ए चित्रगतिनेज परणी. त्यां मुनिधर्म स्वीकारी महेन्द्र पर्वतमां धनजीव संमानित थयो, अने त्यांज इतर पण थयो त्यांथी च्यवीने धन अपराजित नामे राजा थयो अने ते प्रीतिमती तेनी पत्नी थइ. ते श्रमण धर्मने पाम्यां. आ बन्ने फरी आरण्य कल्पने विषये मित्र देव थयां त्यांथी च्युत थइने धनदेव जीव शंखराजा थइ अवतर्यो, अने धनवती जीव तेनी कांता थइ. त्यां शंखराजा मुनीधर्म स्वीकारी वीश स्थानके निबद्ध छे तीर्थंकर नाम गोत्र जेणे एवो काल करीने अपराजित विमानमां उत्पन्न थयो. तेनी स्त्री पण धर्मप्रभावथी त्यांज उत्पन्न थइ. धनजीव त्यांथी च्यवीने सौर्यपुर नगरमां दशदशारना मध्यमां ज्येष्ठ समुद्रविजय राजानी भार्या शिवादेवीनी कुखे चतुर्दश महा स्वप्नसूचित पुत्ररुपे कार्तिक कृष्णे द्वादशी

For Private and Personal Use Only

दिने प्रविष्ट थयो अने उचित समये श्रावण शुक्ल पंचमीदिने शिवादेवीने पुत्र जन्म्यो. दिशाओनी कुमारिकाओए तेनुं जातकर्म कर्यु अने सुरासुरोए मळी मेरुमस्तक उपरे जन्माभिषेक कर्यो. राजाए पण वर्धापन कराव्युं. आ ज्यारे गर्भमां हतो त्यारे क्यारेक शिवादेवीए स्वप्नमां अरिष्ट रत्नमय नेमि दीठो हतो तेथी एनुं नाम अरिष्टनेमि राख्युं. ॥

अत्रान्तरे कृष्णेन कंसे निपातिते जीवयशावचनेन यादवानामुपरि क्रुद्धो जरासिंधुराजा, तच्छंकया सर्वेऽपि यादवाः पश्चिमसमुद्रं यावद् गताः. तत्र केशवाराधितवैश्रमणेन कृता सर्वकांचनमयी द्वादशयोजनायामा नवयोजनविस्तारा द्वारिकानाम्नी नगरी. तत्र सुखेन यादवास्तिष्ठंति. क्रमेण निहते जरासिंधौ रामकेशवौ भरतार्धस्वामिनौ जातौ. ॥

अर्थः--आ कुमार ज्यारे आठ वर्षनो थयो तेवामां कृष्णे कंसने मार्यो. आ खबर जीवयशा राजाए जरासंधने कहेवराव्या तेथी राजा जरासंध यादवोना उपर कोप्यो. ए जरासंधनी शंकाथी सर्वे यादवो पश्चिम समुद्र भणी गया. त्यां केशवे आराधित एवा वैश्रमण=कुबेरे सर्व कांचनमयी बार योजन लंबाइनी तथा नव योजन विस्तारवाळी द्वारिका नामनी नगरी निर्माण करी दीधी तेमां यादवो सुखे रह्या. ज्यारे राम (बळदेव) तथा केशव (कृष्ण) ए बन्नेये जरासंधने मार्यो ते पछी ए राम तथा कृष्ण भरतार्धभागना स्वामी थया. ॥

अरिष्टनेमिर्भगवान् यौवनमनुप्राप्तः. विषयसुखपराङ्मुखोऽपि मित्रैः प्रेर्यमाणोऽसौ नानाविधक्रीडां करोति. अन्यदा समानवयस्कैरनेकराजकुमारैः सह क्रीडन् स गतो नारायणस्यायुधशालायां.तत्र दृष्टान्यनेकानि देवाधिष्ठिता-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

न्यायुधानि. तत्र दिव्यं कालावर्त्तं धनुः कौतुकेन गृह्णन् नेमिरायुधपालेन भणितः, कुमार! किमनेनाशक्यानुष्ठानेन ? न हि नारायणमंतरेणान्यः कोऽपि नर इदं धनुरारोपयितुं शक्तः. तदा ईषद्धसित्वा नेमिना तद्धनुर्लीलयैवारोपितं. आस्फालिता जीवा, तस्याः शब्देन मेदिनी कंपिता, विस्मिताः सर्वेऽप्यायुधशालिका नराः. ततस्तद्धनुर्मुक्त्वा नेमिना शंखो गृहीतः पूरितश्च. तच्छब्देन सर्वं जगद्बधिरितं, कंपिता भूमिः, गिरिशिखराणि तुत्रुटु, सा नगरी तु विशेषाच्चकंपे. ततः कृष्णश्चिंतयति, किमेष प्रलयकालकलनामापन्नोऽयं शंखनादः श्रूयते ? तावताऽयुधपालेन कृष्णस्य यथार्थो व्यतिकरः कथितः. ततो नेमिकुमारपराक्रमेण विस्मितो हरिर्बलदेवंप्रत्येवं बभाण. यस्य नेमिकुमारस्यैतादृशं सामर्थ्यमस्ति, स वर्धमानो मद्राज्यं सुखेन लास्यति. ततोऽस्य बलं परीक्ष्य राज्यरक्षणोपायं चिंतयामः. बलदेवेन भणितमलमनयाऽलीकशंकया, येनायं पूर्वं केवलिभिर्निर्दिष्टो द्वाविंशतितमो जिनः, त्वं पुनर्भरतार्धस्वामी नवमवासुदेवः. अयं च भगवानकृतराज्य एव परित्यक्तसकलसावद्ययोगः प्रव्रज्यां ग्रहीष्यति. ॥

अर्थः—अरिष्टनेमि भगवान् युवावस्थाने प्राप्त थया पण विषयसुखथी विमुख होइ मित्रोनी प्रेरणाथी अनेक प्रकारनी क्रीडाओ करे छे. एक समये पोताना समान वयवाळा अनेक राजकुमारोनी साथे रमता रमता नारायणनी आयुधशाळामां जइ चड्या. ते शाळामां अनेक देवाधिष्ठित आयुधो जोयां तेमांथी काळवर्त्त नामनुं दिव्य धनुष उपाडयुं त्यारे ए आयुधशाळाना रक्षके कह्युं–हे कुमार ! पोताथी न थइ शके तेम शा माटे करो छो? आ धनुष्नुं आरोपण नारायण सिवाय बीजो कोइ नर करी शके तेम नथी. आ वचन सांभळीने नेमिकुमारे हसीने ते धनुष् लीलामात्रथी आरोपित करी तेनी दोरी खणखणावी. ए प्रत्यंचाना आस्फालन शब्दथी

For Private and Personal Use Only

पृथ्वी कंपी, आयुधशाळामां उभेला सर्वजनो विस्मय पाम्या. ए धनुष् मूकी दइने नेमिकुमारे शंख उपाडयो अने फूंक्यो. आ शंखना नादथी बधा बहेरा थइ गया, पृथ्वी कंपी गइ, पर्वतशिखरो तूटयां अने द्वारकानगरी धुजी उठी. कृष्णे जाण्युं के-'आ ते शुं प्रलयकाळना जेवो शंखनाद संभळाय छे? तेटलीवारमां तो आयुधशाळाना रक्षके जइने सघळो वृत्तांत कह्यो. त्यारे नेमिकुमारना पराक्रमथी विस्मय पामी कृष्णे बळदेवने कह्युं के-जे नेमिकुमारनुं आवुं सामर्थ्य छे ते ज्यारे वृद्धि पामशे त्यारे सुखेथी मारुं राज्य लेशे, माटे आपणे तेनुं बळ पारखी आपणा राज्यरक्षणनो विचार करवो जोइए. बळदेवे कह्युं के-आवी खोटी शंका करवा जेवुं कंइज नथी, केमके केवलिओए पूर्वे कहेल छे जे ए नेमिकुमार बावीशमां जिन (तीर्थंकर) थशे अने तमे तो भरतार्धना स्वामी नवमा वासुदेव छो. ए नेमिकुमार भगवन् राज्य कर्या विनाज सकळ सावद्ययोगनो परित्याग करी प्रव्रज्या (दीक्षा) ग्रहण करशे.

एवं निरंतरं बलदेवेन राज्यहरणशंकया वार्यमाणोऽपि कृष्णः कदाचिदुद्याने गत्वा नेमिनंप्रत्येवमाह—कुमार! निजनिजबलपरीक्षार्थमावां बाहुयुद्धेन युध्यावः. नेमिना भणितं किमनेन बुधजननिंदनीयेन बाहुयुद्धेन? वाग्युद्धेनैवावां युध्यावः. बाहुयुद्धेन हारितस्य तव महानयशःप्राग्भारो भविष्यति. कृष्णेनोक्तं क्रीडया युध्यतोरावयोः कीदृशोऽयमयशःसमूहः? ततो भगवता नेमिना स्वबाहुः प्रसारितः, कथितं चायं मदीयो बाहुर्यदि भवता नामितस्तदा त्वया जितं, मया च हारितमिति. ततः कृष्णेन सर्वशक्त्यांदोलितोऽपि भगवद्बाहुर्न मनाक् चलितः. यथास्य भगवतो मनो निश्चलं तथा बाहुरपि निश्चल एवेति जनैः प्रशंसा कृता. ततः परमचमत्कारं गतस्य स्वराज्यहरणशंकाकुलितचेतसो नारायणस्य कियान् कालोऽतिक्रांतः. अन्यदा नेमिर्यौवनं प्राप्तो विषय-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सुखनिःपिपासोऽपि समुद्रविजयादिना विवाहार्थं भृशमुक्तोऽपि न विवाहमंगीकुरुते. ततः समुद्रविजयादिभिः केशवस्यैवमुक्तं, केशव ! तथा कुरु यथा नेमिर्विवाहमंगीकुरुते. कृष्णेनाऽपि रुक्मिणीप्रमुखाः स्वभार्याः प्रेरिताः, ताभिर्जलकेलिकरणपूर्वकमेवं श्रीनेमिनाथस्योक्तं, स्वामिन् ! लोकोत्तरं तव रूपं, निरुपमाः सौभाग्यादयोऽनंतास्त्वयि गुणाः, निरामयस्तव देहः, सुरसुंदरीणामप्युन्मादजनकं तव तारुण्यं. ततोऽनुरूपदारसंग्रहेण सफलं कुरु दुर्लभं मनुष्यत्वं. ॥

अर्थः—आवी रीते बळदेव हमेशां राज्यहरणनी शंकानुं निवारण करता तो पण कृष्ण एक वख्ते उद्यानमां जइ नेमिकुमारने मळीने कहेवा लाग्या के—'हे कुमार ! पोतपोताना बळनी परीक्षा माटे आपणे बेय बाहुयुद्ध करीयें' नेमि बोल्या के—'समजु माणस निंदा करे एवा बाहुयुद्धथी शुं करवानुं हतुं ? आपणे वाणीथी युद्ध करीये. बाहुयुद्धमां तमे हारशो तो तमारो म्हारो अपयश थशे.' कृष्णे कह्युं —'क्रीडायुद्ध करतां आपणा बन्नेनुं अपयश केम थाय ?' त्यारे नेमिभगवाने पोतानो बाहु लांबो कर्यो अने कह्युं के—'जो तमे आ मारो बाहु नमावो तो तमे जीत्या अने हुं हार्यो.' पछी कृष्णे पोतानी सर्वशक्ति वापरी पण भगवान्नो बाहु जराय नम्यो नहिं अने भगवान्ना मन जेवो तेनो बाहु पण निश्चल जोइ जनोए तेनी प्रशंसा करी. आवो परम चमत्कार पामी पोताना राज्यहरणनी शंकामां कृष्णनो केटलोक काळ वीत्यो. नेमिकुमार युवावस्थामां आव्या, पोते विषयसुखनी लालसा रहित छे छतां समुद्रविजय जेवा राजाओ विवाह माटे घणुं कहे छे तो पण विवाह करवानो अंगीकार करता नथी. त्यारे समुद्रविजयादिके मळी केशवने कह्युं के कोइ पण प्रकारे आ नेमिकुमार विवाह करवानुं कबूल करे तेम करावी आपो तो ठीक ते उपरथी कृष्णे केटलीएक

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्त्रीओने मोकली ने स्त्रीओए जळक्रीडापूर्वक नेमिने कह्युं के—'हे नेमिकुमार ! तमारुं आ अलौकिक रूप, निरुपम सौभाग्यादिक तमारा गुणो, रोगरहित तमारो देह, सुरसुंदरीने पण उन्माद करे एवुं तमारुं यौवन; आ बधी योग्यता होवाथी तमे कोइ लायक स्त्री परणी दुर्लभ मनुष्यपणानुं साफल्य संपादन करो. ॥

ततो हसित्वा नेमिनाथेन भणितं मुग्धानामशुचिस्वरूपाणां बहुदोषालयानां तुच्छसुखनिबंधनानामस्थिरसंगमानां रमणीनां संगमेन न भवति नरत्वं सफलं. अपि चैकांतशुद्धाया निष्कलंकाया निरुपमसुखायाः शाश्वतसंगमायाः सिद्धिवध्वा एव संगमेन नरत्वं सफलं भवति. यतः—माणुसत्ताइसामग्गी । तुच्छभोगाण कारणा ॥ रयणं च कोडिआइव । हारिंति अबुहा जणा ॥ १ ॥ अहं सिद्धिवधूनिमित्तमेव यतिष्ये. ॥

अर्थः—त्यारे नेमिनाथे कह्युं के—'मुग्ध, अशुचिस्वरूप, बहु दोषनां घरतुल्य, तुच्छ सुखना कारणभूत, अस्थिर समागमवाळी रमणीना संगमथी मनुष्यत्व सफळ नथी थतुं किंतु एकांत शुद्ध, निष्कलंक, निरुपम सुखरुप, शाश्वत संगम अर्पनार सिद्धिरुपी वधूना संगमथीज नरपणुं सफळ थाय छे. कह्युं पण छे के—'आ मनुष्यपणानी सामग्री तुच्छभोगने कारण वापरीने अबुधजनो रत्नने कोडीना बदलामां हारी बेसे छे.' माटे हुं तो सिद्धि वधूने माटे यत्न करीश. ॥

नेमेरयमभिप्रायस्ताभिः कृष्णाय निवेदितः. कृष्णेन च नेमिः स्वयं भणितः, ऋषभादयस्तीर्थंकरा दारसंग्रहं कृत्वा संतानपरंपरां वर्धयित्वा स्वेष्टलोकमनोरथान् पूरयित्वा पश्चिमवयसि निष्क्रांताः, शिवं प्राप्ताश्च. त्वमपि तत्तुल्यस्तत्रैव मोक्षे यास्यसीति, दशारचक्रसंतोषाय किं न पाणिग्रहणं करोषि ? इति कृष्णः प्रकामं विवाहाग्रहं

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कृतवान्. नेमिस्तु मौनमालंब्य स्थितः. कृष्णेन चिंतितमनिषिद्धमनुमतमिति न्यायादंगीकृत एव नेमिना विवाह इति दशारचक्रायोक्तवान्. संजातहर्षेण दशारचक्रेण भणितः कृष्णस्त्वमेव नेम्यानुरूपां कन्यां गवेषयः ? ततः कृष्णेन गवेषयतोग्रसेनपुत्री राजीमती कन्या नेमितुल्यरूपाप्ता. सा पुनर्धनवतीजीवोऽपराजितविमानाच्च्युत्वा तत्रोत्पन्नास्तीति. इयमेव नेम्यनुरूपेति तदर्थं कृष्णेनोग्रसेनः प्रार्थितः. तेनापि मनोरथातीतोऽयमनुग्रह इति भणित्वा कन्या दत्ता. ॥

अर्थः—नेमिनो आ अभिप्राय ते स्त्रीओए कृष्णने जणाव्यो त्यारे कृष्ण पोते नेमि पासे जइने बोल्या के-ऋषभादिक तीर्थंकरो स्त्रीओ परणी संतान परंपरा वधारीने तेयज पोताना इष्टजनोना मनोरथ पूर्ण करीने उत्तर अवस्थामां प्रव्रजित थया अने शिव-मोक्ष पाम्या तेम तमे पण तेओनी बराबर वर्त्ती त्यांज मोक्ष जइ शकशो तो पछी आ दशारचक्रना संतोष माटे शा माटे पाणिग्रहण नथी करता ? आवी रीते विवाह माटे कृष्णे आग्रह कर्यो, ते नेमि तो मौन धारण करी सांभळी रह्या. कृष्णे विचार्युं के-निषेध न कर्यो तेथी नेमि संमत थया-आम धारीने दशारचक्रने कह्युं के नेमिए परणवानुं स्वीकार्युं माटे कन्या गोतो. दशारचक्रे कृष्णने कह्युं के तमेज नेमिने लायक कोइ कन्या शोधी लावो. कृष्णे तो उग्रसेननी पुत्री राजीमतीनुं मागुं कर्युं. उग्रसेन राजाए पोतानो मनोरथ सिद्ध थयो मानी घणी प्रसन्नताथी 'आ तो मारो अनुग्रह थयो' आम कही पोतानी राजीमती कन्या के जे धनवती जीव विमानमांथी च्यवीने अवतरेल छे ते नेमिने आपी. ॥

ततः कारितं कुलद्वयेऽपि वर्धापनं, गृहीतं विवाहलग्नं, कारितः समस्तज्ञातिवर्गस्य भोजनाच्छादनादिसत्कारः,

For Private and Personal Use Only

प्राप्ते च लग्नदिवसे दिव्यरमणीभिः स्नापितोऽलंकृतो विभूषितो मत्तवारणमारूढः, समंतान्मिलितदशारचक्रबलदेववासुदेवादियादवपरिकरितः, पृष्टौ वादितानेककोटिप्रमाणवादित्रः, शिरोधृतातपत्रश्चामरैर्वीज्यमानः, पृष्टौ गीयमानमंगलः, सर्वतो मागधैः कृतजयजयारवः, सुरनरसंघेन सर्वतो वीक्ष्यमाणः, सुरिभिर्नारीभिश्च प्रार्थ्यमानो नेमिकुमारः प्राप्तो महता विस्तरेणोग्रसेननृपद्वारपुरोरचितविवाहमंडपासन्नदेशं. राजीमत्यपि सर्वालंकारविभूषिता गवाक्षस्था नेमिं दृष्ट्वाऽऽनंदपरवशा जाता. एतदपि तदानीं न वेत्ति, काऽहं ? किमत्रास्ति ? कोऽयं कालः ? कीदृशी चेष्टेति. अत्रांतरे करुणारवं श्रुत्वा जानतापि नेमिना पृष्टः सारथिः, कोऽयं मरणभीरूणां प्राणिनामेष करुणारवः? तेन कथितं स्वामिंस्तव विवाहगौरवायानेकजनभोजनाय मेलिता अमी हरिणादयो जीवा व्यापादयिष्यंते, ते च सांप्रतमाक्रंदं कुर्वंतीति. नेमिराह सारथे ! रथमितो निवर्तय ? नाहं विवाहं करिष्ये. यत्रैतावतां प्राणिनां वधस्तेन विवाहेन मे समाप्तं, संसारपरिभ्रमणहेतुरेवायं विवाहः. नेमिवचनात्ते सर्वेऽपि प्राणिना मुक्ता गताः स्वस्थानं सुखेन.

अर्थः—बळे कुळमां वधामणां थयां; विवाहनुं लग्न निश्चित थयुं अने समस्त ज्ञातिवर्गने भोजनादि सत्कार शीरु थयो. लग्नदिवस आव्यो, दिव्यरमणीओ मळीने नेमिने नवरावी वस्त्र अलंकारादिकथी शणगार्या, मत्त हाथी उपर चडीने चारेकोर मळेला दशारचक्र, बळदेव, वासुदेव वगेरे यादवोथी परिवारित तथा पाछळ अनेक प्रकारनां वाद्य वागतां मस्तक उपर छत्र धरावी चामरोवडे व्यजन कराता वळी पाछळ मंगळगीत गवाय छे अने मागधजन जय शब्दो बोलता आवे छे वळी देव मनुष्योना टोळां सर्वत्र जुए छे सुरनारीओए प्रार्थना कराता नेमिकुमार महोटा विस्तार सहित उग्रसेन राजाना द्वार आगळ रचेला मंडप समीपे आवी

पहोंच्या. राजीमती पण सर्व आभूषणोथी शणगारेली गोखमां बेठी नेमिकुमारने जोइने आनंदमां एटली तो परवश बनी गइ के-हुं कोण छुं ? क्यां बेठी छुं ? आ कयो समय छे ? अने आ केवी चेष्टा थाय छे ? ए पण तेणीने भान न रह्युं. आ समये करुण शब्द सांभळी (जाणता हता छता पण) नेमिए सारथीने पूछयुं के-'जाणे मरणथी त्रास पामतां होय तेवा प्राणीओनो आ रुण नाद क्यां थाय छे ?' तेणे कह्युं के-'हे स्वामिन् ! आपना विवाहना उत्सव प्रसंगे अनेकजनोने माटे भोजन बनाववामां उपयोगी आ हरिण आदिक जीवो मेळा कर्या छे तेओने मारशे, ए अत्यारथीज बूमराण करी रह्यां छे.' नेमिए कह्युं के-हे सारथि ! मारो आ रथ जलदी अहींथीज पाछो वाळ; मारे विवाह करवो नथी. ज्यां आटलां बधां प्राणीओनो वध थाय ए विवाह मारे न जोइये. विवाह तो संसारपरिभ्रमणनोज हेतु छे.आ वखते नेमिना वचनथी ते तमाम प्राणीओने छोडी मूक्यां तेथी ते सघळां स्वस्थानके जतां रह्यां.

विरक्तचित्तं पश्चाद्वलमानं नेमिमालोक्याऽकांडवज्रप्रहारताडितेव विह्वला राजीमती धरणीतले निपतिता मूर्छिता, ससंभ्रमेण सखीजनेन शीतलजलसिक्ता, तालवृंतेन वीजिता लब्धचेतनैवं विललाप. अहो ! मयात्यंतदुर्लभे भुवननाथेऽनुरागं कुर्वत्याऽऽत्मा लघूकृतः, धिग् मम सुकुलोत्पत्तिं, धिग् मम रूपयौवनं च धिग् मम कलाकुशलतां, येनाहं नेमिना प्रतिपन्नापि मुक्ता. हे नाथ ! मे जीवितं निर्गच्छति, अंगानि मे त्रुटंति, हृदयं मे स्फुटति. विरहाग्निज्वालाकुलितोऽयं ममात्मा, आहारो मे क्षारसदृशः, जलचंदनचंद्रिकादयः पदार्थाश्चिताग्निसदृशाः स्वामिंस्तव विरहे मम जायंते, स्वामिन् ! मां त्वं किं त्यजसि ? किं मम विरुद्धं त्वया श्रुतं दृष्टं वा ? जन्मांतरकृतं ममाशुभकर्मैवोदितं, स्वामिन्नेकवारं ममाभिमुखं दृष्टिं देहि ! प्रेमपरायां मयि त्वं सर्वथा निरपेक्षो माभूः ! अथवा

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सिद्धिवधूत्कंठितस्य तव हृदयं सुरसुंदर्योऽपि न हरंति, मनुष्यस्त्रीणां तद्धरणे का गणना? एवं महाशोकभरार्दिता विलपंति राजीमती सखीजनेन भणिता, अलंघनीयो भवितव्यतापरिणामः, ततो धीरत्वावलंबनं कुरु? अलमत्र विलपितेन, सत्वप्रधाना राजपुत्र्यो भवंतीति भणित्वा संस्थापिता. ॥

अर्थः—विरक्तचित्त थइ पाछा वळता नेमिने जोइ राजीमती तो जाणे अकस्मात् वीजळी पडवाना आघातथी जेम तेम विह्वल थयेली पृथ्वीतल उपर मूर्छा खाइने पडी गइ, गभराइ गयेल सखीजनोए शीतळ जळ छांटी तालना पंखावडे पवन नाखतां शुद्धिमां आवी त्यारे भोंयपर पडीपडी विलाप करवा लागी. अहो! आ अतिदुर्लभ भुवननाथ जेवामां मे अनुराग करीने मारो आत्मा हलको कर्यो. मारी सारा कुळमां उत्पत्ति थइ तेने धिक्कार; मारा आ रूपने, यौवनने तथा आ मारी कळाकुशळताने पण धिक्कार छे के जे हुं नेमिनाथने पामीने त्यजाणी. हे नाथ! मारुं जीवित जाय छे; मारा अंगो त्रुटे छे; मारुं हृदय फाटे छे, मारो आ आत्मा विरहाग्निनी ज्वाळाथी आकुळ थाय छे, अने आहार खारो थयो, जळ, चंदन, चंद्रिका आदिक पदार्थो चिताना अग्नि समान थया. हे स्वामिन्! मने केम त्यजो छो? शुं आपे कंइ मारुं विरुद्ध आचरण दीठुं के सांभळ्युं? आ ते शुं मारूं जन्मान्तरमां करेलुं अशुभ कर्म उछळ्युं? हे स्वामिन्! एकवार मारे सामे दृष्टि करो. आपने विषये प्रेमपरायण थयेली आ किंकरी प्रति अनादरवाळा मा थाओ अथवा सिद्धिवधूमां उत्कंठित थयेला तमारुं सुरसुंदरीओ पण हृदय हरी न शके तो पछी मनुष्य स्त्रीनी शी गणना? आम महाशोकथी पीडाइने विलाप करती राजीमतीने तेनी सखीओए कह्युं के–'भवितव्यतानो परिणाम कोइथी ओळंगी शकातो नथी माटे धीरज धरो. हवे विलाप बन्ध करो. तमारा जेवी राजपुत्रीओ तो सत्त्वगुणवाळी होय छे.' आवां वचन कहीने जरा शांत करी. ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

द्वितीयदिनेऽनया सखीनां पुर एवमुक्तं, अद्य मयेदृशः स्वप्नो दृष्टः, यथा मद्द्वारदेशे एको दिव्यपुरुषो देवदानवपरिवृतः सिंहासनमारूढः, तस्याभ्यर्णेऽनेकजंतवः समागताः, अहमपि तत्रैव गता. स च चतुरः शारीरमानसदुःखप्रणाशकानि पादपफलानि तेभ्यो ददन्मया प्रार्थितो भगवन् ! ममाप्येतानि फलानि देहि ? तेन तानि दत्तानि. तदनंतरं प्रतिबुद्धाहं, सखीभिर्भणितं हे प्रियसखि! मुखकटुकोऽपि स्वप्नोऽयं शीघ्रं परिणामसुंदरो भविष्यति.

अर्थः—बीजे दिवसे राजीमतीए सखीओनी आगळ कह्युं के–'आज में स्वप्नमां एम दीठुं के जाणे एक दिव्य पुरुष मारा द्वारप्रदेशमां सिंहासन उपर बेठा छे अने तेने फरता देवदानवो उभा छे, आ पुरुषनी आगळ अनेक जंतुओ आव्या, हुं पण त्यांज गइ त्यारे ए चतुर पुरुषे शरीर तथा मननां दुःखोनो नाश करे तेवां वृक्षोनां फळ ए जंतुओने दीधां ते वखते में प्रार्थना करी के–'हे भगवन् ! मने पण ए फळो आपो' एटले तेणे मने पण फळो दीधां, तदनंतर तो हुं जागी गइ. आ स्वप्ननी हकीकत सांभळीने सखीओए राजीमतीने कह्युं के–' हे प्रियसखि ! आ स्वप्न उपरथी कटु जणातो होय तो पण परिणामे घणोज सुंदर नीवडशे. ॥

इतश्च नेमिनाथः समुद्रविजयशिवादेव्यादिभिर्विविधैरुपायैः पाणिग्रहणार्थं प्रार्थ्यमानोऽपि नैव तमर्थमंगीचकार. अस्मिन्नवसरे लोकांतिकास्तत्रागत्यैवमूचिरे, भगवन् ! सर्वजगज्जीवहितं त्वं तीर्थं प्रवर्तयेति भणित्वा जननीजनकादीनामंतिके गत्वैवमूचुः, भवत्कुलोत्पन्नः श्रीनेमिः प्रव्रजिषुरस्तीति को भवतां विषादः ? नेमिरपि मातृपित्रोः पुरः कृतांजलिरेवमुवाच, इच्छामि युष्मदनुज्ञातः प्रव्रजितुं. इदं च श्रुत्वा शोकसंघट्टनिरुद्धहृदया धरणीतले निपतिता चूर्णितभुजवलया शिवादेवी, मिलितं तत्र दशारचक्रं, जलाभिषेकादिना लब्धसंज्ञा सा भणितुमारब्धा,

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वत्स ! कथमस्माकं मनोरथं मूलादुच्छिदसि ! कथं वा त्वं सत्पुरुषोऽपि प्रार्थनाभंगं करोषि ? दशारचक्रस्यापि मनःसंतापं किं करोषि ? कथं च वयमुग्रसेनराज्ञो मुखं दर्शयिष्यामः ? कथं च त्वदेकचित्ता सा वराकी राजीमती भविष्यति ? ततोऽस्मदुपरोधेन तस्याः पाणिग्रहणं कुरु ! ततः पश्चात्प्रव्रज्यां गृहीयाः ? भणितं च भगवता मातर्मनःसंतापं मा कुर्याः, सर्वभावानामनित्यत्वं भावय ! विषयाणां विपाकदारुणत्वमतृप्तिजनकत्वं चास्ति. यौवनधनादीनां चंचलत्वं, संध्यासमयाभ्रतुल्यतां च विलासानामवेहि ? अकांडप्रहारत्वं मृत्योः जन्मजरामरणरोगादिप्रचुरत्वं च संसारस्यालोचय ! ततो मातर्मामनुजानीहि भवप्रदीपनान्निर्गच्छंतं. ॥

अर्थः—अहीं नेमिनाथ, समुद्रविजय तथा शिवादेवी वगेरेये विविध उपायोवडे पाणिग्रहण माटे समजाववा मांडया पण तेओनी प्रार्थनानो अंगीकार नज कर्यो. आ अवसरे लोकांतिको त्यां आवीने बोल्या के–'हे भगवन् ! सर्व जगत्ना जनोनुं हितकर तीर्थ तमे प्रवर्त्तावो.' आम नेमिनाथने कही पछी तेनां मातापिता आदिकनी पासे जइ कह्युं के–'आपना कुळमां उत्पन्न थयेला श्रीनेमि प्रव्रज्या गृहण करवा इच्छे छे तो तेमां तमे खेद कां करो छो ! आ समये नेमि पोते पण मातापिता आगळ आवी बे हाथ जोडीने कहेवा लाग्या के–आपनी अनुज्ञा लइ प्रव्रज्या गृहण करवा इच्छुं छुं. आ सांभळी शिवादेवी शोकना आघातथी रुंधाइ गयुं छे हृदय जेनुं एवी थइने धरणीतळे पडी गइ अने तेनां हाथनां कंकण भांगी गयां. दशारचक्र भेळुं थयुं. जळ छांटीने सावध कर्या त्यारे शिवादेवी बोलवा लाग्यां के–'हे वत्स! अमारा मनोरथने मूळमांथी केम छेदो छो? तमे सत्पुरुष कहेवाओ छो अमारी प्रार्थनानो भंग केम करो छो ? आ दशारचक्रना मनने संताप शा सा सारुं करावो छो ? अमे राजा उग्रसेनने मुख केम बतावी शकशुं ? मात्र

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तमारा एकमांज जेनुं चित्त छे एवी राजीमती केम रही शकशे ? माटे अमारी खातर तेनुं पाणिग्रहण करो अने पछीथी प्रव्रज्या गृहण करजो. आ सांभळी भगवान् नेमि बोल्या के-'हे माता ! तमे मनमां संताप मा करो. सर्व पदार्थोनी अनित्यता समजो विषयो बधा परिणामे अति दारुण छे अने सर्वथा तृप्तिजनक थताज नथी. यौवन धन आदिक सर्व चंचळ छे, आ बधा विलास संध्या समयनां वादळां जेवां क्षणिक छे; मृत्यु अकस्मात् प्रहार करनारो छे, अने आ संसार तो जन्म जरा मरण रोग आदि उपद्रवमयज समजो. माटे हे माता ! आ बळता भवमांथी नीकळी जवाने मने अनुज्ञा (रजा) आपो. ॥

अत्रांतरे दशारचक्रेण नेमिर्भणितः, कुमार ! संप्रति त्वया परित्यक्तस्य यादवलोकस्य न कश्चित् त्राणमिति ततः कंचित्कालं प्रतीक्षस्व ? तदुपरोधशीलया वाण्या भगवता संवत्सरमेकं यावत् स्थितिरंगीकृता, दत्तं च तस्मिन्नेव सांवत्सरिकं दानं. प्रतिपूर्णे च संवत्सरे मातृपित्रादीनापृच्छय श्रावणशुद्धषष्ठयां स देवमनुष्यपर्षदा परिवृतो नगर्या निर्गत्य गतः सहस्राम्रवनोद्याने, त्रीणि वर्षशतानि गृहस्थावासे स्थित्वा षष्ठभक्तेन पुरुषसहस्रेण समं तत्र निष्क्रांतस्तपःसंयमरतो विहरति. ॥

अर्थः—आ अवसरे दशारचक्रे नेमिने कह्युं के-'हे कुमार ! आ टाणे तमे आ यादव लोकोने त्यजतां एओने कोइ आश्वासन नथी तो आप केटलोक काळ खोभरो तो सारुं' आवा आग्रहथी तेओना मनःसमाधानार्थ भगवान् नेमिनाथे एक संवत्सर सुधी त्यां स्थिति करी. अने त्यांज सांवत्सरिक दान दीधुं. ज्यारे एक संवत्सर पूर्ण थयो त्यारे मातापिता वगेरेनी रजा लइ श्रावण शुक्ल-षष्ठीदिने देवमनुष्य मंडळथी परिवृत्त नेमिनाथ नगरीमांथी नीकळी सहस्राम्रवन नामना उद्यानमां गया. त्रणसे वर्ष गृहस्थावासमां

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रही छठ्ठनी तपस्यावाळा हजार पुरुषोनी साथे नीकळेला तपःसंयममां दृढता राखी विहार करवा लाग्या. ॥

इतश्च भगवतो भ्राता रथनेमिः प्रीतिपर एकांते राजीमतीमेवमाह, सुभ्रु! मा कुरु विषादं ? सौभाग्यनिधिकः को न प्रार्थयति ? भगवान् पुनर्नेमिनाथो वीतरागत्वान्न करोति विषयानुबंधं, ततः प्रतिपद्यस्व मां ? सर्वं कालमहं त्वदाज्ञाकारी भविष्यमि. तया भणितं यद्यहं नेमिनाथेन परित्यक्ता, तथाप्यहं तं न परित्यजामि. यतोऽहं भगवत् एव शिष्यणी भविष्यामि. ततस्त्वमेनं प्रार्थनानुबंधं त्यज ? ततः स कतिचिद्दिनानि यावन्मौनेन स्थितः, अन्यस्मिन् दिने पुनरपि तेन सा प्रार्थिता. ततस्तया तत्प्रतिबोधार्थं तत्प्रत्यक्षमेव क्षीरं पीत्वा मदनफलपानेन वांत्वा, तच्च सौवर्णिककच्चोलके क्षिप्त्वा समुपनीतं रथनेमेर्भणितं चेदं पिब ? तेनोक्तं कथं वांतं पिबामि ? तया भणितं त्वं किमेतज्जानासि ? स आह बालोऽप्येतज्जानाति. साप्यत्तर्हि नेमिनाथवांतां मां कथं त्वं पातुमिच्छसि ? इदं राजीमत्या वचः श्रुत्वा स उपरतः. राजीमत्यपि दीक्षाभिमुखी तपोविधानैः शरीरं शोषयंती तिष्ठति. ॥

अर्थः—आ तरफ भगवान् नेमिना भाइ रथनेमि राजीमतीमां प्रीतिमान् बनी एकांतमां तेणीने बोल्या के–'हे शोभन भ्रकुटीवाळी ! तुं जराय खेद करयां. तारा जेवी सौभाग्यनिधिनी कोण प्रार्थना न करे ? भगवन् नेमिनाथ तो वीतराग होवाथी विषयमां न लाग्या तो पछी तुं मने पतिरुपे स्वीकार. हमेशां हुं तारो आज्ञाकारी बनीने रहीश.' आ वचन सांभळी राजीमती बोली के— जो के नेमिनाथे मने त्यजी पण में नेमिनाथने नथी त्यज्या, हुं तो ए भगवान्नी शिष्या बनीने रहीश; माटे तुं आ प्रार्थनानो आग्रह छोडी दे. ते पछी ए रथनेमि केटलाक दिवस तो मूंगे मोढे बेसी रह्या पण फरीथी एक दिवस आवीने वळी पाछो पोताने वरवानी मागणी

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

करवा लाग्या त्यारे राजीमतीए तेने प्रतिबोध आपवा माटे तेना देखतां दूध पी तेना उपर मींढण घसीने पीधुं के तरत वमन थयुं, ए वमन करेल दूध एक कचोळामां भरी रथनेमिनी पासे धरी कह्युं के–'आ पीओ.' त्यारे रथनेमि कहे 'ए वमन करेलुं कंइ पीवाय?' राजीमती कहे 'आम तमे समजो छो ?' रथनेमि कहे 'ए तो नानो बालक समजे के वमन करेलुं न पीवाय एमां शुं ? त्यारे राजीमती बोली के–'त्यारे नेमिनाथे वात करेली मने तमे केम पीवा इच्छो छो ? आवुं राजीमतीनुं वचन सांभळी ते उपराम पाम्यो. राजीमती पण दीक्षा लेवानी धारणाथी तपोविधानवडे शरीरनुं शोषण करवा लागी. ॥

अत्रांतरे चतुःपंचाशद्दिनपर्यंते भगवतः श्रीनेमिनाथस्य रैवतगिरिसहस्राम्रवने केवलज्ञानमुत्पन्नं. देवैः कृतं समवसरणं. तत्र समायातासु द्वादशपर्षत्सु देशना कृता. तां च श्रुत्वा बहवः प्राणिनः प्रव्रजिताः. केचिद् गणधरा जाताः, स्थापितं भगवता तीर्थं, राजीमत्यपि विविधकन्याभिः सह प्रव्रजिता. रथनेमिरपि संविग्नस्तदानीमेव प्रव्रजितः. राजीमती तदानीमेवमचिंतयत्, यो मया तदानीं दिव्यपुरुषस्वप्नो दृष्टः सोऽद्य सफलो जातः.

अर्थः—आ अवसरमां चोपनदिवसने अंते भगवान् नेमिनाथने रैवताचलना सहस्राम्रवनमां केवळ ज्ञान उत्पन थयुं. देवोए समवसरण कर्यं. त्यांकणे आवेली द्वादश पर्षदूने विषये देशना करी, ते सांभळीने घणा प्राणिओ प्रव्रजित थया, केटलाक गणधर थया, भगवाने तीर्थ स्थाप्युं, राजीमती पण विविध कन्याओ सहित प्रव्रजित थयां. रथनेमि पण संवेगपामी तेज वखते प्रव्रजित थयो. राजीमतीए ते समये विचार्युं के–'में ते वखते स्वप्नमां दिव्य पुरुष दीठो हतो तेनुं फळ मने आजे मळ्युं. ॥

अन्यदा राजीमती साध्वीभिः समं भगवतो वंदनार्थं रैवतगिरिं गच्छंत्यकस्मान्मेघवृष्ट्याऽभ्याहता. सर्वा

For Private and Personal Use Only

अपि साध्व्योऽन्यगुहासु निलीनाः. राजीमत्यप्येकस्यां गुहायां प्रविष्टाऽस्ति, तत्र च पूर्वं रथनेमिसाधुः प्रविष्टो परमंधकारप्रदेशे स्थितोऽयं न दृष्टस्तया. ततस्तया चीवराणि सर्वाण्यप्युत्तारितानि, एवं सा निरावरणा जाता. तस्याः शरीरशोभां दृष्ट्वा, इंद्रियाणां च दुर्दांततयाऽनादिभवाभ्यस्ततया च विषयाभिप्रायेण स परवशो जातः, तादृशो रथनेमिश्च तया दृष्टः. ततो भयभ्रांता सा सद्य आत्मानं प्रावृत्य बाहुभ्यां संगोप्यां च स्थिता. तेन भणिता हे सुतनु ! तावदनुरागवशेनाहमिदं शरीरमरतिपरिगतं धर्तुं न शक्नोमि. ततः कृत्वानुग्रहं प्रतिपद्यस्व मया समं विषयसेवनं ? पश्चात् संजातमनःसमाधी आवां निर्मलं तपः संयमं च चरिष्यावः. तयापि साहसमवलंब्य प्रगल्भवचनैः स भणितः, महाकुलप्रसूतस्य तव किमिदं युक्तं स्वयं प्रतिपन्नस्य व्रतस्य भंजनं? जीवितमपि सत्पुरुषास्त्यजंति, न पुनर्व्रतलोपं कुर्वन्ति. ततो महाभाग ! मनःसमाधिं कृत्वा चिंतय विषयविपाकदारुणत्वं, शीलखंडनस्य नरकादिकं च फलं ? न च विषयसेवनेन मनःसमाधिः, किं तु भूरितराऽरतिर्भविष्यति. विषयसेवनेन लब्धप्रसरस्य मनसः प्रकाममिच्छा वर्धते उक्तं च—

अर्थः—एक समये राजीमती साध्वीओनी साथे भगवान्ने वंदन करवा रैवतगिरिपर जइ रह्यां हतां तेटलामां अकस्मात् मेघ वृष्टि थवाथी अकळाइने ए सघळी साध्वीओ पर्वतनी गुफाओमां भराइ गयां, राजीमती पण वासे रही जतां एक गुफामां पेठां. आ गुफामां रथनेमि प्रथमथी पेठेला पण अंधकारने लीधे राजीमतीए दीठो नहिं तेथी एकांत निर्जन स्थान जाणी भींजाइ गयेलां वस्त्रो ऊतारी पोते निरावरण थतां रथनेमिए दीठां. तेणीना शरीरनी शोभा जोइ इन्द्रियोनी स्वछंदता तथा अनादिभवभां अनुभवेल

वासनाथी विषयानुभिलाषवडे परवश थयेल रथनेमि तरफ राजीमतीनी दृष्टि जतां भयभ्रांत थइ तेणी पोतानुं अंग ए भीनां वस्त्रोथी ढांकी बेय हाथवती आवृत करी बेसी गयां. त्यारे रथनेमि बोल्या के-'हे सुतनु ! आ वख्ते अनुरागना आवेशथी बेचेनीमां घेरायेला आ मारा शरीरने हुं धारी शकतो नथी माटे अनुग्रह करी मारी साथे विषयसेवन करो. पछीथी आपणे बेय मनःसमाधि थतां निर्मल तपःसंयम आचरण करीशुं. आ टाणे ते राजीमतीए साहसनुं अवलंबन करी प्रगल्भ वचनोवडे रथनेमिने फट्कार्यो के-'हे महोटा कुळमां जन्मेला तारा जेवा पुरुषने पोते स्वीकारेला व्रतने आम भांगवुं ए योग्य छे ? मनने समाहित राखीने विचारो के-विषय सेवननो विपाक (परिणाम) घणोज दारुण=भयंकर थाय छे अने शीलखंडननुं फळ नरकगतिज छे. तेम विषयसेवन करवाथी मनः-समाधि नथी थती, ए तो जेम जेम विषयोने सेवो तेम तेम अरति अधिकाधिक थवानी. विषय सेवनथी मनने मार्ग मळतां इच्छा वधे छे. कह्युं पण छे के—

भुक्ता दिव्वा भोगा। सुरेसु तह य मणुएसु ॥ न य संजाया तत्ति। अतत्ति रंकस्सवि जीअस्स ॥ १ ॥

इत्यादिवाक्यैस्तयाऽनुशासितः स संबुद्धः, सम्यगहं प्रतिबोधितस्त्वयेति भणन्नात्मानं निंदयित्वा, राजीमतीं च भृशं स्तुत्वा स गतः साधुसभामध्ये, सापि च साध्वीसभामध्ये गतेति. अरिष्टनेमिर्भगवान् मरकतसमवर्णो दशधनुरुच्छ्रितदेहः शंखलांछनस्त्रीणि वर्षशतानि गृहवासे स्थितः, चतुःपंचाशद्दिनानि छाद्मस्थ्ये स्थितः, चतुः-पंचाशद्दिनानि सप्तशतवर्षाणि केवलपर्यायेण विहृत्यानेकभव्यान् प्रतिबोध्य च सर्वं वर्षसहस्रायुः परिपाल्य रैवतगिरावाषाढशुद्धाष्टम्यां सिद्धिं गतः क्रमेण रथनेमिराजीमत्यावपि सिद्धिं जग्मतुः. इत्यरिष्टनेमि-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चरित्रं सूत्रमध्ये लिख्यते—

अर्थः—देवयोनिमां तथा मनुष्यभवमां दिव्य भोगो भोगव्या पण तृप्ति तो नज थइ. रांक जीवने पण अतृप्तिज रहे. १ इत्यादि वाक्योवडे राजीमतीए रथनेमिने शीखामण आपतां प्रबुद्ध थइने ते बोल्या के—तमे मने सम्यक् प्रकारे प्रतिबोधित कर्यो आटलुं बोली पोतानी निंदा करतो तथा राजीमतीनी अत्यंत स्तुति करतो ते रथनेमि साधुसभामां गयो अने राजीमती पण साध्वीसभा मध्ये जइ पहोंची. अरिष्टनेमि भगवान् मरकतमणि समान देहकांतिवाळा दशधनुःप्रमाण देहनी उंचाइवाळा तथा शंखलांछन धारण करता त्रणसो वर्ष गृहवासमां स्थित थया, चोपन दिवस पर्यंत छद्मस्थ (वेष बदली छाना) रही विचर्या, चोपन दिवस युक्त सातसो वर्ष केवळ पर्यायथी विहार करी अनेक भव्य जीवोने प्रतिबोध आपीने सकळ सहस्र वर्षनुं आयुष परिपालन करी रैवतगिरिमां आषाढ मासनी शुक्ला अष्टमीदिने सिद्धि पाम्या. क्रमे करी रथनेमि तथा राजीमती पाम्यां. आ अरिष्टनेमिनुं संक्षिप्त चरित्र कह्युं. हवे तत्प्रतिपादक सूत्रो आगळ लखाय छे. ॥

मू०—सोरियपुरंमि नयरे । आसि राया महड्ढीए ॥ वसुदेवत्ति नामेणं । रायलक्खणसंजुए ॥ १ ॥

व्या०—सौर्यपुरे नाम्नि नगरे वसुदेव इति नाम्ना राजासीत्. यद्यपि सौर्यपुरे समुद्रविजयप्रमुखा दश दशार्हा भ्रातरो विद्यंते, तेषु दशसु लघुभ्राता वसुदेवोऽस्ति, तथापि वसुदेवपुत्रो विष्णुरभूत्, तेन वसुदेवस्यैव वर्णनं कृतं कीदृशो वसुदेवः ? महर्द्धिकः, छत्रचामरादिविभूतियुक्तः, पुनः कीदृशः ? राजलक्षणसंयुतः, हस्तपादयोस्तलेषु राज्ञो लक्षणानि चक्रस्वस्तिकांकुशवज्रध्वजछत्रचामरादीनि, तैः महितः, अथवौदार्यधैर्यगांभीर्यादिसहित ॥ १ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्थः—सौर्यपुर नगरमां वसुदेव नामे राजा हता. यद्यपि आ सौर्यपुरमां समुद्रविजय वगेरे दश दशार्ह भाइओ हता ते दशेमां नाना भाइ वसुदेव हता तथापि वसुदेवना पुत्र विष्णु थया तेने लीधे वसुदेवनुं वर्णन कर्युं. केवा वसुदेव ? महर्धिक=छत्रचामरादि महोटी राजविभूतिथी संयुक्त, तथा राजलक्षणसंयुत; अर्थात् हस्ततलमां तथा पादतलमां चक्र, स्वस्तिक, अंकुश, वज्र, ध्वज, छत्र, चामर; इत्यादि चिन्होथी संयुत अथवा औदार्य, शौर्य, धैर्य, गांभीर्य; इत्यादि राजगुणोवडे संयुत हता. १ ॥

मू०—तस्स भज्जा दुवे आसि । रोहिणी देवई तहा ॥ तासिं दोण्हंपि दो पुत्ता । अइट्ठा रामकेसवा ॥ २ ॥

व्या०—तस्य वसुदेवस्य द्वे भार्ये आस्तां, रोहिणी तथा देवकी. यद्यपि वसुदेवस्य द्वासप्ततिसहस्रं दारा आसन्, तथाप्यत्रोभयोरेव कार्याद्रोहिणीदेवक्योरेव ग्रहणं कृतं. तयो रोहिणीदेवक्योर्द्वयोर्द्वौ पुत्रावभूतां. तौ पुत्रौ कौ ? रामकेशवौ. कीदृशौ तौ ? अभीष्टौ मातापित्रोरधिकवल्लभौ. ॥ २ ॥

अर्थः—ते वसुदेवने बे भार्याओ हती, रोहिणी तथा देवकी. जो के वसुदेवने बउंतेर हजार स्त्रीओ हती तो पण अहीं बेनुंज कार्य होवाथी रोहिणी तथा देवकीनुंज ग्रहण करेल छे. ते रोहिणी तथा देवकीने बे पुत्रो हता. ते पुत्रो कया ? राम तथा केशव. ते केवा ? माता-पिताने अभीष्ट अर्थात् अतिप्रिय हता. (रोहिणीना बळराम अने देवकीना कृष्ण). ॥ २ ॥

मू०—सोरियपुरंमि नयरे । आसि राया महड्ढिए ॥ समुद्दविजए नामं । रायलक्खणसंजुए ॥ ३ ॥

व्या०—सौर्यपुरे नगरे समुद्रविजयो राजा महर्धिक आसीत्. कीदृशः समुद्रविजयः ? राजलक्षणसंयुक्तः. अत्र पुनः सौर्यपुराभिधानं समुद्रविजयवसुदेवयोरेकत्रावस्थितिदर्शनार्थं. ॥ ३ ॥

For Private and Personal Use Only

अर्थः—सौर्यपुरनगरमां महोटी ऋद्धिवाळो समुद्रविजय नामनो राजा हतो. ते केवो? राजलक्षणो वडे संयुक्त. अहींपण सौर्यपुर नगरनुं नाम, समुद्रविजय तथा वसुदेव बन्नेनी एकत्र स्थिति दर्शाववा माटे निर्दिष्ट करेलुं छे. ॥ ३ ॥

मू०—तस्स भज्जा सिवानाम। तीय पुत्ते महायसे ॥ भयवं अरिट्ठनेमित्ति। लोगनाहे दमीसरे ॥ ४ ॥

व्या०—तस्य समुद्रविजयस्य राज्ञः शिवानाम्नी भार्यासीत्. तस्याः षिवादेव्याः पुत्रो भगवानैश्वर्यधारी अरिष्टनेमिरासीत्. चतुर्दशस्वप्नदर्शनानंतरमेकमरिष्टरत्नमयं रथचक्रं सा ददर्श, तेनारिष्टनेमिरिति नाम प्रदत्तं कथंभूतोऽरिष्टनेमिः? महायशा महाकीर्त्तिः, पुनः कीदृशोऽरिष्टनेमिः? लोकनाथश्चतुर्दशरज्जुप्रमाणलोकप्रभुः. पुनः कीदृशोऽरिष्टनेमिः? दमीश्वरः. कुमारत्वेऽपि येन कंदर्पो जितः. तस्माद्दमिनां जितेंद्रियाणामीश्वरो दमीश्वरः. ॥ ४ ॥

अर्थ—ते समुद्रविजय राजानी शिवा नामनी भार्या हती. ते शिवादेवीना पुत्र भगवान् ऐश्वर्यधारी अरिष्टनेमि हता—ए शिवादेवी ए स्वप्नमां चतुर्दश स्वप्न दीठापछी एक अरिष्टरत्नमय रथचक्र तेणीये दीठुं ते उपरथी ए पुत्रने अरिष्टनेमि एवुं नाम धराव्युं. ते अरिष्टनेमि केवा? महोटा यशवाळा तथा लोकनाथ=चतुर्दशरज्जु प्रमाण लोकना प्रभु अने दमीश्वर=कुमारपणामांज जेणे कंदर्पने जीत्यो तेथी दमी-जितेंद्रियोना इश्वर=दमीश्वर थया.॥ ४ ॥

मू०—सोरिट्ठनेमिनामो उ। लक्खणस्सरसंजुओ ॥ अट्ठसहस्सलक्खणधरो। गोयमो कालगच्छवी ॥ ५ ॥

व्या—अथारिष्टनेमेर्वर्णनमाह—सोऽरिष्टनेमिनामा भगवानष्टसहस्रलक्षणधरो वर्तते, अष्टभिरधिकं सहस्रमष्टसहस्रं, लक्षणानामष्टसहस्रं लक्षणाष्टसहस्रं, तद्धरतीति लक्षणाष्टसहस्रधरः. अष्टसहस्रलक्षणानि धरतीति वाऽष्ट-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सहस्रलक्षणधरः. पुनः कीदृशः ? लक्षणस्वरसंयुतः, लक्षणैः सहितः स्वरो लक्षणस्वरस्तेन संयुतः. स्वरस्यलक्षणानि माधुर्यलावण्याऽव्याहतगांभीर्यादीनि, तैः संयुतः. तीर्थंकरस्य हि अष्टाधिकसहस्रलक्षणानि शरीरे भवंति. स्वस्तिकवृषभसिंहश्रीवत्सशंखचक्रगजाश्वच्छत्राब्धिप्रमुखाणि लक्षणानि हस्तपादादौ भवंति. पुनः कीदृशोऽरिष्टनेमिः ? गौतमो गौतमगोत्रीयः, पुनः कीदृशः ? कालकच्छविः श्यामकांतिः. ॥ ५ ॥

अर्थः—हवे ए अरिष्टनेमि कुमारनुं वर्णन करे छे. ते अरिष्टनेमि नामना भगवान् अष्टसहस्रलक्षणधर हता, अर्थात् एक हजारने आठ लक्षणो धारण करनारा हता. वळी ते केवा हता ? लक्षण स्वर संयुत=लक्षण सहित स्वरवडें संयुत हता. अर्थात् माधुर्य, लावण्य, अव्याहतता, गांभीर्य; इत्यादिक स्वरनां जे लक्षणो तेणें करी संयुत हता. तीर्थंकरना शरीरमां एक हजारने आठ लक्षणो होय छे; जेवाके–स्वस्तिक, वृषभ, सिंह, श्रीवत्स, शंख, चक्र, गज, अश्व, छत्र, समुद्र; इत्यादि लक्षणो हाथ पग वगेरे शरीरावयवोमां होय छे. वळी ते अरिष्टनेमि केवा ? गौतम, अर्थात्–गौतमगोत्रीय तथा कालकच्छवि=श्याम देहकांतिवाळा हता. ॥ ५ ॥

मू०—वज्जरिसहसंघयणे । समचउरसो झसोयरो ॥ तस्स राइमईकन्नं । भज्जं जाचइ केसवो ॥ ६ ॥

व्य०—पुनः कीदृशः सः ? वज्रं कीलिका, ऋषभः पट्टः, नाराच उभयपार्श्वयोर्मर्कटबन्धः, एभिः संहननं शरीररचना यस्य स वज्रर्षभनाराचसंहननः. पुनः कीदृशः ? समचतुरस्रः प्रथमसंस्थानवान्, यः पद्मासने स्थितः सन् चतुःषु पार्श्वेषु सदृशशरीरप्रमाणो भवति, स, समचतुरस्रसंस्थानवानुच्यते. अथ तस्यारिष्टनेमिकुमारस्य केशवः कृष्णो राजीमतीं कन्या भार्यायै याचते. कृष्णदेवो राजीमत्या जनकपार्श्वे राजीमतीं कन्यां नेमिनाथस्य भार्यार्थं

For Private and Personal Use Only

याचते इति भावः. ॥ ६ ॥

अर्थः—पुनरपि ते केवा हता ते कहे छे वज्रर्षभनाराचसंहनन=वज्र=कीलिका, ऋषभ=पट्ट अने नाराच=बन्ने पार्श्वमां मर्कट बंध; आवा प्रकारनुं जेनुं संहनन=शरीररचना छे एवा, तथा समचतुरस्र=प्रथम संस्थानवान्=अर्थात् ज्यारे पद्मासने स्थित थाय त्यारें चारे पडखे अदश शरीरप्रमाण जणाय तेवा होय ते समचतुरस्र संस्थानवाळा कहेवाय छे. वळी ते झषोदर, एटले मत्स्यना समान उदरप्रदेशवाळा हाता. आवा ए अरिष्टनेमिकुमारने भार्या अर्थे केशव=कृष्णे राजीमती कन्यानी याचना करी. एटले श्रीकृष्णदेवें राजीमतीना पिता उग्रसेन पासें जइने राजीमती कन्याने नेमिनाथनी भार्या अर्थे याचना करी. ॥ ६ ॥

मू०—अह सा रायवरकन्ना । सुसीला चारुपेहिणी ॥ सव्वलक्खणसंपन्ना । विज्जुसोयामणिप्पभा ॥ ७ ॥

व्या०—अथानंतरं सा वरराजकन्या राजीमती कीदृशी वर्तते ? तद्वर्णनमाह—राजसु वरो राजवरः षोडशसहस्रमुकुटबद्धभूपेषु श्रेष्ठ उग्रसेनो राजा, तस्य कन्या पुत्री राजवरकन्या. सा कीदृशी ? सुशीला शोभनाचारा, पुनः कीदृशी ? चारुप्रेक्षणी, चारु प्रेक्षणमवलोकनं यस्याः सा चारुप्रेक्षणी सुंदरावलोकना, सुंदरनयना वा. पुनः कीदृशी ? सर्वलक्षणसंपन्ना, चतुःषष्टि कामिनीकलाकोविदा. पुनः कीदृशी ? विद्युत्सौदामिनीप्रभा, विशेषेण द्योतते इति विद्युत्, सा चासौ सौदामिनी च विद्युत्सौदामिनी, तद्वत्प्रभा यस्याः सा विद्युत्सौदामिनीप्रभा, स्फुरद्विद्युत्कांतिः.।७।

अर्थः—अथ=तदनंतर ते राजकन्या राजीमति केवी छे, तेनुं वर्णन करेछे—राजाओमां श्रेष्ठ=सोळ हजार मुकुटबद्ध राजाओमां श्रेष्ठ=उग्रसेन राजानी कन्या. वळीते केवी ? सुशीला= शोभन आचारवाळी तथा चारुप्रेक्षणी, अर्थात् सुंदरनेत्रवाळी तेमज सर्वलक्षणसंपन्ना=

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

चोसठ कामिनी कळामां निपुणा अने विद्युत्सौदामिनीप्रभा, एटले विशेषरीतें चमकती वीजळीनाजेवी जेनी देहकांति छे एवी. ॥७॥

मू०—अहाह जणओ तीसे। वासुदेवं महड्ढियं ॥ इहागच्छउ कुमारो। जा से कन्नं दलामहं ॥ ८ ॥

व्या—अथ कृष्णेन नेमिकुमारार्थं कन्याया याचनानंतरं तस्या राजीमत्या जनको महर्द्धिकं वासुदेवं कृष्णमाह, हे वासुदेव! कुमारोऽरिष्टनेमिरिहास्मद्गृहे आगच्छतु, 'जा' इति येन कारणेन 'से' इति तस्मै अरिष्टनेमिकुमाराय तां राजीमतीं कन्यामहं ददामि. आसन्नक्रोष्टुकिनैमित्तिकादिष्टे लग्ने विवाहविधिनोपढौकयामि. ॥८॥

अर्थः—ज्यारे कृष्णें नेमिकुमारने माटे कन्यानुं मागुं कर्युं ते पछी ते राजीमतीना जनक=पिता उग्रसेने महोटी ऋद्धिवाळा श्रीकृष्णने कह्युं के–'हे वासुदेव! ए अरिष्टनेमिकुमार अमारे घरे आवे एटले ते अरिष्टनेमिकुमारने ते राजीमती कन्या हुं आपुं. पासे बेठेला नैमित्तिक=ज्योतिर्विद् क्रौष्टुकिए निश्चित करी आपेल लग्न समये हुं विवाहविधिथी मारी कन्या तेने अर्पण करुं. ॥८॥

मू०—सव्वोसहीहिं ण्हविओ। कयकोउअमंगलो ॥ दिव्वजुअलं परिहिओ। आहरणेहिंविभूसिओ ॥ ९ ॥

व्या०—अथारिष्टनेमिकुमारः क्रोष्टुकयर्पितलग्ने सर्वाभिरौषधीभिः, जयाविजयाशल्यविशल्याऋद्धिवृद्ध्यादिभिः स्नपितः, पुनः कृतकौतुकमंगलः, पुनः कीदृशः? परिधृतदिव्ययुगलः, परिहितं दिव्यं विवाहप्रस्तावोचितं वस्त्रयुगलं येन स परिहितदिव्ययुगलः, प्राकृतत्वाच्छन्दविपर्ययः. पुनः. कीदृशः? आभरणैः कुंडलमुकुटहारादिभिर्विभूषितोऽलंकृतः ॥ ९ ॥

अर्थः—पछी ए अरिष्टनेमिकुमारने क्रोष्टुकिए आपेला लग्नें सर्वौषधि=जया विजया शल्यविशल्या ऋद्धि वृद्धि आदिक औषधि=

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वडे नवरावीने तेमज कौतुकमंगळ=रक्षाबंधनादिक करीने, तथा दिव्यवस्त्रयुगल पहेरावीने तेने विवाहोचित कुंडळ, मुकुट, हार, कडां, वगेरे आभूषणोथी शणगारीये, ॥ ९. ॥

मू०—मत्तं च गंधहत्थिं च । वासुदेवस्स जिट्ठगं । आरूढो सोहई अहियं । सिरे चूडामणि जहा ॥ १० ॥

व्या०—च पुनररिष्टनेमिकुमारो वासुदेवस्य ज्येष्ठकं मत्तं गंधहस्तिनमारूढोऽधिकं शोभते. क इव ? शिरसि मस्तके चूडामणिरिव, यथा मस्तके मुकुटः शोभते, तथा नेमिः सर्वेषां यादवानां मध्ये चूडामणिसदृशो विराजते.

अर्थः—पछी ए अरिष्टनेमिकुमार, वासुदेवना ज्येष्टक=महोटामत्तगंधहस्ती उपर आरुढ थइ जेम मस्तक उपर मुकुट शोमे तेम शोभशे, सर्वयादवोना मध्ये चूडामणि समान दीपी नीकळशे. ॥ १० ॥

मू०—अह उस्सिएण छत्तेण । चामराहियसोहिओ ॥ दसारचक्केण य सो । सव्वओ परिवारिओ ॥ ११ ॥

मू०—चउरंगिणीए सेणाए । रइयाए जहक्कमं ॥ तुडीयाण सन्निनाएण । दिव्वेणं गयणं फुसा ॥ १२ ॥

मू०—एयारिसीए इड्ढीए । जुत्तिए उत्तमाइय ॥ नियगाओ भवणाओ । णिज्जाओ वण्हिपुङ्गवो ॥ १३ ॥

तिसृभिः कुलकं ॥ व्या०—अथानंतरं वृष्णिपुङ्गवो नेमिकुमारो निजकान्द्भवनात्स्वकीयगृहादेताहृश्या समीपतरवर्तिन्या ऋध्ध्या, पुनरुत्तमया प्रधानया युत्या दीप्त्या पाणिग्रहणाय निर्गतः, उग्रसेनगृहंप्रति स्वमंदिरान्निःसृत इत्यर्थः, कीदृश्या ऋध्ध्या ? तां ऋद्धिपद्धतिमाह—स नेमिकुमार उच्छ्रितेनोच्चैः कृतेन छत्रेण मेघाडंबरछत्रेण, च पुनश्चामराभ्यपार्श्वयोर्वीज्यमानः शोभितः, पुनः स नेमिकुमारो दशार्हचक्रेण यादवसमूहेन सर्वतः परिवृतः. ॥ ११ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पुनः कीदृशः ? चतुरंगिण्या सेनया परिवृतः, पुनः कीदृशः ? त्रुटितानां तूर्याणां भेरिमृदंगपटहकरतलतालादीनां दिव्येन देवयोग्येन सन्निनादेन सम्यक्शब्देन सहितः. कीदृशेन तूर्याणां निनादेन ? गगनस्पृशा, गगनं स्पृशतीति गगनस्पृक्, तेनाकाशव्यापिना. ॥ १३ ॥

अर्थः—त्रण गाथाओनुं कुलक=एटले एक वाक्य छे. तदनंतर वृष्णिपुंगव=वृष्णिकुळमां श्रेष्ठ=नेमिकुमार मोताना भुवनथी आवी=वर्णवाशे तेवी=ऋधिथी तथा उत्तम दीप्तिथी पाणिग्रहण करवा नीकल्या, उग्रसेनना घर प्रति जवा माटे पोताने घरेथी नीकल्या. केवी ऋद्धि ? ते ऋद्धिनी पद्धतिनुं वर्णन आपेछे=उच्छ्रित=उपर धरेल छत्र=मेघाडंबर छत्र सहित, तथा बेय पडखे बे चमारो वडें व्यंजन करावाथी शोभता, वळी दशार्हचक्र=यादव समुदाये सर्वतः परिवारित, तथा क्रमप्रमाणे रचेली=गोठवेली चतुरंगिणी सेनाये परिवृत, ते साथे तूर्य=विविधवाद्योना गगनस्पर्शी=आकाशव्यापी संनिनाद=मनोहर नाद थता आवे. (एवी ऋद्धिथी परणवानीकल्या.) ॥ ११-१२-१३. ॥

मू०—अह सो तत्थ निज्जंते । दिस्स पाणे भयदुुए ॥ वाडेहिं पंजरेहिं च । संनिरुद्धे सुदुक्खिए ॥ १४ ॥

मू०—जीवियंतं तु संपत्ते । मंसट्ठा भक्खियव्वए ॥ पासित्ता से महापन्ने । सारहिं इणमब्बवी ॥ १५ ॥

युग्मं ॥ व्या०—अथानंतरं स नेमिकुमारः सारथिमिदमब्रवीत्, किं कृत्वा ? तत्र विवाहमंडपासन्ने निर्यन्नधिगच्छन् भयद्रुतान् भयव्याकुलान् प्राणान् जीवान् स्थलचरान् मृगशशकशुकरतित्तिरलावकादीन् मांसार्थं भक्षितव्यान् 'पासित्ता' इति विचार्य दृष्ट्वा तादृशान् हृदि निधाय, कथंभूतान् प्राणान् ? वाटकैर्भित्तिभिः कंटकवाटि-

For Private and Personal Use Only

कादिभिर्वा निरुद्धानतिशयेन यंत्रितान्, पुनः पंजरैर्लोहवंशशलाकादिविनिर्मितैः पक्षिनियंत्रणस्थानैः संस्थानैः संनिरुद्धान्, अत एव सुदुःखितान्, पुनः कीदृशान्? जीवितांतं संप्राप्तान्, ते प्राणिन एवं जानंत्यस्माकं मरणमागतं, कुतोऽस्माकं जीवितमिति मरणदशां संप्राप्तान्. कीदृशो नेमिकुमारः? महाप्राज्ञो महाबुद्धिसहितः, अर्थाद् ज्ञानत्रयेण विस्तीर्णबुद्धिरित्यर्थः. ॥ १५ ॥

बे गाथानो संबंध भेळो छे. अर्थः—अथ=ते पछी ते नेमिकुमार सारथिने आम बोल्या. केम करीने? त्यां विवाहमंडप पांसे पहोंच्या ते वख्ते भयथी व्याकुळ प्राणीओ=मृग, शशलां सूकर, तित्तिरि, लावक आदिक स्थल चारी तथा पक्षीओ=ने मांस भक्षणार्थे वाडामां तथा पांजराओमां निरुद्ध=पूरेलां अने तेथीज अतिदुःखित थतां, जीवितांतने संप्राप्त=अर्थात् मुवाजेवां थइ गयेलां जोइने ए महाप्राज्ञ=ज्ञानत्रयथी विस्तीर्णबुद्धिमान् नेमिकुमारे सारथिने पुछ्युं. ॥ १४-१५ ॥

मू०—कस्स अट्ठा इमे पाणा। एते सव्वे सुहेसिणो ॥ वाडेहिं पंजरेहिं च। संनिरुद्धा य अच्छिहि ॥ १६ ॥

व्या—सारथिं किमब्रवीदित्याह—हे सारथे! इमे प्रत्यक्षं दृश्यमानाः सर्वे प्राणा वाटकैश्च पुनः पंजरैः संनिरुद्धा अत्यंतं नियंत्रिताः कस्यार्थं कस्य हेतोः? 'अच्छिहिं' इति तिष्ठंति. कीदृशा इमे प्राणाः? सुखार्थिनः, सर्वे संसारिणो जीवाः सुखार्थिनः संति, किमर्थं दुःखिनः क्रियंते? भगवान् जानन्नपि जीवदयाप्रकटीकरणार्थं सारथिं पप्रच्छेति भावः. ॥ १६ ॥

अर्थः—सारथिने शुं कह्युं? ते कहे छे–हे सारथे! आ प्रत्यक्ष देखाता प्राणियो जे वाडाओमां तथा पांजराओमां संनिरुद्ध=

रूंधेला=पूरेला छे ते कोने माटे ? शा हेतुथी एम रहेला छे ? आ प्राणी केवा छे ? सुखार्थी, संसारमां सर्वे प्राणी सुखना अर्थीज होय छे तो पछी आ प्राणी शा माटे दुःखी कराय छे ? भगवन् पोते जाणे छे तथापि जीवदया प्रकट करवा सारथिने पूछे छे. ॥ १६ ॥

मू०—अह सरही तओ भणइ । एए भद्दा उ पाणिणो ॥तुज्झं विवाहकज्जंमि । भोयावेउं बहुं जणं ॥ १७ ॥

व्या—अथ नेमिकुमारवाक्यश्रवणानंतरं ततः सारथिर्भणति, हे स्वामिन्नेते भद्राः प्राणिनो युष्माकं विवाहकार्ये बहुजनान् यादवलोकान् भोजयितुमेकत्र मेलिताः संति. ॥ १७ ॥

अर्थः—अथ=नेमिकुमारनुं वाक्य सांभळीने तदनंतर सारथि बोल्यो के-हे स्वामिन् ! आ बिचारा भोळा प्राणियो आपना विवाहकार्यमां घणाकजनो—यादवलोकोने भोजन कराववा माटे अहीं एकत्र भेळाकरी राखेला छे. ॥ १७ ॥

मू०—सोऊण तस्स वयणं । बहुपाणिविणासणं ॥ चिंतेइ से महापन्ने । साणुक्कोसे जिए हिओ ॥ १८ ॥

व्या०—से इति स नेमिकुमारस्तस्य सारथेर्वचनं श्रुत्वा चिंतयति. कीदृशः सः ? महाप्राज्ञो महाबुद्धिमान्, पुनः कीदृशः सः ? जीवे हितो जीवविषये हितेप्सुः. पुनः कीदृशः ? सानुक्रोशः, सह अनुक्रोशेन वर्तते इति सानुक्रोशः सदयः, अथवा जीवे हि निश्चयेन सानुक्रोशः सकरुणः, तु शब्दः पादपूरणे. कीदृशं सारथेर्वचनं ? बहुप्राणिविनाशनं बहुजीवानां विघातकारकं. ॥ १८ ॥

अर्थः—ते नेमिकुमार ते सारथिनुं वचन सांभळीने चिंतामां पड्या ते केवा ? महाप्राज्ञ=महाबुद्धिमान् तथा जीवोनां हितकर अने सानुक्रोश=दयाळु अथवा हि=निश्चये जीवने विषये सानुक्रोश=सदय. 'तु' शब्द पादपूरणार्थ गणाय. सारथिनुं वचन केवुं ?

बहुप्राणिविनाशन=घणां प्राणिओनुं घातकारक. ॥ १८ ॥

मू०—जइ मज्झकारणा एए । हम्मंते सुबहुजिया ॥ न मे एयं तु निस्सेसं । परलोए भविस्सइ ॥ १९ ॥

व्या०—तदा नेमिकुमारः किं चिंतयतीत्याह—यदि मम विवाहादिकारणेनैते सुबहवः प्रचुरा जीवा हनिष्यंते मारयिष्यंते, तदैतद्हिंसाख्यं कर्म परलोके परभवे निःश्रेयसं कल्याणकारि न भविष्यति परलोकभीरुत्वस्यात्यंतमभ्यस्ततयैवाभिधानं, अन्यथा भगवतश्चरमदेहत्वादतिशयज्ञानत्वाच्च कुत एवंविधा चिंतेत भावः. ॥ १९ ॥

अर्थः—त्यारे नेमिकुमारे शुं विचार्युं ते कहेछे—जो मारा विवाहने कारणे आ बहु=पुष्कळ जीवो हणायछे=मरायछे तो आ हिंसात्मक कर्म मने परलोकमां=परभवे निःश्रेयस=कल्याणकारक थशे नहिं. अत्यंत अभ्यस्त होवाथी पोतानी परलोकथी भीरुता कही नाखी. अन्यथा भगवान्नो आ छेल्लो देह होवाथी तथा अतिशय ज्ञान होवाथी आवा प्रकारनी चिंता होयज क्यांथी? एवो भावार्थ छे. ॥१९॥

मू०—सो कुंडलाण जुअलं । सुत्तगं च महाजसो ॥ आभरणाणि य सव्वाणि । सारहिस्स पणामए ॥ २० ॥

व्या०—स नेमिकुमारो महायशाः, नेमिनाथस्याभिप्रायात् सर्वेषु जीवेषु बंधनेभ्यो मुक्तेषु सत्सु सर्वाण्याभरणानि सारथये प्रणामयति ददाति. कानि तान्याभरणानि? कुंडलानां युगलं, पुनः सूत्रकं कटीदवरकं, चकारादाभरणशब्देन हारादीनि सर्वांगोपांगभूषणानि सारथेर्ददौ. ॥ २० ॥

अर्थ—महायशाः महोटा यशवाळा ते नेमिकुमारे—ज्यारे नेमिनाथनो अभिप्राय जाणी बधां प्राणियो बंधनथी छोडी मूक्यां त्यारे=कुंडळनुं युगळ जोडी, सूत्रक=कंदोरो, 'च' शब्द उपरथी बीजां कडां बाजुबंध हार वगेरे सर्व अंग उपांगना आभारणो उतारीने

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सारथिने अर्प्यां-प्रीतिदान=इनाम तरीके आपी दीधां. ॥ २० ॥

मू०—मणपरिणामे य कए। देवा य जहोइयं समोइण्णा॥ सव्वड्ढीए सपरिसा। निक्खमणं तस्स काउं जे ॥२१॥

व्या—तस्मिन्नेमिकुमारे मनःपरिणामे चित्ताभिप्राये दीक्षां प्रतिकृते सति, लोकांतिकदेववचनात्सांवत्सरिकदाने दत्ते सति, देवाश्चतुर्विधा यथोचितं यथायोग्यं सर्वर्द्ध्यां समवतीर्णास्तत्रागताः. किं कर्तुं? तस्य भगवतो नेमिकुमारस्य निःक्रमणमहोत्सवं दीक्षामहिमानं कर्तुं जेशब्दः पादपूरणे. कीदृशा देवाः? सपरिषदः, सह तिसृभिः परिषद्भिर्वर्तंते इति सपरिषदः परीषत्सहिता इत्यर्थः. ॥ २१ ॥

अर्थः—ते नेमिकुमारे पोतानो मनः परिणाम=चित्तनो अभिप्राय=दीक्षा प्रति कर्यो त्यारे, एटले लोकांतिक देवोना वचनथी सांवत्सरिक दान देवायां ते समये चतुर्विध देवो, यथोचित रीतें ते भगवान् नेमिकुमारनो निष्क्रमण महोत्सव=एटले-दीक्षानो महिमा-करवा माटे त्रणे परिषद् सहित तथा सर्व प्रकारनी ऋद्धि सहित समवतीर्ण थया=स्वर्गथी उतर्या. ॥ २१ ॥

मू०—देवमणुस्सपरिवुडो। सिबियारयणं तओ समारूढो॥ निक्खमिय बारगाओ। रेवययंमि ठिओ भगव ॥२२॥

व्या०—ततोऽनंतरं नेमिकुमारो भगवान् ज्ञानवान् दीक्षावसरज्ञो देवैर्मनुष्यैः परिवृतो देवमनुष्यपरिवृतः शिबिकारत्नमुत्तरकुरुनामकं समारूढो द्वारिकापुरितो निःक्रम्य निःसृत्य रेवते रैवताचले स्थितः. ॥ २२ ॥

अर्थः—तदनंतर नेमिकुमार भगवान् दीक्षानो अवसर जाणी देव मनुष्योथी परिवारित थइ शिबिकारत्न=उत्तरकुरु नामनी पालखी उपर आरूढथइने द्वारिकापुरिमांथी नीकळीने रैवतक पर्वतने विषये जइने स्थित थया. ॥ २२ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मू०—उज्जाणे संपत्तो । उइण्णो उत्तमाओ सिवियाओ ॥ साहस्सीए परिवुडो । अह निक्खमई हिं चित्ताहिं ॥२३॥

व्या०—तत्र रेवताचले उद्याने सहस्राम्रनाम्नि वने संप्राप्तः, पुनरुत्तमायाः प्रधानायाः शिबिकाया उत्तीर्णः, सहस्रेण परिवृतः प्रधानपुरुषसहस्रेण संयुतः सन्, अथ चित्रायां चित्रानक्षत्रे निःक्रामति, दीक्षां गृह्णाति, पंचमहाव्रतोच्चारणं करोति. ॥ २३ ॥

अर्थः—त्यां रैवताचलमां सहस्राम्र नामना उद्यानमां उत्तम शिबिकामांथी उतर्या अने सहस्रप्रधान पुरुषोथी परिवारित थइ चित्रानक्षत्रमां निष्क्रम्या, दीक्षा ग्रहण करी, अर्थात् पंच महाव्रतोनुं उच्चारण कर्युं. ॥ २३ ॥

मू०—अह सो सुगंधगंधिए । तुरियं मउयकुंचिए ॥ सयमेव लुंचई केसे । पंचमुट्ठीहिं समाहिए ॥ २४ ।

व्या०—अथ पंचमहाव्रतोच्चारणानंतरं स नेमिनाथः स्वयमेवात्मनैव त्वरितं केशान् पंचमुष्टिभिः कृत्वा लुंचते कीदृशः सन्? समाहितो ज्ञानदर्शनचारित्ररूपसमाधियुक्तः सन्. कीदृशान् केशान्? सुगंधगंधिकान् स्वभावतः सुरभिगंधान्, पुनः कीदृशान्? मृदुककुंचितान्, मृदुकाश्च ते कुंचिताश्च मृदुककुंचितास्तान् सुकुमालान् अकुटिलान्. ॥ २४ ॥

अर्थः—अथ-पंचमहाव्रतोच्चारण थया पछी ते नेमिनथें पोतेज तुरतज पोतना सुगंधयुत तथा मृदु अने कुंचित अर्थात् कोमळ अने सरल केशने, समाहित थइने—ज्ञानदर्शन चारित्ररूप समाधि युक्त रहीने पांच मुष्टिवडे करीने लुंचित कर्या—केशलोच कर्यो, ।२४।

मू०—वासुदेवो य तं भणइ । लुत्तकेसं जिइंदियं ॥ इच्छियमणोरहे तुरियं । पावेसू तं दमीसर ॥ २५ ॥

व्या—तदा वासुदेवः कृष्णः, चकारात् समुद्रविजयादिनृपगणोऽपि तं नेमिनाथं जितेंद्रियं, पुनर्लुप्तकेशं कृतलोचमिति वचनं भणति, इत्याशीर्वादवाक्यं ददाति. भो दमीश्वर ! दमिनां जितेंद्रियाणामीश्वरो दमीश्वरः, तत्संबोधनं हे दमीश्वर ! यतीश्वर ! ईप्सितं वांछितं मनोरथं त्वरितं शीघ्रं. लमिति त्वं प्राप्नुहि ! ॥ २५ ॥

अर्थः—ते समये लुप्तकेश=जेणे केशलोच करेलछे एवा तथा जितेंद्रिय एवा नेमिनाथने वासुदेवे कह्यं के-हे दमीश्वर=यतीश्वर ! ईप्सित=मनोवांछित मनोरथने तमे त्वरित=शीघ्र प्राप्त थाओ. (वासुदेवे आवो आशीर्वाद आप्यो.) ॥ २५ ॥

मू०—नाणेणं दंसणेणं च । चरित्तेणं तहेव य ॥ खंतीए मुत्तीए चेव । वड्ढमाणो भवाहि य ॥ २६ ॥

व्या—पुनराशीर्वचनमाह–पुनर्हे स्वामिस्त्वं ज्ञानेन दर्शनेन तथैव चारित्रेण, च पुनः क्षांत्या, क्षमया, च पुनर्मुक्त्या निर्लोभत्वेन वर्धमानो ' भवाहि ' इति भव ? ॥ २६ ॥

अर्थः—पुनरपि आशीर्वचन कहेछे-हे स्वामिन् ! तमे ज्ञाने करी, दर्शने करी तथा चारित्रे करीने अने क्षांति=क्षमावडे तथा मुक्ति=निर्लोभताए करी वर्धमान थाओ. ॥ २६ ॥

मू०—एवं ते रामकेसवा । दसारा य बहूजणा ॥ अरिट्ठनेमिं वंदित्ता । अइगया बारगापुरिं ॥ २७ ॥

व्या—एवममुना प्रकारेण रामकेशवौ, च पुनर्दशापि दशार्हाः, च पुनर्बहवोऽन्ये जनाश्चत्वारो वर्णा अरिष्टनेमिं स्वामिनं वंदित्वा स्तुत्वा नत्वा च द्वारिकापुरीमतिगताः प्रविष्टाः. ॥ २७ ॥

अर्थः—ए प्रकारें राम केशव तथा दशे दशार्ह अने अन्य बहुजनो चारे वर्णना लोको अरिष्टनेमि स्वामीने वंदन करी=स्तुति

नमस्कार करी द्वारिकापुरीमां प्रविष्ट थया. ॥ २७ ॥

मू०—सोऊण रायकन्ना । पव्वज्जं सा जिणस्स उ ॥ नीहासा य निराणंदा । सोगेण य समुच्छया ॥ २८ ॥

व्या—सा राजवरकन्योग्रसेननृपपुत्री राजीमती शोकेन समुच्छया समवस्तृताऽवष्टब्धा व्याप्ताभूदित्यर्थः किं कृत्वा ? जिनस्य नेमिनाथस्य प्रव्रज्यां दीक्षां श्रुत्वा. कथंभूता सा ? निर्हासा निर्गतो हासो यस्याः सा निर्हासा हास्यरहिता. पुनः कीदृशा सा ? निरानंदा आनंद रहिता. ॥ २८ ॥

अर्थः—ते राजवर कन्या उग्रसेननृपनी पुत्री राजीमती शोके करीने अवष्टब्ध=व्याप्त थइ गइ. केम करीने ? जिन=नेमिनाथनी प्रव्रज्या=दीक्षा सांभळीने. ते राजीमती केवी ? निर्हासा=हास्यरहित तथा निरानंदा=आनंदविनानी. ॥ २८ ॥

मू०—राईमईविचिंतेइ । धिगत्थु मम जीवियं ॥ जाहं तेणं परिच्चत्ता । सेयं पव्वइउं मम ॥ २९ ॥

व्य—सा राजीमती मनसि विचिंतयति, मम जीवितंधिगस्तु, याहं तेन नेमिनाथेन परित्यक्ता, अतो मम प्रव्रजितुं दीक्षां गृहीतुं श्रेयः, न तु गृहे स्थातुं श्रेय इति भावः. ॥ २९ ॥

अर्थः—ते राजीमती मनमां चिंतवन करवा लागी के-मारा जीवितने धिकार हो; जे हुं नेमिनाथें त्यजाणी. हवे तो मारे प्रव्रज्या=दीक्षा=ग्रहण करवी एज श्रेयछे घरमां बेसी रहेवुं ए श्रेय नथी. ॥ २९ ॥

मू०—अह सा भमरसन्निभे । कुच्चफणगपसाहिए ॥ सयमेव लुंचई केसे । धिइमंता ववस्सिया ॥ ३० ॥

व्या—अथानंतरं सा राजीमती स्वयमेव केशान् लुंचति. कथंभूता सा ? धृतिमती धैर्ययुक्ता, पुनः कथंभूता ?

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्यवसिता निश्चला, धर्मं कर्तुं स्थिरा. कीदृशान् केशान्? 'कुचफणगपसाहिए' कूर्चफनकप्रसाधितान्. कूर्चो गूढकेशोन्मोचको वंशशलाकारचितः केशसंस्करणोपकरणविशेषः, फनको गजदंतकाष्ठमयः कंकतकः, कूर्चश्च फनकश्च कूर्चफनकौ, ताभ्यां प्रसाधिताः संस्कृताः कूर्चफनकप्रसाधितास्तान्. पुनः कीदृशान्? भ्रमरसन्निभान् भ्रमरवत्कृष्णच्छायामान्. ॥ ३० ॥

अर्थः—अथ=अनंतर ते राजीमति पोताना केशनुं पोताने हाथेज लुंचन करवा लागी. राजीमती केवी? धृति=धैर्यवाळी तथा व्यवसिता=धर्मकरवामां निश्चला. केवा केश? कूर्च फनक प्रसाधित, एटले कूर्च=वांसनी सणीयोनो बनावेलो वाळ समारवानो ब्रश तथा फणक एटले हाथीदांतनो दांतीयो; ए बन्ने वडे सुधारेला अने भ्रमर सन्निभ एटले भमराजेवा काळा. (एवा वाळनो पोतेज लोच कर्यो.) ॥ ३० ॥

मू॰—वासुदेवो य तं भणई। लुत्तकेसं जिइंदियं ॥ संसारसागरं घोरं। तर कन्ने लहुं लहु ॥ ३१ ॥

व्या॰—च पुनस्तदा वासुदेवः श्रीकृष्णस्तां राजीमतीं कन्यां भणति, आशीर्वादं पठति. हे कन्ये! हे राजीमति! घोरं रौद्रं संसारसमुद्रं लघु लघु त्वरितं त्वरितं तर? संसारसमुद्रस्य पारं कुरु? लघु लघु इति संभ्रमे आदरे द्विर्वचनं. कीदृशीं राजीमतीं? लुप्तकेशां कृतलोचां, पुनः कीदृशीं? जितेन्द्रियां साध्वीमित्यर्थः. ॥ ३१ ॥

अर्थः—पुनरपि वासुदेव, लुप्तकेशा तथा जितेंद्रिया ते राजीमतीने कहे छे के—हे कन्ये राजीमति! घोरं=भयंकर आ संसार समुद्रने लघु लघु=झट झट तरीजाओ, संसार सागरनापारने पामो. 'लघु लघु' ए संभ्रममां अथवा आदरार्थमां बे वार कह्युं. ते राजी-

For Private and Personal Use Only

मती केवी ? जेना केशनो लोच थइ गयेल छे तेवी तथा जीतेलछे इंद्रियोने जेणे एवी ते साध्वी राजीमाती. ॥ ३१ ॥

मू०—सा पव्वइया संती । पव्वावेसी तर्हि बहुं ॥ सयणं परिगणं चेव । सीलवंता बहुस्सुया ॥ ३२ ॥

व्या०—सा राजीमती प्रव्रजिता सती गृहीतदीक्षा सती, तत्र द्वारिकायां बहून् स्वज्ञातीन् स्त्रीजनान्, च पुनः परिजनान् दास्यादिस्त्रीजनान् प्राव्राजयत् स्वसार्थेऽपरानपि दारान् प्रव्राजयामासेत्यर्थः. कीदृशी सा ? शीलवती, पुनः कीदृशी ? बहुश्रुता प्रचुरकृतज्ञानाभ्यासा. ॥ ३२ ॥

अर्थः—ते प्रव्रजिता=दीक्षा जेणे गृहण करी छे एवी तथा शीलवती अने बहुश्रुता, अर्थात् जेणे पुष्कळ ज्ञानाभ्यास करेलो छे एवी राजीमतीए त्यां द्वारिकामां पोताना स्वजननी स्त्रीयोने तेमज परिजन=दासी वगेरे स्त्रीजनोने घणीओने प्रव्रज्या=दीक्षा लेवरावी. (पोतानी साथे साध्वी स्त्रीओनो पण समुदाय कर्यो.) ॥ ३२ ॥

मू०—गिरिं रेवइयं जंती । वासेणुल्ला उ अंतरा ॥ वासंते अंधयारंमि । अंतो लयणस्स सा ठिया ॥ ३३ ॥

व्या—सा राजीमत्येकदा स्वामिवंदनार्थं रैवतकं गिरिं गिरनारपर्वतं यांती लयनस्य गिरिगुहागृहस्यांतर्मध्ये स्थिता. क सति ? वर्षति मेघेंधकारे सति, मेघांधकारेण दृक्प्रचारे निरुद्धे सति. कीदृशी सा ? अंतरा अर्धमार्गे वसेणेति वर्षाभिरुल्लाऽऽर्द्रा क्लिन्नसर्वचीवरा. ॥ ३३ ॥

अर्थः—एक समये ते राजीमती स्वामिवंदनार्थं रैवतकगिरि=गिरनार पर्वत उपर जती हती त्यां वचमां वर्षाथतां जळथी सर्व चीवर=वस्त्र उल्ल=भींजाइगयां अने मेघना अंधकारवडे दृष्टिप्रचार निरुद्धथवा लाग्यो तेथी एक लयन पर्वतनी गुफाना अंदर स्थित थइ.

मू०—चीवराणि विसारंती । जहाजाइत्ति पासिया ॥ रहनेमी भग्गचित्तो । पच्छा दिट्ठो तीइवि ॥ ३४ ॥

व्या०—रथनेमिर्भग्नचित्तोऽभूत्, संयमाच्चलितमना अभूत्, किं कृत्वा ? चीवराणि सार्द्राणि शरीरादुत्तार्य विस्तारयंतीं यथाजातामित्येवंरूपां निर्वस्त्रां तां राजीमतीं दृष्ट्वा, तया राजीमत्यापि स रथनेमिश्चलचित्तः पश्चात् दृष्टः. पूर्वमंधकारे सति न दृष्टः. अन्यथा यदि पूर्वं दृष्टोऽभविष्यत्, तदैकाकिनी तत्र न प्राविक्षदिति भावः. ॥ ३४ ॥

अर्थः—(गुफामां जइ निर्जन स्थान जाणी) ते राजीमती चीवर=भीनावस्त्रो उतारी यथाजाता=जन्मटाणे होए तेवी=निर्वस्त्राथइ तेने जोइने-प्रथमथी ते गुफामां पेठेलो रथनेमि भग्नचित्त अर्थात् संयमथी चलितथयो, तेवोज ए रथनेमि राजीमतीए दीठो. प्रथम अंधकारमां नहोतो दीठो. जो प्रथम दीठो होत तो राजीमती एकली त्यां पेसतज नहिं. ॥ ३४ ॥

मू०—भीया य सा तहिं दट्ठुं । एगंते संजयं सयं ॥ बाहाहिं काउं संगोफं । वेवमाणी निसीयई ॥ ३५ ॥

व्या०—सा राजीमती स्वयं तदैकांते गुहायां रथनेमिं संयतं साधुं दृष्ट्वा भीता, कदाचिदयंदयं मम शीलभंगं कुर्यादिति विचार्य शीलभंगभयाद्वेपमाना कंपमाना सती निषीदति, तदाश्लेषमपरिहारार्थं भूमावुपविशति. किं कृत्वा ? बाहुभ्यां द्वाभ्यां भुजाभ्यां संगोफं परस्परबाहुसंगुंफनं स्तनोपरि मर्कटबंधं कृत्वा. ॥ ३५ ॥

अर्थः—तेराजीमती ते वखतें एकांतमां रथनेमि साधुने जोइ भयपामी. ' कदाचित् आ साधु मारा शीळनो भंग करे ' एम विचारी शीळभंगना भयथी वेपमाना=धुजनी धुजती=बेसी गइ. ते आलिंगन न करी शके तेटला माटे भूमि उपर बेसी गइ. केम करीने ? पोताना बे बाहुवडे संगोफ=बे बाहुथी परस्पर अदब=वाळीने, अर्थात् स्तन उपर मर्कटबंध करीने-(बेसी गइ.) ॥ ३५ ॥

मू०—अह सोवि रायपुत्तो । समुद्दविजयंगओ ॥ भीयं पवेइयं दट्ठुं । इमं वक्कमुदाहरे ॥ ३६ ॥

व्या—अथानंतरं सोऽपि राजपुत्रः समुद्रविजयांगजो रथनेमिर्भीतां प्रवेशितां कंपमानां राजीमतीं साध्वीं दृष्ट्वा इदं वाक्यमुदाहरत्. ॥ ३६ ॥

अर्थः—अथ=अनंतर ते पण राजपुत्र, समुद्रविजयनोपुत्र रथनेमि, भयपमीने कंपती राजीमती साध्वीने जोइ आवुं वचन बोल्यो.

मू०—रहनेमी अहं भद्दे । सुरूवे चारुभासिणि । ममं भयाहि सुतणू । न ते पीला भविस्सइ ॥ ३७ ॥

व्या—किं वाक्यमुवाचेत्याह-हे भद्रे ! हे कल्याणि ! अहं रथनेमिरस्मि, मामन्यं कमपि मा जानीहि ? हे सुरूपे ! सुंदराकारे ! हे चारुभाषिणि ! हे मधुरवचने ! हे सुतनु शोभनशरीरे ! कोमलगात्रि ! त्वं मां भजस्व ? भर्तृत्वेनांगीकुरु ? ते तव पीडा दुःखं न भविष्यति, मया सह विषयसुखं भुंक्ष्व ॥ ३७ ॥

अर्थः—शुं वाक्य बोल्यो ते कहे छे—'हे भद्रे ! हे कल्याणि ! हे सुरूपे ! सुंदर आकारवाळी ! हे चारुभाषिणि ! मधुरवचन बोलनारी ! हे सुतनु ! कोमलगात्रि ! हुं रथनेमिछुं, तुं मने भज=स्वामीतरीके मारोअंगीकार कर. तने पीडा=दुःख थशे नहिं. मारी साथे विषयसुख भोगव. ॥ ३७ ॥

मू०—एहि ता भुंजिमो भोए । माणुस्सं खु सुदुल्लहं ॥ भुत्तभोए तओ पच्छा । जिणमग्गं चरिस्समो ॥ ३८ ॥

व्या—हे राजीमति ! एहि मम समीपे आगच्छ ? तावदावां विषयं भुंजीवहि. हे प्रिये ! खु इति निश्चयेन मानुष्यं मनुष्यस्य जन्म सुदुर्लभं वर्त्तते. ततोऽनंतरमावां भुक्तभोगौ भूत्वा पश्चाज्जिनमार्गं जिनोक्तधर्मं चारित्र-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

धर्मं मोक्षमार्गं चरिष्यावः. पूर्वं हि यदा भोगसुखं भुज्यते, ततश्च दीक्षा गृह्यते, तदा भुक्तभोगत्वेन पुनर्भोगसुखेषु मनो न स्यात्. तस्मात्पूर्वमधुना यथेच्छं भोगसुखं भोक्तव्यमिति भावः. ॥ ३८ ॥

अर्थः—हे राजीमती ! मारी समीपे आव. आपण बन्ने विषयभोग करीए. हे प्रिये ! खलु=निश्चये मनुष्य=मानुष्य जन्म अति दुर्लभ छे. पछी आपणे भोगभोगवीने पाछा जिनमार्ग=जिनोक्त चारित्रधर्म=आचरशुं. जो प्रथम भोग भोगवीने पछी दीक्षा गृहण कराय तो भोग भोगवी लीधा होवाथी फरी भोगनी इच्छा न थाय=भोगसुखमां मन न जाय=माटे पहेलां तो हमणां आपणे यथेच्छ भोगसुख भोगवीये. ३८ ॥

मू०—दट्ठूण रहनेमिं तं । भग्गजोयं पराइयं ॥ राइमई असंभंता । अप्पाणं संवरे तहिं ॥ ३९ ॥

व्या—तदा राजीमत्यसंभ्रांता सती, निर्भया सती, तया ज्ञातमहं बलात्कारेणापि शीलं रक्षयिष्यामीति निश्चित्याऽत्रस्तासत्यात्मानं शरीरं वस्त्रैः संवृणोत्याच्छादयति, गुहामध्यमेव स्थिता सतीति शेषः, किं कृत्वा ? रथनेमिं भग्नयोगं दृष्ट्वा, भग्नो नष्टो योगः संयमोत्साहो यस्य स भग्नयोगस्तं पराजितं स्त्रीपरीषहेण पराभूतं रथनेमिं ज्ञात्वा. ॥ ३९ ॥

अर्थः—त्यारे राजीमती जराय पण संभ्रम न पामतां निर्भय बनीने; एटले तेणीना मनमां निश्चय थइ गयो के, बलात्कारथी पण हुं मारा शीळनुं रक्षण करवा समर्थछुं=तेथी त्रास त्यजीने पोताना शरीरने वस्त्रो वडे, गुफामांज उभी उभी ढांकवालागी. केम करीने ? रथनेमिने भग्नयोग जोइने; अर्थात्–जेनो योग=संयमोत्साह नष्ट थयोछे एटले स्त्रीपरीषहवडे पराभूत थयेला रथनेमिने जाणीने.

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मू०—अह सा रायवरकन्ना । सुट्ठिया नियमव्वए ॥ जाइ कुलं च सीलं च । रक्खमाणी तयं वए ॥ ४० ॥

व्या०—अथानंतरं भग्नयोगस्य रथनेमेर्दर्शनानंतरं सा राजवरकन्या राजीमती साध्वी तदा वदति, कीदृशी सा? नियमव्रते सुस्थिता, नियमे शौचसंतोषस्वाध्यायतपोलक्षणे स्थिरा. तथा व्रते पंचमहाव्रतलक्षणे स्थिरा. पुनः सा किं कुर्वाणा? जातिंकुलं शीलं तपश्च प्रति संरक्षमाणा. तत्र मातुर्वंशो जातिः, पितुर्वंशः कुलमुच्यते, तयोरुभयोरपि नैर्मल्यं विदधतीत्यर्थः. ॥ ४० ॥

अर्थः—अथ=भग्नयोग रथनेमिने जोइने ते राजवरकन्या राजीमती पोताना नियम एटले शौच, संतोष, स्वाध्याय, तप आदिकमां सुस्थित=दृढतावाळी तथा पंचमहाव्रतमां पण स्थिरतायुक्त, तेमज पोतानी जाति=मातृवंश, कुल=पितृवंश, शीळ तथा तपःनुं संरक्षण करती ए साध्वी, पोताना उभयकुळनी निर्मळता जाळवीने ते रथनेमि प्रति बोली. ॥ ४० ॥

मू०—जइसि रूवेण वेसमणो । ललिएणं नलकूबरो ॥ तहावि ते न इच्छामि । जइसि सक्खं पुरंदरो ॥ ४१ ॥

व्या०—भो रथनेमे! यदि त्वं रूपेण वैश्रमणो धनदोऽसि, यदि पुनर्ललितेन मनोहरलावण्यविलासेन नलकूबरो देवविशेषोऽसि, पुनर्यदि हे रथनेमे! त्वं साक्षात्प्रत्यक्षं पुरंदरोऽसि, इंद्रावतारोऽसि, तथाप्यहं त्वां नेच्छामि, भोगार्थं नाभिलषामि. ॥ ४१ ॥

अर्थः—हे रथनेमि! यदि तुं रूपमां वैश्रमण=धनदसमान हो, कदाच ललित=मनोहरलावण्यविलासादिकमां तुं नलकूबर तुल्य हो, वळी हे रथनेमे! भले तुं साक्षात् प्रत्यक्ष इंद्रनो अवतार हो; तथापि हुं तने इच्छती नथी-तारी साथे भोग भोगववा

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सर्वथा हुं अभिलाष राखती नथी. ॥ ४१ ॥

मू०— पक्खंदे जलियं जोइं । धूमकेउं दुरासयं ॥ न इच्छंति वंतयं भोत्तुं । कुले जाया अगंधणे ॥ ४२ ॥

व्या—हे रथनेमे ! अगंधने कुले जाता उत्पन्नाः, अर्थादगंधकुलोत्पन्नाः सर्पा वांतं विषं भोक्तुं, पुनः पश्चाद् गृहीतुं नेच्छंति न वांछन्ति. ज्वलद्धूमकेतोरग्नेर्ज्योतिर्ज्वालां प्रस्कंदेदिति प्रस्कंदेयुः, प्राकृतत्वाद्बहुवचने एकवचनं. अगंधनजातीयाः सर्पा ज्वलदग्निज्वालां प्रविशेयुः, न तूद्गीर्णं विषं पश्चाद् गृह्णन्ति. कीदृशं धूमकेतोर्ज्योतिः? दुरासदं दुस्सहमित्यर्थः. ॥ ४२ ॥

अर्थः—हे रथनेमे ! अगंधन नामना कुळमां उत्पन्न थयेला सर्पो पोते वमेला विषने पाछुं खावा इच्छता नथी, पण प्रज्वलित धूमकेतु=अग्निना दुरासद=असह्य ज्योतिः=ज्वाळामां प्रवेश करेछे. (प्राकृतमां बहुवचनस्थाने एक वचन प्रयोग थायछे.) अगंधन जातिना सर्प बळता अग्निनी ज्वाळामां प्रवेश करे पण पोते दंश करतां नाखेलुं विष पाछुं सर्वथा गृहण नथी करता. ॥ ४२ ॥

मू०— धिगत्थु ते जसोकामी । जो तं जीवियकारणा ॥ वंतं इच्छसि आवेउं । सेयं ते मरणं भवे ॥ ४३ ॥

व्या—हे अयशःकामिन् ! हे अकीर्तिवांछक ! अथवा हे अयशः ! अकीर्ते ! हे कामिन् ! त्वां धिगस्तु. तव जीवितव्यं धिगित्यर्थः. यस्त्वमसंयमजीवितव्यकारणाद्वांतं वदनान्निःसृतमाहारं पुनरापातुं भोक्तुमिच्छसि, दीक्षां गृहीत्वा भोगांस्त्यक्त्वा पुनर्भोगान् भोक्तुमिच्छसि. अतः कारणात्ते तवाऽस्मादसंयमजीवितव्यात् पंडितमरणेन मरणं श्रेयः कल्याणकारकं भवेत्, न पुनस्तव भोगाभिलाषः श्रेयस्कर इति भावः. ॥ ४३ ॥

For Private and Personal Use Only

अर्थः—हे अयश=कामिन् ! अपकीर्तिने चाहनार ! अथवा हे अयशः=अकीर्तिवाळा कामिन् ! तने धिक्कार हो. तारुं जीववुं धिक्छे. जे तुं संयम रहित जीववा कारणे वमनकरेल=मुखमांथी नीकळेल=आहारने फरी पीवाने इच्छे छे ! अर्थात्–दीक्षा लइ भोग त्यजीने पाछो भोग भोगववानी वांछना करेछे, ते कारणथी तारा आ असंयम जीववाना करतां पंडित मरणथी मरवुं श्रेयः=तने कल्याणकारक थशे, आ भोगाभिलाष सर्वथा श्रेयस्कर नथी थवानो. ॥ ४३ ॥

मू०— अहं च भोगरायस्स । तं चासि अंधवण्हिणो ॥ मा कुले गंधणा होमो । संजमं निहुओ चर ॥ ४४ ॥

व्या०—राजीमती वदति, हे रथनेमे ! अहं भोगराजस्योग्रसेनभूपस्य पुत्र्यस्मि, च पुनस्त्वमंधकवृष्णेः समुद्रविजयस्य पुत्रोऽसि, तस्मादावां गंधनौ गंधनकुलोत्पन्नौ सर्पौ माऽभूवमभवाव. यतो हि अगंधनकुलोत्पन्नः सर्पो वांतं विषं पश्चाद गृह्णाति, तद्वदावाभ्यां वांता भोगाः पुनर्न वांछनीयाः, यतो हि सर्पा द्विविधाः, अगन्धनकुलोद्भवा गंधनकुलोद्भवाश्च. यदा हि कस्यचित्पुरुषस्य सर्पो लगति, तदा मंत्रवादिनोऽग्निं ज्वालयित्वा मंत्रेण सर्पानाकर्षन्ति, तत्र च गंधनकुलोद्भवाः स्वविषं पश्चाद् गृह्णन्ति, अगंधनकुलोद्भवास्त्वग्नौ ज्वलंति, न पुनर्वांतं विषं पश्चाद् गृह्णंति, तस्मादावामगंधनकुलोत्पन्नसर्पतुल्यौ भवाव इति भावः तस्मात्त्वमिदानीं संयमे चारित्रे निभृतो निश्चलः सन् चर ! साधुमार्गे विचरेत्यर्थः. ॥ ४४ ॥

अर्थः—राजीमती कहेछे–हे रथनेमे ! हुं भोगराज=उग्रसेन राजानी पुत्रीछुं. अने तुं अंधकवृष्णिनाकुळमा जन्मेलो समुद्रविजयनोपुत्रछो. तेथी आपणे आपणा कुळमां गंधन जातिना सर्पसमान थवुं न जोइए. सर्प, गंधन तथा अगंधन एम बे जातना कुळमां उत्पन्न-

थयेला होय छे. ज्यारे कोइने सर्प डंसे अने कोइ विषवैद्य=गारुडी=मंत्रवादी पांसे जाय त्यारे ते वादी अग्नि प्रज्वलित करीनेमंत्रथी सर्पनुं आकर्षण करेछे ते वख्ते जो ते करडनार सर्प गंधन कुलोत्पन्न होय तो पोतानुं विष पाछुं खेंचीलीये कारणके जो विष चूसी न लीये तो वादी तेने अग्निमां फेके; ए भयथी विष पाछुं आकर्षीलीये पण जो तेसर्प अगंधन कुलोत्पन्न होय तो अग्निज्वाळामां फेंकावुं कबुल करे पण पोते वमन करेलुं विष सर्वथा पाछुं न चूसे. तेमज हे रथनेमे ! आपण बन्नेये वमन करेला भोगोनी हवे फरी वांछना न ज कराय, माटे तुं हवे संयम=चारित्र=नेविषये निभृत=निश्चल रहीने साधुमार्गने विषये विचर. ॥ ४४ ॥

मू०—जइ तं काहिसि भावं । जा जा दिच्छसि नारीओ ॥ वायाविद्धोव्व हढो । अट्ठिअप्पा भविस्ससि ॥४५॥

व्या—हे मुने ! यदि त्वं भावं भोगाभिलाषं करिष्यसि, यां यां नारीं द्रक्ष्यसि, अर्थाद्यां यां सुरूपां नारीं दृष्ट्वा भोगाभिलाषं करिष्यसि, तदा त्वमस्थिरात्माऽस्थिरचित्तो भविष्यसि. क इव ? वाताविद्धो हठ इव. हठो वनस्पतिविशेषः शेवालः, यथा पानीयोपरि शेवालो वातेन प्रेरितोऽस्थिरो भवति, तथा त्वमप्यतिरूपवतीं कामिनीं दृष्ट्वा कामाभिलाषी सन्नस्थिरचित्तो भविष्यसि. ॥ ४५ ॥

अर्थः—हे मुने ! जो कदाच तुं भाव=भोगाभिलाष करीश अने जे जे नारीने देखीश, अर्थात् जे जे सुरुप स्त्रीने जोइ भोगाभिलाष करीश त्यारे तुं अस्थिरात्मा=अस्थिर चित्त बनीश. केनी पेठे ? वाताविद्धहठनी पेठे, एटले हठ=पाणी उपरनो शेवाळ=जेम पवनथी प्रेरित थतां अस्थिर थायछे तेम तुं पण कोइ अतिरूपवती कामिनीने जोइने कामाभिलाषथी अस्थिरचित्त थइश. ॥ ४५ ॥

मू०—गोवालो भंडपालो वा । जहा तद्दव्वनिस्सरो ॥ एवं अणिस्सरो तंपि । सामन्नस्स भविस्ससि. ॥ ४६ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या—हे मुने! तथा त्वमपि श्रामण्यस्य साधुधर्मस्यानीश्वरो भविष्यसि, भोगाभिलाषकरणेन संयमफलस्याऽभोक्ता भविष्यसि. क इव? गोपाल इव, वाऽथवा भांडपाल इव. गाः पालयतीति गोपालो गोरक्षकः, उदरपूरणार्थं परकीयगोचारकः. पुनर्भाण्डानि परकीयक्रयाणकवस्तूनि भाटकादिना पालयतीति भांडपालकः, गोपालो गवां स्वामी न भवति, तद्रक्षणादुदरपूर्तिमात्रफलभाक् स्यात्, न तु गवां स्वामित्वफलभाक्. तथा पुनर्भांडपालः क्रयाणकाधिपेन क्रयाणकरक्षार्थं रक्षितः पुरुषः क्रयाणकानामीश्वरत्वफलभाग् न भवति, उदरपूर्तिमात्रफलभागेव भवति. ईश्वरत्वफलभाक् त्वपर एव. तथा त्वमपि श्रामण्यवेषधारकत्वेन द्रव्यधर्मपालकत्वादुदरपूर्तिफलभाग् वर्तसे, न तु भावधर्मफलस्य मोक्षस्येश्वरो भविष्यसीति भावः. ॥ ४६ ॥

अर्थः—हे मुने! जेम कोइ पोताना गुजारा माटे वरत लइ? पारकी गायो चारनार=गोवाळ गायोनो स्वामी थतो नथी तथा जेम कोइ भांडपाल=पारकी वेचवानी वस्तुओनी भाटक=पगार लइनेरक्षा करनार=ते क्रयाणक=वस्तुओनो मालिक बनतो नथी किंतु पोताना उदरभरणमात्र फल पामेछे तेम हे रथनेमि! तुं पण श्रामण्य=साधुधर्मनो अनीश्वर थइश, भोगाभिलाष करीने संयम फळनो भोक्ता थइ शकीश नहिं. अर्थात् तुं पण श्रामण्य वेषधारक मात्र होइने द्रव्य धर्मपालक थवाथी मात्र उदरभरण रूप फळ भोगवनारो थइने वर्त्तीश पण कंइ भाव धर्मनां फल मोक्षनो इश्वर=स्वामी सर्वथा थइ शकवानो नथी. ॥ ४६ ॥

मू०—कोहं माणं निगिह्नित्ता। मायं लोभं च सव्वसो। इंदियाइं वसे काउं। अप्पाणं उवसंहरे ॥ ४७ ॥
मू०—तीसे सो वयणं सुच्चा। संजयाए सुभासियं ॥ अंकुसेण जहा नागो धम्मे संपडिवाइओ ॥ ४८ ॥ युग्मं ॥

For Private and Personal Use Only

व्या—स रथनेमिरिन्द्रियाणि वशीकृत्यात्मानमुपसंहरति स्थिरं करोति, विषयेभ्यो निवारयति. किं कृत्वा? क्रोधं मानं मायां च पुनः सर्वथा लोभं निगृह्याऽत्यंतं जित्वा. एवं रथनेमिरात्मानं धर्मे दृढं चकार. एतदेवोक्तं दृष्टांतेन दृढयति—तस्या राजीमत्याः संयत्याः साध्व्याः सुभाषितेन स रथनेमिः पूर्वं धर्माद् भ्रष्टो धर्मे संप्रतिपातितो धर्म्ये मार्गे स्थापितः. केन क इव? अंकुशेन नाग इव, यथांकुशेन नागो हस्ती मार्गाद् भ्रष्टो मार्गे स्थाप्यते, तथा रथनेमिरपि. ॥ ४८ ॥

अर्थः—बे गाथानो साथे अर्थ दर्शावाय छे–ते रथनेमि, इंद्रियोने वश करीने पोताना आत्माने उपसंहरेछे=स्थिर करेछे. विषयोथी निवारेछे. केम करीने? क्रोध, मान, माया तथा सर्व प्रकारना लोभने निग्रहीने, अर्थात् अत्यंत जीतीने एवी रीते रथनेमिए आत्माने धर्मना विषये दृढ कर्यो. एज दृष्टांतथी दृढ करेछे–ते संयमवती राजीमती साध्वीना सुभाषितवडे, जे रथनेमि प्रथम धर्मथी भ्रष्ट हतो ते फरी धर्ममां संप्रतिपातित=धर्ममार्गमां स्थापित थयो. केनी पेठें? जेम अंकुशवडे मार्गथी भ्रष्ट थतो हाथी, मार्गे लेवाय तेम रथनेमि पण धर्म्यमार्ग प्रति वळ्यो. ॥ ४७–४८ ॥

मू०—मणगुत्तो वयगुत्तो। कायगुत्तो जिइंदिओ ॥ सामण्णं निच्चलं फासे। जावज्जीवं दढव्वए ॥ ४९ ॥

व्या—यदा स साधुमार्गे स्थिरोऽभूत्तदा कीदृशोऽभूदित्याह—मनसा गुप्तो मनोगुप्तः, तथा वचसा गुप्तो वचोगुप्तो गुप्तवाक्. तथा पुनः कायेन गुप्तः कायगुप्तो गुप्तकायः, इति गुप्तित्रयसहितः. पुनः कीदृशः? जितेंद्रियो वशीकृतेंद्रियः, एतादृशो रथनेमिर्यावज्जीवं दृढव्रतः सन् श्रामण्यं चारित्रधर्मं निश्चलं यथास्यात्तथा स्पृशति, सम्यक्

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

क्रियानुष्ठानेन पालयति. ॥ ४९ ॥

अर्थः—ज्यारे ते रथनेमि साधुमार्गमां स्थिर थया त्यारे केवा थया? ते कहेछे—मनवडे गुप्त=मनो गुप्त तथा वचनवडे गुप्त=वचोगुप्त. तेमज कायवडे गुप्त=कायगुप्त; एम त्रणे गुप्तिथी संयुक्त थया; वळी जितेंद्रिय=वश करेलछे इंद्रियो जेणे एवा थया. आवा रथनेमि जीवितपर्यंत दृढव्रत रही श्रामण्य=चारित्र्य धर्मने निश्चलपणे सम्यक् क्रियानुष्ठानवडे पालन करवा लाग्या. ॥ ४९ ॥

मू०—उग्गं तवं चरित्ताणं । जाया दुन्निवि केवली ॥ सव्वं कम्मं खवित्ताणं । सिद्धिंपत्ता अणुत्तरं ॥ ५० ॥

व्या—अनुक्रमेण तौ द्वावपि राजीमतीरथनेमी केवलिनौ जातौ. किं कृत्वा? उग्रमन्यैः कर्तुमशक्यं तपश्चरित्वा तपः कृत्वा, अनुक्रमेण च सर्वाणि कर्माणि क्षपयित्वा, पुनस्तावनुत्तरां सर्वोत्कृष्टां सिद्धिं मोक्षगतिं प्राप्तौ. ॥५०॥

अर्थः—अनुक्रमें ते बेय पण=राजीमती तथा रथनेमि केवळी=केवळ ज्ञानवाळां=थयां. केम करीने? उग्र=अन्यथी न थइ शके तेवुं तपः आचरण करीने, वळी अनुक्रमे सर्व कर्मोने खपावीने ते बेय अनुत्तर=सर्वोत्कृष्ट सिद्धिने पाम्यां, अर्थात् मोक्षे गयां. ॥५०॥

मू०—एवं करंति संबुद्धा । पंडिया पवियक्खणा ॥ विणियट्टंति भोगेसु । जहा से पुरिसुत्तमुत्तिबेमि ॥ ५१ ॥

व्या—पंडितास्तत्वमतियुक्ताः, प्रकर्षेण विचक्षणा विवेकिनः पुरुषाः प्रतिबुद्धाः संतः एवं कुर्वंति, किं कुर्वंतीत्याह—भोगेभ्यो विशेषेण निवर्तंते, कथंचिच्चेतसि विकारे समुत्पन्नेऽपि पुनः कस्यचिद्धर्मात्मनः पुरुषस्य धर्मोपदेशधारणेन चित्तं निरुंध्य भोगेभ्यो निवर्तंते. क इव? यथा स रथनेमिः पुरुषोत्तमः पूर्वं चंचलचित्तो भूत्वा पुनर्धर्मोपदेशाद्धर्मे स्थिरचित्तो बभूव. तथान्यैरपि निश्चलचित्तैर्भवितव्यमिति, न तु चंचलचित्तेन भाव्यमित्यहं ब्रवीमीति

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

श्रीसुधर्मास्वामी जंबूस्वामिनमाह—हे जंबू! अहं भगवद्वचसेति ब्रवीमि. ॥ ५१ ॥

इति रथनेमीयं द्वाविंशतितममध्ययनं संपूर्णं. २२.

इतिश्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिकायामुपाध्यायश्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिशिष्यलक्ष्मीवल्लभगणि विरचितायां द्वाविंशतितमस्याध्ययनस्यार्थः संपूर्णः. ॥ श्रीरस्तु ॥

अर्थः—पंडितो=तत्त्वमतियुक्त, तथा प्रकर्षे करी विचक्षण विवेकी पुरुषो प्रतिबुद्ध थइने एमज करेछे. शुं करेछे? ते कहेछे— भोगोथी विशेषपणे निवृत्त थाय छे. कदाच कोइ प्रकारनो चित्तमां विकार उत्पन्न थाय तो पण पुनः=फरीने पाछा कोइ धर्मात्मा पुरुषना धर्मोपदेशथी चित्तने निरुद्ध करीने विवेक पूर्वक भोगोथी निवृत्त थायछे. केनी पेठे? जेम रथनेमि पुरुषोत्तम पूर्वमां चंचळ चित्तवाळा थइने पण पाछा राजीमती कृत धर्मोपदेशथी धर्मविषये स्थिरचित्त थया तेत्रीज रीतें अन्य पुरुषोए पण निश्चलचित्तवाळा थवुं, चंचळचित्तवाळा सर्वथा न थवुं; 'एम हुं बोलुं छुं'=आ छेल्लुं वाक्य श्रीसुधर्मस्वामी जंबूस्वामी प्रति बोल्या के—'हे जंबू! हुं आ सघळुं भगवद् वचनथी बोलुं छुं. ॥ ५१ ॥ इति रथनेमीय नामनुं बावीशमुं अध्ययन पूर्ण थयुं.

इति श्रीमान् लक्ष्मीकीर्तिगणिना शिष्यलक्ष्मीवल्लभसूरि विरचित श्रीमदुत्तराध्ययनी सूत्रार्थदीपिका नामनी टीकामां बावीशमा रथनेमीय नामक अध्ययननो अर्थ संपूर्ण थयो.

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

॥ अथ त्रयोविंशतितममध्ययनं प्रारभ्यते ॥

द्वाविंशतितमेऽध्ययने उत्पन्नविश्रोतसि केनापि रथनेमिवद्धृतिश्चरणे विधेयेति कथितं. अथ त्रयोविंशतितमेऽध्ययने ज्ञानिना परेषामपि चित्ते संशयं ज्ञात्वा संशयो दूरीकर्तव्यः केशिगौतमवदित्याह—' जिणे पासित्ति नामेणं ' इत्यस्यां गाथायां कथितोऽयं पार्श्वनामा तीर्थंकरः, कस्मिन् भवे चानेन तीर्थंकरनामकर्म निबद्धमिति सकौतुकश्रोतृवैराग्योत्पादनार्थं पार्श्वनाथचरित्रमुच्यते—

अर्थः—बावीसमा अध्ययनमां 'कोइ पण मनुष्ये उत्पन्न थयेला उंचा प्रकारना आगमज्ञान वाळा सदाचरणमां रथनेमिनी पेठे प्रेम धरवो' एम कह्यु. हवे त्रेवीसमा अध्ययनमां 'ज्ञानीए बीजाना पण चित्तमां संशय जाणी लइ ते संशय केशी अने गौतमनी पेठे दूर करवो' एम कहेछे. 'जिणे पासित्ति नामेणं' ए आ गाथमां पार्श्वनाथ नामना तीर्थंकरनुं निरुपण कर्युं छे. 'कया जन्ममां आ पार्श्वनाथे पोतानुं तीर्थंकर एवुं नामकर्म बांध्युं?' ए सांभळवाना कौतुकवाळा श्रोताना वैराग्यने उत्पन्न करवा माटे पार्श्वनाथनुं चरित्र कहेवामां आवेछे.—

इहैव जंबूद्वीपे भरते क्षेत्रे पोतनपुरे नगरेऽरविंदो नाम राजा, तस्य विश्वभूतिर्नामा पुरोहितः, स श्रावकोऽस्ति, तस्य द्वौ पुत्रौ, कमठो मरुभूतिश्च. तयोः क्रमेण भार्या वरुणा वसुंधरा च. तयोः कमठमरुभूत्योः शिरसि गृहकार्यभारं विन्यस्य स्वयं धर्मं कुर्वाणः क्रमेण कालं कृत्वा विश्वभूतिर्देवलोकं गतः. तद्भार्याऽनुद्धरी विशेषतपःकरणेन

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

शोषितशरीरा मृता. कमठोऽपि कृतमातृपितृप्रेतकार्यः पुरोहितो जातः. मरुभूतिरपि प्रायो ब्रह्मचारिकृत्योद्यतः संपन्नः. तस्य भार्या मनोहरा, तस्याश्च यौवनोद्भेदं दृष्ट्वा कमठस्य चित्तं चलितं, तां सविकारलोचनाभ्यां स पश्यति. सापि कामविरहममहंती तं सविकारं पश्यति. उभयोर्भृशं रंगोल्लासेऽनाचारप्रवृत्तिर्जाता, मरुभूतिनापि सामान्यतो ज्ञाता. विशेषज्ञानाय तस्याः कमठस्य च पुरोऽहं ग्रामांतरं यास्यामीत्युक्त्वा निजमंदिराद्बहिर्गत्वा संध्यासमये कार्पटिकरूपं कृत्वा स्वरभेदेन कमठंप्रत्येवं बभाण.

अर्थः—आ जंबूद्वीपमां आवेला भरतखंडनेविषे पोतनपुर नामना नगरमां अरविंद नामनो राजा हतो. तेनो विश्वभूति नामनो पुरोहित हतो. ते श्रावक हतो. तेना कमठ अने मरुभूति नामना बे पुत्रो हता. तेओनी अनुक्रमे वरुणा अने वसुंधरा नामनी स्त्रीओ हती. ते कमठ अने मरुभूतिना मस्तक पर घरनां कामकाजनो बोजो नाखी, पोते धर्मनुं आचरण करतां समय आव्ये मरण पामी विश्वभूति देवलोकमां गयो. अनुद्धरा नामनी तेनी स्त्री विशेष तप करी शरीरने क्षीण थतां मरण पामी. कमठ पण माता तथा पितानी उत्तरक्रियाने पूर्ण करी पुरोहित थयो. मरुभूति पण प्रायशः ब्रह्मचारीना कृत्यमां तत्पर थयो. तेनी स्त्री मनोहर हती. तेने युवान जोइ कमठनुं चित्त चळ्युं. ते तेने विकारयुक्त नेत्रोवडे जोतो हतो. ते स्त्री पण कामने लीधे वियोग दुःखने सहन नहि करतां तेने मनना विकारवाळी थइ जोती हती. बन्नेनो प्रेमरंग अत्यंत उछळतां तेओनी दुराचारमां प्रवृत्ति थइ. मरुभूतिए पण ए वात साधारणपणाथी जाणी लीधी. विशेष जाणवा माटे तेनी अने कमठनी पासे 'हुं बीजे गाम जाउंछुं' एम कही पोताना घरमांथी बहार नीकळी सांजे कापडी साधुनो वेष लइ स्वर बदलावी मरुभूतिए कमठने आ प्रमाणे कह्युं—

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हे महानुभाव! निराधारस्य मम शीतत्राणाय किंचिन्निवासस्थानं देहि! अविज्ञातपरमार्थेन कमठेन भणितमहो! कार्पटिक! अत्र चतुर्हस्तमध्ये स्वच्छंदं निवस! ततस्तत्र रात्रौ स्थितो मरुभूतिस्तयोः सर्वमनाचारस्वरूपमालोक्येर्ष्यापरवशो जातः, परं लोकापवादभीरुत्वान्न तयोः प्रतीकारं चकार. प्रभाते च राजांतिके गत्वा सर्वं तयोः स्वरूपं यथास्थितमाख्यातवान्, राज्ञा च कुपितेन समादिष्टाः स्वपुरुषाः, तैर्डिंडिमास्फालनपूर्वं गलारोपितशरावमालः खरारूढः कमठः सर्वतो नगरे भ्रामितः, भ्रातृजायाभोगकार्यमिति जनानां पुरो निर्घोषं कृत्वा स नगरान्निष्कासितः. ततः संजातामर्षः कमठोऽपि समुत्पन्नवैराग्यो गृहीतपरिव्राजकलिंगो दुष्करं तपः कर्तुं लग्नः, तं च वृत्तांतं ज्ञात्वा मरुभूतिः संजातपश्चात्तापः स्वापराधक्षामणाय तस्यांतिके गत्वा पादयोः पपात. कमठोऽपि तदानीं समुत्पन्नपूर्ववैरोल्लासेन मरुभूतेर्मूर्ध्नि उपरि महाशिलां पातितवान्. ततो मरुभूतिस्तस्याः प्रहारेणारटन् कालं कृत्वा विंध्याचले बहुयूथाधिपतिः करी समुत्पन्नः. इतश्चारविंदराजा कदाचिच्छरत्काले सांतःपुरः प्रासादोपरि स्थितः क्रीडन् शरदभ्रं सुस्निग्धं प्रच्छादितनभःस्थलं मनोहरं ददर्श. पुनस्तत्क्षणादेव वायुना विलीनं तदभ्रं पश्यन् दृष्टांतावष्टंभेन सर्वेषां भावानां क्षणभंगुरतां भावयन् समुत्पन्नावधिज्ञानः परिजनेन ध्रियमाणोऽपि दत्तनिजपुत्रराज्यः स प्रव्रजितः. अन्यदा स राजर्षिर्विहरन् सागरदत्तसार्थवाहेन समं सम्मेतशिखरे चैत्यवंदनार्थं प्रस्थितः सागरदत्तसार्थवाहेन पृष्टं भगवन्! क्व गमिष्यसि? यतिनोक्तं तीर्थयात्रायां. सार्थवाहेनोक्तं कीदृशो भवतां धर्मः? मुनिना कथितो दयादानविनयमूलः सविस्तरस्तस्य धर्मः. तं श्रुत्वा स सार्थवाहः श्रावको जातः, क्रमेण महाटवीं

For Private and Personal Use Only

प्राप्तः, यत्र स मरुभूतिजीवः करी जातोऽस्ति, तत्र महासरोवरं दृष्ट्वा तत्तीरे सार्थ उत्तीर्णः, ॥ १ ॥

'हे महाप्रतापी कमठ, मने निराधारने ठंडीथी बचवा माटे कांइ रहेवानुं स्थान आपो. अजाण एवा कमठे कह्युं 'हे कापडी साधु ! आ ओरडामां तारी मरजी मुजब रहे. त्यार पछी त्यां रात्रिए रहेलो मरुभूति तेओना सघळा दुराचारना स्वरूपने जोइ अदेखाइथी परवश बनी गयो, परंतु लोकापवादथी भय पामी तेणे तेओनो दुराचार टाळवानो उपाय कर्यो नहि. सवारे राजा पासे जइ तेणे तेओनुं सघळुं स्वरुप जेवुं हतुं तेवुं कही बताव्युं. राजाए गुस्से थइ पोताना माणसोने आज्ञा करी. तेओए गळामां राम-पात्रनी माळा पहेरावी, गधेडापर बेसाडी, ढोलपीटी, कमठने आखा शहेरमां फेरव्यो, अने 'आ पोतानी भाइनी स्त्रीनो संभोग कर-नारो छे' एम लोकोनी पासे ढंढेरो बहार पाडी तेने शहेरमांथी बहारकाढी मूक्यो. त्यार पछी कमठने क्रोध उत्पन्न थयो, परंतु पाछळथी वैराग्य प्राप्त थतां ते साधुना वेषनुं ग्रहण करी दुष्कर तप करवा लाग्यो, ते वृत्तांत जाणी पश्चात्ताप उत्पन्न थतां मरुभूति पोताना अपराधनी क्षमा मागवा तेनी पासे जइ पगमां पड्यो. कमठे पण ते समये आवेला वैरनी जागृति थवाथी मरुभूतिना मस्त-कपर मोटी शिला नाखी. त्यार पछी मरुभूति ते शिलाना प्रहारथी चीसो नाखतो नाखतो मरण पामी विंध्याचल पर्वतमां घणा यूथनो अधिपति हाथी थयो. आ तरफ अरविंद राजाए कोइ दिवसे शरद् ऋतुमां महेलनी अगाशीमां अंतःपुर सहित रही क्रीडा करतां जेणे आकाशने ढांकी दीधुं हतुं एवा अत्यंत शोभावाळा मनोहर शरद् ऋतुना वादळाने जोयां. फरीने तेज क्षणे वायुथी नाश पामता ते वादळाने जोतां अने ते दृष्टांतनो आश्रय लइ सघळा पदार्थोना क्षणभंगुरपणानो विचार करतां अरविंद राजाने अवधि-ज्ञान उत्पन्न थयुं. सेवकोए रोकतां छतां पण पोताना पुत्रने राज्य आपी ते साधु थयो. कोइ दिवसे ते राजर्षिए विहार करतां सागरदत्त

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नामना सार्थवाह (संघना अधिपति)नी साथे संमेतशिखरनी यात्रामाटे प्रयाण कर्युं. सागरदत्त सार्थवाहे पूछ्युं 'हे भगवन्! आप क्यां पधारशो?' यतिए कह्युं 'तीर्थयात्राए.' सार्थवाहे पूछ्युं 'आपनो केवो धर्म छे?' मुनिए तेने दया, दान तथा विनय जेनुं मूळ छे एवो सविस्तर धर्म कह्यो. ते सांभळी ते सार्थवाह श्रावक थयो, अने ते मरुभूति जीव ज्यां हाथी थयो हतो ते मोटा जंगलमां क्रमथी आव्यो. त्यां मोटुं सरोवर जोइ तेना कांठा उपर संघ उतर्यो. ॥ १ ॥

अत्रांतरे तस्मिन्नेव सरसि बहुहस्तिनीपरिवृतः स करी जलपानार्थमागतो जलं सविलासं पीत्वा पालमारूढः सर्वत्र चक्षुर्विक्षिपन् सार्थं दृष्ट्वा तद्विनाशनार्थं त्वरितं धावितः. तं च तथागच्छंतं दृष्ट्वा सार्थजना इतस्ततः प्रणष्टाः, मुनिस्त्ववधिना ज्ञात्वा स्वस्थाने स्थितः कायोत्सर्गेण. तेन करिणा सर्वं सार्थप्रदेशं भ्रमता दृष्टः स महामुनिः, तदभिमुखं स धावितः, आसन्नप्रदेशे गत्वा तं पश्यन्नुपशांतकोपोऽसौ निश्चलः स्थितः. तथारूपं तं दृष्ट्वा तत्प्रतिबोधार्थं पारितकायोत्सर्गो मुनिरेवमूचे. भो मरुभूते! किं न त्वं स्मरसि मामरविंदनरपतिमात्मनः पूर्वभवं वा? एतन्मुनिवचः श्रुत्वा स करी संजातजातिस्मरणः पतितो मुनिचरणयोः, मुनिनापि सविशेषदेशनाकरणपूर्वं स श्रावकः कृतः, ततः प्रणम्य स करी स्वस्थानं गतः. ॥ २ ॥

अर्थः—आ अरसामां तेज सरोवरमां घणी हाथणीओथी वींटाइ ते हाथी जळ पीवा माटे आव्यो. ते आनंदथी जळ पी तळावनी पाळपर चढयो, अने चोमेर दृष्टि नाखतां संघने जोइ तेनो विनाश करवा माटे तरत दोडयो. तेने आवतो जोइ संघना माणसो अहिं तहिं नाठा. मुनि तो अवधिज्ञानथी जाणी लइ पोताना स्थानमांज कायोत्सर्गवडे उभा रह्या. ते हाथीए सघळा संघना स्थानमां

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भमतां ते महामुनिने जोया ते तेना तरफ दोडयो. नजीकना प्रदेशमां जइ ते हाथी मुनिने जोतां शांत कोपवाळो थइ निश्चळ उभो रह्यो. तेवा रूपवाळा ते हाथीने जोइ तेने ज्ञान आपवा माटे कायोत्सर्गने पूर्ण करी मुनिए आ प्रमाणे कह्युं 'हे मरुभूति! तुं मने अरविंद राजाने, के पोताना पूर्वजन्मने केम याद करतो नथी? आ मुनिना वचनने सांभळी ते हाथी पोतानी पूर्व जातिनुं स्मरण थतां मुनिना चरणोमां पडयो. मुनिए पण तेने विशेष देशना आपी श्रावक कर्यो. त्यार पछी ते हाथी प्रणाम करी पोताना स्थानमां गयो. ॥२॥

अत्रांतरे उपशांतं तं करिणं दृष्ट्वा साश्चर्यः सार्थजनः पुनस्तत्र मिलितः, प्रणम्य च मुनिचरणयुगलं प्रतिपन्नवान् दयामूलं श्रावकधर्मं. ततः कृतकृत्यः सर्वोऽपि सार्थो मुनिश्च स्वस्वाचारनिरतो विजहार. इतश्च स कमठपरिव्राजको मरुभूतिविनाशनेनाप्यनिवृत्तवैरानुबंधो निजायुःक्षये मृत्वा समुत्पन्नः कुर्कुटसर्पः, विंध्यावनौ परिभ्रमता तेन दृष्टः स हस्ती पंकनिमग्नः, पूर्ववैरोल्लासेन कुंभस्थले दष्टः, तद्विषवेदनामनुभवन्नपि श्रावकत्वात् क्षमावान् मृत्वा समुत्पन्नः सहास्रारकल्पे देवः. कुर्कुटसर्पोऽपि समये मृत्वा सप्तदशसागरोपमायुः पंचमनरकपृथिव्यां नारकः संजातः. इतश्च स हस्तिदेवश्च्युत इहैव जंबूद्वीपे पूर्वविदेहे कच्छविजये वैताढ्यपर्वते तिलकानगर्यां विद्युद्गतिविद्याधरस्य भार्यायाः कनकतिलकायाः किरणवेगो नाम पुत्रो जातः. स च तत्र क्रमागतराज्यमनुपाल्य सुगुरुसमीपे प्रव्राजितः, एकत्वविहारी चारणश्रमणो जातः. अन्यदाऽकाशविहारेण स गतः पुष्करद्वीपे, तत्र कनकगिरिसन्निवेशे कायोत्सर्गेण स्थितः किंचित्तपः कर्तुमारब्धः. इतश्च स कुर्कुटसर्पजीवो नरकादुद्धृत्य तस्यैव कनकगिरेः समीपे संजातो महोरगः, तेन स मुनिर्दृष्टो दष्टश्च. त्रिधिना कालं कृत्वाऽच्युतकल्पे जंबूद्रुमावर्त्तविमाने

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

देवो जातः, सोऽपि महोरगः क्रमेण कालं कृत्वा पुनरपि सप्तदशसागरोपमायुः पंचमपृथिवीनारको जातः. ॥ २ ॥

अर्थः—आ अरसामां ते हाथीने शांत थयेलो जोइ संघ आश्चर्य पामी फरीने त्यां मळ्यो. तेणे मुनिना चरणोमां प्रणाम करी दयाना मूळरुप श्रवकधर्मनो स्वीकार कर्यो. त्यार पछी सघळा पण संघे अने मुनिए पोतपोताना आचारमां तत्पर थइ विहार कर्यो. आ तरफ ते कमठ साधु, मरुभूतिनो विनाश कर्या छतां पण वेरनुं अनुसंधान नहि टळवाने लीधे पोताना आयुषनो क्षय थतां मरण पामी कुर्कुट जातनो सर्प उत्पन्न थयो. विंध्याचलनी पृथ्वीपर भमतां तेणे ते हाथीने कादवमां खुची गयेलो जोयो. आगळनुं वेर जागृत थवाथी तेणे ते हाथीना कुंभस्थळमां डंस कर्यो. तेना विषनी वेदनानो अनुभव करतां छतां पण श्रवक पणाने लीधे क्षमांवळो थइ मरण पामी ते हाथी सहास्रार कल्पमां देवरुपे उत्पन्न थयो. कुर्कुट सर्प पण समय आवतां मरण पामी सप्तदश सागरोपमना आयुष वाळो थइ पांचमी नरकभूमिमां नरकनो जीव थयो. आ तरफ ते हस्तिदेव सहस्रार कल्पथी भ्रष्ट थइ अहिंज जंबूद्वीपमां पूर्वविदेहविषे कच्छविजयमां वैताढ्य पर्वतपर तिलका नामनी नगरीमां विद्युद्गति नामना विद्याधरनी कनकतिलका नामनी स्त्रीने पेटे किरणवेग नामनो पुत्र थयो. ते त्यां बापदादाना क्रमथी आवेला राज्यनुं पालन करी सारा गुरुनी पासे दीक्षा लइ एकलापणाथी विहार करनार चारण श्रमण थयो. एक दिवसे आकाशमां विहार करी ते चारण श्रमण पुष्करद्वीपमां गयो. त्यां तेणे कनकगिरिना सारा निवासस्थानमां कायोत्सर्गवडे रही कांइ तपः करवानो आरंभ कर्यो. आ तरफ ते कुर्कुट सर्वजीव नरकमांथी नीकळी तेज कनकगिरिना समीपमां मोटो सर्प थयो. तेणे ते मुनिने जोया अने डंस कर्यो. विधि प्रमाणे मरण पामी ते मुनि अच्युतकल्पमां जंबूद्रुमावर्त नामना विमान विषे देव थया. ते पण महासर्प क्रमथी मरण पामी फरीने सप्तदश सागरोपमना आयुषवाळो थइ पांचमी नर-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कभूमिमां नरकनो जीव थयो. ॥ ३ ॥

किरणवेगदेवोऽपि ततश्च्युत्वेहैव जंबूद्वीपेऽपरविदेहे सुगंधविजये शुभंकरानगर्यां वज्रवीर्यराज्ञोऽक्षिमताया भार्याया वज्रनाभनामा पुत्रः समुत्पन्नः. सोऽपि तत्र क्रमागतं राज्यमनुपाल्य दत्तचक्रायुधनामस्वपुत्रराज्यः क्षेमंकरजिनसमीपे प्रव्रजितः. तत्र विधिना तपोविधानेन बहुलब्धिसंपन्नोऽसौ गतः सुकच्छविजयं. तत्राऽप्रतिबद्धविहारेण विहरन् स संप्राप्तो ज्वलनगिरिसमीपं. दिने चास्तमिते तत्रैव कयोत्सर्गेण स्थितः. प्रभाते ततश्चलितोऽटव्यां प्रविष्टः. इतश्च स महोरगनारकः पंचमपृथिवीत उद्धृत्य कियंतं संसारं भ्रांत्वा तस्यैव ज्वलनगिरेः समीपे भीमाटव्यां जातो वनेचरश्चांडालः. तेनाखेटकनिमित्तं निर्गच्छता दृष्टः प्रथमं स साधुः, ततः पूर्वभववैरवशतोऽपशकुनोऽयमिति कृत्वा बाणेन विद्धः, तेन विधुरीकृतवेदनो विधिना मृत्वा स वज्रनाभो मुनिर्मध्यग्रैवेयके ललितांगो नाम देवो जातः. सोऽपि चांडालवनेचरस्तं त्रिपन्नं महामुनिं दृष्ट्वाऽहो! अहं महाधनुर्धर इति मन्यमानो निकाचितक्रूरकर्मा कालेन मृत्वा सप्तमे नरके नारकत्वेन समुत्पन्नः. ॥ ४ ॥

अर्थः—किरणवेग देव पण त्यांथी भ्रष्ट थइ अहिंज जंबूद्वीपमां अपरविदेह विषे सुगंधविजयमां शुभंकरा नामनी नगरीमां वज्रवीर्य नामना राजानी अक्षमिता नामनी स्त्रीने पेटे वज्रनाभ नामनो पुत्र उत्पन्न थयो. तेणे पण त्यां बापदादाना क्रमथी आवेला राज्यनुं पालन करी दत्तचक्रायुद्धनामना पोताना पुत्रने राज्य आपी क्षेमंकर जिन पासे दीक्षा लीधी. त्यां विधिप्रमाणे तप करी बहु धर्म लाभथी युक्त थइ ते मुनि सुकच्छविजयमां गया. त्यां कशा पण प्रतिबंध वगरना विहार वडे विहार करतां ते ज्वलनगिरि पासे

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

आव्या. दिवस अस्त पामतां ते त्यांज कायोत्सर्ग वडे रह्या. प्रभातमां त्यांथी चाली ते जंगलमां पेठा. आतरफ महासर्प नरकजीव पांचमी नरकभूमिथी नीकळी केटलाक संसारमां भ्रमण करी तेज ज्वलनगिरि पासे भयंकर जंगलमां वनमां फरनारो चांडाल थयो. मृगया माटे जतां तेणे प्रथम ते साधुने जोया. त्यार पछी तेणे पूर्वजन्मना वेरनेलीधे 'आ अपशकुन छे' एम मानी ते साधुने बाणथी वींध्या. तेथी भववेदना टळी जवाने लीधे विधि प्रमाणे मरण पामी ते वज्रनाभ मुनि मध्यग्रैवेयकमां ललितांग नामना देव थया. ते पण जंगलमां फरनारो चांडाल ते मरण पामेला महामुनिने जोइ 'अहो ! हुं मोटो धनुर्धारी छुं' एम मानतां क्रूर कर्मने अत्यंत बांधी समय आव्ये मरण पामी सातमी नरकभूमिमां नरकना जीवरूपे उत्पन्न थयो. ॥ ४ ॥

वज्रनाभदेवस्ततश्च्युत इहैव जंबूद्वीपे पूर्वविदेहे पुराणपुरे कुशलबाहुराज्ञःसुदर्शनादेव्याः कनकप्रभो नाम पुत्रो जातः, स च क्रमेण चक्रवर्ती जातः. अन्यदा प्रासादोपरि संस्थितेन तेनाकाशे निर्गच्छन् देवसंघातो दृष्टः. तद्दर्शनादेव विज्ञातजगन्नाथतीर्थकरागमः स्वयं निर्गतस्तद्वंदनार्थं. वंदित्वा च तत्रोपविष्टस्य तस्य पुरतो भगवता देशना कृता. तां च श्रुत्वा हृष्टश्चक्रवर्ती वंदित्वा स्वनगर्यां प्रविष्टः. अन्यदा स कनकप्रभनामा चक्रवर्ती तां तीर्थंकरदेशनां भावयन् जातजातिस्मरणः पूर्वभवान् दृष्ट्वा भवविरक्तचित्तः प्रव्रजितः. इतश्च स क्रमेण विहरन् क्षीरवनाटव्यां क्षीरपर्वते सूर्याभिमुखं कायोत्सर्गेण स्थितः. ॥ ५ ॥

अर्थः—वज्र नाभ देव मध्य ग्रैवेयकथी च्यवी अहिंज जंबुद्वीपमां पूर्वविदेह विषे पुराणपुर नामना शहेरमां कुशल बाहु नामना राजानी सुदर्शना नामनी राणीने पेटे कनकप्रभ नामनो पुत्र थयो, अने ते क्रमेकरी चक्रवर्ती राजा थयो. एक दिवसे महेलनी अगाशी

For Private and Personal Use Only

उपर उभी तेणे आकाशमां जता देवोना समूहने जोयो. ते जोवाथीज जगत्‌ना नाथ एवा तीर्थंकरनी पधरामणी जाणी लइ पोते तेने वंदन करवा नीकळ्यो. वंदन करी बेठेला ते राजानी पासे भगवाने देशना करी. ते सांभळी हर्ष पामेला चक्रवर्ती राजाए तीर्थंकरने प्रणाम करी पोतानी नगरीमां प्रवेश कर्यो. एक दिवसे ते कनकप्रभ नामना चक्रवर्ती राजाने ते तीर्थंकरनी देशनानुं मनन करतां पूर्वजन्मोनुं स्मरण थयुं. तेणे पूर्वजन्मोने प्रत्यक्ष जोइ, चित्त संसारमांथी विरक्त थवाथी दीक्षा लीधी. अहिंथी ते क्रमवडे विहार करतां क्षीरवनना जंगलमां क्षीरपर्वतविषे सूर्यसामा मुख राखी कायोत्सर्गवडे रह्या. ॥ ८ ॥

इतश्च स चांडालवनेचरजीवस्ततो नरकादुद्धृत्य तस्यामेवाटव्यां क्षीरपर्वतगुहायां सिंहो जातः. स च भ्रमन् कथमपि संप्राप्तस्तस्य मुनेः समीपे, ततः समुच्छलितपूर्ववैरेण तेन विनाशितः स मुनिः समाधिना कालं कृत्वा निबद्धतीर्थंकरनामकर्मा प्राणतकल्पे महाप्रभे विमाने उत्पन्नो विंशतिसागरोपमायुर्देवः. सोऽपि सिंहो बहुलसंसारं भ्रांत्वा कर्मवशाद् ब्राह्मणो जातः. तत्रापि पापोदयवशेन जातमात्रस्य तस्य पितृमातृभ्रातृप्रमुखः सकलोऽपि स्वजनवर्गः क्षयं गतः, स च दयापरेण लोकेन जीवितः. संप्राप्तयौवनोऽपि कुरूपो दुर्भगो दुःखेन वृत्तिं कुर्वन् वैराग्यमुपगतो वने कंदमूलफलाहारस्तापसो जातः, करोति च बहुप्रकारमज्ञानतपोविशेषं. इतश्च स कनकप्रभचक्रवर्तिदेवः प्राणतकल्पाच्चैत्रकृष्णचतुर्थ्यां च्युत्वा इहैव जंबूद्वीपे भरते क्षेत्रे काशीदेशे वाराणस्यां नगर्यामश्वसेनस्य राज्ञो वामादेव्याः कुक्षौ मध्यरात्रिसमये विशाखानक्षत्रे त्रयोविंशतितमतीर्थंकरत्वेन समुत्पन्नः. तस्यामेव रात्रौ सा वामादेवी चतुर्दशस्वप्नान् ददर्श, निवेदयामास च राज्ञः. तेनापि राज्ञातीवानंदमुद्वहता भणितं, प्रिये ! सर्वं-

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

लक्षणसंपूर्णः सर्वकलाकुशलस्तव पुत्रो भविष्यति. तद्वचः श्रुत्वा सुष्टुतरं परितुष्टा सा. प्रभाते च राज्ञा स्वप्नपाठकानाहूय तान् यथार्थानाचख्यौ. तेऽपि पूर्णं स्वप्नाध्यायं सविस्तरमाख्याय चतुर्दशस्वप्नानां फलमेवमाहुः, तीर्थंकरमाता चक्रवर्तिमाता वा एतांश्चतुर्दश स्वप्नान् पश्यति. ॥ ६ ॥

आ तरफ ते जंगलमां फरनारो चांडाल जीव ते नरकमांथी नीकळी तेज वनमां क्षीरपर्वतनी गुफामां सिंह थयो. ते भमतां भमतां मांडमांड ते मुनि पासे आव्यो. त्यार पछी पूर्वनुं वेर वळतां तेणे मरणनी दशाने पहोंचाडेला ते मुनि समाधि वडे मरण पामी, तीर्थंकर नामकर्म बांधी प्राणतकल्पमां महाप्रभ नामना विमान विषे विंशति सागरोपमना आयुष वाळा देव थया. ते पण सिंह घणा संसारमां भमी कर्मने लीधे ब्राह्मण थयो. त्यां पण ते उत्पन्न थतांज पापना उदयने लीधे तेनो पिता, माता, भाइ वगेरे सघळो पण स्वजनवर्ग क्षय पाम्यो. दयामां तत्पर लोकोए तेने जीवाडयो. युवावस्था प्राप्त थया छतां पण ते खराब रूपवाळो, अभागीओ तथा कष्टथी आजीविका चलावतो होवाथी तेने संसारपर अरुचिथइ, अने ते, वनमां कंदमूल तथा फलनो आहार करनारो तपस्वी थयो. ते घणे प्रकारे अमुक जातनुं अज्ञानतप करतो हतो. आ तरफ ते कनकप्रभ चक्रवर्ती देव, चैत्रमासना कृष्णपक्षनी चोथे प्राणत कल्पथी वीचने अहिंज जंबूद्वीपमां भरतखंडमां काशीदेश विषे वाराणसी नामनी नगरीमां अश्वसेन नामना राजानी वामादेवी नामनी राणीने पेटे मध्यरात्रिना समयमां विशाखा नक्षत्र हतुं त्यारे त्रेवीसमा तीर्थंकररुपे उत्पन्न थया. तेज रात्रिमां ते वामादेवीए चौद स्वप्नो जोयां, अने तेनुं निवेदन राजाने कर्युं. अत्यंत आनंदने प्राप्त थता ते राजाए पण 'हे प्रिया ! तमने सर्वलक्षणोथी पूर्ण, अने सर्व कळामां निपुण पुत्र प्राप्त थशे'. ते वचन सांभळी तेने घणो सारो संतोष थयो. प्रभातमां राजाए स्वप्नवेत्ताओने

For Private and Personal Use Only

बोलावी तेओने यथार्थ हकीकत कही. तेओए पण संपूर्ण स्वप्नाध्यायने विस्तार सहित कही चौद स्वप्नोनुं फळ आ प्रमाणे कह्युं "तीर्थंकरनी माता अथवातो चक्रवर्तीनी माता आ चौदे स्वप्नो जुए छे ॥ ६ ॥

ततोऽस्याः कुक्षौ तीर्थंकरश्चक्री वा समुत्पन्नोऽस्तीति स्वप्नानुसारेण. इदं च तेषां वचः श्रुत्वाऽऽनंदातिरेकेण पुलकिततनुर्भूपतिस्तानतीवसत्कारपूर्वं विसर्जितवान्. वामादेवी सुखं सुखेन गर्भमुद्वहति. क्रमेण पूर्णेषु मासेषु शुभवेलायां भगवान् जातः. षट्पंचाशद्दिक्कुमारीभिर्जन्ममहोत्सवः पूर्वं कृतः. ततः स्वासनकंपाद्विज्ञातभगवज्जन्मभिः शक्रैर्मेरुशिरसि जन्माभिषेकः कृतः. प्रभाते चाश्वसेनोऽपि नगरांतर्दशाहिकोत्सवं कृतवान्. अस्मिन् गर्भे स्थिते भगवति जनन्या पार्श्वे गच्छन् सर्पो रात्रौ दृष्टः, ततोऽस्य पार्श्व इति नाम कृतं. ततः कल्पतरुवज्जनानंदकः स भगवान् वृद्धिं प्राप, अष्टवार्षिकश्च भगवान् सर्वकलाकुशलो बभूव. अथ भगवान् सर्वमनोहरं यौवनं प्राप. पित्रा च तदानीं प्रभावतीं कन्यां परिणायितः, भगवान् तया समं विषयसुखं बुभुजे. अन्यदा भगवता प्रासादोपरि गवाक्षजालस्थेन दिगवलोकनं कुर्वता दृष्टो नगरलोकः प्रवरकुसुमहस्तो बहिर्गच्छन्. पृष्टं च भगवता कस्यचित्पार्श्ववर्तिनः, भो किमद्य कश्चित्पर्वोत्सवोऽस्ति ? येनैष जनः पुष्पहस्तो बहिर्गच्छन्नस्ति ? तेन पुरुषेणोक्तमद्य कोऽपि पर्वोत्सवो नास्ति, किंतु कमठो नाम महातपस्वी पुरीबहिः समागतोऽस्ति, तद्वंदनार्थं प्रस्थितोऽयं जनः. ७

अर्थः—तेथी स्वप्नने अनुसारे आ वामादेवीना उदरमां तीर्थंकर अथवा तो चक्रवर्ती उत्पन्न थया छे. आ तेओना वचनने सांभळी आनंदनी वृद्धिथी रोमांचित शरीरवाळा राजाए तेओनुं अत्यंत सत्कारपूर्वक विसर्जन कर्यां. वामादेवीए सुखेथी सुखरूप गर्भने

धारण कर्यो. क्रमथी महिना पूर्ण थतां शुभ अवसरे श्रीभगवन् उत्पन्न थया. छप्पन दिक्कुमारीओए प्रथम श्रीभगवान्‌नो जन्महोत्सव कर्यो. त्यार पछी पोतानां आसनो कंपवाने लीधे श्रीभगवान्‌नो जन्म थयो जाणी लइ इंद्रोए मेरु पर्वतना शिखर पर श्रीभगवान्‌नो जन्माभिषेक कर्यो. प्रभातमां अश्वसेन राजाए पण शहेरमां दस दिवसनो जन्मोत्सव कर्यो. आ श्रीभगवान् गर्भमां रहेतां माताए पोतानी पासेथी जतो सर्प रात्रे जोयो हतो, तेथी आनुं पार्श्वनाथ ए नाम पाड्युं. त्यार पछी कल्पवृक्षनी पेठे लोकोने आनंद आपनार ते श्रीभगवान् मोटा थता गया. श्रीभगवान् आठ वर्षना थया त्यांनो सर्व कळाओमां कुशळ थया. पछी श्रीभगवान् मनोहर लागती युवावस्थाने प्राप्त थया. पिताए त्यारे तेमने प्रभावती नामनी कन्या साथे परणाव्या. श्रीभगवान् तेनी साथे विषयसुख भोगवता हता. एक दिवसे महेलनी उपली भोंमां झरुखामां बेसी दिशाओनुं अवलोकन करतां श्रीभगवने नगरना लोकोने हाथमां उत्तम पुष्पो लइ बहार जता जोया. श्रीभगवाने कोइ पासे रहेनारा सेवकने पुछ्युं 'अरे, शुं आजे कोइ पर्वने निमित्ते उत्सव छे ? के जेथी आ लोको हाथमां पुष्प लइ बहार जाय छे. ? ते सेवके कह्युं आजे कोइ पण पर्वने निमित्ते उत्सव नथी, परंतु कमठ नामना महातपस्वी शहेरनी बहार आव्या छे, तेने प्रणाम करवा माटे आ लोको जाय छे. ॥ ७ ॥

ततस्तद्वचनमाकर्ण्य जातकौतुकविशेषो भगवांस्तत्र गतः पंचाग्नितपः कुर्वाणं कमठं दृष्टवान्. त्रिज्ञानवता भगवता ज्ञात एकस्मिन्नग्निकुंडे प्रक्षिप्तातीवमहत्काष्टमध्ये प्रज्वलन् सर्पः. उत्पन्नपरमकरुणेन भगवता भणितमहो कष्टमज्ञानं, यदीदृशेऽपि तपसि क्रियमाणे दया न ज्ञायते. ततः कमठेन भणितं राजपुत्रास्तु कुंजरतुरगखेलनमेव जानंति, धर्मं तु मुनय एव विदंतीति. ततो भगवतैकस्य स्वपुरुषस्यैवमादिष्टं, अरे ! इदमग्निमध्ये प्रक्षिप्तं काष्टं

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कुठारेण द्विधा कुरु! तेन पुरुषेण तत्काष्टं द्विधा कृतं, तत्र दृष्टो दह्यमानः सर्पः तस्य भगवता स्वपुरुषवदनेन पंचपरमेष्ठिनमस्काराः प्रदापिताः. नागोऽपि तत्प्रभावान्मृत्वा समुत्पन्नो नागलोके धरणेंद्रो नागराजः, लोकैश्चाहो भगवतो ज्ञानशक्तिरिति भणद्भिर्महान् सत्कारः कृतः. ततो विलक्षीभूतः कमठपरिव्राजको गाढमज्ञानतपः कृत्वा मेघकुमारनिकायमध्ये समुत्पन्नो मेघमालीनाम भवनवासी देवः. अन्यदा सुखेन तिष्ठतो भगवतो वसंतसमयः समागतः तत् ज्ञापनार्थमुद्यानपालेन सहकारमंजरी भगवतः समर्पिता. भगवता भणितं भो! किमेतत्? स आह भगवन्! बहुविधक्रीडानिवासो वसंतसमयः प्राप्तः. ततो मित्रप्रेरितः श्रीपार्श्वकुमारो वसंतक्रीडानिमित्तं बहुजनपरिवारसमन्वितो यानारूढो गतो नंदनं वनं, तत्र यानात्समुत्तीर्य स निषण्णो नंदनवनप्रासादमध्यस्थितकनकमयसिंहासने. अतिरमणीयं नंदनवनं सर्वतः पश्यन्, भित्तिस्थं परमरम्यं चित्रं दृष्ट्वा अहो! किमत्र लिखितं? ज्ञातमिति सम्यग् निरूपयता भगवता दृष्टमरिष्टनेमिचरित्रं. ॥ ८ ॥

अर्थः—त्यार पछी ते वचन सांभळी विशेष कौतुक उत्पन्न थवाथी श्रीभगवाने त्यां जइ पंचाग्नि तप करता कमठने जोया. त्रिकालज्ञानवाळा श्रीभगवाने जाणी लीधुंके एक अग्निकुंडमां नाखेला अत्यंत मोटा काष्ठनी वचमां एक सर्प बळेछे. परमा करुणा उत्पन्न थतां श्रीभगवाने कह्युं 'अरे! खेदनी वात छे के आ मूर्खता छे, केमके आवुं पण तप करवामां आवतां छतां पण दया जाणवामां आवती नथी.' त्यार पछी कमठे कह्युं 'राजकुमारोतो हाथी तथा घोडा चडे खेलवानुंज जाणे, परंतु धर्मतो मुनिओज जाणे.' त्यार पछी श्रीभगवाने पोताना एक सेवकने आज्ञा करी 'अरे! अग्निमां नाखेला आ काष्ठना कोहाडावडे बे भाग करो.' ते सेवके ते

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

काष्ठनां बे फाडचां कर्यां, त्यां सर्पने बळतो जोयो. श्रीभगवाने तेनें पोताना सेवकना मुखथी पंच परमेष्ठी नमस्कारो अपाव्या. सर्प पण मरण पामी तेना प्रभावथी नागलोकमां धरणेंद्र नामनो नागराज थयो. 'अहो केवी ज्ञान शक्ति!!' एम कहेता लोकोए श्रीभगवान्नो मोटो सत्कार कर्यो. त्यार पछी शरमाइ गयेला कमठ साधु गाढ अज्ञानतप करी मेघकुमारोना समूहना मध्यमां मेघमाली नामना भवनवासी देव उत्पन्ना. एक दिवसे श्रीभगवान् सुखेथी रहेता हता त्यां वसंतऋतुनो समय आव्यो. ते जणाववा माटे बगीचाना रक्षके श्रीभगवान्ने आंबाना मोरनुं अर्पण कर्युं. श्रीभगवाने कह्युं 'रे! आ शुं छे?' तेणे कह्युं 'हे भगवन्! घणा प्रकारनी क्रीडाना स्थानरुप आ वसंत समय प्राप्त थयो छे. त्यार पछी मित्रोनी प्रेरणाथी श्रीपार्श्वनाथ कुमार वसंतक्रीडा माटे घणा लोकोना परिवारथी युक्त थइ रथमां बेसी नंदन वनमां पधार्या. त्यां रथपरथी उतरी ते नंदनवनना महेलना मध्यमा रहेला सुवर्णमय सिंहासनपर बेठा. अति रमणीय नंदनवननुं चोमेरथी निरीक्षण करतां, महेलनी भींतपर आळेखेला परम रमणीय चित्रने जोइ ते बोल्या 'अहो! अहिं शुं लख्युं छे?' 'जाण्युं' एम कही सारी रीते अवलोकन करता श्रीभगवाने श्रीअरिष्टनेमिनुं चरित्र जोयुं. ॥ ८ ॥

ततः स चिंतितुं प्रवृत्तो धन्यः सोऽरिष्टनेमिर्यो विरसावसानं विषयसुखमाकलय्य निर्भरानुरागां निरुपमरूपलावण्यां जनकवितीर्णां राजकन्यां च त्यक्त्वा भग्नमदनमंडलप्रचारः कुमार एव निष्क्रांतः. ततोऽहमपि करोमि सर्वसंगपरित्यागं. अत्रांतरे लोकांतिका देवास्तत्रागत्य भगवंतं प्रतिबोधयंतिस्म. त्रिंशद्वर्षाणि गृहस्थवासेऽसौ स्थितः, ततो मार्गणगणस्य यथोचितं सांवत्सरिकदानं दत्वा भगवान् मातृपित्राद्यनुज्ञया महामहःपूर्वमाश्रमपदोद्यानेऽशोकपादपस्याधः पौषशुद्धैकादशीदिने पूर्वाह्नसमये पंचमौष्टिकं लोचं कृत्वा अपानकेनाष्टमभक्तेनैकं देव-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

दूष्यमादाय त्रिभिः पुरुषशतैः समं निष्क्रांतः. अथ श्रीपार्श्वो भगवान् विहरन्नेकदा वटपादपाधः कायोत्सर्गेण स्थितः. इतश्च स कमठजीवो मेघमाली असुरोऽवधिना ज्ञात्वाऽत्मनो व्यतिकरं, स्मृत्वा च पूर्वभववैरकारणं समुत्पन्नतीव्रामर्षः समागतस्तत्र. प्रारब्धास्तेनानेकसिंहादिरूपैरनेके उपसर्गाः, तथापि भगवान् श्रीपार्श्वोऽक्षुब्धो धर्मध्यानान्न चलितः. तादृशं तं ज्ञात्वा कमठ एवं चिंतयामास, अहमेनं जलेन प्लावयित्वा मारयामीति ध्यात्वा भगवदुपरिष्टान्महामेघवृष्टिं चकार. जलेन भगवदंगं नासिकांयावद्व्याप्तम्. ॥ ९ ॥

अर्थः—त्यार पछी ते विचारवा लाग्या के 'ते श्रीअरिष्टनेमि भाग्यशाळी हता के जेओ विषयसुखने अंतमां रसवगरनुं जाणी, पिताए वाग्दानमां आपेली अत्यंत प्रेमवाळी अप्रतिम रूप तथा लावण्यवाळी राजकन्यानो त्यागकरी, कामदेवनी मंडळीनो प्रचार भांगी नाखी कुमारावस्थामांज संसारमांथी नीकळी गया. तेथी हुं पण सघळा संगनो त्याग करूं. आ अवसामां लोकांतिक देवोए त्यां आवी श्रीभगवान्‌ने समजाव्या, ए गृहस्थवासमां त्रीस वर्ष रह्या. त्यार पछी याचक लोकोने यथायोग्य सांवत्सरिक दान आपी श्रीभगवान् माता पिता वगेरेनी रजा लइ महान् उत्सव करी आश्रमस्थानना बगीचामां आसोपालवना झाड नीचे पोष मासना शुक्ल पक्षनी अगीआरसे दिवसना आगला भागमां पंचमौष्टिक लोच करी, जळपान वगरनुं अष्टमभक्त करी, एक देवदूष्य लइ त्रणसो पुरुषोनी साथे गृहस्थावासमांथी नीकळ्या. पछी श्रीपार्श्वनाथ भगवाने विहार करतां एक दिवसे वडना झाड नीचे कायोत्सर्ग वडे स्थिति करी. आ तरफ मेघमाली असुररूपे थयेलो कमठजीव अवधिज्ञानथी पोताना वृत्तांतने जाणी, आगला जन्मना वेरना कारणने संभारी तीव्र क्रोध उत्पन्न थतां त्यां आव्यो. तेणे अनेक सिंह वगेरेनां रूपो लइ घणां दुःखो देवानुं शरू कर्युं. तोपण श्रीपार्श्व-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

नाथ क्षोभ नहि पामी धर्मध्यानथी डग्या नहि. तेने तेवा प्रकारना जाणी कमठे पोते विचार कर्यो 'हुं आ पार्श्वनाथने जलवडे डुबाडी मारी नाखीश' एम विचार करी तेणे श्रीभगवान्‌नी उपर महामेघनी वृष्टि करी. श्रीभगवान्‌नुं अंग जलवडे नासिकापर्यंत व्याप्त थइ गयुं. ॥ ९ ॥

अत्रांतरे कंपितासनेन धरणेंद्रेणावधिना ज्ञातभगवद्व्यतिकरेण समागत्य स्वामिशीर्षोपरि फणिफणाटोपं कृत्वा फणिशरीरेण भगवच्छरीरमावृत्य जलोपसर्गं च निवार्य भगवत्पुरो वेणुवीणागीतनिनादैः प्रवरं प्रेक्षणं कर्तुमारब्धवान्. कमठासुरस्तादृशमक्षोभ्यं भगवंतं धरणेंद्रकृतमहिमानं च दृष्ट्वा समुपशांतदर्पो भगवच्चरणौ प्रणम्य गतो निजस्थाने. धरणेंद्रोऽपि भगवंतं निरुपसर्गं ज्ञात्वा स्तुत्वा च स्वस्थानं गतवान्. पार्श्वस्वामिनो निष्क्रमणदिवसाच्चतुरशीतितमे दिवसे चैत्रकृष्णाष्टम्यामष्टमभक्तेन पूर्वाह्नसमयेऽशोकतरोरधः शिलापट्टे सुखनिषण्णस्य शुभध्यानेन क्षीणघातिकर्मचतुष्कस्य सकललोकावभासि केवलज्ञानं समुत्पन्नं. चलितासनैः शक्रैस्तत्रागत्य केवलकेवलज्ञानोत्सवो महान् कृतः. पार्श्वोऽर्हन् सप्तफणाहिलांछनो वामदक्षिणपार्श्वयोर्वैरोट्याधरणेंद्राभ्यां पर्युपास्यमानः प्रियंगुवर्णदेहो नवहस्तशरीरो भव्यसत्त्वान् प्रतिबोधयन् चतुस्त्रिंशदतिशयसमेतः पृथिवीमंडले विहरति.

अर्थः—आ अरसामां आसन कंपवाथी धरणेंद्रे अवधिज्ञानथी श्रीभगवान्‌नो वृत्तांत जाणी लइ त्यां आवी, नागनी फेण चडावी, नागना शरीरथी श्रीभगवान्‌ना शरीरने ढांकी लइ जळनी पीडानुं निवारण करी, श्रीभगवान्‌नी पासे वांसळी तथा वीणानां गीतोना अवाजोथी उत्तम दृश्य रचवानो आरंभ कर्यो. तेवा अडग अने धरणेंद्रे वधारेला महिमावाळा श्रीभगवान् पार्श्वनाथने जोइ गर्व शांत

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

थतां कमठासुर श्रीभगवान्ना चरणोमां प्रणाम करी पोताने स्थाने गया. धरणेंद्र पण श्रीभगवान्ने पीडावगरना जाणी, तेनी स्तुति करी पोताने स्थाने गया. गृहस्थावासथी नीकळवाना दिवसथी चोराशीमे दिवसे चैत्र मासना कृष्णपक्षनी आठमे दिवसना आगला भागमां आसोपालवना झाडनी नीचे मोटी शिलापर अष्टम भक्तवडे सुखेथी बेठेला, अने शुभध्यानथी चारघाती कर्मो जेनां नष्ट थयां छे एवा श्रीपार्श्वनाथस्वामीने सघळा लोकनो प्रकाश करनारूं केवलज्ञाना उत्पन्न थयुं. आसनो चलित थतां इंद्रोए त्यां आवी केवलज्ञाननो मोटो उत्सव कर्यो. सात फेणवाळा सर्पना चिह्नवाळा, डाबा अने जमणा पासामां वैरोट्या अने धरणेंद्रथी सेवता, धउंलाना पुष्प जेवा वर्णथी युक्त शरीरवाळा, नव हाथ उंचा शरीरवाळा, अने चोंत्रीस विशेषोथी युक्त श्रीपार्श्वनाथस्वामी संसारना जीवोने प्रतिबोध आपता पृथ्वीमंडळमां विहार करता हता. ॥ १० ॥

पार्श्वभगवतो दश गणधरा अभवन्. आर्यदिन्नप्रमुखाः षोडशसहस्रसाधवोऽभवन्. पुष्पचूलाप्रमुखा अष्टत्रिंशत्सहस्रार्यिका अभवन्. सुव्रतप्रमुखाः श्रामणोपासका एकं लक्षं चतुःषष्टिसहस्राश्चाभवन्, सुनंदाप्रमुखाः श्रमणोपासिका लक्षत्रयं सप्तविंशतिसहस्राश्चाभवन्. सार्धत्रीणि शतानि चतुर्दशपूर्विणामभवन्. अवधिज्ञानिनां चतुर्दशशतानि, केवलज्ञानिनां दशशतानि, वैक्रियलब्धिमतामेकादशशतानि, विपुलमतीनां सार्धत्रीणि शतानि, वादिनां षट्शतानि, अंतेवासिनां दशशतानि सिद्धिं गतानि. आर्यिकाणां विंशतिशतानि सिद्धानि. अनुत्तरोपपातिकानां द्वादशशतान्यभवन्. श्रीपार्श्वनाथस्यैषा परिवारसंपदभूत्. ततः पार्श्वो भगवान् दशोचतुरशीतिदिनानि सप्ततिवर्षाणि केवलपर्यायेण विहृत्यैकं वर्षशतं सर्वायुः परिपाल्य सम्मेतशिखरे ऊर्ध्वस्थित एवाधःकृ-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

तपाणिर्निर्वाणमगमत्. तत्कलेवरसंस्कारोत्सवः शक्रादिभिस्तत्रैव विहितः. ॥ इति श्रीपार्श्वनाथचरित्रं ॥ अथाग्रे सूत्रं लिख्यते— ॥ ११ ॥

अर्थः—श्रीपार्श्वनाथस्वामीनां परिवारमां दस गणधरो थया, आर्यदिन्न वगेरे सोळ हजार साधुओ थया, पुष्पचूला वगेरे आडत्रीस हजार साध्वीओ थइ, सुव्रत वगेरे एक लाख अने चोसठ हाजार श्रावको थया, सुनंदा वगेरे त्रण लाख अने सत्तावीस हजार श्राविकाओ थइ, त्रणसो पचास चतुर्दशपूर्वीओ थया, एक हजार चारसो अवधिज्ञानीओ थया, एक हजार केवलज्ञानीओ थया, एक हजार अने एकसो वैक्रियलब्धिमान् थया, त्रणसो पचास विपुलमतिओ थया, छसो वादीओ थया, सिद्धिने पामेला एक हजार अंतेवासीओ हता, सिद्धिने पामेली बे हजार आर्याओ हती, तथा एक हजार अने बसो अनुत्तरोपपातिक हता. आ प्रमाणे श्रीपार्श्वनाथनी परिवारसंपत्ति हती. त्यारपछी श्रीपार्श्वनाथ भगवान् फक्त चोराशी दिवसोनी न्यूनतावाळां सित्तेर वर्षसुधी केवलपर्याय वडे विहार करी सो वर्षनुं पूर्ण आयुष् भोगवी संमेतशिखरमां नीचे हाथ राखी उभा रहीनेज निर्वाण पाम्या. तेमना शरीरना छेल्ला संस्कारनो उत्सव इंद्र वगेरेए त्यांज कर्यो. श्रीपार्श्वनाथनुं चरित्र पूरुं थयुं. सूत्र हवे लखवामां आवे छे.— ॥ ११ ॥

मू०—जिणे पासित्ति नामेणं अरहा लोगपूइए ॥ संबुद्धप्पाय सव्वन्नू । धम्मतित्थयरे जिणे ॥ १ ॥

अर्थः—(जिणे) रागद्वेष जीतनार, (लोगपूइए) लोकोए पूजेला, (संबुद्धप्पा) तत्वज्ञानयुक्त आत्मावाळा, (सव्वन्नू) सर्वज्ञ, (धम्मतित्थयरे) धर्मरूप तीर्थने प्रवर्तावनार, (य) अने (जिणे) सर्व कर्मोने जीतनार (पासित्ति) पार्श्वनाथ (नामेणं) नामना (अरहा) तीर्थंकर थया हता. ॥ १ ॥

व्या०—पार्श्व इति नामाऽर्हन् भूत्तीर्थंकरोऽभूत. कीदृशः सः? जिनः परीषहोपसर्गजेता, रागद्वेषजेता वा.

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

पुनः कीदृशः स पार्श्वजिनः? लोकपूजितो लोकेन त्रिजगताऽर्चितः. पुनः कथंभूतः सः? 'संबुद्धप्पा' संबुद्धात्मा तत्त्वावबोधयुक्तात्मा. पुनः कीदृशः स पार्श्वः? सर्वज्ञः. पुनः कीदृशः पार्श्वः? धर्मतीर्थकरः, धर्म एव भवांबुधितरणहेतुत्वात्तीर्थं, धर्मतीर्थं करोतीति धर्मतीर्थकरः. पुनः कीदृशः? जयतिस्म सर्वकर्माणीति जिनः, द्वितीयजिनविशेषणेन श्रीपार्श्वनाथस्य मुक्तिगमनं सूचितं. तदाहि श्रीमहावीरः प्रत्यक्षं तीर्थकरो विहरति श्रीपार्श्वनाथस्तु मुक्तिं जगामेति भावः. ॥ १ ॥

अर्थः—पार्श्वनाथ ए नामना अर्हद्भूत्-तीर्थंकर हता. ते केवा हता? जिनः-परीषह अने उपसर्गोने जीतनारा, अथवा रागद्वेषने जीतनारा. 'संबुद्धप्पा' संबुद्धप्पा-तत्त्वज्ञानथी युक्त आत्मावाळा. वळी ते पार्श्वनाथ केवा हता? सर्वज्ञ हता. वळी पार्श्वनाथ केवा हता? धर्म तीर्थकरः-संसाररूप समुद्रने तरवानुं कारण होवाथी धर्मज तीर्थ छे. धर्मरूप तीर्थने करेछे ए धर्मतीर्थकर. वळी केवा हता? सर्व कर्मोने जीत्यां हतां ए जिनः. बीजुं 'जिन' ए विशेषण आपवाथी श्रीपार्श्वनाथनां मुक्तिरूप गति सूचवी छे; केमके ते समये श्रीमहावीर तीर्थंकर प्रत्यक्ष विहार करता हता, अने श्रीपार्श्वनाथ तो मुक्ति पाम्या हता ए मतलब छे. ॥ १ ॥

मू०—तस्स लोगपईवस्स। आसि सीसे महाजसे ॥ केसीकुमारसमणे। विज्जाचरणपारगे ॥ २ ॥

अर्थः—(लोगपईवस्स) लोकने दीवा समान प्रकाश आपनारा (तस्स) ते श्रीपार्श्वनाथना (कुमार समणे) कुमार अवस्थामांज साधु थयेला (महाजसे) महायशस्वी अने (विज्जाचरणे पारगे) ज्ञान तथा चारित्रना पारने पहोंचेला (केसी) केशी नामना (सीसे) शिष्य आसि (हता.) ॥ २ ॥

व्या०—तस्य लोकप्रदीपस्य श्रीपार्श्वनाथतीर्थंकरस्य केशीकुमारः शिष्य आसीत्. कुमारो ह्यपरिणीततया,

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कुमारत्वेनेव श्रमणः संगृहीतचारित्रः कुमारश्रमणः कथंभूतः सः? महायशा महाकीर्तिः, पुनः कीदृशः? विद्या-चरणपारगो ज्ञानचारित्रयोः पारगामी इति. ॥ २ ॥

अर्थः—ते लोकने दीवा समान प्रकाश आपनारा श्रीपार्श्वनाथ तीर्थंकरना केशीकुमार शिष्य हता. केशीने कुमार कहेवानुं कारण एके ते परणेला नहि हता. कुमारपणाथीज श्रमण–चारित्रनो संग्रह (स्वीकार) करनार. अर्थात् कुमारश्रमण हता. वळी ते केवा हता? महायशाः–मोटी कीर्तिवाळा. वळी केवा हता? विद्याचरण पारगः–ज्ञान अने चारित्रना पारने पहोंचेला. ॥ २ ॥

मू०—ओहिनाणसुएबुद्धे सीससंघसमाकुले ॥ गामाणुगामं रीयंते । सावत्थिं नगरिमागए ॥ ३ ॥

अर्थः—(ओहिनाण सुएबुद्धे) अवधिज्ञान अने श्रुतथी तत्त्वबोधवाळा, तथा (सीससंघसमाकुले) शिष्यवर्गथी युक्त ते केशी कुमार (गामाणुगाम) एक गामथी बीजे गाम (रीयंते) विहार करता (सावत्थिं) श्रावस्ती (नगरिं) नगरीमां (आगए) पधार्या. ॥ ३ ॥

व्या०—स केशीकुमारश्रमणः श्रावस्त्यां नगर्यामागतः, किं कुर्वन्? ग्रामानुग्रामं 'रीयंते' इति ग्रामानुग्रामं विचरन्. कीदृशः सः? 'ओहिनाणसुएबुद्धे' इत्यवधिज्ञानश्रुताभ्यां बुद्धोऽवगततत्त्वो मतिश्रुतावधिज्ञानसहितः. पुनः कीदृशः? शिष्यसंघसमाकुलः शिष्यवर्गसहितः ॥ ३ ॥

अर्थः—ते कुमार साधु केशी श्रावस्ती नगरीमां पधार्या, किं कुर्वन्–शुं करता पधार्या? ग्रामानुग्रामं 'रीयंते' एटले एक गामथी बीजे गाम विहार करता. ते केवा हता? 'ओहिनाणसुएबुद्धे' एटले अवधिज्ञान अने श्रुत वडे बुद्धः–जाणेल छे तत्त्व जेणे एवा, अर्थात् मति, श्रुत अने अवधिज्ञानथी युक्त. वळी केवा? शिष्यसंघसमाकुलः–शिष्यवर्गसहित. ॥ ३ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मू०—तिंदुयं णाम उज्जाणं । तम्मी नयरमंडले ॥ पासुए सिज्जसंथारे । तत्थ वासमुवागए ॥ ४ ॥

अर्थः—(तम्मी) ते श्रावस्ती नगरीना (नयरमंडले) पादरमां (तिंदुयं) तिंदुक (णाम) नामनो (उज्जाणं) बगीचो हतो. (तत्थ) तेमां (पासुए) जीवरहित प्रदेशनी अंदर आवेला (सिज्जसंथारे) उपाश्रय विषे संस्थारा उपर (वासं) निवास (उवागए) कर्यो. ॥ ४ ॥

व्या०—स केशीकुमारश्रमणस्तत्र श्रावस्त्यां नगर्यां, तस्याः श्रावस्त्या नगरमंडले पुरपरिसरे तिंदुकं नामोद्यानं वर्तते, तत्रोद्याने प्रासुके प्रदेशे जीवरहिते शय्यासंस्तारे वासमुपागतः. शय्या वसतिस्तस्यां संस्तारः शिलाफलकादिः शय्यासंस्तारस्तस्मिन् समवसृत इत्यर्थः. ॥ ४ ॥

अर्थः—ते केशी कुमार साधुए ते श्रावस्ती नगरीमां तस्याः—श्रावस्तीना नगरमंडले—शहेरना पादरमां तिंदुक नामनो बगीचो हतो, ते बगीचामां प्रासुके—जीवरहित प्रदेशनी अंदर शय्यासंस्तारमां निवास कर्यो. शय्या—उपाश्रय, ते विषे संस्तारः—शिला, पाटीआ वगेरे ए शय्यासंस्तारः. तेमां समवसरण कर्युं ए अर्थ छे. ॥ ४ ॥

मू०—अह तेणेव कालेणं । धम्मतित्थयरे जिणे । भगवं वद्धमाणुत्ति । सव्वलोगंमि विस्सुए ॥ ५ ॥

अर्थः—(अह) हवे (तेणेव) तेज (कालेणं) समयमां (धम्मतित्थयरे) धर्मरूप तीर्थने प्रवर्तावनारा (जिणे) रागद्वेषने जीतनारा (भगवं) भगवान् (वद्धमाणुत्ति) श्रीवर्धमान एवा नामथी (सव्वलोगंमि) सर्व लोकमां (विस्सुए) प्रसिद्धि पाम्या हता. ॥ ५ ॥

अथशब्दो वक्तव्यांतरोपन्यासे.तस्मिन्नेव काले धर्मतीर्थकरो जिनो भगवान् श्रीवर्धमान इति सर्वलोके विश्रुतोऽभूत्.
अथ शब्द बीजा कथनने कहेवा माटे छे. तेज समयमां धर्मतीर्थंकर जिन भगवान् श्रीवर्धमान एवा नामथी सर्व लोकमां प्रख्यात हता.

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मू०—तस्स लोगपईवस्स । आसि सीसे महाजसे ॥ भयवं गोयमं नामे । विज्जाचरणपारगे ॥ ६ ॥

अर्थः—(लोगपईवस्स) लोकने दीवा समान प्रकाश आपनारा (तस्स) ते श्रीवर्धमान स्वामीना (महायसे) महायशस्वी अने (विज्जाचरणपारगे) ज्ञान तथा चारित्रना पारने पहोंचेला (भयवं भगवान् (गोयमे) गौतम (नामं) नामना (सीसे) शिष्य (आसि) हता. ॥ ६ ॥

व्या०—तस्य श्रीवर्धमानस्वामिनो लोकप्रदीपस्य तीर्थकरस्य गौतमनामा शिष्योऽभूत्. कथंभूतो गौतमः? महायशा महाकीर्तिः. पुनः कीदृशो गौतमः? विद्याचरणपारगो ज्ञानचारित्रधारी.पुनः कीदृशो गौतमः? भगवांश्चतुर्ज्ञानी मतिश्रुतावधिमनःपर्यायज्ञानयुक्. ॥ ६ ॥

अर्थः—ते लोकने दीवा समान प्रकाश आपनारा श्रीवर्धमान स्वामी तीर्थंकरना गौतम नामना शिष्य हता. गौतम केवा हता? महायशाः-मोटी कीर्तिवाळा हता. वळी गौतम केवा हता? विद्याचरणपारगः-ज्ञान अने चारित्रने धारण करनार हता. वळी गौतम केवा हता? भगवान्-चार ज्ञान वाळा. अर्थात् मति, श्रुत, अवधि तथा मनःपर्यायज्ञानथी युक्त हता. ॥ ६ ॥

मू०—बारसंगविउ बुद्धे । सीससंघसमाकुले ॥ गामाणुगामं रीयंते । सोवि सावत्थीमागए ॥ ७ ॥

अर्थः—(बारसंगविउ) द्वादशांगने जाणनारा, (बुद्धे) तत्त्वज्ञानी, अने (सीससंघसमाकुले) शिष्यवर्गथी युक्त (सो वि) ते गौतमस्वामी पण (गामाणुगामं) एक गामथी बीजे गाम (रीयंते) विहार करता (सावत्थीं) श्रावस्ती नगरीमां (आगए) पधार्या. ॥ ७ ॥

व्या०—स गौतमोऽपि ग्रामानुग्रामं विहरन् श्रावस्त्यां नगर्यामगतः. कीदृशो गौतमः? द्वादशांगवित्, एकादशांगानि दृष्टिवादसहितानि येन गौतमेन संपूर्णानि ज्ञातानीत्यर्थः. पुन कीदृशो गौतमः? बुद्धो ज्ञाततत्वः पुनः

For Private and Personal Use Only

कीदृशः ? शिष्यसंघसमाकुलः. ॥ ७ ॥

अर्थः—ते गौतमस्वामी पण एक गामथी बीजे गाम विहार करतां श्रावस्ती नगरीमां पधार्या. गौतम केवा हता ? द्वादशांग-वित्-जे गौतमे दृष्टिवाद सहित अगीआर अंगो संपूर्ण जाण्यां हतां ए अर्थ छे. वाळी गौतम केवा हता ? बुद्धः-तत्त्वज्ञानी हता. वळी केवा हता ? शिष्यवर्गथी युक्त हता. ॥ ७ ॥

मू०—कोट्ठगं णाम उज्जाणं । तम्मि नगरमंडले ॥ फासुए सिज्जसंथारे । तत्थ वासमुवागए ॥ ८ ॥

अर्थः—ते श्रावस्ती नगरीना पादरमां क्रोष्टुक नामनो बगीचो हतो. तेमां जीवरहित प्रदेशनी अंदर आवेला उपाश्रय विषे संस्तार उपर तेमणे निवास कर्यो

तस्याः श्रावस्त्या नगर्या मंडले परिसरे क्रोष्टुकं नामोद्यानं वर्तते. तत्र प्रासुके शय्यासंस्तारे वासमवस्थानमुपागतः प्राप्तः

ते श्रावस्ती नगरीना मंडलमां एटले पादरमां क्रोष्टुक नामनो बगीचो हतो. त्यां जीवरहित प्रदेशनी अंदर शय्यासंस्तारमां निवास कर्यो.

मू०—केसीकुमारसमणे । गोयमे य महाजसे ॥ उभओवि तत्थ विहरिंसु । आलीणा सुसमाहिया ॥ ९ ॥

अर्थः—महायशस्वी, मन, वचन अने कायगुप्तिमां लीन थयेला, तथा सारी रीते एकाग्रचित्तवाळा ए केशी नामना कुमार साधु अने गौतम बन्नेए पण ते बगीचाओमां विहार कर्यो. ॥ ९ ॥

व्या—केशीकुमारश्रमणश्च पुनर्गौतम एतावुभावपि व्यवाहार्ष्टामागतौ. कीदृशौ तावुभौ ? महायशसौ, पुनः कीदृशौ ? आलिनौ मनोवाक्कायगुप्तिष्वाश्रितौ, पुनः कीदृशौ ? सुसमाहितौ सम्यक्समाधियुक्तौ. ॥ ९ ॥

अर्थः—केशी कुमार साधु अने गौतम ए बन्नेए पण विहार कर्यो, अर्थात् ए बन्ने पण आव्या. ते बन्ने केवा हता ? महायशस्वी

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हता. वळी केवा हता ? आलीन एटले मन, वचन तथा कायगुप्तिनो आश्रय करी रहेला हता. वळी केवा हता ? सुसमाहित एटले सारी रीते चित्तनी एकाग्रतावाळा हता. ॥ ९ ॥

मूल—उभओ सीससंघाणं । संजयाणं तवस्सिणं ॥ तत्थ चिंता समुप्पन्ना । गुणवंताण ताइणं ॥ १० ॥

अर्थः—ते श्रावस्ती नगरीमां बन्नेना संयमी, तपस्वी, गुणवान् तथा त्रायी शिष्योना संघोने विचार उत्पन्न थयो. ॥ १० ॥

व्या०-तत्र तस्यां श्रावस्त्यामुभयोः केशीगौतमयोः शिष्यसंघानां संयतानां तपस्विनां साधूनां गुणवतां ज्ञानदर्शनचारित्रवतां त्रायिणां षड्जीवरक्षाकारिणां परस्परावलोकनाच्चिंता समुत्पन्ना, विचारः समुत्पन्नः. ॥ १० ॥

अर्थः—तत्र-ते श्रावस्ती नगरीमां केशी अने गौतम ए बन्नेना संयमी तथा तपस्वी एटले साधु, अने गुणवाळा एटले ज्ञान, दर्शन तथा चारित्रवाळा, तेमज त्रायी एटले छ प्रकारना जीवोनी रक्षा करनारा शिष्योना संघोने, एक बीजाने जोवाथी चिंता उत्पन्न थइ एटले विचार उत्पन्न थयो. ॥ १० ॥

मू०—केरिसो वा इमो धम्मो । इमो धम्मो व केरिसो ॥ आयारधम्मपणिही । इमा वा सा व केरिसी ॥११॥

अर्थः—आ अमारो धर्म केवो छे ? अने आ गणधरना शिष्योनो धर्म केवो छे ? अथवा तो आ अमारी, अने ते गणधरोना शिष्योनी आचाररूप धर्मनी व्यवस्था केवी छे ? ॥ ११ ॥

व्या०—अयमस्मत्संबंधी धर्मः कीदृशः ? वा इति विकल्पे, वशब्दोऽपि वार्थे, वाऽथवाऽयं धर्मो दृश्यमानगणभृच्छिष्यसंबंधी कीदृशः ? पुनरयमाचारधर्मप्रणिधिरस्माकं कीदृशः ? पुनरेतेषां वाऽऽचारधर्मप्रणिधिः कीदृशः ?

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

प्राकृतत्वाल्लिंगव्यत्ययः. आचारो वेषधारणादिको बाह्यः क्रियाकलापः, स एव धर्मस्तस्य प्रणिधिर्व्यवस्थापनमाचारधर्मप्रणिधिः पृथक् पृथक् कथं ? सर्वज्ञोक्तस्य धर्मस्य तत्साधनानां च भेदे हेतुं ज्ञातुमिच्छाम इति भावः. ११

अर्थ—आ अमारो धर्म केवो छे ? वा ए प्रश्नना अर्थमां छे. व शब्द पण वा ना अर्थमां छे ? वा—अथवा आ प्रत्यक्ष जोवामां आवता गणधरना शिष्योनो धर्म केवो छे ? वळी आ अमारो आचारधर्मप्रणिधि केवो छे ? अने वळी आ गणधरना शिष्योनो आचार प्रणिधि केवो छे ? इमा अने सा ए पुलिंगने बदले स्त्रीलिंग पदो मूक्यां छे, ए प्राकृत भाषानां पदो होवाने लीधे लिंगनो फेरफार छे. आचारः—वेष धारण करवा वगेरे बहारनो क्रियाओनो समूह, तेज धर्म, तेनी प्रणिधिः—व्यवस्था ए आचार धर्मप्रणिधि, भिन्न भिन्न केम छे ? सर्वज्ञ मुनिए कहेला धर्म अने तेना साधनोना भेदमां हेतु जाणवा इच्छीए छीए ए अभिप्राय छे. ॥ ११ ॥

मू०—चाउज्जामो य जो धम्मो । जो इमो पंचसिक्खिओ ॥ देसिओ वद्धमाणेणं । पासेण य महामुणी ॥ १२ ॥

मू०—अचेलगोय जो धम्मो । जो इमो संतरुत्तरो ॥ एककज्जपवन्नाणं । विसेसो किं नु कारणं ॥ १३ ॥ युग्मं ॥

अर्थ:—वळी जे आ चातुर्याम धर्म श्रीपार्श्वनाथ महामुनिए, अने जे आ पांच शिक्षा वाळो धर्म वर्धमानस्वामीए दर्शाव्यो छे, वळी जे आ अचेलक धर्म श्रीवर्धमान स्वामीए, अने जे आ सांतरोत्तर धर्म श्रीपार्श्वनाथ स्वामीए दर्शाव्यो छे, त्यां एक कार्यमां प्रवृत्त थयेला ते बन्ने तीर्थंकरोने धर्मना तफावतमां शुं कारण छे ? ॥ १२, १३. ॥ आ बे गाथाओ मळी युग्म बने छे.

व्या०—यश्चायं चातुर्यामो धर्मः पार्श्वेन महामुनिना तीर्थकरेण दर्शितः, चत्वारश्च यामाश्च चतुर्यामस्तत्र भवश्चातुर्यामश्चातुर्व्रतिकोऽहिंसा १ सत्य २ चौर्यत्याग ३ परिग्रहत्याग ४ लक्षणो धर्मः प्रकाशितः. यश्च पुनरयं धर्मो

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

वर्धमानेन पंचशिक्षिकः पंचशिक्षितो वा, पंचभिर्महाव्रतैः शिक्षितः पंचशिक्षितः प्रकाशितः. पंचसु शिक्षासु भवः पंचशिक्षिकः पंचमहाव्रतात्मा, अहिंसा १ सत्य २ चौर्यत्याग ३ मैथुनपरिहार ४ परिग्रहत्याग ५ लक्षणो धर्मः प्रकाशितः. ॥ १२ ॥ पुनर्वर्धमानेनाऽचेलको धर्मः प्रकाशितः, अचेलं मानोपेतं धवलं जीर्णप्रायमल्प मूल्यं वस्त्रं धारणीयमिति वर्धमानस्वामिना प्रोक्तं, असदिव चेलं यत्र सोऽचेलः, अचेल एवाऽचेलकः, यद्वुक्तं सदप्यसदिव तद्धार्यमित्यर्थः. पुनर्यो धर्मः पार्श्वेन स्वामिना सांतरोत्तरः, सह अंतरेणोत्तरेण प्रधानबहुमूल्येन नानावर्णेन प्रलंबेन वस्त्रेण च वर्तते यः स सांतरोत्तर सचेलको धर्मः प्रकाशितः. एककार्ये मुक्तिरूपे कार्ये प्रवृत्तयोः श्रीवीरपार्श्वयोर्धर्माचारप्रणिधिविषयो विशेषस्तत्र किं नु कारणं ? को हेतुः ? कारणभेदे हि कार्यभेदसंभवः. कार्यं तूभयोरेकमेव. कारणं च पृथक् पृथक् कथमिति भावः. किमिति प्रश्ने, नु इति वितर्के. ॥ १३ ॥

अर्थः—जे आ चातुर्याम धर्म श्रीपार्श्वनाथ महामुनिए–तीर्थंकरे दर्शाव्यो छे, चार याम ए चतुर्यामः, तेमां थयेलो ए चातुर्यामः एटले अहिंसा, सत्य, चोरीनो त्याग, अने परिग्रहनो त्याग ए रूप चार व्रतवाळो धर्म प्रकट कर्यो छे; वळी जे आ धर्म श्रीवर्धमान स्वामीए पंचशिक्षिकः अथवा तो पंचशिक्षितः—पांच महाव्रतोवडे शिक्षावाळो ए पंचशिक्षित प्रकाशित कर्यो छे, अथवातो पांच शिक्षाओ विषे उत्पन्न थयेलो ए पंचशिक्षिक–पांच महाव्रत रूप स्वरूपवाळो, अर्थात् अहिंसा, सत्य, चोरीनो त्याग, मैथुननो परिहार तथा परिग्रहनो त्याग ए लक्षणवाळो धर्म प्रकाशित कर्यो छे; वळी श्रीवर्धमान स्वामीए अचेलक धर्म प्रकट कर्यो छे, एटले अचेल अर्थात् अमुक प्रमाण–मापनुं, धोळुं, लगभग जूनुं अने थोडा मूल्यवाळुं वस्त्र धारण करवुं एम श्रीवर्धमान स्वामीए

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

कह्युं छे. जेमां जाणे वस्त्र न होय एवो ते अचेल. अचेल एज अचेलक. जे वस्त्र होय छतां पण न होय एवुं होय, तेनुं धारण करवुं ए अर्थ छे. वळी जे धर्म श्रीपार्श्वनाथस्वामीए सांतरोत्तरः—मुख्य अने घणा मूल्यवाळा जातजातना रंगवाळा लांबा बहारना वस्त्रथी जे युक्त छे ते सांतरोत्तर एटले सचेलक धर्म प्रकाशित कर्यो छे. मोक्षरूप एक कार्यमां प्रवृत्त थयेला श्रीवर्धमान स्वामी अने श्रीपार्श्वनाथ स्वामीना धर्मरूप आचारनी व्यवस्थाना विषयमां जे तफावत जोवामां आवे छे तेमां शुं कारण छे? एटले शो हेतु छे? कारण जुदां जुदां होय तो कार्य जुदां जुदां संभवे छे. वस्त्रनुं कार्य तो एकज छे, तो कारण जुदुं जुदुं केम होय शके? ए अभिप्राय छे. किम् ए प्रश्नना अर्थमां छे, अने नु ए वितर्कना अर्थमां छे. ॥ १२, १३. ॥

मू०—अह ते तत्थ सीसाणं । विन्नाय पवियत्तक्कियं ॥ समागमे कयमई । उभओ केसिगोयमे ॥ १४ ॥

अर्थः—पछी त्यां ते बन्ने केशी अने गौतम शिष्योना वितर्कने-संशयने जाणी परस्परना समागमविषे इच्छावाळा थया. ॥ १४ ॥

व्या०—अथानंतरं तयोरुभयोस्तत्र श्रावस्त्यामागमनानंतरं केशिगौतमौ तावुभौ समागमे कृतमती अभूतां. किं कृत्वा? शिष्याणां क्षुल्लकानां प्रवितर्कितं विज्ञाय, विकल्पं ज्ञात्वा. ॥ १४ ॥

अर्थः—अथ-पछी. तेबन्नेना ते श्रावस्ती नगरीमां आगमन पछी. ते बन्ने केशी अने गौतम परस्परना समागम विषे इच्छावाळा थया. शुं करीने इच्छावाळा थया? क्षुद्र शिष्योना वितर्कने जाणी अर्थात् संशयने जणी. ॥ १४ ॥

मू०—गोयमे पडिरूवन्नू । सिस्ससंघसमाकुले ॥ जिट्ठं कुलमविक्खंतो । तिंदुयं वणमागओ ॥ १५ ॥

अर्थः—यथोचित विनयने जाणनार श्रीगौतम श्रीपार्श्वनाथना ज्येष्ठ संतान-शिष्यनो विचार करता शिष्योना संघसहित तिंदुक वनमां आव्या. १५

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या०—गौतमस्तिंदुकं वनमागतः, केशीकुमाराधिष्ठिते वने आगतः. कीदृशो गौतमः? प्रतिरूपज्ञः प्रतिरूपो यथोचितविनयस्तं जानातीति प्रतिरूपज्ञः. पुनः कीदृशः? शिष्यसंघसमाकुलः शीष्यवृंदसहितः, गौतमः किं कुर्वाणः? ज्येष्ठं कुलमपेक्षमाणो ज्येष्ठं वृद्धं प्रथमभवनात् पार्श्वनाथस्य कुलं संतनं विचारयन्नित्यर्थः. ॥ १५ ॥

अर्थः—श्रीगौतम तिंदुक वनमां आव्या, एटले केशी कुमार जे वनमां हता त्यां आव्या. श्रीगौतम केवा हता? प्रतिरूपज्ञ हता. प्रतिरूप एटले यथायोग्य विनय, ते जाणे छे ए प्रतिरूपज्ञ. वळी श्रीगौतम केवा हता? शिष्यसंघसमाकुलः-शिष्योना संघ सहित हता. श्रीगौतम शुं करता आव्या? श्रीपार्श्वनाथना ज्येष्ठ कुलनो—संताननो. शिष्यनो विचार करता, श्रीपार्श्वनाथना. पहेलां होवाथी ज्येष्ठ एटले वृद्ध कुलनो-संताननो विचार करता ए अर्थ छे. ॥ १५ ॥

मू०—केसीकुमारसमणे। गोयमं दिस्समागयं ॥ पडिरूवं पडिवत्तिं। सम्मं च पडिवज्जई ॥ १६ ॥

अर्थ:—अने केशी कुमार साधुए श्रीगौतमने आवेला जोइ तेनी शोभन प्रकारनी योग्य सेवा सारी रीते करी. ॥ १६ ॥

व्या०—केशीकुमारश्रमणो गौतममागतं दृष्ट्वा सम्यक् प्रतिरूपामागतानां योग्यां प्रतिपत्तिं सेवां संप्रतिपद्यते सम्यक्करोतीत्यर्थः. ॥ १६ ॥

अर्थः—श्रीकेशी कुमारसाधुए श्रीगौतमने आवेला जोइ शोभन प्रकारनी प्रतिरूपाम्—पोताने त्यां आवेलानी योग्य प्रतिपत्तिम्-सेवा संप्रतिपद्यते—सारी रीते करी ए अर्थ छे. ॥ १६ ॥

मू०—पलालं फासुयं तत्थ। पंचमं कुसतणाणि य ॥ गोयमस्स निसिज्जाए। खिप्पं संपणामए ॥ १७ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्थः—त्यां श्रीकेशीकुमार साधुए श्रीगौतमने बेसवा माटे बीज वगरनुं चार प्रकारनुं पराळ अने पांचमां दर्भतृणो तरत आप्यां. ॥ १७ ॥

व्या०—तत्र तिंदुकोद्याने एव केशीकुमारश्रमणो गौतमस्य निषद्यायै गौतमस्योपवेशनार्थं प्रासुकं निर्बीजं चतुर्विधं पलालं, पंचमानि कुशतृणानि, चकारादन्यान्यपि साधुयोग्यानि तृणानि 'संपणामए' समर्पयति. पंचमत्वं हि कुशतृणानां पलालभेदेन, चतुर्विधं पलालं यथा-तणपणगं पन्नत्तं। जिणेहिं कम्मट्ठगंठिमहणेहिं ॥ साली १ वीही २ कोद्दव ३ । रालग ४ रन्ने तणा ५ पंच ॥१॥ इति वचनात्. चत्वारि पलालानि साधुप्रस्तरणयोग्यानि, पंचमं हि दर्भादि प्रासुकं तृणं वर्तते. तत् केशीकुमारश्रमणेन गौतमस्य प्रस्तरणार्थं प्रदत्तमिति भावः. ॥ १७ ॥

अर्थः—त्यां तिंदुक बगीचामांज श्रीकेशी कुमार साधुए श्रीगौतमने निषद्यायै-बेसवा माटे प्रासुकं-बीज वगरनुं चार प्रकारनुं पराळ, अने पांचमां दर्भतृणो चकारथी बीजां पण साधुने योग्य तृणो संपणामए-आप्यां. पराळना चार प्रकारथी दर्भतृणोनुं पांचमापणुं छे. पराळ चार प्रकारनुं छे. जेमके-तणपणगं पन्नत्तं । जिणेहिं कम्मट्ठ गंठि महणेहिं ॥ साली १ वीही २ कोद्दव ३ रालग ४ रन्नेतणा ५ पंच ॥ १ ॥ (आठे प्रकारनी कर्मग्रंथिओने भेदनारा जिनेश्वरोए शाळी, डांगर, कोदरा, रालक अने वनना तृण एम पांच प्रकारनां तृण कह्यां छे) ए वचनथी. चार प्रकारनां पराळ साधुना आसनने योग्य छे, अने पांचमुं दर्भ वगेरे निर्जीव तृण पण आसनने योग्य छे. ते श्रीकेशीकुमार साधुए श्रीगौतमने आसन माटे आप्युं ए अभिप्राय छे. ॥ १७ ॥

मू०—केसीकुमारसमणो । गोयमे य महायसे ॥ उभओ निसन्ना सोहंति । चंदसूरसमप्पभा ॥ १८ ॥

अर्थः—आसनपर बेठेला, महायशस्वी, अने चंद्र तथा सूर्य समान कांतिवाळा श्रीकेशीकुमार साधु तथा श्रीगौतम बन्ने सोहंति (शोभता हता). १८

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या०—तथा केशीकुमारश्रमणश्च पुनर्गौतमो महायशाः, एतावुभौ तत्र तिंदुकोद्याने निषण्णावुपविष्टौ शोभेते विराजेते. कथंभूतौ तौ? चंद्रादित्यसमप्रभौ. ॥ १८ ॥

अर्थः—त्यारे महायशस्वी श्रीकेशी कुमार साधु अने वळी श्रीगौतम ए बन्ने ते तिंदुक नामना बगीचामां निषण्णौ-बेठेला शोभेते-शोभता हता. तेओ केवा हता? चंद्र अने सूर्यसमान कांतिवाळा हता. ॥ १८ ॥

मू०—समागया बहु तत्थ। पासंडा कोउगा मिया ॥ गिहित्थाणं अणेगाओ। सहस्सीओ समागया ॥१९॥

अर्थः—त्यां कौतुकथी मृग जेवा अज्ञानी घणा पाखंडी लोको आव्या, तथा गृहस्थोनी अनेक हजार संख्या आवी, अर्थात् गृहस्थो अनेक हजार संख्यामां आव्या. ॥ १९ ॥

व्या०—तत्र तस्मिंस्तिंदुकोद्याने बहवः पाखण्डा अन्यदर्शनिनः परिव्राजकादयः समागताः. कीदृशास्ते पाखण्डाः? कौतुकान्मृगा आश्चर्यान्मृगा इवाऽज्ञानिनः. तु पुनर्गृहस्थानामनेकलोकानां सहस्रं समागतं. अनेका प्रचुरा लोकानां सहस्रीति आर्षत्वात्, समागता तत्र संप्राप्ता. ॥ १९ ॥

अर्थः—तत्र-ते तिंदुक नामनाबगीचामां घणा पाखंडी-जैन दर्शनथी भिन्न दर्शनवाळा संन्यासी वगेरे आव्या. ते पाखंडीओ केवा हता? कौतुकात् मृगाः-आश्चर्यथी मृगो जेवा अज्ञानी हता. तु-वळी गृहस्थानाम्—अनेक लोकोनी हजार संख्या आवी. अनेका-घणी लोकोनी सहस्री ए पद सहस्रम्ने बदले आर्ष प्रयोगपणाथी मूकयुं छे समागता-त्यां आवी. ॥ १९ ॥

मू०—देवदाणवगंधव्वा। जक्खरक्खसकिंनरा ॥ अदिस्साणं च भूयाणं। आसी तत्थ समागमो ॥ २० ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्थः—देव, दानव, गंधर्व, अने किंनर सहित यक्ष तथा राक्षसो आव्या, अने त्यां अदृश्य भूतोनो-व्यंतरोनो समागम थयो हतो. ॥ २० ॥

व्या०—तत्र तस्मिन् प्रदेशे देवदानवगंधर्वा यक्षराक्षसकिन्नराः समागता इति शेषः, च पुनस्तत्राऽदृश्यानां भूतानां किलकिलव्यंतरविशेषाणां समागमः संगम आसीत्. ॥ २० ॥

अर्थः-तत्र-ते प्रदेशमां देव, दानव, गंधर्व, यक्ष राक्षस तथा किंनर समागताः-आव्या ए पद शेष छे, एटले ए पदनो उपली गाथामांथी अध्याहार करीलेवो. च-वळी त्यां अदृश्य भूतानम्-किल किल अने व्यंतर ए जातना भूतोनो समागमः- संगम थयो. २०

मू०—पुच्छामि ते महाभाग । केसी गोयममब्बवी ॥ तओ केसीं बुवंतं तु । गोयमो इणमब्बवी ॥ २१ ॥

अर्थः—श्रीकेशी कुमारे श्रीगौतमने कह्युं के हे महाभाग्यशाळी ! हुं आपने पूछुंछु त्यारे बोलता श्रीकेशी कुमारने तो श्रीगौतमे आ प्रमाणे कह्युं

व्या०—तयोर्जल्पमाह—तदा केशी गौतममब्रवीत्, किमब्रवीदित्याह—हे महाभाग ! ते त्वामहं पृच्छामि, यदा केशीकुमारेणेत्युक्तं तदा केशीकुमारश्रमणं ब्रुवंतमिदमब्रवीत्. ॥ २१ ॥

अर्थः—तेओना संवादने कहेछे-त्यारे श्रीकेशीकुमारे श्रीगौतमने कह्युं. 'शुं कह्युं ?' ए कहेछे—हे महाभाग्यशाळी ! ते-आपने हुं पूछुंछुं. ज्यारे श्रीकेशीकुमारे आ प्रमाणे कह्युं त्यारे श्रीगौतमे ए प्रमाणे कहेता श्रीकेशीकुमार साधुने आ कह्युं. ॥ २१ ॥

मू०—पुच्छ भंते जहिच्छं ते । केसिं गोयममब्बवी । तओ केसी अणुन्नाए । गोयम इणमब्बवी ॥ २२ ॥

अर्थः-श्रीकेशीकुमारे श्रीगौतमने कह्युं के हे पूज्य ! आपना हृदयमां जे होय ते पूछो. त्यार पछी अनुज्ञा अपायेला श्रीकेशीकुमारे श्रीगौतमने आ कह्युं.

व्या०—गौतमो वदति, हे भदंत ! हे पूज्य ! ते तव यथेच्छं यत्तव चेतस्यवभासते तत्त्वं पृच्छ ! मम प्रश्नं कुरु !

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

इति केशीकुमारंप्रति गौतमोऽब्रवीत्. 'गौतमं' इति प्राकृतत्वात्प्रथमास्थाने द्वितीया, ततो गौतमवाक्यादनंतरं केशीकुमारो गौतमेनानुज्ञातः सन् गौतमेन दत्ताज्ञः सन् गौतमंप्रतीदं वक्ष्यमाणं वचनमब्रवीत्. ॥ २२ ॥

अर्थः—श्रीगौतमे कह्युं के हे भदंत !- हे पूज्य ! ते- आपनी यथेच्छम्—इच्छा प्रमाणे अर्थात् आपना चित्तमां जे भासे ते पूछो. मने प्रश्न करो. एम श्रीकेशी कुमार प्रत्ये श्रीगौतमे कह्युं. 'गौतमं' ए प्राकृत होवाथी प्रथमा विभक्तिना स्थानमां द्वितीया विभक्ति छे. ततः -श्रीगौतमना वाक्य पछी श्रीकेशीकुमारे श्रीगौतमथी अनुज्ञातः सन्--आज्ञा अपायेला थइ श्रीगौतम प्रत्ये आ-हवे कहेवामां आवशे ए वचन कह्युं ॥ २२ ॥

मू०—चाउज्जामो य जो धम्मो । जो इम्मो पंचसिक्खिओ ॥ देसिओ वद्धमाणेण । पासेण य महामुणी ॥ २३ ॥

मू०— एककज्जपवन्नाणं । विसेसे किं नु कारणं ॥ धम्मे दुविहे मेहावी । कहं विपच्चओ न ते ॥ २४ ॥ युग्मं ॥

अर्थः—वळी जे आ चातुर्याम धर्म पार्श्वनाथ महामुनिए, अने जे आ पांच शिक्षावाळो धर्म श्रीवर्धमान स्वामीए दर्शाव्यो छे, त्यां एक कार्यमां प्रवृत्त थयेला ते बन्ने तीर्थंकरोने धर्मना तफावतमां शुं कारण छे? हे मेधावी ! बे प्रकारना धर्ममां आपने केम संशय थतो नथी? ॥ २३ २४ ॥

हे गौतम ! पार्श्वेन महामुनिना तीर्थकरेण यश्चातुर्यामश्चातुर्व्रतिकोऽयमस्माकं धर्म उद्दिष्टः, पुनर्योऽयं धर्मो वर्धमानेन पंचशिक्षिकः पंचमहाव्रतात्मको दिष्टः कथितः, ॥२३॥ एककार्ये मोक्षसाधनरूपे कार्ये प्रपन्नयोः श्रीपार्श्वमहावीरयोर्विशेषेभेदे किं कारणं ? हे मेधाविन् ! द्विविधे धर्मे तव कथं विप्रत्ययः संशयो न भवति ? यतो द्वावपितीर्थंकरौ, द्वावपि मोक्षकार्यसाधने प्रवृत्तौ, कथमनयोर्भेद इति हेतोस्तव मनसि कथं विप्रत्ययो न भवति ? संदेहो न भवति ?

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्थः—हे गौतम! श्रीपार्श्वनाथ महामुनिए-तीर्थंकरे जे चातुर्याम-चार व्रतवाळो आ आपणे धर्म कह्यो छे, वळी श्रीवर्धमान स्वामीए जे आ पंचशिक्षिक-पांच महाव्रतरूप धर्म दिष्टः—कह्यो छे, त्यां मोक्षने साधवारूप एक कार्यमां प्रवृत्त थयेला श्रीपार्श्वनाथ तथा श्रीमहावीरस्वामीना विशेषे-मतभेदमां शुं कारण छे? हे मेधावी! बे प्रकारना धर्ममां आपने केम संशय थतो नथी? कारण के ए बन्ने पण तीर्थंकर छे, अने ए बन्ने पण मोक्षरूप एक कार्य साधवामां प्रवृत्त थया छे, तो ए बन्ने नो मतभेद शा माटे होय? ए हेतुथी आपना मनमां केम विप्रत्यय थतो नथी?-केम संदेह थतो नथी? ॥ २३. २४. ॥

मू०—तओ केसिं बुवंतं तु । गोयमो इणमब्बवी ॥ पण्णा समिक्खए धम्मं । तत्तं तत्थ विणिच्छयं ॥ २५ ॥

अर्थः-त्यार पछी ए प्रमाणे बोलता श्रीकेशीकुमारने तो श्रीगौतमे आ कह्युं. बुद्धि जेमां तत्वोनो निश्चय छे एवा धर्मना तत्वने जुए छे-जाणेछे. ॥२५॥

व्या०—ततोऽनंतरं केशीकुमारश्रमणं ब्रुवंतं कथयंतं गौतम इदमब्रवीत्, हे केशीकुमारश्रमण! प्रज्ञा बुद्धिर्धर्मतत्वं धर्मस्य परमार्थं पश्यति, धर्मतत्वं बुद्ध्यैव विलोक्यते, न तु चर्मचक्षुषा धर्मतत्वं विलोक्यते. सूक्ष्मं धर्मं सुधीर्वेत्तीति वचनात्. कीदृशं धर्मतत्वं? तत्वविनिश्चयं, तत्वानां जीवादीनां विशेषेण निश्चयो यस्मिंस्तत्तत्वविनिश्चयं. केवलं धर्मतत्वस्य श्रवणमात्रेण निश्चयो न भवति, किंतु प्रज्ञावशादेव धर्मतत्वस्य निश्चयः स्यादिति भावः.

अर्थः—ततः-त्यार पछी ते प्रमाणे ब्रुवन्तं-बोलता श्रीकेशीकुमार साधुने श्रीगौतमे आ प्रमाणे कह्युं, हे श्रीकेशीकुमार साधु! प्रज्ञा-बुद्धि धर्म तत्वने-धर्मना खरा अर्थने जुवे छे, धर्मनुं तत्त्व बुद्धिथीज जोवाय छे, परंतु चर्मचक्षुथी धर्मनुं तत्त्व जोवामां आवतुं नथी, कारणके 'सूक्ष्म धर्मने सारी बुद्धिवाळो जाणेछे' ए शास्त्रनुं वचन छे. धर्मनुं तत्त्व केवुं? तत्त्वविनिश्चयम्—जीव वगेरे

For Private and Personal Use Only

तत्त्वोनो जेमां विशेषथी-खास निश्चय छे एवुं. धर्मना तत्त्वना केवळ श्रवणमात्रथी निश्चय थातो नथी, परंतु बुद्धिथीज धर्मना तत्त्वनो निश्चय थाय छे, ए अभिप्राय छे. ॥ २५ ॥

मू०—पुरिमा उज्जुजडा उ । वक्कजडा य पच्छिमा ॥ मज्झिमा उजुपन्नाउ । तेण धम्मो दुहा कओ ॥ २६ ॥

अर्थ—जेथी पहेला तीर्थंकरना साधुओ ऋजु होवाछतां पण जड हता, तथा छेल्ला तीर्थंकरना साधुओ वक्र तेमज जड हता अने मध्यम तीर्थंकरना साधुओ ऋजु तेमज प्राज्ञ हता तेथी धर्म बे प्रकारे कर्यो छे. ॥ २६ ॥

व्या—हे केशीकुमारश्रमण! पुरिमाः पूर्वे प्रथमतीर्थकृत्साधव आदिश्वरस्य मुनय ऋजुजडाः, ऋजवश्च ते जडाश्च ऋजुजडा बभूवुरिति शेषः. शिक्षाग्रहणतत्परा ऋजवः, दुःप्रतिपाद्यतया जड मूर्खाः, तुशब्दो यस्मादर्थे. पश्चिमाः पश्चिमतीर्थकृत्साधवो महावीरस्य मुनयो वक्रजडाः, वक्राश्च ते जडाश्च वक्रजडाः, वक्राः प्रतिबोधसममें वक्रज्ञानाः, जडाः कदाग्रहपराः, तादृशा बभूवुः. तु पुनर्मध्यमा मध्यमतीर्थंकराणां मुनयो द्वाविंशतितीर्थकृत्साधव ऋजुप्राज्ञा बभूवुः. ऋजवश्च ते प्राज्ञाश्च ऋजुप्राज्ञाः, ऋजवः शिक्षाग्रहणतत्पराः, पुनः प्राज्ञाः प्रकृष्टबुद्धयः, तेन कारणेन हे मुने! धर्मो द्विधा कृतः. ॥ २६ ॥

अर्थः—हे श्रीकेशीकुमार साधु! पुरिमाः—पहेला एटले प्रथम तीर्थंकरना साधुओ—श्रीआदिनाथना मुनिओ ऋजुजडाः—ऋजु एवा ते जड ए ऋजुजडा, 'हता' एनो अध्याहार छे. उपदेशनुं ग्रहण करवामां तत्पर ए ऋजु कष्टथी समावी शकाय एवापणाने लीधे जड-मूर्ख. तु शब्द 'जेथी'ना अर्थमां छे. पश्चिमाः—छेल्ला तीर्थंकरना साधुओ, एटले श्रीमहावीरस्वामीना साधुओ वक्र-

जडाः–वक्र एवा ते जड ए वक्रजडा, वक्र एटले उपदेशना समयमां वांका–बहु युक्त ज्ञानवाळा, अने जड एटले खोटा आग्रहमां तत्पर, तेवा हता. तु–वळी मध्यमाः–मध्यम तीर्थंकरोना मुनिओ, एटले बावीस तीर्थंकरना साधुओ ऋजुप्राज्ञ हता, ऋजु एवा ते प्राज्ञ ए ऋजुप्राज्ञ, ऋजु एटले उपदेशनुं ग्रहण करवामां तत्पर, वळी प्राज्ञ एटले प्रकृष्ट–श्रेष्ठ बुद्धिवाळा, ते कारणथी हे मुनि! धर्म बे प्रकारनो कर्यो छे. ॥ २६ ॥

मू०-पुरिमाणं दुव्विसोज्झो । चरिमाणं दुरणुपालओ चेव ॥ कप्पो मज्झिमगाणं तु । सुविसोज्झो सुपालओ २७

अर्थः—पहेला तीर्थंकरना साधुओनो मुनिधर्मनो आचार कष्टथी निर्मळ करी शकाय एवो छे, वळी छेल्ला तीर्थंकरना साधुओनो मुनिधर्मनो आचार कष्टथी पाळी शकाय एवो छे, तथा मध्यमां रहेला बावीस तीर्थंकरना साधुओनो मुनिधर्मनो आचार तो सुखेथी निर्मळ करी शकाय एवो अने सुखेथी पाळी शकाय एवो छे. ॥ २७ ॥

व्या०–'पुरिमाणं' इति प्रथमतीर्थकृत्साधूनां कल्पः साध्वाचारो दुर्विशोध्यो दुःखेन निर्मलीकरणीयः. आदीश्वरस्य साधव ऋजुजडाः, ऋजुजडत्वात्कल्पनीयाकल्पनीयज्ञानविकलाः. पुनश्चरमाणां चरमतीर्थकृत्साधूनां दुरनुपालको दुःखेनानुपाल्यते इति दुरनुपालकः, महावीरस्य साधवो वक्रजडाः, वक्रत्वाद्विकल्पबहुलत्वात्साध्वाचारं जानंतोऽपि कर्तुमशक्ताः. तु पुनर्मध्यमगानां द्वाविंशतितीर्थकृत्साधूनामजितनाथादारभ्य पार्श्वनाथपर्यंततीर्थंकरमुनीनां कल्पः साध्वाचारः सुविशोध्यः सुखेन निर्मलीकर्तव्यः, पुनः सुखेन पाल्यः. द्वाविंशतितीर्थकृत्साधवो हि ऋजुप्राज्ञाः, स्तोकेनोक्तेन बहुज्ञाः, तस्माच्चातुर्व्रतिको धर्म उद्दिष्टः, मैथुनं हि परिग्रहे एव गण्यते. आदीश्वरस्य साधूनां

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

यादि पंच महाव्रतानि प्राणातिपातविरतिमृषावादविरतिस्तेयविरतिमैथुनविरतिपरिग्रहविरतिरूपाणि पृथक् पृथक् कथ्यंते, तदा ते ऋजुजडाः पंचमहाव्रतानि पालयंति नो चेत्त व्रतभंगं कुर्वंति, ते तु यावन्मात्रमाचारं शृण्वंति तावन्मात्रमेव कुर्वंति, अधिकं स्वबुध्ध्या किमपि न विदंति. महावीरस्य साधवस्तु चेत्पंचमहाव्रतानि शृण्वंति तदैव पालयंति. तेऽपि वक्रा जडाश्च चेच्चत्वारि व्रतानि शृण्वंति तदा चत्वार्येव पालयंति, न तु पंचमं पालयंति. वक्रजडा हि कदाग्रहग्रस्ता अतीवहठधारिणः. द्वाविंशतितीर्थकृत्साधव ऋजवः प्राज्ञाश्च चत्वारि व्रतानि श्रुत्वा सुबुद्धित्वात् पंचापि व्रतानि पालयंति. तस्माच्चत्वारि व्रतानि प्रोक्तानि. तस्माद्धर्मो द्विविधः कृतः, चातुर्व्रतकः पंचव्रतात्मकश्च. स्वस्ववाक्यपुरुषाणामभिप्रायं विज्ञाय तीर्थकरैर्धर्म उपदिष्ट इति भावः. ॥ २७ ॥

अर्थः—'पुरिमाणं' इति–पहेला तीर्थंकरना साधुओनो कल्प एटले मुनिधर्मनो आचार दुर्विशोध्य–कष्टथी निर्मळ करी शकाय एवो छे. श्रीआदिनाथना साधुओ ऋजुजडाः—ऋजुजडपणाने लीधे कल्पनीय ज्ञानथी शून्य हता. वळी चरमाणाम्—छेल्ला तीर्थंकरना साधुओनो मुनिधर्मनो आचार दुरनुपालकः–कष्टथी पाळी शकाय छे ए दुरनुपालक. महावीर तीर्थंकरना साधुओ वक्रजड एटले वक्र (वांका) पणाने लीधे–घणा संशयवाळापणाने लीधे मुनिधर्मना आचारने जाणतां छतां पण करवा अशक्त हता. तु–अने वचमां रहेला बावीस तीर्थंकर साधुओनो–श्रीअजितनाथथी आरंभी श्रीपार्श्वनाथ पर्यंतना तीर्थंकर मुनिओनो कल्प–मुनिधर्मनो आचार सुविशोध्यः सुपालकश्च—सुखेथी निर्मळकरी शकाय एवो, अने वळी सुखेथी पाळी शकाय एवो छे. बावीस तीर्थंकरना साधुओ तो ऋजुप्राज्ञ एटले थोडुं कह्याथी घणुं जाणनारा छे, तेथी तेओने चातुर्व्रतिक धर्मनो उपदेश कर्यो छे; कारणके मैथुनने परिग्रहमांज

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

गणवामां आवे छे. जो श्रीआदिनाथ तीर्थंकरना साधुओने प्राणातिपातविरति (हिंसाथी निवृत्ति), मृषावाद विरति (असत्य वचनथी निवृत्ति), स्तेय विरति (चोरीथी निवृत्ति), मैथुनविरति (मैथुनथी निवृत्ति) अने परिग्रहविरति (परिग्रहथी निवृत्ति) ए रूप पांच महाव्रतो जुदां जुदां कहेवामां आवे तो ते ऋजुजड साधुओ पांच महाव्रतोनुं पालन करेछे, अने जो जुदां जुदां न कहेवामां अवे तो व्रतनो भंग करे छे. तेओ तो जेटलो आचार सांभळे छे तेटलोज करेछे, पोतानी बुद्धिथी कांइ पण अधिक जाणता नथी. श्रीमहावीरना साधुओ तो जो पांच महाव्रतो सांभळे छे, तो त्यारेज तेओ तेने पाळे छे. वक्र अने जड एवा तेओ पण जो चार व्रत सांभळेछे, तो त्यारे चारज पाळेछे, परंतु पांचमुं व्रत पाळता नथी, कारण के वक्रजड लोको खोटा आग्रहवाळा अने अत्यंत हठ धरनारा होय छे. बावीस तीर्थंकरना साधुओ ऋजु अने प्राज्ञ छे. तेओ चार व्रतो सांभळी, सारी बुद्धिवाळापणाने लीधे पांचे पण व्रतो पाळे छे. तेथी चार व्रतो कह्यां छे. तेथी चातुर्व्रतक अने पंचव्रतात्मक एम बे प्रकारनो धर्म कह्यो छे. पोतपोताना अनुयायी पुरुषोना अभिप्रायने जाणी तीर्थंकरोए धर्मनो उपदेश कर्यो छे ए अभिप्राय छे. ॥ २७ ॥

मू०—साहु गोयम पन्ना ते । छिन्नो मे संसओ इमो ॥ अन्नोवि संसओ मज्झं । तं मे कहसु गोयमा ॥ २८ ॥

अर्थः-हे श्रीगौतम ! आपनी बुद्धि सारी छे मारो आ संशय छेदाय गयो छे. मारो बीजो पण संशय छे. हे श्रीगौतम ! मने तेनो उत्तर कहो २८

व्या०—इति श्रुत्वा केशीकुमारः श्रमणो वदति, हे गौतम ! ते तव साधुप्रज्ञास्ति; सम्यग्बुद्धिरस्ति, मे ममायं संशयस्त्वया छिन्नो दूरीकृतः, अन्योऽपि मम संशयोऽस्ति, तमिति तस्योत्तरं हे गौतम ! त्वं कथयस्व ? इदं वचनं हि शिष्यापेक्षं, न तु तस्य केशीमुनेर्ज्ञानत्रयवत एवंविधसंशयसंभवः. ॥ २८ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्थः—ए प्रमाणे सांभळी श्रीकेशीकुमार साधुए कह्युं, हे गौतम! ते-आपनी साधुप्रज्ञा छे, अर्थात् सारी बुद्धि छे. मे-मारो आ संशय आपे छिन्नः-दूर कर्यो छे. बीजो पण मारो संशय छे तमिति-तेनो उत्तर हे श्रीगौतम! आप कहो. आ वचन शिष्योनी अपेक्षाथी छे; कारणके त्रण ज्ञानवाळा ते श्रीकेशीमुनिने आवा प्रकारना संशयनो संभव नथी. ॥ २८ ॥

मू०—अचेलगो य जो धम्मो। जो इमो संतरुत्तरो ॥ देसिओ वद्धमाणेण। पासेण य महाजसा ॥ २९ ॥

मू०—एककज्जपवन्नाणं। विसेसे किं नु कारणं ॥ लिंगे दुविहे मेहावी। कहं विपच्चओ न ते ॥ ३० ॥ युग्मं

अर्थः—वळी जेआ अचेलक धर्म श्रीवर्धमान स्वामीए दर्शाव्यो छे, अने जे आ सांतरोत्तर धर्म महायशस्वी श्रीपार्श्वनाथ स्वामीए दर्शाव्यो छे, त्यां हे मेधावी! एक कार्यमां प्रवृत्त थयेला ते बन्ने तीर्थंकरोने धर्मना तफावतमां शुं कारण छे? बे प्रकारना साधुवेषमां आपने केम संशय थतो नथी? ॥ २९, ३०. ॥ आ बे गाथाओ मळी युग्म बने छे.

व्या०—वर्धमानेन चतुर्विंशतितमतीर्थंकरेण यो धर्मोऽचेलकः प्रमाणोपेतजीर्णप्रायधवलवस्त्रधारणात्मकः साध्वाचारो दिष्टः, च पुनः पार्श्वेन महायशसा त्रयोविंशतितमतीर्थकरेण योऽयं धर्मः सांतरुत्तरः पंचवर्णबहुमूल्यप्रमाणरहितवस्त्रधारणात्मकः साध्वाचारः प्रदर्शितः. हे मेधाविन्! एककार्यप्रतिपन्नयोः श्रीवीरपार्श्वयोर्विशेषे भेदे किं कारणं? को हेतुः? हे गौतम! द्विविधे लिंगे द्विप्रकारके साधुवेषे ते तव कथं विप्रत्ययो नोत्पद्यते? कथं संदेहो न जायते? उभावपि तीर्थकरौ, मोक्षकार्यसाधकौ, कथं ताभ्यां वेषभेदः प्रकाशितः? इति कथं तवायं संशयो न भवति? ॥ ३० ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्थः—चोवीसमा तीर्थंकर श्रीवर्धमान स्वामीए जे अचेलक धर्मअमुक प्रमाण (माप)थी युक्त अने लगभग जूनुं धोळुं वस्त्र धारण करवारूप साधुओनो आचार कह्यो छे. च–वळी महायशस्वी त्रेवीसमा तीर्थंकर श्रीपार्श्वनाथ स्वामीए जे आ सांतरोत्तर धर्म–पांच रंगवाळुं, घणा मूल्यवाळुं, अने अमुक प्रमाण वगरनुं वस्त्र धारण करवारूप साधुओनो आचार दर्शाव्यो छे, त्यां हे मेधावी! मोक्षरूप एक कार्यमां प्रवृत्त थयेला महावीरस्वामी तथा श्रीपार्श्वनाथ स्वामीना विशेष-धर्मना तफावतमां किं कारणं? शुं कारण छे? हे गौतम! द्विविधे लिंगे–बे प्रकारना साधुवेषमां ते–आपने कथं–केम विप्रत्यय उत्पन्न थतो नथी?–केम संदेह थतो नथी! बन्ने पण तीर्थंकरो मोक्षरूप ए कार्यने सिद्ध करनारा छे, तो तेओए वेष भेद–वेषमां तफावत केम प्रकट कर्यो छे? एम आपने आ संशय केम थतो नथी? ॥ २९, ३० ॥

मू०—केसिं एवं बुवंताणं गोयमो इणमब्बवी ॥ विन्नाणेण समागम्म । धम्मसाहणमिच्छियं ॥ ३१ ॥

अर्थः—श्रीगौतमे एम बोलता श्रीकेशीकुमारने आ कह्युं. श्रीतीर्थंकरोए केवलज्ञानथी जाणीने धर्मनुं साधन स्वीकार्युं छे. ॥ ३१ ॥

व्या०—तु पुनर्गौतम एवं ब्रुवाणं केशीकुमारं मुनिमिदमब्रवीत्, हे केशीमुने! तीर्थंकरैर्विज्ञानेन विशिष्टज्ञानेन केवलज्ञानेन समागम्य यद्यद्यस्योचितं तत्तथैव ज्ञात्वा धर्मसाधनं धर्मोपकरणं वर्षाकल्पादि, इदमृजुप्राज्ञयोग्यं, इदं च वक्रजडयोग्यमितीप्सितमनुमतमिष्टं कथितमिति यावत्. यतो हि वीरशिष्याणां रक्तवर्णादिवस्त्रानुज्ञाने वक्रजडत्वेन रंजनादिषु प्रवृत्तिर्दुर्निवारैव स्यात्. पार्श्वनाथशिष्यास्तु ऋजुप्राज्ञत्वेन शरीराच्छादनमात्रेण प्रयोजनं जानंति, न च ते किंचित्कदाग्रहं कुर्वंति. ॥ ३१ ॥

For Private and Personal Use Only

अर्थः—तु–वळी श्रीगौतमे ए प्रमाणे बोलता श्रीकेशीकुमारना साधुने आ कह्युं. हे श्रीकेशीकुमार साधु. श्रीतीर्थंकरोए विज्ञानथी–विशिष्ट ज्ञानथी, अर्थात् केवल ज्ञानथी समागम्य–जे जेने योग्य योग्य होय ते ते प्रमाणेज जाणी वर्षाकल्प इत्यादि धर्मनुं साधन धर्मनुं उपकरण आ ऋजुप्राज्ञनेयोग्य छे, अने आ वक्रजडने योग्य छे एम ईप्सितम्–स्वीकार्य छे, अर्थात् आ अमोने इष्ट छे, एम कह्युं छे, ए तात्पर्य छे, केमके लाल वगेरे रंगवाळां वस्त्रोनी अनुज्ञा आपतां वक्रजडपणाने लीधे श्रीमहावीर स्वामीना शिष्योनी वस्त्रो रंगवा वगेरे विषे प्रवृत्ति अटकावी नज शकाय, अने श्रीपार्श्वनाथना शिष्यो तो ऋजुप्राज्ञपणाने लीधे शरीरने ढांकवा मात्रथीज वस्त्रोनुं प्रयोजन जाणे छे. परंतु तेओ वस्त्रो रंगवा वगेरेनो खोटो आग्रह जरापण करता नथी. ॥ ३१ ॥

मू०—पच्चयत्थं च लोगस्स । नाणाविहविगप्पणं ॥ जत्तत्थं गहणत्थं च । लोगे लिंगप्पओयणं ॥ ३२ ॥

अर्थः—आ लोकमां जात जातनां उपकरणो धारण करवारूप साधुवेषनी प्रवृत्ति लोकोना विश्वास माटे संयमना निर्वाह माटे, अने पोताना स्वरूपना भान माटे छे. ॥ ३२ ॥

व्या०—हे केशीमुने ! नानाविधविकल्पनं नानाप्रकारोपकरणपरिकल्पनमनेकप्रकारोपकरणचतुर्दशोपकरणधारणं वर्षाकल्पादिकं च यत्पुनर्लोके लिंगस्य प्रयोजनं, साधुवेषस्य प्रवर्तनं यत्तीर्थकरैरुक्तं तल्लोकस्य प्रत्ययार्थं, लोकस्य गृहस्थस्य प्रत्ययार्थं, यतो हि साधुवेषं लुंचनाद्याचारं च दृष्ट्वाऽमी व्रतिन इति प्रतीतिरुत्पद्यते. अन्यथा विडंबकाः पाखंडिनोऽपि पूजाद्यर्थं वयं व्रतिन इति ब्रुवीन्, ततश्च व्रतिष्वप्रतीतिः स्यात्, अतो नानाविधविकल्पनं लिङ्गप्रयोजनं च पुनर्यात्रार्थं संयमस्यनिर्वाहार्थं. यतो हि वर्षाकल्पादिकं विना वृष्ट्यादिना संयमनिर्वाहो न

स्यात्, तेन वर्षाकल्पादिकं वर्षर्तुयोग्याचारोपकरणधारणं च दर्शितं. पुनर्ग्रहणं ज्ञानं, तदर्थमिति ग्रहणार्थं ज्ञानायेत्यर्थः. यदि कदाचिच्चित्तविप्लवोत्पत्तिः स्यात्, परीषहोत्पत्तौ संयमेऽरतिरुत्पद्यते, तदा साधुवेषधारी मनस्येतादृशं ज्ञानं कुर्यात्, यतोऽहं साधोर्वेषधार्यस्मि, यतो 'धम्मं रक्खइ वेसो' इत्युक्तत्वात्. इत्यादिहेतोर्लिङ्गधारणं ज्ञेयं.

अर्थ—हे श्रीकेशीकुमार साधु! नानाविधविकल्पनं–अनेक प्रकारनां उपकरण, एटले चौद उपकरणनुं धारण अने वर्षाकल्प वगेरे लोकमां जे लिंगनुं प्रयोजन. एटले साधुवेषनी प्रवृत्ति जे श्रीतीर्थंकरोए कहीछे, ते लोकोना प्रत्ययार्थं-गृहस्थोना विश्वास माटे छे; केमके साधुवेषने तथा लोच वगेरे आचारने जोइ 'आ व्रतवाळा छे' एवुं ज्ञान उत्पन्न थायछे, नहि तो विडंबकाः–पाखंडीओ पण पोताना सन्मान वगेरे माटे 'अमे व्रतवाळा छीए' एम बोले, अने तेथी व्रतवाळा विषे अविश्वास थाय. आथी जात जातनां उपकरणनुं धारण, च–अने साधुवेषनी प्रवृत्ति यात्रार्थ–संयमना निर्वाह माटे छे. कारणके वर्षाकल्प वगेरे विना वृष्टि वगेरे वडे संयमनो निर्वाह थाय नहि, तेथी वर्षाकल्प वगेरे–वरसादनी ऋतुने योग्य आचारनां साधनोनुं धारण दर्शाव्युं छे. वळी ग्रहण एटले ज्ञान, तेने माटे ए ग्रहणार्थम्–ज्ञान माटे ए अर्थ छे. जो कोइ समये चित्तनी स्थिरतानो नाश थाय–परिषहनी उत्पत्ति थतां संयममां अरुचि पेदा थाय त्यारे साधुना वेषनुं धारण करनार मनमां एवुं समजे छे के 'हुं साधुना वेषने धारण करनार छुं'; कारणके 'धम्मं रक्खइ वेसो (वेष धर्मनुं रक्षण करे छे)' एम शास्त्रमां कह्युं छे. आ वगेरे कारणोथी साधुवेषनुं धारण कह्युं छे, एम जाणवुं.

मू०—अह भवे पइन्नाओ। मोक्खसब्भूयसाहणे॥ नाणं च दंसणं चेव। चरित्तं चेव निच्छए॥ ३३॥

अर्थः—हवे श्रीपार्श्वनाथ तथा श्रीमहावीर स्वामीनी प्रतिज्ञा छेज के सिद्धांतनी रीते ज्ञान, दर्शन, अने चरित्र मोक्षना सत्य साधनो छे. ॥ ३३ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या०—पुनर्गौतमो वदति, हे केशीकुमारश्रमण! निश्चयनये मोक्षसद्भूतसाधनानि ज्ञानदर्शनचारित्राणि संति. मोक्षरूपस्य कार्यस्य ज्ञानदर्शनचारित्राणि सत्यानि साधनानि निश्चयनये वर्तन्ते. अथ प्रतिज्ञा भवेत्, श्रीपार्श्वनाथमहावीरयोरियमेकैव प्रतिज्ञा भवेत्. श्रीपार्श्वनाथस्यापि मोक्षस्य साधनानि ज्ञानदर्शनचारित्राण्येव, श्रीवीरस्यापि मोक्षस्य साधनानि ज्ञानदर्शनचारित्राण्येव. श्रीपार्श्ववीरयोरेषा प्रतिज्ञा भिन्ना नास्तीत्यर्थः. वेषस्यांतरं ऋजुजडवक्रजडाद्यर्थं, मोक्षस्य साधने वेषो व्यवहारनये ज्ञेयः, न तु निश्चये नये वेषः, निश्चये नये तु ज्ञानदर्शनचारित्राण्येव. तत्र ज्ञानं मतिज्ञानादिकं, दर्शनं तत्वरुचिः, चारित्रं सर्वसावद्यविरतिरूपं. तस्मान्निश्चयव्यवहारनयौ ज्ञातव्यावित्यर्थः. ॥ ३३ ॥

अर्थः—वळी गौतमे कह्युं, हे केशीकुमार साधु! सिद्धांतनी रीते ज्ञान, दर्शन अने चारित्र मोक्षनां सत्य साधनोछे. मोक्षरूप एक कार्यनां सिद्धांतनी रीते ज्ञान, दर्शन अने चारित्र सत्य साधनो छे. अथप्रतिज्ञा भवेत्–श्रीपार्श्वनाथ तथा श्रीमहावीर स्वामीनी आ एकज प्रतिज्ञा छे. श्रीपार्श्वनाथना मतमां पण मोक्षनां साधनो ज्ञान, दर्शन अने चारित्रज छे, अने श्रीमहावीर स्वामीना मतमां पण मोक्षनां साधनो ज्ञान, दर्शन अने चारित्रज छे. श्रीपार्श्वनाथ तथा श्रीमहावीरस्वामीनी आ प्रतिज्ञा जुदी नथी ए अर्थ छे. वेषनी भिन्नता ऋजुजड, वक्रजड वगेरे शिष्योने माटे छे. व्यवहारनी रीते वेष मोक्षनां साधनमां गण्यो छे, परंतु सिद्धांतनी रीते वेष मोक्षनां साधनमां गण्यो नथी एम जाणवुं. सिद्धांतनी रीते तो ज्ञान, दर्शन अने चारित्रज ज्ञानना साधनो छे. त्यां ज्ञान मति ज्ञान वगेरे रूप छे, दर्शन तत्त्वमां रुचिरूप छे अने चारित्र सर्व सदोष पदार्थोथी निवृत्तिरूपछे. तेथी सिद्धांतनी रीति अने व्यवहा-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रनी रीते जाणवी जोइए ए अर्थ छे. ॥ ३३ ॥

मू०—साहु गोयम पन्ना ते । छिन्नो मे संसओ इमो ॥ अन्नोवि संसओ मज्झं । तं मे कहसु गोयमा ॥३४॥

अर्थः—हे श्रीगौतम ! आपनी बुद्धि सारी छे. मारो आ संशय छेदाइ गयो छे. मारो बीजो पण संशय छे. हे श्रीगौतम ! मने तेनो उत्तर कहो. ३४

व्या०—अस्या अर्थस्तु पूर्ववत्, न वरं प्रसंगतः शिष्याणां व्युत्पत्त्यर्थं जानन्नप्यपरमपि वस्तुतत्वं गौतमस्य स्तुतिद्वारेण पृच्छन्नन्योऽपि संशय इत्याथाह—॥ ३४ ॥

अर्थः—आनो अर्थ तो पहेलांनी पेठे छे. हवे बीजुं पण वस्तुतत्त्व जाणतां छतां पण श्रीगौतमनी प्रशंसा द्वारा, शिष्योनी व्युत्पत्तिमाटे प्रसंगथी पूछतां, बीजो पण संशय छे इत्यादि कहे छे. ॥ ३४ ॥

मू०—अणेगण सहस्साणं । मज्झे चिट्ठसि गोयमा ॥ ते य ते अभिगच्छंति । कहं ते निज्जिया तुमे ॥ ३५ ॥

अर्थः—हे श्रीगौतम ! शत्रुओनी अनेक हजारोनी संख्याना मध्यमां आप उभा छो, अने तेओ आपपर धसी आवेछे आपे तेओने केवी रीते जीत्या छे.

केशी वदति, हे गौतम! अनेकेषां शत्रुसंबंधिनां सहस्राणां मध्ये त्वं तिष्ठसि, ते चानेकसहस्रसंख्याः शत्रवस्ते इति त्वामभि लक्षीकृत्य गच्छंति सन्मुखं धावंति, ते शत्रवस्त्वया कथं निर्जिताः ? ॥३५॥ अथ गौतम उत्तरं वदति—

अर्थः—श्रीकेशीकुमार साधुए कह्युं, हे श्रीगौतम ! शत्रुओनी अनेक हजारोनी संख्याना मध्यमां आप उभा छो, अने ते अनेक हजारोनी संख्यावाळा शत्रुओ ते एटले आपने अभि—उद्देशी गच्छंति—धसी आवे छे. ते शत्रुओने आपे केवी रीते जीत्या छे ? ॥३५॥

मू०—एगे जिए जिया पंच । पंचे जिए जिया दस ॥ दसहा उ जिणित्ताणं । सव्वसत्तू जिणामिहं ॥ ३६ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्थ:—एक शत्रुने जीती लेतां पांच शत्रुओ जीती लीधा छे. पांच शत्रुओने जीती लेतां दस शत्रुओ जीती लीधा छे. दसे शत्रुओने जीती लइ हुं सर्व शत्रुओने जीतु छुं. ॥ ३६ ॥

व्या०—हे केशीमुने! एकस्मिन् शत्रौ जिते पंच शत्रवो जिताः, पंचसु जितेषु दश शत्रवो जिताः, दशैव वैरिणो वशीकृताः. दशप्रकारान् शत्रून् जित्वा सर्वशत्रून् जयामि. यद्यपि चतुर्णां कषायाणामवांतरभेदेन षोडशसंख्या भवति, नोकषायाणां नवानां मीलनात् पंचविंशतिभेदा भवंति, तथापि सहस्रसंख्या न भवति, परंतु तेषां दुर्जयत्वात् सहस्रसंख्या प्रोक्ता. ॥ ३६ ॥ अथ केशी पृच्छति—

अर्थः—हे श्रीकेशी साधु! एक शत्रुने जीती लेतां पांच शत्रुओ जीती लीधा छे. पांच शत्रुओने जीती लेतां दस शत्रुओ जीती लीधा छे. दसे पण शत्रुओने वश कर्या छे. दस प्रकारना शत्रुओने जीती हुं सर्व शत्रुओने जीतुं छुं. जो के चार कषायोना पेटा भेदथी सोळनी संख्या थाय छे, अने तेमां नव नोकषाय मेळववाथी शत्रुओना पचीस प्रकार थाय छे, परंतु हजारनी संख्या थती नथी, तोपण तेओना दुर्जयपणाने लीधे हजारनी संख्या कही छे. ॥ ३६ ॥ हवे श्रीकेशी साधु पूछे छे—

मू०—सत्तू य के य ते वुत्ते। केसी गोयममब्बवी ॥ तओ केसी बुवंतं तु। गोयमो इणमब्बवी। ३७ ॥

मू०—एगप्पा अजिए सत्तू। कसाया इंदियाणि य ॥ ते जिणित्तु जहा नायं। विहरामि अहं मुणी ॥ ३८ ॥

अर्थ:—श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने कह्युं के आपे केटला शत्रुओ कह्या छे? त्यार पछी ए प्रमाणे बोलता श्रीकेशी साधुने तो श्रीगौतमे आ कह्युं. एक आत्मा दुर्जय शत्रु छे. कषायो अने इंद्रियो पण दुर्जय शत्रु छे. हे मुनि, न्याय प्रमाणे तेओने जीती हुं विचार करूं छुं. ॥ ३७ ३८ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या०—हे मुने! एक आत्मा चित्तं, तस्याऽभेदोपचारादात्ममनसोरेकीभावे मनसः प्रवृत्तिः स्यात्, तस्मादेक आत्मा अजितः शत्रुर्दुर्जयो रिपुरनेकदुःखहेतुत्वात्. एवं सर्वेऽप्येते उत्तरोत्तरभेदादेकस्मिन्नात्मनि जिते चत्वारः कषायाः, तेषां मीलनात्पंच, पंचस्वात्मकषायेषु जितेष्विंद्रियाणि पंच जितानि, तदा दश शत्रवो जिताः, आत्मा १ कषायाश्चत्वारः, एवं पंच, पुनः पंचेंद्रियाणि, एवं दशैव. आत्मा, कषायाः, नोकषायाः, इंद्रियाणि च, एते सर्वे शत्रवोऽजिताः संति. तान् सर्वान् शत्रून् यथान्यायं वीतरागोक्तवचसा जित्वाऽहं विहरामि. तेषां मध्ये तिष्ठन्नप्यप्रतिबद्धविहारेण विचरामि. अत्र पूर्वं हि प्रश्नकालेऽनेकषां सहस्राणामरीणां मध्ये तिष्ठसीत्युक्तं, उत्तरसमये तु कषायाणामवांतरभेदेन षोडशसंख्या भवंति. नोकषायाणां नवानां मीलनाच्च पंचविंशतिभेदा भवंति. तथात्मेंद्रियाणामपि सहस्रसंख्या न भवति, परंत्वेतेषां दुर्जयत्वात् सहस्रसंख्योक्तेति भावः. ॥ ३८ ॥

अर्थः—एक आत्मा एटले चित्त; कारणके चित्तनो आत्मानी साथे अभेदोपचार कर्यो छे. आत्मा तथा मननुं एकपणुं थतां मननी प्रवृत्ति थाय, तेथी एक आत्मा अजित शत्रु एटले दुर्जय रिपु छे; केमके तेमां अनेक दुःखोना कारणपणुं छे. आ प्रमाणे उत्तरोत्तर कहेवामां आवेला भेदने अनुसारे आ कषाय वगेरे दुर्जय शत्रुओ छे. एक मनने जीततां चार कषायो जीताइ जाय छे. कषायोने मननी साथे भेळववाथी पांच थाय छे. मन अने चार कषाय ए पांच जीतातां पांच इंद्रियो पण जीताइ जाय छे. त्यारे दस शत्रुओ जीताया. एक मन अने चार कषायो एवी रीते पांच थाय छे. वळी पांच इंद्रियो ए प्रमाणे दसज थाय छे. मन, कषाय, नोकषाय, अने इंद्रियो आ सघळा शत्रुओ दुर्जय छे. ते सघळा शत्रुओने न्याय प्रमाणे–राग वगरना मुनिओए कहेला वचनथी जीती हुं विहार

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

करूं छुं. तेओना मध्यमां रहेतां छतां पण प्रतिबंध वगरना विहारथी विचरूं छुं. अहिं पहेलां प्रश्नना समयमां 'अनेक हजारो शत्रुओना मध्यमां रहोछो' एम कह्युं, अने पछी तो कषायोना पेटाभेदोथी सोळनी संख्या थाय छे, अने तेमां नव नोकषय मळवाथी पचीस भेदो थाय छे. तेम मन तथा इंद्रियोनी पण हजारनी संख्या थती नथी, तोपण आ शत्रुओनुं दुर्जयपणुं होवाने लीधे हजारनी संख्या कही छे ए अभिप्राय छे. ॥ ३७. ३८. ॥

मू॰—साहु गोयम पन्ना ते । छिन्नो मे संसओ इमो ॥ अन्नोवि संसओ मज्झं । तं मे कह सुगोयमा ॥ ३९ ॥

अर्थः—हे गौतम ! आपनी बुद्धि सारी छे मरो आ संशय छेदाइ गयोछे मारो बीजो पण संशय छे. हे गौतम ! मने तेनो उत्तर कहो. ॥ ३९ ॥

व्या॰—अस्या अर्थः पूर्ववत्. ॥ ३९ ॥ अर्थः—आनो अर्थ पहेलांनी पेठे छे. ॥ ३९ ॥

मू॰—दीसंति बहवे लोए । पासबद्धा सरीरिणो ॥ मुक्कपासो लहुब्भूओ । कहं तं विहरसी मुणी ॥ ४० ॥

अर्थः—हे मुनि संसारमां घणां प्राणीओ पाशथी बंधायेला जोवामां आवेछे, आप पाशथी मुक्त थइ हलका बनी केम विहार करो छो ? ॥ ४० ॥

व्या॰—पुनः केशी वदति, हे गौतममुने ! लोके संसारे बहवः शरीरिणः पाशबद्धा दृश्यंते, त्वं मुक्तपाशः सन् लघूभूतो वायुरिव कथं विहरसि ? ॥ ४० ॥ अथ गौतमः प्राह–

अर्थः—फरी श्रीकेशी साधु कहे छे के हे श्रीगौतम मुनि ! लोकमां एटले संसारमां घणां प्राणीओ पाशथी बंधायेलां जोवामां आवेछे, आप पाशथी मुक्त थइ हलका बनी वायुनी पेठे केम विहार करोछो ? ॥ ४० ॥ हवे श्रीगौतम साधु कहेछे—

मू॰—ते पासे सव्वसो छित्ता । निहंतूणं उवायओ ॥ मुक्कपासो लहुब्भूओ । विहरामि अहं मुणी ॥ ४१ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्थ:—हे श्रीकेशी मुनि ! हुं ते सर्वे पाशोने छेदी, तथा उपायथी कटके कटका करी नाखी, पाशोथी मुक्त थइ हलको बनी विहार करुं छुं. ॥ ४१ ॥

व्या०—हे केशीमुने ! तान् पाशान् सर्वशः सर्वान् छित्वा. पुनस्तान् पाशानुपायतो निस्संगादित्वाभ्यासान्निहित्य पश्चान्मुक्तपाशो बंधनरहितः सन् लघूभूतोऽहं विहरामि. ॥ ४१ ॥

अर्थः—हे श्रीकेशी मुनि ! ते सर्वशः-सघळा पाशान्-पाशोने छेदी, वळी ते पाशोना उपायथी-निःसंगपणा वगेरेना अभ्यासथी कटके कटका करी नाखी मुक्तपाश-बंधनरहित थइ हलको बनी हुं विहार करुं छुं. ॥ ४१ ॥

मू०—पासा इइ के वुत्ते । केसी गोयममब्बवी ॥ तओ केसीं बुवंतं तु । गोयमो इणमब्बवी ॥ ४२ ॥

अर्थ:—श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने कोने पाशो कह्या छे एम कह्युं. त्यार पछी एम कहेता श्रीकेशी साधुने तो श्रीगौतमे आ कह्युं. ॥ ४२ ॥

व्या०—इति गौतमवाक्यादनंतरं केशीश्रमणो गौतममब्रवीत्, हे गौतम ! पाशाः के उक्ताः ? बंधनानि कान्युक्तानि ? तत इति पृच्छंतं केशीकुमारमुनिं गौतम इदमुत्तरमब्रवीत्. ॥ ४२ ॥

अर्थः—ए प्रमाणे श्रीगौतमना वाक्य पछी श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने कह्युं, हे श्रीगौतम ! कोने पाशो कह्या छे ? कोने बंधनो कह्यां छे ? त्यार पछी एम पूछता श्रीकेशीकुमार साधुने श्रीगौतमे आ उत्तर आप्यो. ॥ ४२ ॥

मू०—रागद्दोसाइओ तिव्वा । नेहपासा भयंकरा ॥ ते छिंदित्तु जहानायं । विहरामि जहक्कमं ॥ ४३ ॥

अर्थ:—रागद्वेषादिक तीव्र अने भयंकर स्नेह पाशो छे. तेओने न्याय प्रमाणे छेदी साधु लोकोना आचारनी पद्धति प्रमाणे विहार करुं छुं. ॥ ४३ ॥

हे केशीमुने ! जीवानां रागद्वेषादयस्तीव्राः कठोराश्छेत्तुमशक्याः स्नेहपाशा मोहपाशा उक्ताः, कीदृशास्ते स्नेहपाशाः ?

For Private and Personal Use Only

भयंकरा भयं कुर्वंतीति भयंकराः, रागद्वेषावादौ येषां ते रागद्वेषादयः, रागद्वेषमोहा एव जीवानां भयदाः, तान् स्नेहपाशान् यथान्यायं वीतरागोक्तोपदेशेन छित्वा यथाक्रमं साध्वाचारानुक्रमेणाहं विहरामि, साधुमार्गे विचरामि.

अर्थः—हे श्रीकेशी मुनि! रागद्वेषादिकने जीवोना तीव्र-कठोर एटले छेदवाने अशक्य स्नेहपाशो अर्थात् मोहपाशो कह्या छे. ते स्नेहपाशो केवा छे? भयंकराः-भयने करेछे ए भयंकर. जेओनी शरूआतमां राग अने द्वेष छे ए रागद्वेषादि-राग, द्वेष अने मोहज जीवोने भय आपनारा छे. ते स्नेह पाशोने न्याय प्रमाणे—रागनगरना साधुओए कहेला उपदेशथी छेदी क्रम प्रमाणे—साधुओना आचारनी पद्धतिथी विहार करुं छुं. ॥ ४३ ॥

मू०—साहु गोयम पन्ना ते । छिन्नो मे संसओ इमो ॥ अन्नोवि संसओ मज्झं । तं मे कहसु गोयमा ॥ ४४ ॥

अर्थः—(जुओ. गाथा ३९मी प्रमाणे) व्या०—अस्या अर्थस्तु पूर्ववत्. ॥ ४४ ॥ अर्थः—आनो अर्थ तो पहेलांनी पेठे छे. ॥४४॥

मू०—अंतोहियसंभूया । लया चिट्ठइ गोयमा ॥ फलेइ विसभक्खीणं । सा उ उद्धरिया कहं ॥ ४५ ॥

हे श्रीगौतम! मनमांथी उत्पन्न थयेली जे लता रही छे, तथा जे लता विष जेवां फळो उत्पन्न करे छे ते लता केवीरीते आपे उखेडी नाखी छे?

हे गौतम! सा लता सा वल्ली त्वया कथं केन प्रकारेणोध्धृतोत्पाटिता? सा का? या लता अंतर्हृदयसंभूता सती तिष्ठति. अंतर्हृदयं मन उच्यते, एतावता मनस्युद्भूता, पुनर्या वल्ली विषभक्ष्याणि फलानि फलति. विषवद्भक्ष्याणि विषभक्ष्याणि विषफलानि निष्पादयति, पर्यंतदारुणतया विषोपमानि फलानि यस्या लताया भवंति. ॥ ४५ ॥

अर्थः-हे श्रीगौतम! सा लता-ते वेल आपे कथं-केवी रीते उद्धृता-उखेडी नाखी छे? ते लता कयी? जे लता अंदरना हृदय-

मांथी उत्पन्न थइ रही छे. अंतहृदय ए मन कहेवाय छे. आटलाथी मन विषे उत्पन्न थयेली. वळी जे वेल विषभक्ष्यो-फळो आवे छे. विष जेवां भक्ष्यो ए विषभक्ष्यो-विषजेवां फळो उत्पन्न करे छे. जे लतानां परिणाममां दारुणपणाने लीधे विष जेवां फळो थाय छे.

मू०—तं लयं सव्वसो छित्ता । उद्धरित्ता समूलियं ॥ विहरामि जहानायं । मुक्कोमि विसभक्खणा ॥ ४६ ॥

ते लताने सर्व रीते छेदी, तथा मूळ सहित उखेडी नाखी न्याय प्रमाणे विहार करूं छुं; अने तेथी विष जेवां फळोनो आहार करवाथी मुक्त रह्यो छुं.

व्या०—गौतमो वदति हे मुने ! तां लतां सर्वतः सर्वप्रकारेण छित्वा खंडीकृत्य, पुनः समूलिकां मूलसहितामुध्धृत्योत्पाट्य यथान्यायं साधुमार्गे विहरामि. ततोऽहं विषभक्षणाद्विषोपमफलाहारान्मुक्तोऽस्मि. ॥ ४६ ॥

अर्थः-श्रीगौतम कहेछे;-हे मुनि ! ते लताना सर्वतः-सर्व रीते छित्त्वा-टुकडा करी, वळी समूलिकां-मूळसहित उद्धृत्य-उखेडी नाखी न्याय प्रमाणे—साधुना मार्गमां विहार करुं छुं. तेथी हुं विषभक्षणात्-विष जेवां फळोनो आहार करवाथी मुक्त रह्यो छुं.

मू०—लया इइ का वुत्ता । केसी गोयममब्बवी ॥ तओ केसीमिवुवंतं तु । गोयमो इणमब्बवी ॥ ४७ ॥

अर्थः—श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने कह्युं के लता ए कोने कही छे ? त्यार पछी ए प्रमाणे बोलता श्रीकेशी साधुने तो श्रीगौतमे आ कह्युं. ॥४७॥

व्या०—हे गौतम ! लता इति का उक्ता ? इति पृष्टे सति, इति ब्रुवंतं केशीमुनिं गौतम इदमब्रवीत्. ॥ ४७ ॥

अर्थः—हे श्रीगौतम ! लता ए कोने कहीछे ? एम पूछवामां आवतां, एम कहेता श्रीकेशी मुनिने श्रीगौतमे आ कह्युं. ॥४७॥

मू०—भवतण्हा लया वुत्ता । भीमा भीमफलोदया ॥ तमुद्धित्तु जहानायं । विहरामि महामुणी ॥ ४८ ॥

हे महामुनि ! भयंकर अने भयंकर फळोना उदयवाळी संसार विषेनी तृष्णाने लता कहीछे. ते तृष्णाने न्याय प्रमाणे उखेडी नाखी हुं विहार करुं छुं.

व्या०—हे केशीमुने ! भवे संसारे तृष्णा लोभप्रकृतिर्लता वल्ल्युक्ता, कीदृशी सा ? भीमा भयदायिनी, पुनः कीदृशी ? भीमफलोदया, भीमो दुःखकारणानां फलानां दुष्टकर्मणामुदयो विपाको यस्याः सा भीमफलोदया, दुःखदायककर्मफलहेतुभूता, लोभमूलानि पापानीत्युक्तत्वात्, तां तृष्णावल्लीं यथान्यायमुद्धृत्याहं विहारं करोमि. ४८

अर्थः—हे श्रीकेशी मुनि ! भवे-संसारमां तृष्णा-लोभप्रकृतिने लता-वेल कही छे. ते केवी छे ? भीमा-भय आपनारी छे. वळी ते केवी छे ? भीमफलोदया-दुःखनां कारणभूत दुष्ट कर्मोनो भयंकर उदय-विपाक जेथी थाय छे एवी, अर्थात् दुःख आपनारां कर्मोनां फळोना कारणभूत; कारणके 'पापो लोभ छे मूळ जेओनुं एवां छे' एम कहेवामां आव्युं छे. ते तृष्णारूप वेलने न्याय प्रमाणे उखेडी नाखी हुं विहार करुं छुं. ॥ ४८ ॥

मू०—साहु गोयम पन्ना ते । छिन्नो मे संसओ इमो ॥ अन्नोवि संसओ मज्झं । तंमे कहसु गोयमा ॥ ४९ ॥

अर्थः—(जुओ गाथा ३९मी प्रमाणे) व्या०—अर्थस्तु पूर्ववत्. ॥ ४९ ॥ अर्थः—आनो अर्थ तो पहेलांनी पेठे छे. ॥४९॥

मू०—संपज्जलिया घोरा । अग्गी चिट्ठइ गोयमा ॥ जे डहंति सरीरत्था । कहं विज्झाविया तुमे ॥ ५० ॥

हे श्रीगौतम ! अत्यंत दीपता, तथा भयंकर अग्निओ संसारमां रह्या छे, जेओ शरीरमां रहेला जीवोने बाळे छे. आपे तेओने केवी रीते बुझाव्या छे ?

व्या०—हे गौतम ! संप्रज्वलिता जाज्वल्यमाना घोरा भीषणा अग्नयः संसारे तिष्ठंति, येऽग्नयः शरीरस्थान् अर्थात् प्राणिनो जीवान् दहंति ज्वालयंति, तेऽग्नयस्त्वया कथं विध्यापिताः ? कथं शामिता इत्यर्थः. ॥ ५० ॥

अर्थः—हे श्रीगौतम ! संप्रज्वलिताः-अत्यंत दीपता, अने घोराः-भयंकर अग्निओ संसारमां रह्या छे. जे अग्निओ शरीरमां

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

रहेला अर्थात् प्राण युक्त जीवोने दहंति–बाळे छे. ते अग्निओने आपे केवी रीते विध्यापिताः–शांतकर्या छे? ए अर्थ छे. ॥५०॥

मू०—महामेहप्पभूयाओ। गिज्झ वारि जलुत्तमं ॥ सचामि सययं ते उ। सित्ता नेव डहंति मे ॥ ५१ ॥

अर्थः—महामेघथी उत्पन्न थयेला प्रवाहमांथी जळोमां उत्तम एवा जळने ग्रहण करी ते अग्निओ पर निरंतर रेडुं छुं. जळथी सींचायेला–छंटायेला तेओ मने नथीज बाळता. ॥ ५१ ॥

व्या०—हे केशीमुने! महामेघप्रभूतान्महामेघसमुत्पन्नादर्थान्महानदीप्रवाहाद्वारि पानीयं गृहीत्वा तानग्नीन् सततं निरंतरं सिंचामि. तेऽग्नयो जलेन सिक्ताः संतो मां नैव दहंति. कथंभूतं तद्वारि? 'जलुत्तमं' जलोत्तमं, सर्वेषु जलेषु मेघोदकस्यैवोत्तमत्वात्. ॥ ५१ ॥

अर्थः—हे श्री केशी मुनि! महामेघप्रभूतान्–महान् मेघथी उत्पन्न थयेलामांथी अर्थात् महानदीना प्रवाहमांथी वारिने–पाणीने ग्रहण करी ते अग्निओ पर सततं–निरंतर रेडुं छुं. जलवडे सींचवामां–छांटवामां आवतां ते अग्निओ मने नथीज बाळता. ते जळ केवुं छे? 'जलुत्तमं'–जळोमां उत्तम छे, कारण के सर्व जळोमां मेघना जळनुं उत्तमपणुं छे. ॥ ५१ ॥

मू०—अग्गी इइ के वुत्ते। केसी गोयममब्बवी ॥ तओ केसीं बुवंतं तु। गोयमो। इणमब्बवी ॥ ५२ ॥

अर्थः—श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने कह्युं के अग्निओ एम कोने कह्या छे? त्यार पछी ए प्रमाणे बोलता श्रीकेशी साधुने तो श्रीगौतमे आ कह्युं. ५२

व्या०—तदा केशीश्रमणो गौतममिदमब्रवीत्! हे गौतम! तेऽग्नय इति के उक्ताः? इत्युक्तवंतं केशीकुमार-मुनिं गौतम इदमब्रवीत्. ॥ ५२ ॥

For Private and Personal Use Only

अर्थः—त्यारे श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने आ कह्युं. हे श्रीगौतम! ते 'अग्निओ' ए कोने कह्या छे.? एम कहेता श्रीकेशी कुमार मुनिने श्रीगौतमे कह्युं. ॥ ५२ ॥

मू०–कसाया अग्गिणो वुत्ता। सुय सील तवो जलं ॥ सुयधाराभिहया संता। भिन्ना हु न डहंति मे ॥ ५३ ॥

कषायोने अग्निओ कह्या छे. श्रुत, शील तथा तपने जळ कह्युं. छे. ते कषायरूप अग्निओ श्रुतनी धाराथी हणायेला थइ बुझाइ जतां मने नथीज बाळता.

व्या–हे केशीमुने! कषाया अग्नय उक्ताः, श्रुतं शीलं तपश्च जलं वर्तते, तत्र श्रुतं च श्रुतमध्योपदेशः महामेघस्तीर्थंकरः, महास्रोतश्च तदुत्पन्न आगमः, ते कषायाग्नयः श्रुतधाराभिहताः, श्रुतस्यागमवाक्यस्य, उपलक्षणत्वाच्छीलतपसोरपि, धारा इव धाराः, ताभिरभिहता विध्यापिताः श्रुतधीराभिहताः संतो भिन्ना विध्यापिताः, हु निश्चयेन मे इति मां न दहंति, मां न ज्वालयंति. ॥ ५३ ॥

अर्थः—हे श्रीकेशी मुनि! कषायोने अग्निओ कह्या छे. श्रुत, शील अने तप जळ छे. त्यां श्रुत एटले शास्त्र श्रवणमां आवेलो उपदेश. महान् मेघ एटले तीर्थंकर. महाप्रवाह ए तेनाथी उत्पन्न थयेल आगम. ते कषायरूप अग्निओ श्रुतधाराभिहताः–श्रुतस्य एटले आगमना वाक्यनी, उपलक्षण पणाने लीधे शील तथा तपनी पण धाराः–धारा जेवी धारा. तेओथी अभिहताः–हणायेला थइ भिन्नाः–बुझाइ जतां मे एटले मने हुं–नकी न दहन्ति–मने बाळता नथी. ॥ ५३ ॥

मू०–साहु गोयम पन्ना ते। छिन्नो मे संसओ इमो ॥ अन्नोवि संसओ मज्झं। तं मे कहसु गोयमा ॥ ५४ ॥

अर्थः—(जुओ गाथा ३९मी) व्या०—अर्थस्तु पूर्ववत्. ॥ ५४ ॥ अर्थः—आनो अर्थ तो पहेलांनी पेठे छे. ॥ ५४ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

मू०—अइसाहसिओ भीमो। दुट्ठस्सो परिधावई॥ जंसि गोयममारूढो। कहं तेण न हिरसि॥ ५५॥

अर्थः—हे श्रीगौतम! जेनापर आप बेठा छो ते अति साहसिक तथा भयंकर दुष्ट घोडो चोमेर दोडे छे. तेनाथी आप केम नथी हरीजवाता? ५५

व्या०—हे गौतम! अतिसाहसिको दुष्टाश्वः परिधावति, यस्मिन् दुष्टाश्वे हे गौतम! त्वमारूढोऽसि, तेन दुष्टाश्वेन कथं न ह्रियसे? कथमुन्मार्गं न नीयसे? कथंभूतः स दुष्टाश्वः? सहसाऽविचार्य प्रवर्तते इति साहसिकः, अविचारितताध्वगामी. पुनः कीदृशो दुष्टाश्वः? भीमो भयानकः. ॥ ५५ ॥

अर्थः—हे श्रीगौतम! अति साहसिक दुष्ट घोडो चोमेर दोडे छे. जे दुष्ट घोडापर हे श्रीगौतम! आप स्वार थया छो. ते दुष्ट घोडाथी आप केम नथी हरी जवाता? अवळे मार्गे केम लइ जवाता नथी? ते दुष्ट घोडो केवो छे? सहसा-विचार कर्या वगर प्रवर्ते छे ए साहसिक, विचार कर्या वगरना मार्गपर जनार. वळी दुष्ट घोडो केवो? भीमः भयानक. ॥ ५५ ॥

मू०—पहावंतं निगिह्णामि। सुयरस्सीसमाहियं॥ न मे गच्छई उम्मग्गं। मग्गं च पडिवज्जई॥ ५६॥

अर्थः—सिद्धांतरूप लगामथी बांधेला दोडता घोडाने वश करुं छुं, तेथी ते मारो घोडो अवळे मार्गे नथी जातो; अने सीधो मार्ग लीए छे. ५६

व्या०—अथ गौतमो वदति, हे केशीमुने! तं दुष्टाश्वं प्रधावंतमुन्मार्गं व्रजंतमहं निगृह्णामि वशीकरोमि. कीदृशं तं दुष्टाश्वं? श्रुतरश्मिसमाहितं सिद्धांतवल्गया बद्धं. ततः स मे मम दुष्टाश्व उन्मार्गं न गच्छति, स दुष्टाश्वो मार्गं च प्रतिपद्यतेंगीकरोति. ॥ ५६ ॥

अर्थः—पछी श्रीगौतम कहे छे-हे श्रीकेशी मुनि! ते प्रधावन्तं-अवळे मार्गे जता दुष्ट घोडाने हुं निगृह्णामि-वश करुं छुं.

For Private and Personal Use Only

केः। दुष्ट घोडाने ? अनरस्मिसमाहितं-सिद्धांतरुप लगामथी बांधेला. तेथी ते मारो दुष्ट घोडो अवळे मार्गे जतो नथी, अने ते दुष्ट घोडो सीधो मार्ग प्रतिपद्यते-स्वीकारे छे. ॥ ५६ ॥

मू०—अस्से इइ के वुत्ते। केसी गोयममब्बवी ॥ तओ केसीं बुवंतं तु गोयमो इणमब्बवी ॥ ५७ ॥

अर्थः—श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने कह्युं के घोडो ए कोने कह्यो छे ? त्यार पछी ए प्रमाणे बोलता श्रीकेशी साधुने श्रीगौतमे आ कह्युं. ॥ ५७ ॥

व्या०—केशी पृच्छति, हे गौतम ! अश्व इति क उक्तः ? तत इति ब्रुवंतं केशीमुनिं गौतम इदमब्रवीत्. ५७ श्री केशी साधु पूछे छे-हे श्रीगौतम ! 'घोडो' ए कोने कह्यो छे ? त्यार पछी ए प्रमाणे कहेता श्रीकेशी साधुने श्रीगौतमे आ कह्युं.

मू०—मणो साहसिओ भीमो। दुट्ठस्सो परिधावई ॥ तं सम्मं निगिह्णामि। धम्मसिक्खाय कंथगं ॥ ५८ ॥

अर्थः—मनरुप साहसिक अने भयंकर दुष्ट घोडो चोमेर दोडे छे धर्मना अभ्यास माटे सारी जातना घोडानी पेठे तेने सारी रीते वश करुं छुं. ५८

हे केशीमुने ! मनो दुष्टाश्वः साहसिकः परिधावति. इतस्ततः परिभ्रमति तं मनोदुष्टाश्वं धर्मशिक्षायै धर्माभ्यासनिमित्तं कंथकमिव जात्याश्वमिव निगृह्णामि वशीकरोमि, यथा जात्याश्वो वशीक्रियते, तथा मनोदुष्टा वशीकरोमि.

अर्थः—हे श्रीकेशी मुनि ! मनरुप साहसिक दुष्ट घोडो परिधावति—आम तेम चोमेर दोडे छे. ते मनरुप दुष्ट घोडाने धर्मशिक्षायै-धर्मना अभ्यास माटे सारी जातना घोडानी पेठे निगृह्णामि-वश करुं छुं. जेम सारी जातनो घोडो वश करवामां आवे छे, तेम मनरूप दुष्ट घोडाने वश करुं छुं. ॥ ५८ ॥

मू०—साहु गोयम पन्ना ते। छिन्नो मे संसओ इमो ॥ अन्नोवि संसओ मज्झं। तं मे कहसु गोयमा ॥ ५९ ॥

अर्थः—(जुओ गाथा ३९मी) व्या०—अस्या अर्थस्तु पूर्ववत्. ॥ ५९ ॥ आनो अर्थ तो पहेलांनी पेठें छे. ॥ ५९ ॥

मू०—कुप्पहा बहवो लोए । जहिं नासंति जंतवो ॥ अद्धाणे कह वट्टंतो । तं न नासिसि गोयमा ॥ ६० ॥

अर्थः—आ लोकमां घणा कुमार्गो छे. जे वडे प्राणीओ नाश पामे छे. तो हे श्रीगौतम ! सन्मार्गमां वर्तता एवा आप केम नाश पामता नथी ? ६०

हे गौतम ! लोके बहवः कुपथाः कुमार्गाः संति, यैः कुमार्गैर्जंतवो नश्यंति, दुर्गतिवने व्रजंतो विलीयंते, सन्मार्गाच्च्यवंते इत्यर्थः. हे गौतम ! त्वमध्वनि वर्तमानः सन् कथं न नश्यसि ? नाशं न प्राप्नोषि ? सत्पथात्त्वं कथं न च्यवसे ?

अर्थः—हे श्रीगौतम ! आ लोकमां घणा कुपथाः—कुमार्गो. छे. जे कुमार्गो वडे प्राणीओ नाश पामे छे—दुर्गतिरुप वनमां जतां विनाश पामे छे; सन्मार्गथी भ्रष्ट थाय छे ए अर्थ छे. हे श्रीगौतम ! आप सन्मार्गमां रहेतां केम न नश्यसि—नाश पामता नथी ? आप सन्मार्गथी केम भ्रष्ट थता नथी ? ॥ ६० ॥

मू०—जे य मग्गेण गच्छंति । जे य उम्मग्गपट्ठिया ॥ ते सव्वे विइया मज्झं । तो न नस्सामिहं मुणी ॥ ६१ ॥

हे श्रीकेशी मुनि ! जेओ सन्मार्गे गमन करे छे, अने जेओए विमार्ग तरफ प्रयाण कर्युं छे ते सघळाने में जाणी लीधा छे. तेथी हुं नाश पामतो नथी.

व्या०—हे केशीमुने ! ये भव्यजना मार्गेण वीतरागोपदेशेन गच्छंति, च पुनर्येऽभव्या उन्मार्गप्रस्थिता भगवदुपदेशाद्विपरीतं प्रचलितास्ते सर्वे मया विदिताः. भव्याभव्ययोः सन्मार्गाऽसन्मार्गयोर्ज्ञानं मम जातमिति भावः. 'तो' तस्मात्कारणादहं न नश्यामि, अपथपरिज्ञानान्नाशं न प्राप्नोमि. ॥ ६१ ॥

अर्थः—हे श्रीकेशी मुनि ! जे पुण्यशाळी लोको मार्गेण—वैराग्यवाळा साधु लोकोना उपदेश प्रमाणे चाले छे, च—अने जे मंद

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

भाग्यवाळा लोको उन्मार्गप्रस्थिताः-भगवान्ना उपदेशथी उलटा चाले छे ते सघळाओने में जाणी लीधा छे. पुण्यशाळी लोको, मंद भाग्यवाळा लोको, सन्मार्ग तथा विमार्गनुं ज्ञान मने थयुं छे ए आशय छे. तो-ते कारणथी हुं न नश्यामि-कुमार्गनुं ज्ञान होवाने लीधे हुं नाश पामतो नथी. ॥ ६१ ॥

मू०—मग्गे इइ के वुत्ते। केसी गोयममब्बवी ॥ तओ केसीं बुवंतं तु। गोयमो इणमब्बवी ॥ ६२ ॥

अर्थः—श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने कह्युं के मार्ग अने उन्मार्ग कोने कह्या छे? त्यार पछी ए प्रमाणे बोलता श्रीकेशी साधुने तो श्रीगौतमे आ कह्युं. ६२

व्या०—अस्या अर्थः पूर्ववत्. ॥ ६२ ॥ अर्थः-आनो अर्थ पहेलांनी पेठे छे. (जुओ गाथा ५७मी) ॥ ६२ ॥

मू०—कुप्पवयणपासंडा। सव्वे उम्मग्गपट्ठिया ॥ सम्मग्गं तु जिणक्खायं। एस मग्गे हि उत्तमे ॥ ६३ ॥

अर्थः—कुदर्शनो विषे पाखंडीओ सघळा उन्मार्ग गामी छे. सन्मार्ग तो जिनदर्शन छे. आ मार्गज उत्तम छे. ॥ ६३ ॥

व्या०—हे केशीमुने! कुत्सितानि प्रवचनानि कुप्रवचनानि कुदर्शनानि, तेषु पाखंडिनः कुप्रवचनपाखंडिन एकांतवादिनः, ते सर्वे उन्मार्गे प्रस्थिताः, उन्मार्गगामिनः संति. सन्मार्गं तु पुनर्जिनाख्यातं विद्यते, एष जिनोक्तो मार्गः सर्वमार्गेषूत्तमः, सर्वमार्गेभ्यः प्रधानो विनयमूलत्वादित्यर्थः. । ६३ ॥

अर्थः—हे श्रीकेशी मुनि! कुत्सित प्रवचनो ए कुप्रवचनो अर्थात् कुदर्शनो. तेओमां पाखंडीओ ए कुप्रवचन पाखंडीओ, अर्थात् एकांतवादीओ. ते सघळा अवळे मार्गे रवाना थया छे, अर्थात् उन्मार्ग गामी छे. सारो मार्ग तु-तो जिनदर्शन छे. आ श्रीजिने कहेलो मार्ग सर्व मार्गोमां उत्तम छे-सर्व मार्गोथी मुख्य छे, करण के तेनुं मूळ विनय छे, ए अर्थ छे. ॥ ६३ ॥

For Private and Personal Use Only

मू०—साहु गोयम पन्ना ते । छिन्नो मे संसओ इमो ॥ अन्नोवि संसओ मज्झं । तं मे कहसु गोयमा ॥ ६४ ॥

अर्थः—(जुओ गाथा २९मी) व्या०-अस्या अर्थस्तु पूर्ववत्. ॥ ६४ ॥ अर्थः-आनो अर्थ तो पहेलांनी पेठे छे. ॥ ६४ ॥

मू०-महाउदगवेगेणं । बुज्झमाणाण पाणिणं ॥ सरणं गईपइट्ठा य । दीवं कं मन्नसी मुणी ॥ ६५ ॥

अर्थः—हे मुनि ! कया द्वीपने मोटा जळना प्रवाहथी डूबता प्राणीओना शरण गति अने प्रतिष्ठारुप मानो छो ? ॥ ६५ ॥

व्या०-केशी गौतमंप्रतिपृच्छति, हे गौतममुने ! महोदकवेगेन महाजलप्रवाहेण बुध्यमानानां प्लवतां प्राणिनां त्वं द्वीपं कं मन्यसे ? इति प्रश्नः. कीदृशं द्वीपं ? शरणं रक्षणक्षमं, पुनः कीदृशं ? गतिमाधारभूमिं. पुनः कीदृशं ? प्रतिष्टां स्थिरावस्थानहेतुं. द्वीपं निवासस्थानं जलमध्यवर्ति. ॥ ६५ ॥

अर्थः—श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने पूछयुं के हे श्रीगौतम मुनि ! महोदकवेगेन-मोटा जळना प्रवाहथी बुध्यमानानां-डूबता प्राणीओना द्वीपरुपे आप कोने मानो छो ? ए प्रश्न छे. केवा द्वीपने ? शरणं-रक्षण करी शके एवा. वळी केवा ? गतिम्-आधारनी भूमीरुप. वळी केवा ? प्रतिष्ठाम्-स्थिर रहेवाना कारणरुप द्वीपम्-जळना मध्यमां रहेला निवासस्थानने ॥ ६५ ॥

मू०—अत्थि एगो महादीवो । वारिमज्झे महालओ ॥ महाउदगवेगस्स । गइ तत्थ न विज्जई ॥ ६६ ॥

अर्थः—पाणीना मध्यमां मोटा घेरावावाळो एक महान् द्वीप छे. त्यां जळना मोटा प्रवाहनी गति नथी. ॥ ६६ ॥

व्या०—हे केशीमुने ! वारिमध्ये पानीयांतराले यो 'महालओत्ति' महानुच्चैस्त्वेन विस्तीर्णतया वाऽालयः स्थानं यस्य स महालयो विस्तीर्ण एको द्वीपोऽस्ति, द्विर्गता आपो यस्मिन् स द्वीपः, तत्र तस्मिन् द्वीपे महोदकवे-

गस्य गतिर्न विद्यते, पातालकलशवातैः क्षुभितस्य जलवेगस्य गमनं नास्ति. अपरत्र द्वीपे प्रलयकाले समुद्रजलस्य गतिरस्ति, परं तत्र द्वीपे नास्ति. ॥ ६६ ॥

अर्थः—हे श्रीकेशी मुनि! वारिमध्ये–पाणीना मध्यमां जे 'महालओत्ति' उंचापणाथी अथवा विस्तीर्णपणाथी जेनुं आलयः–स्थान मोटुं छे एवो महालयः–विशाळ एक द्वीप छे. बन्ने बाजुओथी जेमां जळ छे ए द्वीप. तत्रः–ते द्वीपमां जलना मोटा प्रवाहनी गति नथी. पातालना समुद्रना पवनोथी क्षोभ पामेला जलना प्रवाहनी गति नथी. बीजा द्वीपमां प्रलयना समयमां समुद्रना जलनी गति छे, परंतु ते द्वीपमां नथी. ॥ ६६ ॥

मू०—दीवे इइ के वुत्ते । केसी गोयममब्बवी ॥ तओ केसीं बुवंतं तु । गोयमो इणमब्बवी ॥ ६७ ॥

अर्थः—श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने कह्युं के 'द्वीपने' ए कोने कह्युं छे? त्यार पछी ए प्रमाणे बोलता श्रीकेशी साधुने तो श्रीगौतमे आ कह्युं. ६७

व्या–केशी गौतमं पृच्छति, हे गौतम! द्वीपमिति किमुक्तं? इत्युक्तवंतं केशीश्रमणंप्रति गौतम इदमब्रवीत्. ६७

श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने पूछ्युं के हे गौतम! 'द्वीपने' ए कोने कह्युं छे? एम बोलता श्रीकेशी साधुने श्रीगौतमे आ कह्युं. ६७

मू०—जरामरणवेगेणं । वुज्झमाणाण पाणिणं ॥ धम्मो दीवो पइट्ठा य गई । सरणमुत्तमं ॥ ६८ ॥

अर्थः—वृद्धावस्था तथा मरणरूप जलना प्रवाहथी डुबतां प्राणीओने प्रतिष्ठा, गति अने श्रेष्ठ शरणरूप धर्म द्वीप छे. ॥ ६८ ॥

व्या०—हे केशीमुने! जरामरणजलप्रवाहेण बुडतां वहतां प्राणिनां संसारसमुद्रे श्रुतधर्मश्चारित्रधर्मरूपो द्वीपो वर्तते, मुक्तिसुखहेतुर्धर्मोऽस्तीति भावः. कीदृशः स धर्मः? प्रतिष्ठा निश्चलं स्थानं. पुनः कीदृशो धर्मः? गति

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

विवेकिनामाश्रयणीयः, स धर्म उत्तमं प्रधानं स्थानं शरणमस्तीति भावः. ॥ ६८ ॥

अर्थः-हे श्रीकेशी साधु ! संसाररुप समुद्रमां वृद्धावस्था तथा मरणरुप जलना प्रवाहथी डूबतां प्राणीओने श्रुतधर्म एटले चारित्रधर्मरुप द्वीप छे; मुक्तिरुप सुखनुं कारण धर्म छे ए आशय छे. ते धर्म केवो छे ? प्रतिष्ठा एटले निश्चल स्थान छे. वळी ते धर्म केवो छे ? गति एटले विवेकीओने आश्रय करवा योग्य छे. ते धर्म उत्तम-प्रधान स्थान-शरण छे ए अभिप्राय छे. ॥ ६८ ॥

मू०--साहु गोयम पन्ना ते । छिन्नो मे संसओ इमो ॥ अन्नोवि संसओ मज्झं । तं मे कहसु गोयमा ॥ ६९ ॥

अर्थः—(जुओ गाथा ३९मी) व्या०—अस्या अर्थस्तु पूर्ववत्. ॥ ६९ ॥ अर्थः--आनो अर्थ तो पहेलांनी पेठे छे. ६९

मू०--अन्नवंसि महोहंसि । नावा विपरिधावई ॥ जंसि गोयममारूढो । कहं पारं गमिस्ससि ॥ ७० ॥

अर्थः—हे श्रीगोतम ! मोटा प्रवाह वाळा समुद्रमां नौका आम तेम भमे छे. जेना पर चडेला आप केवी रीते समुद्रना पारने पामशो ? ॥ ७० ॥

हे गौतम महौघेऽर्णवे महाप्रवाहे समुद्रे नावा इति नौर्विपरिधावति, इतस्ततः परिभ्रमति यस्यां नौकायां त्वमारूढः सन् कथं पारं गमिष्यसि ? कथं पारं प्राप्स्यसि ? ॥७०॥ अथ केशीमुनिना प्रश्ने कृते सति गौतमो वदति—

हे श्रीगौतम ! महौघे अर्णवे-मोटा प्रवाहवाळा समुद्रमां नावा एटले नौका विपरिधावति-आम तेम भमे छे. जे नौकापर आप चडीने केवी रीते पारं गमिष्यसि-केवी रीते समुद्रना पारने पामशो ? ॥७०॥ पछी श्रीकेशी मुनिए प्रश्न करतां श्रीगौतम कहे छे--

मू०-जा उ अस्साविणी नावा । न सा पारस्स गामिणी ॥ जा निस्साविणी नावा । सा उ पारस्स गामिणी ७१

अर्थः—जे नौका छिद्रयुक्त होय ते पारने पहोंचनारी थाय नहि. परंतु जे नौका छिद्ररहित होय ते पारने पहोंचनारी थाय. ॥ ७१ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

व्या०—हे केशीमुने! या नौः आश्राविणी छिद्रसहितास्ति, आश्रवत्यागच्छति पानीयं यस्यां साऽश्राविणी, सा नौः पारस्य गामिनी नास्ति, या निःश्राविणी निश्छिद्रा नौः, सा तु पारस्य गामिनी. ७१ अथ केशी पृच्छति—

अर्थः—हे श्रीकेशी मुनि! जे नौका आश्राविणी-छिद्रसहित होय, आश्रवति-आवेछे पाणी जेवां ए आश्राविणी, ते नौका समुद्रनापारने पहोंचनारी थती नथी, परंतु जे नौका निःश्राविणी-छिद्र वगरनी होय ते तो समुद्रना पारने पहोंचनारी थाय छे. ॥ ७१ ॥ हवे केशी साधु पूछे छे—

मू०—नावा इइ का वुत्ता। केसी गोयममब्बवी ॥ तओ केसीं बुवंतं तु। गोयमो इणमब्बवी ॥ ७२ ॥

अर्थः—श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने कह्युं के नौका ए कोने कही छे? त्यार पछी ए प्रमाणे बोलता श्रीकेशी साधुने तो श्रीगौतमे आ कह्युं. ॥७२॥

व्या०—नौः इति का उक्ता? इति केशी गौतमं अब्रवीत्, ततः केशीमुनिंप्रति गौतमोऽब्रवीत्. ॥ ७२ ॥

अर्थः—'नौका' ए कोने कही छे? एम श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने कह्युं. त्यार पछी श्रीकेशी मुनिने श्रीगौतमे कह्युं. ७२

मू०—सरीरमाहुनाविति। जीवो वुच्चइ नाविओ ॥ संसारो अन्नवो वुत्तो। जं तरंति महेसिणो ॥ ७३ ॥

अर्थः—शरीरने ए नौका छे एम कहे छे. जीवने नाविक कह्यो छे. संसारने सागर कह्यो छे, जेने महर्षिओ तरी जाय छे. ॥ ७३ ॥

व्या०—हे केशीमुने! शरीरं नौर्वर्तते, जीवो नाविको नौखेटक उच्यते. संसारोऽर्णवः समुद्र उक्तः, यं संसारसमुद्रं महर्षयस्तरंति, एतावाता महर्षयः स्वजीवं तपोऽनुष्ठानक्रियावंतं नौवाहकं नाविकं कृत्वा चतुर्गतिभ्रमणरूपे भवार्णवे स्वशरीरं धर्माधारकत्वेन नावं कृत्वा पारं प्राप्नुवंति, मोक्षं व्रजंतीति भावः. ॥ ७३ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्थः—हे केशी मुनि ! शरीर नौका छे, जीव नाविक एटले खलासी कहेवाय छे. संसारने समुद्र कह्यो छे, जे संसारने महर्षिओ तरी जाय छे. आटलाथी महर्षिओ तपने आचरवानी क्रियावाळा पोताना जीवने नौवाहिक-नाविक करी चारगति (जरायुज, अंडज, स्वेदज अने उद्भिज्ज) मां भ्रमणरुप संसार समुद्रमां पोताना शरीने धर्मनुं धारण करनारपणाथी नौकारुप करी संसाररुप समुद्रना पारने पहोंचे छे-मोक्षने पामे छे ए आशय छे. ॥ ७३ ॥

मू०—साहु गोयम पन्ना। ते छिन्नो मे संसओ इमो ॥ अन्नोवि संसओ मज्झं। तं मे कहसु गोयमा ॥ ७४ ॥

अर्थः—(जुओ गाथा २९मी) व्या०—अस्या अर्थस्तु पूर्ववत्. ॥ ७४ ॥ अर्थः—आनो अर्थ तो पहेलांनी पेठे छे. ७४

मू०—अंधयारे तमे घोरे। चिट्ठंते पाणिणो बहू ॥ को करिस्सइ उज्जोयं। सव्वलोगंमि पाणिणं ॥ ७५ ॥

अर्थः—लोकोने अंध करनार-घाटा अने भयंकर अंधारामां घणां प्राणीओ रहे छे. सघळा लोकमां कयो पदार्थ प्राणीओने प्रकाश आपशे. ॥ ७४ ॥

व्या०—अथ पुनः केशीश्रमणो गौतमं पृच्छति, हे गौतम ! अंधकारे तमसि प्रकाशाभावे बहवः प्राणिनस्तिष्ठंति. अंधकारतमः शब्दयोर्यद्यप्येक एवार्थस्तथाप्यत्रांधकारशब्दस्तमसो विशेषणत्वेन प्रतिपादितः. कीदृशे तमसि ? अंधकारे, अंधं करोति लोकमित्यंधकारं, तस्मिन्नंधकारे. पुनः कीदृशे तमसि ? घोरे रौद्रे भयोत्पादके. हे गौतम ! एतादृशे सर्वस्मिन् लोके सर्वेषां प्राणिनां सर्वजीवानां कः पदार्थ उद्योतं करिष्यति ? प्रकाशं करिष्यति ? न किंचित्तादृशं पश्याम इति भावः. ॥ ७५ ॥

अर्थः-अथ-पछी श्रीकेशी साधु श्रीगौतमने पूछे छे, हे श्रीगौतम ! अंधकार एवा अंधारामां-प्रकाशना अभावमां घणां प्राणीओ रहे छे.

For Private and Personal Use Only

अंधकार अने तमस् ए शब्दोनो जो के एकज अर्थ छे, तो पण अंधकार शब्दनुं तमस् ना विशेषणपणाथी प्रतिपादन कर्युं छे. केवा अंधारामां? अंधकारे-लोकने अंध करे छे ए अंधकारम्, तस्मिन्-अंधकारनी सातमी विभक्तिनुं एकवचन अंधकारे छे. वळी केवा अंधारामां? घोर एटले रौद्र अर्थात् भयने उत्पन्न करनारा अंधारामां. हे श्रीगौतम! आवा सघळा लोकमां सघळां प्राणीओने-सर्वजीवोने कयो पदार्थ उद्योत आपशे? प्रकाश आपशे? तेवुं (प्रकाश आपनारुं.) कांइ पण अमे जोता नथी ए आशय छे. ॥७५॥

मू०—उग्गओ विमलो भाणू। सव्वलोगप्पभंकरो ॥ सो करिस्सइ उज्जोयं। सव्वलोगंमि पाणिणं ॥ ७६ ॥

अर्थः—सर्व लोकमां प्रभा करनारो निर्मळ सूर्य उदय पाम्यो छे. ते सर्व लोकमां प्राणीओने प्रकाश आपशे, ॥ ७६ ॥

व्या०—गौतमः प्राह, हे केशीमुने! सर्वलोकप्रभाकरो विमलो भानुरुद्गतः, स भानुः सर्वस्मिन् लोके सर्वेषां प्राणिनामुद्योतं करिष्यति. सर्वस्मिन् लोके प्रभां करोतीति सर्वलोकप्रभाकरः, सर्वलोकालोकप्रकाशको निर्मलो वार्दलादिनाऽनाच्छादितो भानुरेव सर्वेषां प्राणिनां सर्वत्रोद्योतं करोति, नान्यः कोऽपि तेजस्वी पदार्थ इति भावः. ७६

अर्थः—श्रीगौतमे कह्युं के हे श्रीकेशी मुनि! सर्व लोक विषे प्रकाश करनारो निर्मळ सूर्य उदय पाम्यो छे. ते सूर्य सघळा लोकमां सर्व प्राणीओने प्रकाश आपशे. सघळा लोकमां प्रभा करे छे ए सर्व लोकप्रभाकरः. सर्व लोक तथा अलोकनो प्रकाश करनारो निर्मळ एटले वादळां वगेरेथी नहि ढंकायेलो सूर्यज सघळां प्राणीओने सर्वत्र प्रकाश आपशे, सूर्यना करतां बीजो कोइ पण तेजस्वी पदार्थ नथी ए आशय छे. ॥ ७६ ॥

मू०—भाणू य इइ के वुत्ते। केसी गोयममब्बवी ॥ तओ केसीं बुवंतं तु। गोयमो इणमब्बवी ॥ ७७ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्थः—श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने कह्युं के सूर्य ए कोने कह्यो छे? त्यार पछी ए प्रमाणे बोलता श्रीकेशी साधुने श्रीगौतमे आ कह्युं ॥ ७७ ॥

व्या०—तदा केशीमुनिर्गौतमं पृच्छति, हे गौतम! भानुरिति क उक्तः? केशीमुनिर्गौतममित्यब्रवीत्. ततः केशीमुनिमिति ब्रुवंतं गौतम इदमब्रवीत्. ॥ ७७ ॥

अर्थः—त्यारे श्रीकेशी मुनि श्रीगौतमने पूछे छे के हे श्रीगौतम! 'सूर्य' ए कोने कह्यो छे? एम श्रीकेशी मुनिए श्रीगौतमने कह्युं. त्यारे पछी एम कहेता श्रीकेशी मुनिने श्रीगौतमे आ कह्युं. ॥ ७७ ॥

मू०—एगओ खीणसंसारो । सव्वन्नू जिणभक्खरो ॥ सो करिस्सइ उज्जोयं । सव्वलोगंमि पाणीणं ॥ ७८ ॥

अर्थः—क्षीण करेल छे संसार जेणे एवो सर्वज्ञ एक श्रीजिनरुप सूर्य छे. ते सर्व लोकमां प्राणीओने प्रकाश आपशे. ॥ ७८ ॥

व्या०—हे केशीमुने! क्षीणः संसारो भवभ्रमणं यस्य स क्षीणसंसारः क्षयीकृतसंसारः, सर्वज्ञः सर्वपदार्थवेत्ता, जिनो रागद्वेषयोर्विजेता, स एको भास्करःसूर्यः सर्वस्मिन् लोके चतुर्दशरज्ज्वात्मके लोके सर्वेषां प्राणिनामुद्योतं करिष्यति, प्रकाशं करिष्यति. ॥ ७८ ॥

अर्थः—हे श्रीकेशी मुनि! क्षीण थयेल छे संसार एटले संसारमां भ्रमण जेनुं एवो ते क्षीणसंसारः-क्षय करेल छे संसार जेणे एवो. सर्वज्ञः-सर्व पदार्थोने जाणनार. जिनः-रागद्वेषने जीतनार. ते एक भास्करः-सूर्य सघळा लोकमां-चौद रज्जुरुप लोकमां सर्व प्रणीओने उद्योत करशे-प्रकाश आपशे. ॥ ७८ ॥

मू०—साहु गोयम पन्ना ते । छिन्नो मे संसओ इमो ॥ अन्नोवि संसओ मज्झं । तं मे कहसु गोयमा ॥ ७९ ॥

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्थः—(जुओ गाथा ३९मी) व्या०—अस्या अर्थस्तु पूर्ववत्. ॥ ७९ ॥ आनो अर्थ तो पहेलानी पेठे छे. ॥ ७९ ॥

मू०—सारीरमाणसे दुक्खे । बज्झमाणाण पाणिणं ॥ खेमं सिवं अणाबाहं । ठाणं किं मन्नसी मुणी ॥ ८० ॥

अर्थः—हे श्रीगौतम मुनि ! आप शरीरनां तथा मननां दुःखोथी पीडाता प्राणीओनुं व्याधि तथा आधिथी रहित उपद्रव वगरनुं तथा पीडाविनानुं स्थान कयुं मानो छो ? ॥ ८० ॥

व्या०—अथ पुनः केशीश्रमणो गौतमं पृच्छति, हे गौतममुने ! शारीरकैः शरीरादुत्पन्नैः, तथा मानसैर्मनस उत्पन्नैर्दुःखैर्वध्यमानानां पीड्यमानानां प्राणीनां त्वं क्षेमं व्याध्याधिरहितं, शिवं जरोपद्रवरहितं, अनाबाधं शत्रुजनाऽभावात्स्वभावेन पीडारहितं, एताहशं स्थानं किं मन्यसे ? मां वदेरिति शेषः. ॥ ८० ॥

अर्थः—अथ एटले पछी श्रीकेशी साधु श्रीगौतमने पूछे छे के हे श्रीगौतम मुनि ! शारीरकैः—शरीरथी उत्पन्न थयेलां तथा मानसैः—मनथी उत्पन्न थयेलां दुःखोथी वध्यमानानाम्—पीडाता प्राणीओनुं आप क्षेमम्—शरीरनां तथा मननां दुःखोथी रहित शिवम्—जरा वगेरे उपद्रव वगरनुं तथा अनाबाधम्—शत्रु लोकोना अभाव ने लीधे स्वाभाविक रीते पीडा विनानुं. एवुं स्थान कयुं मानो छो ? मने कहो ए शेष छे. ॥ ८० ॥

मू०—अत्थि एगं धुवं ठाणं । लोगग्गंमि दुरारुहं ॥ जत्थ नत्थि जरा मच्चू । वाहि णो वेयणा तहा ॥ ८१ ॥

अर्थ.—लोकना अग्र विषे कष्टथी चढी शकाय एवुं एक निश्चळ स्थान छे ज्यां वृद्धावस्था, मृत्यु, व्याधिओ तथा वेदना नथी. ॥ ८१ ॥

व्या०—हे केशीमुने ! लोकाग्रे लोकस्य चतुर्दशरज्ज्वात्मकस्याग्रं लोकाग्रं, तस्मिन् लोकाग्रे एकं ध्रुवं निश्चलं स्थानम-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

स्ति. कथंभूतं तत्स्थानं? दुरारोहं, दुःखेनारुह्यते यस्मिंस्तद् दुरारोहं दुःप्रापमित्यर्थः. पुनर्यत्र यस्मिन् स्थाने जरामृत्यू न स्तः, जरामरणे न विद्यते. पुनर्यस्मिन् व्याधयस्तथा वेदना वा वातपित्तकफश्लेष्मादयो न विद्यंते. ॥८१॥

अर्थः--हे श्रीकेशी साधु लोकाग्रे-चौद रज्जुरुप लोकनुं अग्र ए लोकाग्रम्, ते लोकाग्रमां एक ध्रुव एटले निश्चळ स्थान छे. ते स्थान केवुं छे? दुरारोहम्-जेपर दुःखथी चढाय छे एवुं ते दुरारोहम् अर्थात् कष्टथी मेळवी शकाय एवुं. वळी यत्र-जे स्थानमां जरा तथा मृत्यु-वृद्धावस्था तथा मरण न स्तः-नथी, वळी जेमां व्याधिओ तथा वेदना के वात, पित, कफ, श्लेष्म वगेरे नथी. ८१

मू०— ठाणे य इइ के वुत्ते । केसी गोयममब्बवी ॥ तओ केसीं बुवंतं तु । गोयमो इणमब्बवी ॥ ८२ ॥

अर्थः—श्रीकेशी साधुए श्रीगौतमने कह्युं के स्थान ए कोने कहु छे? त्यार पछी ए प्रमाणे कहेता श्रीकेशी साधुने तो श्रीगौतमे आ कह्यु. ॥८२॥

हे गौतम! स्थानमिति किमुक्तं? केशीश्रमणो गौतममित्यब्रवीत्. ततः केशीकुमारमिति ब्रुवंतं गौतम इदमब्रवीत्.

अर्थः—हे श्रीगौतम! 'स्थान' ए कोने कह्यु छे? एम श्रीकेशीसाधुए श्रीगौतमने कह्युं. त्यार पछी ए प्रमाणे कहेता श्रीकेशी कुमारने श्रीगौतमे आ कह्युं. ॥ ८२ ॥

मू०—निव्वाणंति अवाहंति । सिद्धी लोगग्गमेव य ॥ खेमं सिवमणाबाहं । जं चरंति महेसिणो ॥ ८३ ॥

मू०—तं ठाणं सासयं वासं । लोयग्गंमि दुरारुहं ॥ जं संपत्ता ण सोयंति । भवोहंतकरा मुणी ॥ ८४ ॥ युग्मं

अर्थः—जे निर्वाण ए नामथी, अबाध ए नामथी, सिद्धि ए नामथी, लोकाग्र ए नामथी, क्षेम ए नामथी, शिव ए नामथी, अने अनाबाध ए नामथी कहेवाय छे, अने जेने महर्षिओ पामेछे ते नित्य, कष्टथीचढाय एवुं, निवास रुप स्थान लोकाग्रमां छे; जे स्थानने प्राप्त थयेला संसारना प्रवा-

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

हनो विनाश करनारा मुनिओ शोककरता नथी. ॥ ८३ ८४ ॥ आ बे गाथाओ मळी युग्म बने छे.

व्या०—हे केशीमुने! तत् शाश्वतं सदातनं वासं स्थानं लोकाग्रे वर्तते, यत्स्थानं संप्राप्ताः संतो भवौघांतकराः संसारप्रवाहविनाशका मुनयो न शोचंते, शोकं न कुर्वंति. कीदृशं तत्स्थानं? दुरारोहं, दुःखेन तपःसंयमयोगेनारुह्यते आसाद्यते इति दुरारोहं दुःप्राप्यमिति द्वितीयगाथया संबंधः. अथ प्रथमगाथाया अर्थः—पुनः कीदृशं तत्स्थानं? यत्स्थानमेभिर्नामभिरुच्यते—कानि तानि नामानि? निर्वाणमिति, अबाधमिति, सिद्धिरिति, लोकाग्रमेव, च पुनः शिवमिति नामानि, एतादृशैः सार्थकैरभिधानैर्यत्स्थानमुच्यते, तेषां नाम्नामर्थो, यथा-निर्वांति संतापस्याऽभावात् शीतीभवंति जीवा यस्मिन्निति निर्वाणं. न विद्यते बाधा यस्मिं स्तदबाधं निर्भयं. सिध्ध्यंति समस्तकार्याणि भ्रमणाऽभावाद्यस्यामिति सिद्धिः. लोकस्याग्रमग्रभूमिर्लोकाग्रमेव. क्षेमं क्षेमस्य शाश्वतसुखस्य कारकत्वात्क्षेमं, शिवमुपद्रवाऽभावात्. पुनर्यत्स्थानंप्रति महर्षयोऽनाबाधं यथा स्यात्तथा चरांत व्रजंति सुखेन मुनयः प्राप्नुवंति. मुनयो हि चक्रवर्त्यधिकसुखभाजः संतो मोक्षं लभंते इति भावः ॥ ८४ ॥

अर्थः—हे श्रीकेशी मुनि! ते शाश्वत-सदानुं अर्थात् नित्य स्थान लोकना अग्रविषे (लोकनी उपर) छे. जे स्थानने प्राप्त थइ संसारना प्रवाहनो विनश करनारा मुनिओ न शोचन्ते-शोक करता नथी. ते स्थान केवुं? दुरारोहम्-दुःखेन-तप अने संयमना सहयोगथी आरुह्यते-चडाय छे ए दुरारोहम्-कष्टथी प्राप्त थाय एवुं छे, एम बीजी गथानी साथे संबंध छे. हवे पहेली गाथानो अर्थ आपवामां अवे छेः-वळी ते स्थान केवुं छे? जे स्थान नामोथी कहेवामां आवे छे एवुं छे. ते नामो क्या छे? निर्वाण, अबाध,

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

सिद्धि, लोकाग्र अने वळी शिव ए नामो छे. आवां सार्थक नामोथी जे स्थान कहेवामां अवे छे. ते नामोनो अर्थ आ प्रमाणे छेः– निर्वान्ति–संतापना अभावथी ठंडा थाय छे जीवो यस्मिन्–जेमां ए निर्वाणम्, न विद्यते–नथी बाधा–पीडा यस्मिन्–जेमां ए अबाधम्–निर्भय. सिध्यन्ति–संसार विषे भ्रमणना अभावथी सिद्ध थाय छे सघळां कार्यो यस्याम्–जेमां ए सिद्धिः, लोकस्य–लोकनी अग्रम्–अग्रभूमि (उपरनी भूमि) एजलोकाग्रम्, क्षेमं–नित्य सुखने करनार होवाथी क्षेमम्, अने उपद्रवना अभावने लीधे शिवम्. वळी जे स्थान प्रत्ये महर्षिओ कांइ पण अडचण न आवे एवी रीते चरन्ति–जाय छे–जे स्थानने मुनिओ सुखेथी पामे छे. मुनिओ चक्रवर्ती राजाना करतां अधिक सुख भोगवनारा थइ मोक्ष पामेछे ए आशय छे. ॥ ८४ ॥

मू०—साहु गोयम पन्ना ते । छिन्नो मे संसओ इमो ॥ नमो ते संसयातीत । सव्वसुत्तमहोयही ॥ ८५ ॥

अर्थः—हे श्रीगौतम! आपनी बुद्धि सारी छे. मारो आ संशय छेदाइ गयो छे. हे संदेह रहित! हे सर्व सिद्धांतोना समुद्र! आपने प्रणाम होजो. ८५

व्या०–अथ केशीकुमारो मुनिर्गौतमं स्तौति, हे गौतम! ते तव प्रज्ञा साध्वी वर्तते, मेममायं संशयश्छिन्नः, संदेहो दूरीकृतः हे संशयातीत! हे संदेहरहित! हे सर्वसूत्रमहोदधे! सकलसिद्धांतसमुद्र! तुभ्यं नमो नमस्कारोऽस्तु. ८५

अर्थः—पछी श्रीकेशीकुमार साधुए गौतमनी स्तुति करी के हे श्रीगौतम! आपनी बुद्धि सारी छे, मारो आ संशय छेदी नाख्यो छे–संदेह दूर कर्यो छे. हे संशयातीत–हे संदेहरहित. हे सर्वसूत्र महोदधे–सघळा सिद्धांतोना समुद्र! आपने नमः–प्रणाम होजो.

मू०—एवं तु संसए छिन्ने । केशी घोरपरक्कमे ॥ अभिवंदित्ता सिरसा । गोयमं तु महाजसं ॥ ८६ ॥

मू०—पंचमहव्वयं धम्मं । पडिवज्जइ भावओ ॥ पुरिमस्स पच्छिमंमि । मग्गे तत्थ सुहावए ॥ ८७ ॥ युग्मं ॥

For Private and Personal Use Only

अर्थः—ते तिंदुक उद्यानमां ए प्रमाणे तो संशय छेदातां घोर पराक्रमवाळा श्रीकेशी साधुए मोटा यशवाळा श्रीगौतमने तो मस्तक वडे प्रणाम करी आदि तीर्थंकरना सुख आपनारा मार्ग विषे पांच महाव्रतरूप धर्मनो श्रद्धाथी स्वीकार कर्यो. ॥ ८६ ८७ ॥ आ बे गाथाओ मळी युग्म बने छे.

व्या०—केशीकुमारश्रमणो भावतः श्रद्धातः 'पुरिमस्स' इति प्रथमतीर्थकृतो मार्गे, पश्चिमे पश्चिमतीर्थंकरस्य मार्गे, अर्थादादीश्वरमहावीरयोः सुखावहे मार्गे, तत्र तिंदुकोद्याने पंचमहाव्रतरूपं धर्मं प्रतिपद्यतेंगीकरोति. किं कृत्वा? गौतमं शिरसा मस्तकेनाभिवंद्य नमस्कृत्य. क सति? एवममुना प्रकारेण गौतमेन संशये छिन्ने सति. कीदृशं गौतमं? महायशसं. कीदृशः केशीमुनिः? घोरपराक्रमो रौद्रपुरुषाकारयुक्तः. पूर्वं केशीकुमारश्रमणेन चत्वारि व्रतानि गृहीतान्यासन्, तदा गौतमवाक्यात्पंचमहाव्रतान्यंगीकृतानीति भावः. ॥ ८७ ॥

अर्थः—श्रीकेशीकुमार साधुए भावतः-श्रद्धाथी 'पुरिमस्स' इति-प्रथम तीर्थंकरना मार्गमां, पश्चिमे-छेल्ला तीर्थंकरना मार्गमां, अर्थात् श्रीआदिनाथ तथा श्री महावीर स्वामीना सुख आपनारा मार्गमां, तत्र-ते तिंदुक नामना उद्यानमां पंचमहाव्रतरुप धर्मनो प्रतिपद्यते-स्वीकार कर्यो. शुं करी स्वीकार कर्यो? श्रीगौतमने मस्तकवडे अभिवंद्य-प्रणाम करी, शुं थतां प्रणाम करी? एवम्-आ प्रकारे श्रीगौतमे संशय छेदी नाखतां. केवा श्रीगौतमने? महायशवाळा गौतमने. श्रीकेशीसाधु केवा हता? घोरपराक्रमः-प्रशंसनीय पराक्रमवाळा हता. पहेलां श्रीकेशीकुमार साधुए चारव्रतो लीधां हतां अने श्रीगौतमनो समागम थयो त्यारे तेना वच नथी पांच महाव्रतोनो स्वीकार कर्यो ए आशय छे. ॥ ८६ ८७ ॥

मू०—केसीगोयमओ निच्चं । तम्मि आसि समागमो ॥ सुयसीलसमुक्करिसो । महत्थविणिच्छओ ॥ ८८ ॥

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

अर्थः—ते नगरीमां निरंतर श्रीकेशी अने गौतमनो समागम थतो हतो. तेओनां शास्त्रज्ञान तथा चारित्रनो सारी रीते उत्कर्ष थयो, अने शास्त्रीय विषयो नो महान् निर्णय थयो. ॥ ८८ ॥

व्या०—तत्र तस्यां नगर्यां केशीगौतमयोर्नित्यं समागम आसीत्. तयोः पुनः श्रुतशीलसमुत्कर्षः श्रुतज्ञानचारित्रयोः समुत्कर्षोऽतिशयोऽभूत्. पुनस्तयोरुभयोर्महानर्थविनिश्चयोऽभूत्, शिक्षाव्रततत्वादीनां निर्णयोऽभूत्. ८८

अर्थः—तत्र एटले ते नगरीमां श्रीकेशी साधु तथा श्रीगौतमनो निरंतर समागम थतो हतो. तेओना वळी श्रुतशीलसमुत्कर्षः–शास्त्रज्ञान तथा चारित्रनो समुत्कर्षः–अत्यंत उत्कर्ष थयो. वळी तेओ बन्नेने अर्थविनिश्चयः अभूत्–शिक्षा, व्रत तथा तत्व वगेरेनो निर्णय थयो. ॥ ८८ ॥

मू०–तोसिया परिसा सव्वा । सम्मग्गं समुवट्ठिया ॥ संथुया ते पसीयंतु । भयवं केसिगोयमे । त्तिबेमि ॥ ८९ ॥

अर्थ:—सघळी सभा संतुष्ट करेली सन्मार्गमां सावधान बनी. स्तुति पामेला ते भगवान् श्रीकेशी तथा गौतम मुनिओ प्रसन्न थाओ एम हुं कहुं छुं. ८९

व्या०–तदा सर्वा परिषत् सदेवमनुजासुरसभा तोषिता प्रीणिता, सम्यग्मार्गे समुपस्थिता सावधाना जाता. तौ भगवंतौ ज्ञानवंतौ केशीगौतमौ परिषदि संस्तुतौ प्रसीदतां प्रसन्नौ भवातां सतामिति शेषः, इत्यहं ब्रवीमि. इति सुधर्मास्वामी जंबूस्वामिनं प्राह. ॥ ८९ ॥

अर्थः—त्यारे सर्वा परिषद्–देव, मनुष्य तथा असुर सहित सघळी सभा तोषिता–संतुष्ट करेली थइ सम्यग्मार्गे–सन्मार्गमां समुदस्थिता–सावधान थइ. सभामां वखणायेला ते भगवंतो–ज्ञानवाळा श्रीकेशी अने गौतम मुनिओ प्रसीदताम्–प्रसन्न

For Private and Personal Use Only

थाओ. 'सत्पुरुषो पर' एनो अध्याहार करवो, ए हुं कहुं छुं, एम श्रीसुधर्मास्वामीए श्रीजंबूस्वामीने कह्युं. ॥ ८९ ॥

इति केशिगौतमाध्ययनं संपूर्णं. इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रार्थदीपिकायामुपाध्यायश्रीलक्ष्मीकीर्तिगणिशिष्य-लक्ष्मीवल्लभगणिविरचितायां केशीगौतमीयमध्ययनं त्रयोविंशतितमं संपूर्णं. ॥ २३ ॥

इति केशी गौतमीय नामनुं त्रेवीसमुं अध्ययन पूर्ण थयुं. ॥ २३ ॥ इति श्रीलक्ष्मीकीर्तिगणि शिष्य लक्ष्मीवल्लभगणिविरचित श्रीउत्तराध्ययनसूत्रनी अर्थदीपिका नामनी टीकामां त्रेवीसमुं केशीगौतमीय नामनुं त्रेवीसमुं अध्ययन परिपूर्ण थयुं.

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

इति श्रीमदुत्तराध्ययनसूत्रे पंचमो भागः समाप्तः।

For Private and Personal Use Only

Shri Mahavir Jain Aradhana Kendra www.kobatirth.org Acharya Shri Kailassagarsuri Gyanmandir

કલશ

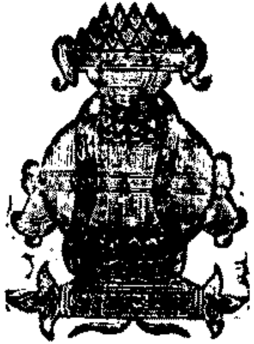

For Private and Personal Use Only